

Uchwała Nr XXIX/781/2005
Rady Miejskiej w Gliwicach
z 23 marca 2005 roku.

w sprawie: przyjęcia do realizacji „Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach na lata 2005-2006 i następne”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. Nr 142 z 2001 r. poz. 1591 z późn. zm.) **na wniosek Prezydenta Miasta**

Rada Miejska w Gliwicach

uchwała:

§ 1

Przyjęcie do realizacji „Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach na lata 2005-2006 i następne” stanowiącego załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierzyć Prezydentowi Miasta.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Gliwicach

Stanisław Ogryzek

załącznik

Załącznik
do Uchwały Nr XXIX/781/2005
Rady Miejskiej w Gliwicach
z dnia 23 marca 2005 r.

Ramowy
Lokalny Program Rewitalizacji
Obszarów Miejskich w Gliwicach
na lata 2005 – 2006 i następne

Agencja Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. w Gliwicach

Marzec 2005r.

	strona
<u>Wprowadzenie</u>	5
I. CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W MIEŚCIE	
1. Zagospodarowanie przestrzenne	8
1.1. Lokalizacja miasta	8
1.2. Struktura przestrzenna	9
1.3. Podstawowe dane o mieście	10
1.4. Infrastruktura techniczna	10
1.4.1. Zaopatrzenie w wodę	10
1.4.2. System odprowadzania i oczyszczania ścieków	12
1.4.3. Zaopatrzenie w energię i ciepło	14
1.4.4. Infrastruktura drogowa	17
1.5. Uwarunkowania ochrony środowiska	20
1.5.1. Ochrona powietrza	20
1.5.2. Odpady komunalne	21
1.5.3. Stan terenów zielonych w mieście	24
1.6. Struktura własnościowa	25
1.7. Ochrona konserwatorska	28
1.8. Sytuacja planistyczna	30
2. Sfera społeczna	33
2.1. Struktura demograficzna i społeczna / trendy	33
2.1.1. Saldo migracji ludności	40
2.1.2. Małżeństwa i rozwody	44
2.1.3. Poziom wykształcenia mieszkańców	44
2.2. Dochodowość gospodarstw domowych	49
2.3. Bezpieczeństwo publiczne	51
2.3.1. Miejskie służby techniczne	53
2.3.2. Policja	53
2.3.3. Straż Pożarna	54
2.3.4. Straż Miejska	55
2.3.5. Pogotowie Ratunkowe i służba zdrowia	55
2.4. Grupy społeczne wymagające wsparcia	57
2.5. Szczegółowa analiza głównych problemów społecznych	60
2.5.1. Uzależnienia jako problem społeczny w Gliwicach	60
2.5.2. Osoby dorosłe niesamodzielne, wymagające wsparcia	66
2.5.3. Bezrobocie jako problem społeczny	69
2.5.4. Wykroczenia i przestępczość kryminalna jako problem społeczny	71
2.6. Struktura organizacji społecznych	76
3. Sfera gospodarki	79
3.1. Struktura podstawowych branż gospodarki na terenie miasta	79
3.1.1. Najwięksi pracodawcy	80
3.2. Transformacja gospodarki	81
3.2.1. Procesy prywatyzacji	81
3.2.2. Skutki transformacji	83
3.2.3. Ekonomiczne efekty transformacji	84
3.2.4. Rynek pracy	86
3.3. Zmiany w gospodarce miasta	87
3.3.1. Inwestycje w Podstrefie Gliwickiej oraz zagraniczne poza Strefą	88
3.3.2. Rankingi „Gazele Biznesu”	88
3.3.3. Trendy w gospodarce	90
3.3.4. Sektor B + R	92
3.3.5. Nowoczesne technologie	93
3.4. Przedsięwzięcia wspierające przedsiębiorczość	96
4. Podstawowe dane statystyczne	101
5. Analiza SWOT w zakresie problematyki rewitalizacji	103
II. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO-SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA I REGIONU	
1. Strategia Rozwoju Województwa	107
2. Strategia Rozwoju Miasta	108
3. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego	109

4.	Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych	110
5.	Raport o stanie miasta Gliwice	112
6.	Badanie opinii mieszkańców Gliwic o stanie miasta, warunkach życia oraz oczekiwaniach wobec władz miejskich	113

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

1.	Wyznaczenie zasięgu terytorialnego rewitalizacji obszarów miejskich w Gliwicach	115
1.1	Metoda definicji obszaru rewitalizacji	115
1.2	Rewitalizacja obszarów miejskich – polityka UE, państwa i regionu	117
1.2.1	Projekty wdrażane w ramach Rewitalizacji Obszarów Miejskich – zasady	122
1.2.2	Podokresy programowania: 2005-2006 i lata następne	125
1.2.3	Wytyczne do polityki lokalnej– Studium historyczno-konserwatorskie	129
1.3.	Zakładane Programem Rewitalizacji cele polityki lokalnej	131
1.4	Wyznaczenie obszarów rewitalizacji	141
1.4.1	Identyfikacja problemów miasta w sferze społecznej	141
1.4.2	j.w w sferze zagospodarowania przestrzennego i ochrony środowiska	149
1.4.2.1	Zagospodarowanie dzielnic i kierunki rozwoju wg SUIKZP	151
1.4.2.2	Braki i zasoby infrastruktury technicznej i społecznej	156
1.4.2.3	Atrakcyjność przestrzeni miasta	159
1.4.3	Identyfikacja problemów w dziedzinie gospodarki	159
1.4.4	Zasięg terytorialny rewitalizowanego obszaru	161
1.4.5	Charakterystyka i parametry obszarów rewitalizacji	162
1.4.6	Granice obszarów rewitalizacji w Gliwicach	166
2.	Kryteria wyboru projektów pilotażowych i kolejność ich realizacji	168
2.1	Kolejność pilotażu projektów	170

IV. PLANOWANE DZIAŁANIA W LATACH 2005 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH

1.	Zasady określania planowanych działań i projektów Programu	172
2.	Planowane działania przestrzenne na OR	174
2.1.	Projekty realizujące działania przestrzenne (tabela nr 12)	175
3.	Plan działań gospodarczych na OR	186
3.1	Projekty realizujące działania gospodarcze (tabela nr 13)	187
4.	Plan działań społecznych na obszarach rewitalizacji	190
4.1	Projekty realizujące działania społeczne (tabela nr 14)	191
5.	Oczekiwane wskaźniki osiągnięć programu	193
6.	Plan finansowy programu rewitalizacji	196

V. SYSTEM OKRESOWEJ AKTUALIZACJI, MONITOROWANIA I OCENY

1.	System wdrażania Programu	199
1.1	Podmioty nadzorujące system wdrażania oraz podmiot nim zarządzający	200
2.	Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej	206
2.1	System monitorowania	206
2.1.1	Instytucje zaangażowane w proces monitorowania	206
2.1.2	Rodzaje monitoringu	208
2.1.3	Sprawozdawczość	210
2.1.4	Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitoringu	211
3.	Sposoby oceny programu rewitalizacji	212
3.1	Rodzaje oceny	212
3.2	Kryteria oceny	214
3.3	Zaangażowane podmioty i ich rola w procesie oceny programu	215
3.4	Zarządzanie oceną	216
4.	Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i org.	217
5.	Public relations programu rewitalizacji	219
5.1	Zasady promocji wynikające z zapisów, podręczników i wytycznych ZPORR	219
5.2	Public relations LPROM w Gliwicach	221
5.2.1	Finansowanie działań promocyjnych i PR programu rewitalizacji	227

VI. ZAŁĄCZNIKI: finansowy LPROM

228

Załącznik

- Plansza nr 0. GLIWICE – STRUKTURA MIASTA
- Plansza nr 1. BEZROBOCIE
- Plansza nr 2. POMOC SPOŁECZNA

- Plansza nr 3. BEZPIECZEŃSTWO
- Plansza nr 4. DZIELNICE DO MODERNIZACJI, REWALORYZACJI I REKONSTRUKCJI
- Plansza nr 5. GŁÓWNE ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE
- Plansza nr 6. PRIORYTETY MIESZKAŃCÓW DOT. INFRASTRUKTURY I ATRAKCYJNOŚCI
- Plansza nr 7. AKTUALNE PROCESY I ELEMENTY TWORZĄCE ATRAKCYJNOŚĆ MIASTA
- Plansza nr 8. INSTRUMENTY ROZWOJU MIASTA
- Plansza nr 9. OBSZARY REWITALIZACJI

- Załącznik I Historyczny rozwój struktury przestrzennej miasta
- Załącznik II Tabela 11 - Przestępczość w dzielnicach w 2004r.
- Załącznik III Harmonogram realizacji zadania:
 „Modernizacja gospodarki ściekowej miasta”

WPROWADZENIE

Rewitalizacja to zintegrowany proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych obszarach miast, który przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego, odbudowy więzi społecznych i ożywienia gospodarczego.

Przejawami degradacji właściwej większości polskich miast średniej i małej wielkości oraz dzielnic w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, jest postępująca dekapitalizacja zabudowy miejskiej i przestrzeni urbanistycznej, niszczenie obiektów o wartościach kulturowych, niski poziom przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej i oraz zagrożenie przestępczością.

Brak endogenicznych czynników wzrostu w powiązaniu z niewielkim zainteresowaniem inwestowania w tych obszarach (ze względu na wysokie koszty modernizacji infrastruktury i niską siłę nabywczą mieszkańców) wywołuje nadmierne zróżnicowanie statusu materialnego oraz patologie społeczne.

Do istotnych, pozytywnych wyznaczników koncepcji rozwiązywania sytuacji kryzysowych przez rewitalizację należą:

- zachowanie walorów historycznych danego obszaru
- podkreślenie jego unikalności i kolorytu lokalnego
- działanie zgodnie z potrzebami i wartościami danej społeczności
- aktywny udział mieszkańców w przygotowaniu i realizacji programu rewitalizacji.

Powstawanie programów rewitalizacji miast ma swe podłoże w dokumentach rządowych określających strategię rozwoju i politykę zagospodarowania przestrzennego.

Jednym z celów Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego jest „tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów..” w kontekście akcesji Polski do Wspólnoty Europejskiej.

Podejmowanie i realizacja programów rewitalizacji (pomimo braku dotąd regulacji ustawowych w tym zakresie) to sprawa szczególnie istotna również dlatego, że jest znaczącym czynnikiem podnoszenia konkurencyjności miast w skali ponadlokalnej a nawet ponadnarodowej.

Możliwość finansowego wsparcia procesów odnowy miast z funduszy zewnętrznych pojawiła się z chwilą udostępnienia środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego po 1 maja 2005r, w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego,

który przewiduje możliwość dofinansowania projektów w wysokości do 75% kosztów kwalifikowanych.

Jednym z priorytetów ZPORR jest **Rozwój lokalny**, którego celem nadrzędnym jest aktywizacja społeczna i gospodarcza obszarów zagrożonych marginalizacją i włączenie ich w procesy rozwojowe kraju i Europy.

Cele cząstkowe tego priorytetu zmiierzają do:

- VI. wykorzystania lokalnego potencjału turystycznego, kulturowego, historycznego i przyrodniczego
- VII. zwiększenia możliwości zatrudnienia, edukacji i ochrony zdrowia
- VIII. poprawy jakości środowiska
- IX. zapobiegania problemom społecznym.

Wg Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego:

Rewitalizacja miast i dzielnic miast ma na celu ożywienie gospodarcze i społeczne, w tym także zwiększenie potencjału turystycznego tych obszarów poprzez wsparcie kompleksowych projektów działań technicznych, takich jak remonty, modernizacja infrastruktury podstawowej oraz renowacja zabudowy, w tym poszczególnych obiektów służących działaniom z zakresu kultury o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym. Projekty rewitalizacji miast będą wdrażane w powiązaniu z projektami z zakresu ożywienia gospodarczego oraz rozwiązywania problemów społecznych.

Celem opracowania niniejszego dokumentu jest analiza sytuacji w mieście w aspekcie degradacji społeczno-gospodarczej poszczególnych rejonów miasta, identyfikacja obszarów znajdujących się w najgorszej sytuacji, wymagających interwencji w zakresie ich aktywizacji przy współdziałaniu partnerów społecznych, gospodarczych, organizacji pozarządowych, służb miejskich odpowiedzialnych za sprawy rozwoju i utrzymania tkanki miejskiej.

Ze względu na reżim czasowy, wyznaczony perspektywą aplikacji po środki ZPORR z poddziałania **3.3.1. Rewitalizacja obszarów miejskich** (po fundusze z okresu programowania budżetu Unii Europejskiej na lata 2005 – 2006r.) w I połowie br., niniejszy Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich ma charakter „ramowy” tj. sformułowany ogólnie, dający szansę wpisania doń projektów zaprogramowanych już wcześniej w *Wieloletnim Planie Inwestycyjnym na lata 2005 – 2008* oraz tych zgłoszonych do Programu przez jednostki zewnętrzne – zarządców budynków, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe.

Jednym

z warunków uzyskania dofinansowania w konkursach organizowanych przez Urząd Marszałkowski w ramach działania 3.3.1. jest bowiem umieszczenie projektu w opracowanym przez gminę (choćby uproszczonym) lokalnym programie rewitalizacji.

Poniżej przedstawiono założony przez Miasto harmonogram prac nad dokumentem:

- **22 grudnia 2004 r.** – podjęcie przez Radę Miejską uchwały w sprawie przystąpienia do opracowania „Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w latach 2005 – 2006 i następnych”;
- **koniec grudnia 2004 r.** – powołanie Pełnomocnika Prezydenta Miasta ds. Rewitalizacji oraz utworzenie horyzontalnego, międzywydziałowego zespołu roboczego w Urzędzie Miasta oraz rozpoczęcie prac w Agencji Rozwoju Lokalnego w Gliwicach;
- **3-17 stycznia 2005 r.** – nabór wniosków do umieszczenia w programie przez Biuro Rozwoju Miasta;
- **połowa lutego 2005 roku** – wyznaczenie obszarów Miasta do poddania procesom rewitalizacji;
- **marzec 2005 r.** – rozpoczęcie opracowywania docelowego programu;
- **grudzień 2005 r.** – planowane seminarium podsumowujące pierwszy rok wdrażania Programu.

Opracowanie niniejsze zostało wykonane przez **Agencję Rozwoju Lokalnego Ska z o.o.** we współpracy z firmą konsultingową **Aleksander NOWORÓL Konsulting**, zgodnie z wymogami:

1. „Uzupełnienia ZPORR” (załącznika do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25.08.2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Dz. U. Nr 200, Poz. 2051),
2. „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”, opracowanego przez MGiP,
3. „Przewodnika dotyczącego kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, po-przemysłowych i po-wojskowych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, finansowanego ze środków funduszy strukturalnych”, opracowanego przez MGiP (wersja z października 2004).

Ramowy Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach zawiera opis niezbędnych działań potrzebnych dla rozwoju gospodarczego rewitalizowanych terenów, proponowane sposoby rozwiązywania problemów społecznych, propozycje sposobu zarządzania Programem a także kilkuletni plan finansowy rewitalizacji obszarów miejskich. Program jest zgodny ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego i będzie przekazywany, po uprzednim zatwierdzeniu uchwałą Rady Miejskiej w Gliwicach, razem z wnioskami aplikacyjnymi do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

I. CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W MIEŚCIE

1. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

1.1 Lokalizacja miasta

Miasto Gliwice zlokalizowane jest na zachodnim skraju Aglomeracji Górnośląskiej, która obejmuje 14 miast – powiatów grodzkich (Katowice, Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy i Zabrze) stanowiąc integralną część tego subregionu, zamieszkiwanego przez ok.2 mln ludności.

Rys 1 położenie Gliwic w województwie śląskim

Położenie miasta charakteryzują następujące dane geograficzne:

50⁰ 14' do 50⁰ 22' szerokości geograficznej północnej

18⁰ 33' do 18⁰ 45' długości geograficznej wschodniej.

Na wschodzie Gliwice graniczą z miastem Zabrze, na południowym-wschodzie z gminą Gierałtowiec, na południu z miastem Knurów, na pdn-zachodzie z gminą Rudziniec, na północy z miastem Pyskowice i na północnym-wschodzie z gminą Zbrosławice.

Rys 2 Gminy sąsiadujące z miastem

1.2 Struktura przestrzenna Miasta

Gliwice położone są nad rzeką Kłodnicą, na historycznym szlaku handlowym z Wrocławia do Krakowa.

Miasto charakteryzuje niejednolita struktura przestrzenna, która ukształtowała się trwale na przestrzeni XIX i XX wieku. Stare miasto stanowi element ośrodkowy, które otacza struktura Śródmieścia o szachownicowym układzie (kwartały o ulicach prostopadłych i równoległych do dwóch głównych arterii – ul. Zwycięstwa i Dworcowej). W północnej części miasta, wyznaczonej przebiegiem linii kolejowej wschód – zachód, zlokalizowane są dzielnice Szobiszowice i Zatorze, z promienistą strukturą głównych osi komunikacyjnych wzdłuż ulic Toszeckiej, Tarnogórskiej i Chorzowskiej, zbiegających się na Placu Piastów (dawniej Pl. Germanii). Południowa część miasta rozwinęła się wzdłuż trzech historycznych traktów, pokrywających się obecnie z ulicami Nowy Świat – Daszyńskiego, Rybnicką, Bojkowską, Pszczyńską.

Struktura miasta odznacza się **rozcłonkowaniem na dzielnice satelitarne**, włączone do jej zasobów wraz z rozwojem przemysłu pod koniec XIX i w I poł. XX w.

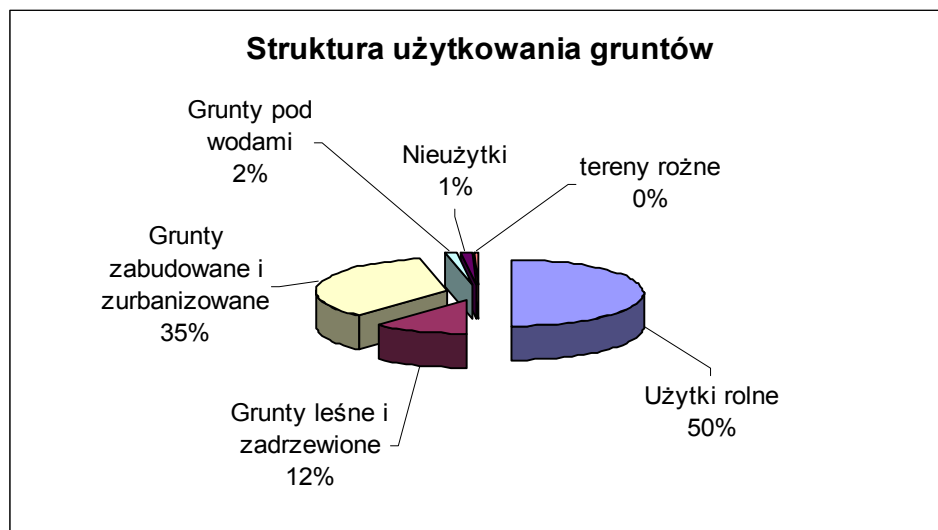
Najwcześniej włączono do miasta Trynek (1887r.), a z początkiem XX w. powstało Zatorze. Port w Łabędach przyłączono do miasta w 1924r., a w 3 lata później: Ligotę Zaborską, Sośnicę, Szobiszowice, Wójtową Wieś i Żerniki. W 1951r. włączono Stare Gliwice, a całą część północną: Łabędy, Czechowice, Niepaszyce i Przyszówkę dopiero w 1964r. Rozszerzenie terytorium na południe o ruralistyczne dzielnice Bojków, Brzezinkę, Ostropę wraz z Wilczym Gardłem nastąpiło w 1975r.

Najbardziej na północ wysuniętą dzielnicą Gliwic są Czechowice, na wschód – Sośnica, na południe – Bojków, a na zachód Brzezinka i Ostropa. W historycznie ukształtowanej strukturze przestrzenno-funkcjonalnej miasta charakterystyczne jest rozmieszczenie większych zakładów przemysłowych, ulokowanych wzdłuż linii kolejowej oraz dawnego Kanału Kłodnickiego, następnie Kanału Gliwickiego i Kłodnicy.

Obecnie rozwój restrukturyzowanego przemysłu wyznaczony jest lokalizacją Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, Podstrefa Gliwice oraz zwolnionymi przestrzeniami lokalowymi po upadających przedsiębiorstwach państwowych tradycyjnego przemysłu ciężkiego.

1.3 Podstawowe dane o mieście

Powierzchnia miasta	134 km ²
Liczba ludności (pobyty stały)	194 192 mieszkańców (stan na 31.12.2004r.)
Gęstość zaludnienia	1449,2 osób / km ²

1.4 Infrastruktura techniczna

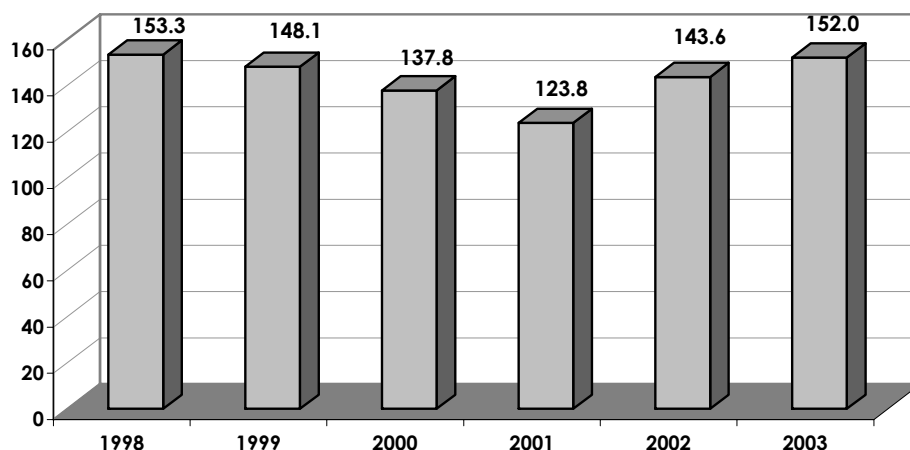
1.4.1 Zaopatrzenie w wodę

Istniejący system zaopatrzenia miasta w wodę, bazujący w ok.80 % na ujęciach własnych eksploatowanych przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Gliwicach **nie ogranicza rozwoju miasta**. Uzdatniona woda powierzchniowa, uzupełniająca potrzeby

zarówno komunalne jak i przemysłowe zakupywana jest przez PWiK od Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji (w ilości ponad 2 200 tys m³/rok) i dostarczana jest do sieci magistralnej ze stacji w Miedarach, Szalszy, Czarnego Lasu i Zawady.

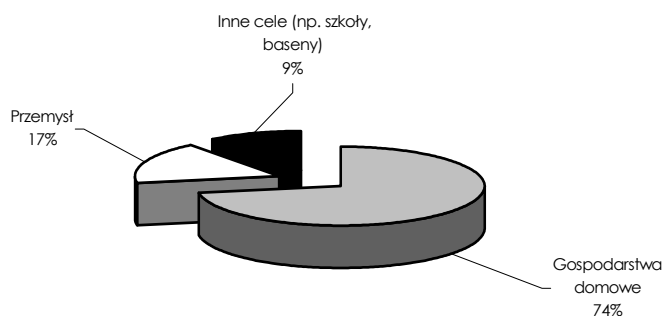
Gliwicka sieć obejmuje swoim zasięgiem praktycznie całą powierzchnię miasta (tylko ok.0,5% mieszkańców korzysta wyłącznie z przydomowych studni w dzielnicach: Bojków, Brzezinka i Stare Gliwice).

Średnie zużycie wody w Gliwicach (opomiarowane w 99%) wynosiło w 2004r. - 142 l/Md, a na przestrzeni ostatnich 6 lat kształtowało się jak na poniższym wykresie

Wykres Dobowe zużycie wody w litrach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 1998 – 2003

Wg danych PWiK **struktura odbiorców wody w Gliwicach** kształtowała się następująco:

Woda z własnych ujęć podawana jest wprost do sieci lub poddawana jest procesowi uzdatniania przez odżelazianie w lokalnej stacji uzdatniania w Gliwicach Łabędach bądź na stacjach lokalnych przy studniach. Oddane do eksploatacji w 2001 r. na tym ujęciu 4 zapasowe zbiorniki wody o pojemności 12000 m³ przyczyniają się do oszczędnego gospodarowania wodą, niwelując straty w porach niskiego godzinowego zapotrzebowania. Na terenie miasta Gliwice pracuje 17 przepompowni wody zasilających osiedla, dla których

jest konieczne podwyższenie ciśnienia w sieci. Wszystkie przepompownie zostały wyposażone w nowoczesne, energooszczędne zespoły pompowe sterowane układami mikrokomputerowymi. Pompownie wody są zdalnie sterowane i monitorowane przez radiowy system telemetryczny. Kontrolę jakości wody pod względem fizyko-chemicznym i bakteriologicznym prowadzi laboratorium wody i ścieków PWiK (min. 180 analiz w roku). Próby do badań jakościowych pobierane są w różnych punktach sieci wodociągowej na terenie miasta. Okresowe badania wody nie stwierdzają przekroczeń wskaźników bakteriologicznych, natomiast występują przekroczenia kilku wskaźników fizykochemicznych, w tym zwłaszcza twardość. PWiK eksploatuje na terenie miasta 595 km sieci wodociągowej z przyłączami. Pierwsze wodociągi powstały na Starówce i Śródmieściu pod koniec XIX w. Wodociągi są głównie z rur stalowych i żeliwnych, miejscami z PVC, a obecnie stosuje się głównie rury z PE. Materiały stosowane w przeszłości do budowy sieci, obciążenia statyczne i dynamiczne przewodów, korozja, szkody górnicze – to główne przyczyny awaryjności sieci (ponad 1000 awarii rocznie – ok. 12,06% strat wody!). Najbardziej awaryjne odcinki odnotowano w dzielnicach: Bojków, Łabędy, Ostropa, Sośnica.

1.4.2. System odprowadzania i oczyszczania ścieków

Miasto Gliwice eksploatuje system kanalizacji rozdzielczej oraz kanalizacji ogólnospławnej; około 90% mieszkańców miasta posiada kanalizację sanitarną, z czego 80% stanowi kanalizacja systemu rozdzielczego. Następujące rejony miasta nie posiadają kanalizacji: Bojków, Ostropa, Brzezinka, Ligota Zabrska, Czechowice, Żerniki (częściowo), Wójtowa Wieś, zaś kanalizacja w wielu osiedlach wymaga przebudowy i modernizacji. Sieć kanalizacyjna w centrum miasta powstała pod koniec XIX w., do jej budowy używano wówczas rur kamionkowych oraz czasami betonowych. Ok. 70% całej sieci miejskiej jest wykonana z kamionki, wykazującej największą awaryjność, polegającą na przytkaniu kanału lub jego załamaniu (w 2004r 190 awarii). Najbardziej awaryjne odcinki sieci kanalizacyjnej występują w dzielnicach: Sośnica, Stare Gliwice, Zatorze i w Śródmieściu. W dzielnicach nieskanalizowanych ścieki ze zbiorników bezodpływowych i przydomowych osadników wywożone są transportem kołowym do Centralnej Oczyszczalni Ścieków. Ilość ścieków z transportu asenizacyjnego stanowiła ok.0,28% ścieków dopływających do oczyszczalni systemem kanalizacji. Przydomowe szamba nie są regularnie opróżniane a przelewy z nich dostają się do cieków powierzchniowych lub do ziemi stanowiąc źródło zanieczyszczenia wód. Inwentaryzacja i kontrola zbiorników przydomowych była prowadzona przez służby straży miejskiej w 2004r. Szacuje się, że do oddanej do eksploatacji w 2001r. Centralnej

Oczyszczalni Ścieków o przepustowości 52 000 m³/dobę, dopływa około 80% ścieków miejskich. Jest to nowoczesna mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia z procesami nityfikacji i defosfotacji, z uporządkowaną gospodarką osadami ściekowymi – pełną stabilizacją tlenową osadów. Na terenie miasta eksploatowanych jest ponadto kilka lokalnych oczyszczalni komunalnych: „Hektoblok” i „Bioblok” w Łabędach pracujące od lat 80-ych, „Smolnica” dla dzielnicy Wilcze Gardło pracująca od 1996 r. oraz osiedlowa „Żerniki”, przewidziane do likwidacji w 2007r. po rozbudowie kanalizacji.

Tabela 1. Ilość ścieków, odprowadzanych z terenu Gliwic kanalizacją i transportem asenizacyjnym średnio na dobę

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kanalizacja [m ³ /d]	34 246	28 881	26 472	25 108	32 190	32 242
Transport asenizacyjny [m ³ /d]	52	56,6	93,5	53,7	62,6	83,1
Procentowa ilość oczyszczonych ścieków	b.d.	64,3	74,1	99,5	99,6	99,7

Źródło: Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o.

Obecnie rozpoczęły się prace budowlane w ramach projektu „Modernizacja gospodarki ściekowej w Gliwicach”, współfinansowanego z funduszu przedakcesyjnego ISPA kwotą ponad 35 mln Euro. Wdrożenie projektu wartości ponad 69 mln Euro, realizowane będzie 8 kontraktami na roboty budowlane dla następujących rejonów miasta: **Brzezinka, Łabędy, Żerniki, Ligota Zabrska, Sośnica, ul. Tarnogórska, Stare Gliwice – Kozielska, Stare Miasto** (4 ostatnie z kredytu EBOR). Efektem rzeczowym projektu będzie kanalizacja sanitarna łącznej długości ok. 95 km, kanalizacja deszczowa o długości kolektorów 55 km oraz 6 przepompowni ścieków. Harmonogram inwestycji obejmuje lata 2004 – 2006, jak przedstawiono w **załączniku III** do niniejszego opracowania i będzie istotnie rzutował na warunki funkcjonowania miasta w tym prowadzenia procesów rewitalizacyjnych w poszczególnych rejonach miasta.

Na okres budowy miasto delegowało prawa i obowiązki beneficjenta środków UE do PWiK; zarówno Pełnomocnik ds. realizacji inwestycji jak i Jednostka Wdrażająca Projekt zlokalizowani są w Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp z o.o. w Gliwicach.

Kanalizacja deszczowa

Na terenach posiadających rozdzielczy system kanalizacji, ścieki opadowe odprowadzane są oddzielnym systemem przewodów bezpośrednio do cieków powierzchniowych, którymi są: rzeka Kłodnica, potok Ostropka oraz potok Guido. Tylko w nielicznych wypadkach ścieki opadowe poddawane są procesowi podczyszczania w osadnikach i separatorach substancji ropopochodnych przed wprowadzeniem do odbiornika (głównie na terenie KSSE). Sieć

kanalizacji deszczowej wykonana jest z rur kamionkowych bądź betonowych. W centralnej części miasta (Starówka) funkcjonuje sieć ogólnospławna, w której ścieki bytowe mieszają się z wodami deszczowymi. Na obszarach nieskanalizowanych wody deszczowe odprowadzane są bezpośrednio do pobliskich rowów odwadniających i cieków wodnych. Znacznym problemem związanym z eksploatacją sieci kanalizacji deszczowej są istniejące przepięcia pomiędzy kanalizacją sanitarną i deszczową. Efektem tego jest odprowadzanie części ścieków sanitarnych bezpośrednio do odbiornika poprzez sieć kanalizacji deszczowej. Eksploatacja sieci kanalizacji deszczowej podlega Wydziałowi Przedsięwzięć Gospodarczych i Usług Komunalnych UM, natomiast sieci kanalizacji sanitarnej Przedsiębiorstwu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. - taki podział kompetencji rodzi szereg problemów przy obsłudze obu powiązanych ze sobą systemów

1.4.3 Zaopatrzenie w energię i ciepło

Miasto Gliwice zaopatrywane jest w energię elektryczną z krajowego systemu energetycznego, co pozostaje w gestii następujących zakładów elektroenergetycznych:

- Polskich Sieci Elektroenergetycznych – Południe Sp. z o.o. – Katowice,
- Górnośląskiego Zakładu Elektroenergetycznego S.A. Vattenfall Gliwice,
- Rejonu Energetycznego Gliwice – GZE Sp. z o.o.

9 Głównych Punktów Zasilania (110/20/6 kV) na terenie miasta jest własnością GZE S.A. a pozostałe (o parametrach trafo 110/6 kV) służą do zasilania dużych zakładów przemysłowych: Huty Łabędy, Walcowni Łabędy, BUMAR, Kop. Sośnica, EC Gliwice oraz zakładów zlokalizowanych Specjalnej Strefie Ekonomicznej.

W systemie elektroenergetycznym miasta Gliwice istnieją na niektórych obszarach (głównie nowszych osiedli mieszkaniowych) duże rezerwy, a to: na Osiedlu Kopernika, Gwardii Ludowej, Obrońców Pokoju, Sztabu Powstańczego i Waryńskiego (dotyczy to rezerwy, która może być wykorzystywana dla celów grzewczych). Natomiast brak możliwości zwiększenia dostaw energii elektrycznej występują w dzielnicach Łabędy, Starówka i Żerniki, gdzie niezbędna jest budowa nowej sieci średniego napięcia 20 kV.

W „*Projekcie Założeń do Planu Zaopatrzenia w Ciepło, Energię Elektryczną i Paliwa Gazowe na Obszarze Miasta Gliwice*” określono potrzeby energetyczne odbiorców komunalnych w oparciu o prognozy rozwoju mieszkalnictwa na terenie miasta zawarte w „*Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Gliwice*” (chłonność terenów obecnego zainwestowania w granicach 4000 M):

- zapotrzebowanie ciepła dla mieszkalnictwa – 139 MW, dla strefy komercyjno produkcyjnej – 104 MW,
- zapotrzebowanie na gaz ziemny max. 22 250 m³/h,

- zapotrzebowanie na energię elektryczną: dla mieszkalnictwa max.130 tys. kW, dla strefy komercyjno-produkcyjnej – 130,6 tys. kW.

Rozbudowany system elektroenergetyczny Gliwic zapewnia **bezpieczeństwo i wysoką pewność** zasilania odbiorców energii elektrycznej. Podobnie stan techniczny oraz rezerwy w przepustowości poszczególnych elementów systemu gazowniczego na terenie miasta (w tym stacji redukcyjno-pomiarowych I^o i II°) pozwalają na pokrycie zwiększonego zapotrzebowania na gaz tj. na przyjęcie nowych odbiorców, z uwzględnieniem dostawy gazu dla celów grzewczych. Na obszarach posiadających rozbudowaną sieć gazową średnioprężną konieczne są tylko prace związane z wykonaniem przyłączy (Ostropa, Przyszówka, Sobiszowice).

Koncesjonowanymi producentami energii cieplnej na obszarze miasta Gliwice są:

- Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.
- PP-H „Polskie Odczynniki Chemiczne” SA
- Z-dy Mechaniczne „BUMAR – Łabędy” SA.

Ponadto, zatwierdzone przez Urząd Regulacji Energetyki koncesje na wytwarzanie oraz na przesył i dystrybucję ciepła posiadają: Zakład Energo-Mechaniczny „Łabędy” Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Komunikacji Miejskiej Sp. z o.o. oraz SFW Energia Sp. z o.o.

Rozwój systemów ciepłowniczego i gazowniczego na terenie miasta predestynuje poszczególne obszary do określonego sposobu zaopatrzenia w ciepło. Na niektórych obszarach oba systemy przenikają się.

Centralny system ciepłowniczy zasięgiem swym obejmuje Centrum Miasta, Stare Gliwice (os. Waryńskiego), os. Gwardii Ludowej, Trynek, os. Sikornik i Zubrzyckiego, os. Sośnica, Ligotę Zaborską, Szobiszowice, os. Kopernika, Łabędy (os. Literatów).

Wykorzystanie gazu ziemnego jako nośnika energii dla potrzeb ciepłych przeważa w obszarach zajętych przez budownictwo jednorodzinne (Bojków, Ostropa, Żerniki, Czechowice) oraz docelowo w Brzezince i Wilczym Gardle (po doprowadzeniu tam systemu ciepłowniczego). Ponadto, konkurencyjnymi nośnikami energii na terenie całego miasta są paliwa stałe (węgiel, koks) oraz energia elektryczna i paliwa: olej opałowy lub gaz płynny, w zależności od zamożności konkretnych inwestorów.

Prowadzony od 7 lat przez Wydział Środowiska Urzędu Miejskiego program dofinansowywania modernizacji indywidualnych systemów grzewczych osób fizycznych i prawnych na terenie miasta, zaowocował przebudową ponad 2000 nieekologicznych systemów grzewczych, bazujących dotąd na piecach opalanych węglem i miałem węglowym.

Tabela 2. Dofinansowanie modernizacji systemów grzewczych w latach 1998-2003

Dofinansowanie modernizacji systemów grzewczych firm i osób prywatnych	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Firmy i instytucje - liczba wniosków, które wpłynęły	20	26	28	25	11	16
Firmy i instytucje - liczba wniosków dofinansowanych	19	26	26	21	9	11
% wniosków dofinansowanych w stosunku do ogółu złożonych wniosków	95	100	92,9	84	81,8	68,8
Osoby prywatne - liczba wniosków, które wpłynęły	266	335	361	275	298	362
Osoby prywatne - liczba wniosków dofinansowanych	242	323	331	257	265	329
% wniosków dofinansowanych w stosunku do ogółu złożonych wniosków	91	96,4	91,7	93,4	88,9	90,9

Źródło: Raport o stanie miasta

Na terenie miasta wykorzystywana jest także, choć w minimalnym stopniu energia ze źródeł odnawialnych:

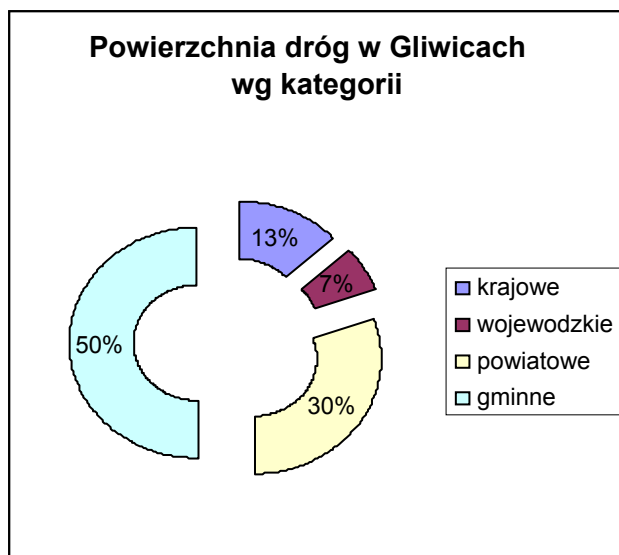
- Kotłownie opalane odpadami drewna (tzw. zrębkami z pielęgnacji zieleni miejskiej) uruchomiono w 2001r. w dwóch obiektach użyteczności publicznej: schronisku dla bezdomnych prowadzonym przez stow. Im. św. Brata Alberta oraz schronisku dla zwierząt w Sośnicy
- Gaz wysypiskowy, pozyskiwany ze zrehabilitowanego wysypiska przy ul. Rybnickiej jest wykorzystywany do produkcji energii elektrycznej, przekazywanej do systemu energetycznego GZE (moc zainstalowana 2 x 297 kW).

Przebudowy instalacji służących ogrzewaniu lub przygotowaniu ciepłej wody użytkowej na źródła energii odnawialnej (kolektory słoneczne, geotermia, paliwa ekologiczne) i towarzyszące im działania termorenowacyjne w mieszkalnictwie i obiektach użyteczności publicznej powinny posiadać **priorytet w przedsięwzięciach rewitalizacyjnych** obszarów miejskich. Łączą one bowiem poważny aspekt ekonomiczny jak i ekologiczny i jako takie są możliwe do sfinansowania ze źródeł typu, EKOFUNDUSZ, Bank Ochrony Środowiska i inne banki komercyjne dysponujące liniami kredytowymi BGK (premia termorenowacyjna).

1.4.4 Infrastruktura drogowa

W zarządzie służb drogowych miasta Gliwice pozostaje sieć dróg gminnych, powiatowych i krajowych, oddanych w stały zarząd miastu na prawach powiatu, zestawione wg kategorii w m² j.n.

krajowe	385090
wojewódzkie	195743
powiatowe	901327
gminne	1493738

Ogółem na terenie miasta przebiega 412 km dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, nie licząc licznych dróg lokalnych i osiedlowych. W zarządzie miasta pozostaje również 46 obiektów inżynierskich: 22 wiadukty, 20 obiektów mostowych, 3 kładki i 1 estakada. Uzbrojenie dróg stanowi 49 urządzeń sygnalizacji świetlnej, w tym 14 akomodacyjnej.

Położenie miasta na skrzyżowaniu europejskich szlaków komunikacyjnych jest jego dużą szansą i atutem gospodarczym, a jednocześnie wieloletnie zaniedbania w rozbudowie infrastruktury drogowej stanowią najważniejszy hamulec rozwoju i największą uciążliwość wskazywaną przez mieszkańców miasta.

Istniejący układ drogowy Gliwic, został historycznie ukształtowany dla zapewnienia realizacji powiązań komunikacyjnych:

- na kierunku wschód – zachód: aglomeracja katowicka (Katowice) i Małopolska (Kraków, Oświęcim) - Dolny Śląsk (Wrocław), Sudety i Opolszczyzna (Opole),
- na kierunku północ – południe: Wielkopolska (Poznań) oraz Częstochowa i Tarnowskie Góry – Czechy i aglomeracja rybnicka (Rybnik, Żory) oraz Beskidy (Cieszyn, Bielsko-Biała).

Stopniowe narastanie elementów układu, doprowadziło do wykształtowania praktycznie promienistego układu drogowego ogniskującego się w Śródmieściu Gliwic.

W minionym półwieczu układ miasta nie został praktycznie wzbogacony o żadne istotne elementy z zakresu układu podstawowego, czy to o znaczeniu międzyregionalnym (krajowym), czy regionalnym (wojewódzkim). Jedyne istotne inwestycje, które nastąpiły, dotyczyły przede wszystkim elementów wzbogacających układ o znaczeniu miejskim:

- przedłużenie ul. Konarskiego do ul. Jagiellońskiej,
- powiązania ciągu DK4 (88) z układem miasta poprzez dobudowę szeregu łącznic - zjazdów z Ul. Toszeckiej i Tarnogórskiej

W *Studium Komunikacyjnym Miasta Gliwice* (oprac. INKOM Katowice 2005r.) parametry techniczne układu drogowego miasta jako całości ocenione zostały jednoznacznie jako **substandardowe**.

Analiza przeprowadzonej na etapie prac przygotowawczych do studium - oceny stanu nawierzchni jezdni dróg (w trakcie inwentaryzacji urbanistycznej układu przyjęto trójstopniową skalę: dobry, zadowalający, zły) wskazuje na występowanie na szeregu drogach o podstawowym znaczeniu dla miasta nawierzchni o **złym stanie**.

Są to przede wszystkim drogi:

- DK88 na odcinku od zachodniej granicy miasta do węzła „Toszecka”,
- ul. Zawadzkiego, Główna, Przyszowska oraz Zygmuntowska w Łabędach i Przyszówce,
- ul. Portowa w Starych Łabędach,
- ul. Kozielska i Żabińskiego w Starych Gliwicach,
- ul. Myśliwska, Strzelecka, Kurpiowska oraz Szymanowskiego w Żernikach,
- ul. Architektów i Daszyńskiego w Ostropie,
- ul. Sobieskiego, Śliwki, Warszawska, Powstańców Warszawy, Górnych Wałów, Bł. Czesława, Królewskiej Tamy i Kujawska w Centrum,
- ul. Odrowążów, Korczoka oraz Błonie w Sośnicy,
- grupa ulic w dz. Trynek,
- ul. Rolników oraz Bojkowska w Bojkowie

Transport ciężki, tranzytowy przyspiesza proces niszczenia miejskiej infrastruktury drogowej, powoduje uciążliwości dla jej użytkowników oraz osłabia efekt prowadzonych modernizacji, jak również stale pogarsza stan nawierzchni ulic, wymagających znaczących wydatków z budżetu miejskiego.

Tabela 3. Nakłady finansowe na utrzymanie i remonty dróg oraz remonty obiektów inżynierskich

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nakłady finansowe [w zł]	16 683 412	15 433 364	18 188 566	15 964 461	16 571 184	16 992 596

Źródło: Raport o stanie miasta

System komunikacyjny miasta jest nadmiernie obciążony potokami ruchu samochodowego, co doprowadza w godzinach szczytu do całkowitej jego niedrożności.

Składa się na to brak obwodnicy drogowej centrum i przepływ ruchu tranzytowego na przedłużeniu autostrady A4 (od lutego 2005r.) przez układ dróg wewnętrznych skupionych w Śródmieściu.

Wysokie natężenie ruchu wpływa negatywnie na **stan bezpieczeństwa na drogach**.

Wg danych Wydziału Zarządzania Kryzysowego UM Gliwice, w 2004r. wydarzyło się w Gliwicach 401 wypadków drogowych, w których odnotowano 500 rannych, 14 zabitych i 193 poszkodowanych wśród pieszych.

Ulice o największej ilości wypadków komunikacyjnych to wg częstości zdarzeń: Pszczyńska, Toszecka, Chorzowska, Śliwki, Łabędzka, Kujawska, Mikołowska, Zwycięstwa, Nowy Świat, Andersa, Rybnicka, Dworcowa, Wrocławska, Sikorskiego, Plac Piastów, Boh. Getta Warszawskiego, Dolnych Wałów, Daszyńskiego, Wyszyńskiego, Tarnogórska.

Jak podano w *Studiu Komunikacyjnym* stan zagrożenia nadzwyczajnymi wypadkami spowodowany jest w znacznym stopniu przewozem ładunków niebezpiecznych (paliwa silnikowe oraz skroplone mieszaniny węglowodorów gazowych w cysternach o pojemności 7000 litrów) siecią drogową miasta.

Ładunki niebezpieczne w Gliwicach przewożone są najczęściej następującymi trasami:

- a) drogi krajowe: DK 88, Portowa, Tarnogórska, Świętojańska, Śliwki, Orlickiego, Konstytucji, Strzody, Wrocławska, Nowy Świat, Dworcowa, Mikołowska, Jana Pawła II, Rybnicka, Pszczyńska;
- b) drogi wojewódzkie: Toszecka, Wyspiańskiego, Styczyńskiego, Daszyńskiego, Nowy Świat, Dolnej Wsi, Ciupków, Daszyńskiego;
- c) drogi powiatowe i gminne: Jagodowa, Strzelców Bytomskich, Nad Łakami, Strzelców Bytomskich, Nałkowskiej, Główna, Niepodległości, Pl.Metalowców, Gojawczyńskiej, Przyszowska, Pułaskiego, Zapolskiej, Boya Żeleńskiego, Szlak Kolejowy, Łabędzka, Daszyńskiego, Wieczorka, Jasnogórska, Powstańców Śl., Bojkowska, Lotników, Okrężna, Pocztowa, Błonie, Kujawska, Sikorskiego, Tarnogórska, Traugutta, Dąbrowskiego, Chorzowska, Zabrska, Cmentarna.

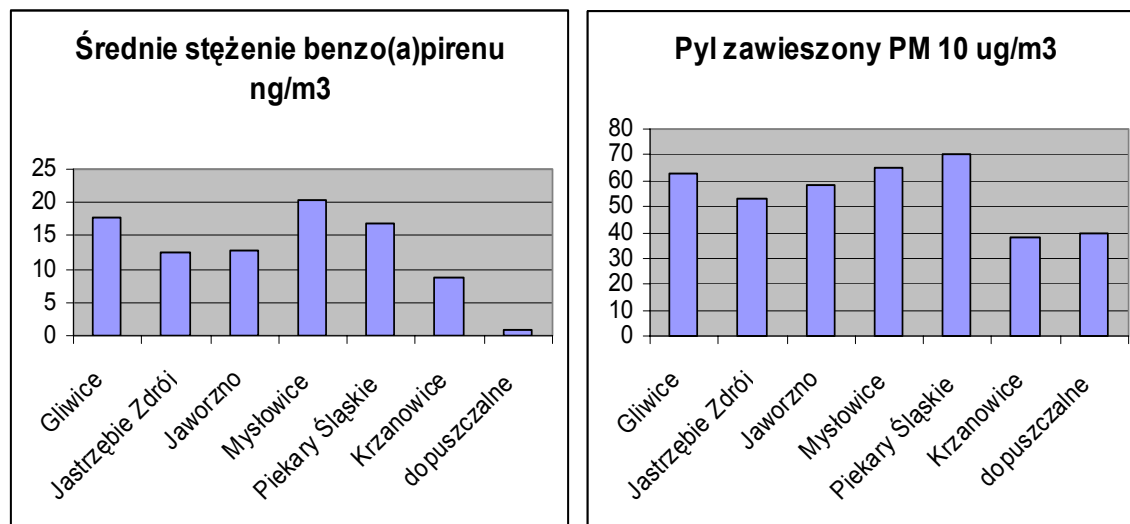
1.5. Uwarunkowania ochrony środowiska

1.5.1 Ochrona powietrza

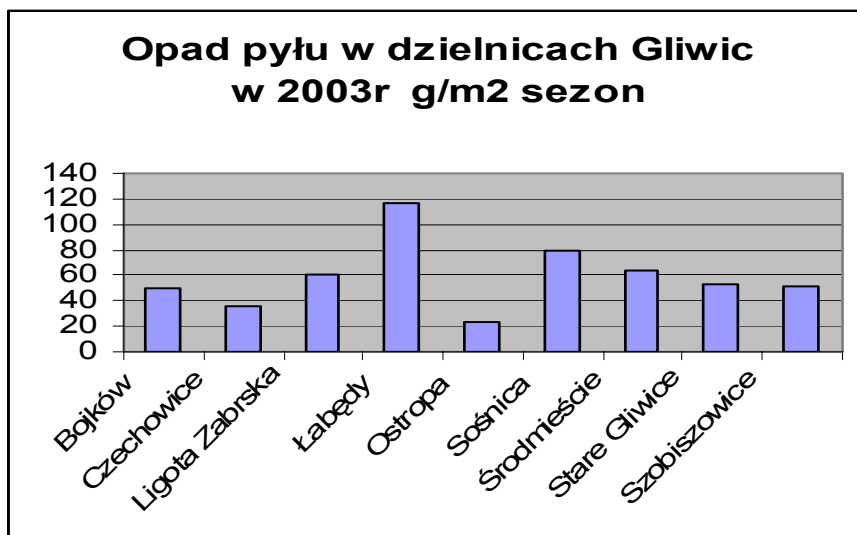
Na stan sanitarny powietrza w Gliwicach wpływ mają zanieczyszczenia z zakładów przemysłowych, palenisk domowych, transportu kołowego, a także import zanieczyszczeń z innych rejonów. Na terenie miasta jest jeden stały punkt monitoringowy powietrza (ostatnio przeniesiony z ulicy Kujawskiej na osiedle Sikornik), pracujący w systemie monitoringu regionalnego. W 2003r. stacja ta wykazała następujące średnioroczne przekroczenia stężeń dopuszczalnych (wg danych Wydziału Środowiska UM Gliwice):

Pył zawieszony PM 10	$63 \mu\text{g}/\text{m}^3 > \text{dop. } 40 \mu\text{g}/\text{m}^3$
Fenol	$3,4 \mu\text{g}/\text{m}^3 > \text{dop. } 2,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$
benzo-a-piren	$17,8 \mu\text{g}/\text{m}^3 \gg \text{dop. } 1,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$
substancje smołowe	$12 \mu\text{g}/\text{m}^3 > \text{dop. } 10 \mu\text{g}/\text{m}^3$

Poniżej przedstawiono wykresy porównawcze dla 2003r. średniorocznych stężeń niektórych zanieczyszczeń powietrza wg danych Wojewódzkiej Służby Sanitarno-Epidemiologicznej w Katowicach dla kilku wybranych miast w województwie śląskim.

Na podstawie badań kontrolnych prowadzonych na terenie Gliwic przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Katowicach i wyników opublikowanych w opracowaniu „Zanieczyszczenie atmosfery w województwie śląskim w latach 2002 – 2003” największy opad pyłu odnotowano w Łabędach $117 \text{ g}/\text{m}^2 \text{ rok}$ (wartość **dopuszczalna** $200 \text{ g}/\text{m}^2 \text{ rok}$).

Wg „Diagnozy stanu Gliwic w zakresie zagadnień ekologicznych” (WASKO) opracowanej dla Programu Ochrony Środowiska, na jakość powietrza w warstwie przyziemnej największy wpływ ma **niska emisja** z palenisk domowych. Wpływ na stan powietrza mają głównie kotłownie i paleniska opalane węglem kamiennym (w Polsce źródła te są w 90% odpowiedzialne za emisję SO₂ i w 60% za emisję pyłów oraz NO_x).

Brak jest danych nt. stopnia redukcji tych zanieczyszczeń wskutek działań Wydziału Środowiska UM Gliwice polegającego na finansowym motywowaniu przebudowy urządzeń grzewczych na terenie miasta – likwidacja ok. 2000 indywidualnych pieców i lokalnych kotłowni w ciągu 7 lat trwania programu ma na pewno dostrzegalny wymiar (tab. na str. 9).

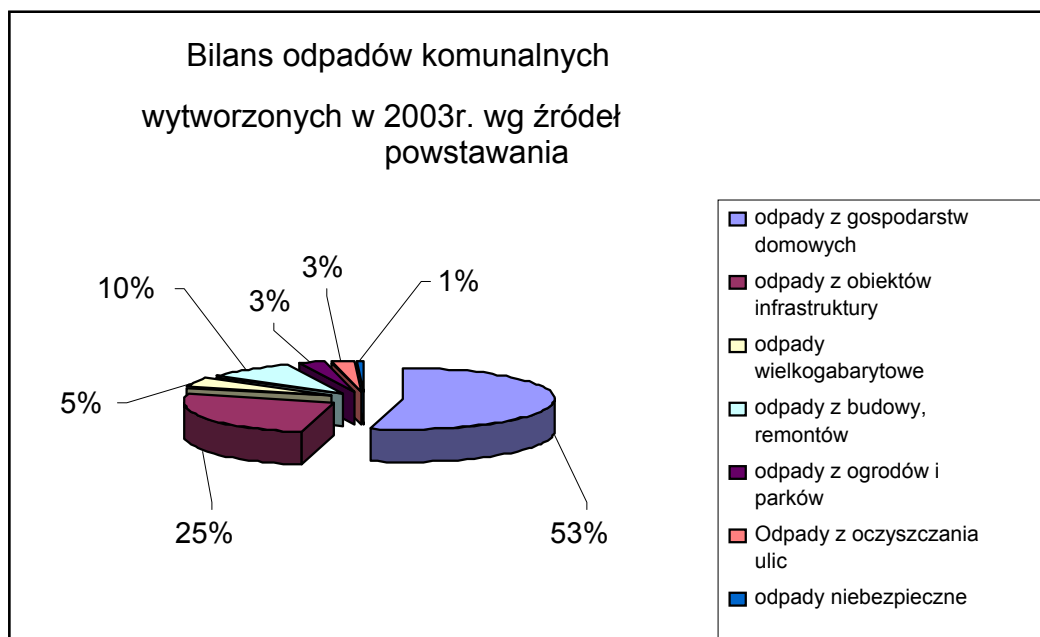
Najwyższe stężenia substancji zanieczyszczających występowały w sezonie grzewczym oraz w pobliżu tras komunikacyjnych. Ruch samochodowy odpowiada w Polsce w 25% za emisję NO_x oraz w 60% za emisję węglowodorów aromatycznych. Stąd z wyprowadzeniem ruchu tranzytowego z centrum miasta wiązane są nadzieje znaczącej redukcji tych zanieczyszczeń.

1.5.2 Odpady komunalne

Cały teren miasta objęty jest zorganizowanym systemem zbiórki zmieszanych odpadów komunalnych. Wg oceny autorów „Planu Gospodarki Odpadami dla Miasta Gliwice” (listopad 2004r.), bazujących na wskaźnikach oraz danych głównego ich odbiorcy – Przedsiębiorstwa Składowania i Utylizacji Odpadów Sp. z o.o., łączna ilość odpadów wytworzonych w Gliwicach w 2003r. wyniosła **91 246 Mg/a**.

W Gliwicach nie prowadzi się ewidencji i przetwarzania danych w zakresie ilości i jakości powstających odpadów zarówno komunalnych jak i od osób prawnych.

Orientacyjny rozkład źródeł powstawania odpadów komunalnych przedstawiono j.n.

Opracowanie własne wg danych „Planu gospodarki odpadami na lata 2004 – 2011 dla miasta Gliwice”

Jednostki administrujące obiektami, na terenie których wytwarzane są odpady, właściciele domów mieszkalnych, Spółdzielnie Mieszkaniowe, przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą, zawierają umowę z przewoźnikiem na usuwanie powstających odpadów.

W 2003r. 14 podmiotów prowadziło działalność na terenie Gliwic w zakresie zbierania i transportu odpadów komunalnych, z czego tylko 5 firm lokalnych.

Pojemniki do gromadzenia odpadów dostarcza przewoźnik względnie administrator.

Na podstawie zawartej umowy przewoźnik odbiera własnym transportem powstałe odpady i transportuje je na wysypisko.

Wybór wysypiska zależy od przewoźnika, który w tym zakresie kieruje się rachunkiem ekonomicznym (koszt składowania 1 tony odpadów niesegregowanych na składowisku w Gliwicach wynosi 55 zł netto). Szacuje się, że z 80 000 Mg odpadów komunalnych zebranych w 2003 r. z terenu miasta tylko 40 000 Mg trafiło na składowisko odpadów w Gliwicach.

Od 2000r. w Gliwicach eksploatowane jest nowoczesne, ekologiczne składowisko odpadów zlokalizowane przy ul. Rybnickiej, na terenie ok. 32 ha, w sąsiedztwie wyłączzonego z eksploatacji starego wysypiska odpadów, poddanego rekultywacji. Od 2003r. działa tu współfinansowana przez EKOFUNDUSZ instalacja do odbioru i utylizacji biogazu z odprowadzeniem wytworzonej energii elektrycznej do systemu energetycznego miasta.

Ponieważ w 2004r. pierwsza niecka składowiska o pojemności 312 000 m³ została wypełniona w 90%, przygotowano do eksploatacji kolejną nieckę. Pozostałe etapy realizacji budowy składowiska o docelowej kubaturze 1,5 mln. m³ pozwolą na gromadzenie odpadów w obecnej technologii przez kolejnych 15 lat. Wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów na szerszą niż dotąd skalę oraz budowa kompostowni i sortowni odpadów przestrzennych może zwiększyć czas eksploatacji do 20 lat.

Selektywna zbiórka odpadów prowadzona jest na terenie miasta od 1992r. w zakresie makulatury, szkła, metalu i tworzyw sztucznych. Początkowo zbiórką selektywną objętych było 7 Spółdzielni Mieszkaniowych oraz handlowe centrum miasta. Organizator zbiórki – Miejski Zakład Usług Sanitarnych wsparł to działanie akcją uświadamiającą w szkołach. Ze względu na brak odbiorców posegregowanych odpadów, selektywna zbiórka została ograniczona przez następcę prawnego MZUS – Przedsiębiorstwo Usług Sanitarnych Sp. z o.o. Zakup pojemników do selektywnej zbiórki finansowany był z Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska. Stosowana jest motywacja finansowa organizacji zbiórki - za wywóz posegregowanych odpadów wytwórcy ponoszą połowę kosztów wywozu. Pomimo tego ilość odpadów segregowanych „u źródła” nie przekracza w Gliwicach 2 %.

Selektywną zbiórkę odpadów za pomocą kontenerów na terenie miasta prowadzi firma „Remondis” Ska z o.o. największy przewoźnik i organizator zbiórki odpadów w mieście. W Gliwicach prowadzona jest również zbiórka odpadów wielkogabarytowych, remontowo-budowlanych i odpadów zielonych.

Tabela 4. Selektywna zbiórka odpadów w latach 2001-2003

	2001	2002	2003
Liczba kontenerów do gromadzenia odpadów segregowanych [szt.]	380 szt.	550	682
Ilość wywożonych odpadów ze zbiórki selektywnej [m ³]	-	7 000	8 800
Koszt wywozu 1 m ³ posegregowanych odpadów [zł]	-	13,5	14,26
Koszt wywozu 1 m ³ niesegregowanych odpadów [zł]	-	23,9	27,19
Procentowy udział odpadów segregowanych w ogólnej ilości wywożonych odpadów	0,5	1	1,95

Źródło: Raport o Stanie Miasta

Odpady niebezpieczne eliminowane są ze strumienia odpadów w niewielkim zakresie; zużyte baterie i przeterminowane leki są zbierane do specjalnych pojemników w placówkach oświatowych i aptekach. Problem stanowią zwłaszcza wytwórcy odpadów niebezpiecznych, zarejestrowani jako mali i średni przedsiębiorcy, nie podlegający ewidencji i nie posiadający stosownych decyzji na transport, odzysk lub unieszkodliwienie odpadów niebezpiecznych.

Dzikię wysypiska tj. miejsca nielegalnego wysypywania odpadów są corocznie identyfikowane na terenie miasta przez Straż Miejską. Tereny na których znajdują się „dzikię” wysypiska stanowią własność prywatną, Skarbu Państwa, Spółdzielni Mieszkaniowych, Ogrodów Działkowych. Wezwania do ich usunięcia przez właściciela terenu nie zawsze odnoszą skutek, toteż corocznie wydatkowane są środki z budżetu miasta na ich uprzątnięcie i zrekultywowanie terenu. Najczęściej powtarzające się lokalizacje dzikich wysypisk to Sośnica (ul. Cmentarna, Szczęść Boże), Łabędy (ul. Rzeczycka, Przyszowska), Bojków (ul. Zbożowa), Żerniki (Na Łuku, Tarnogórska), ul. Pszczyńska.

1.5.3 Stan terenów zielonych w mieście

Na terenie miasta obok zachowanych fragmentów leśnych (1545 ha) oraz otwartych terenów rolniczych, pól i łąk (6698 ha) ważną rolę pełni tzw. zieleń urządzone. Należą do niej: parki, skwery i zieleńce, cmentarze, ogrody działkowe, zieleń osiedlowa i przyuliczna, stanowiące łącznie 457 ha (3,4% pow. miasta) ale pełniące ważną rolę; kształtują mikroklimat, wpływają na walory estetyczne krajobrazu, są miejscem wypoczynku mieszkańców.

Na strukturę tych terenów składają się przede wszystkim drzewa i krzewy, sadzone pojedynczo lub w grupach, uzupełnione klombami kwitnących bylin i roślin jednorocznych. Zieleń urządzone na terenie miasta stanowią parki, skwery, zieleńce i aleje oraz place zabaw i cmentarze, gdzie pełni ona rolę uzupełniającą. Stan zieleni można określić jako średni; całkowitej renowacji wymaga ok.40% obiektów, zwłaszcza w zakresie renowacji drózek i alejek oraz wyposażenia w ławki i kosze. Istotne jest zagospodarowanie skwerów i miejsc wypoczynku dla różnych grup wiekowych, nie tylko najmłodszych, przy zastosowaniu zieleni izolującej od okien budynków.

Ważną rolę w przestrzeni miejskiej pełni zieleń przyuliczna, absorbująca zanieczyszczenia odkomunikacyjne, chroniąca jezdnię, chodniki i budynki przed nadmiernym nasłonecznieniem i rozprzestrzenianiem się hałasu. W Gliwicach objęta pielęgnacją zieleń przyuliczna towarzyszy 230 ulicom; stan jej określić można jako średni. Na bieżąco usuwane są drzewa martwe i zastępowane nowymi. Ograniczane jest stosowanie soli do zimowego utrzymania ulic.

Cztery obiekty na terenie miasta uznano decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków za **pomniki przyrody**: Aleja Klonów Srebrzystych przy ul. Kłodnickiej, Jesion Wyniosły przy kościele Wniebowzięcia NMP w Łabędach i dwa głązy narzutowe: w Starych Łabędach (ul. Staromiejska) i w Lesie Łabędzkim.

Ponadto, uchwałą Rady Miejskiej z listopada 2001r. miasto ustanowiło kolejnych 6 okazów dendrologicznych na terenie miasta pomnikami przyrody:

- przy Szkole Muzycznej na ul. Wieczorka – Buk Pospolity (220 lat) i Grab Pospolity (120l.)
- w Parku Chopina – 250-letni Dąb Szypułkowy
- przy Willi Caro ul. Dolnych Wałów – Platan Klonolistny (100 lat)
- przy Wydz. Chemicznym – Dąb Szypułkowy (220 lat) i 130 letni Klon Pospolity.

Nasadzenia drzew i krzewów prowadzone są przez Miejski Zarząd Usług Komunalnych, jednostkę odpowiedzialną za pielęgnację zieleni w mieście oraz przez liczne szkoły, wspólnoty, parafie, spółdzielnie mieszkaniowe, przedsiębiorstwa nie tylko jako nasadzenia zastępcze (po wycinkach), ale dla zazielenienia swego otoczenia. Materiał szkółkarski jest zakupywany ze środków budżetu miasta.

Tabela 5. Nasadzenia i wycinki drzew w latach 1998-2003

Źródło: Raport o stanie Miasta

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Łącznie wycinka drzew /szt./	455	722	292	484	1 889	2 158
Łącznie nasadzenie drzew /szt./	7 348	14 491	29 645	21 335	27 298	18 092
w tym:						
nasadzenie drzew w Lesie Komunalnym /szt./	6 000	13 300	26 100	20 000	26 040	17 160
nasadzenie drzew na terenie miasta /szt./	1 348	1191	3 545	1 335	1 258	932

Tabela 6. Nasadzenia krzewów i kwiatów sezonowych (MZUK) w latach 1998-2003

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nasadzenia krzewów /szt./	2 525	4 207	21 034	26 439	21 106	7 340
Nasadzenia kwiatów /szt./	73 837	107 451	165 734	186 360	172 396	173 748

Mieszkańcy miasta wskazują m.in. na zieleń jako **atut** mogący mieć korzystny wpływ na rozwój miasta w przyszłości (6% wskazań) oraz traktują zieleń (18% respondentów) jako istotną **korzyść** przy ocenie warunków zamieszkiwania w dzielnicy („Badanie opinii Mieszkańców Gliwic” 2004r.).

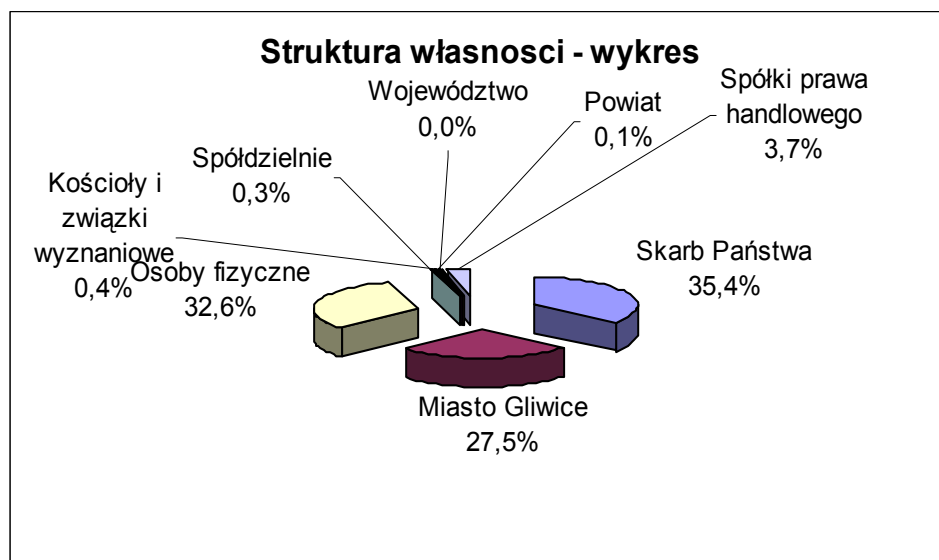
1.6 Struktura własnościowa

Wg danych „Powiatowego zestawienia zbiorczego danych dotyczących gruntów objętych ewidencją na dzień 1 stycznia 2005r.” (Urząd Miejski Wydział Geodezji i Kartografii) przedstawiono poniżej strukturę własności gruntów, z której wynika wysoki udział własności w dyspozycji podmiotów niepublicznych. Część własności miasta (15%) oraz Skarbu Państwa (26%) pozostaje w użytkowaniu wieczystym, co jeszcze bardziej ogranicza swobodę gospodarowania nieruchomościami w mieście. W porównaniu do roku poprzedniego o prawie 18% wzrósł zasób własności spółek prawa handlowego, wzrosła też o 4,6% ilość gruntów własności Skarbu Państwa oddana w użytkowanie wieczyste.

Szczegółowe zestawienie własności gruntów przedstawiono w poniższej tabeli a wizualizację własności na terenie miasta na wykresie *Struktura własności* na str. 19.

Tabela 7. Zestawienie własności gruntów

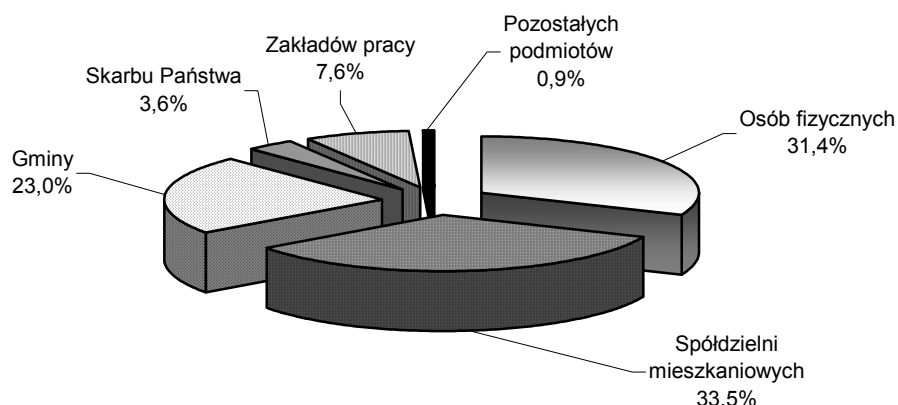
Wyszczególnienie gruntów wchodzących w skład grupy lub podgrupy rejestrowej	Powierzchnia gruntów w ha
Grunty wchodzące w skład zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa	832
Grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Lasy Państwowe	1216
Grunty w trwałym zarządzie państw. jednostek organizacyjnych z wyłączeniem PGL	255
Grunty wchodzące w skład zasobu nieruchomości S P z wył. przekaz. w trwały zarząd	996
Grunty SP przekazane do zagospod. Wojskowej Agencji Mieszkańowej	5
Pozostałe grunty SP	204
Grunty SP w użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	134
Grunty w użytkowaniu wieczystym państwowych os. prawnych	55
Grunty SP w użytkowaniu wieczystym spółdzielni mieszkaniowych	33
Grunty SP w użytkowaniu wieczystym pozostałych osób	1003
Grunty wchodzące w skład gminnego zasobu nieruch. z wyłacz. gr. w trwałym zarządzie	2819
Grunty gmin i związków międzygm. przekaz. w trwały zarząd gminnym jedn. organizac.	84
Pozostałe grunty gminy z wyłączeniem przekazanych w użytk. wieczyste	228
Grunty gmin i związków międzygm. w użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	189
Grunty gmin i związków międzygm. w użytkowaniu wieczystym spółdzielni mieszkaniow.	161
Grunty gmin i związków międzygm. w użytkowaniu wieczystym pozostałych osób	199
Grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych	3046
Grunty osób fizycznych nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych	1306
Grunty, które są własnością rolniczych spółdzielni prod. lub właściciele są nieznani	19
Grunty spółdzielni mieszkaniowych	18
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	54
Grunty powiatowego zasobu nieruchomości	8
Grunty wchodzące w skład wojewódzkiego zasobu nieruchomości	1
Grunty spółek prawa handlowego	493
Grunty partii Polit. i stowarzyszeń	2
Powierzchnia ewidencyjna	13360

W wyniku prywatyzacji komunalnych zasobów mieszkaniowych i reprivatyzacji nieruchomości, wiele obiektów wyprowadzonych zostało z obszaru własności komunalnej. Już z tej racji zasięg wpływu miasta na procesy rewitalizacji uległ znacznej redukcji. Zmienił się tym samym zakres odpowiedzialności za stare zasoby budowlane.

Zasoby mieszkaniowe w Gliwicach wg rocznika statystycznego GUS z 2003r. kształtują się na poziomie 73 822 jednostek, w tym około 23 % stanowi własność komunalna.

Zasoby mieszkaniowe w Gliwicach wg własności budynków mieszkalnych

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w Gliwicach wynosi 59,2 m² i jest wyższa od wskaźnika w takich miastach śląskich jak: Zabrze (54,6), Świętochłowice (50,3), Siemianowice (51,9), Katowice (57,6), Bytom (54), Chorzów (50,6), Ruda Śląska (53).

Wg danych GUS za 2003r. nowobudowane mieszkania mają średnią powierzchnię użytkową w wysokości 121,2 m² lecz oddanych zostało w tym roku tylko 276 mieszkań co stanowi niecałe 0,4% zasobu mieszkaniowego.

Miasto jest współwłaścicielem w około 1500 wspólnotach mieszkaniowych, przy czym ilość ta ulega ciągłej zmianie ze względu na trwającą sprzedaż lokali i wyłączenie miasta z udziału w usamodzielniających się wspólnotach.

Wg „Wieloletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy” (oprac. Wydziału Przedsięwzięć Gosp. i Usług Komunalnych), na lata 2005 – 2008 planowana jest dalsza sprzedaż lokali komunalnych w ilości 500 lokali /rok. Do sprzedaży kierowane są lokale zwolnione przez dotychczasowych najemców usytuowane na Starówce oraz mieszkania o powierzchni użytkowej powyżej 80 m², jak również lokale we wspólnotach, w których wpływy z czynszów nie pokrywają kosztów bieżącego utrzymania oraz kosztów remontów.

1.7 Ochrona konserwatorska

W *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Gliwice* wskazano granice **stref ochrony konserwatorskiej**, oparte na wytycznych konserwatorskich opisanych szczegółowo w *Studium Historyczno-Konserwatorskim Miasta Gliwice (t.I–VIII)*.

Strefa „A” - pełnej ochrony konserwatorskiej, gdzie zasadą nadrzędną przy podejmowaniu działań remontowo-inwestycyjnych i konserwatorskich pozostaje prawna **ochrona wartości kulturowych**, do której zaliczono:

- obszar Starego Miasta z zachowanym średniowiecznym układem przestrzennym, w obrębie dawnych murów miejskich z kościołem p.w. Wszystkich Świętych,
- ciąg zabudowy ul. Zwycięstwa z ul. Górnych i Dolnych Wałów, Willą Caro, budynkami Urzędu Miasta, Poczty Głównej
- XVII-wieczny zespół kościoła p.w. Świętego Krzyża i klasztoru o. Redemptorystów u zbiegu ulic Kozielskiej i Daszyńskiego,
- gotycki kościół p.w. Św. Bartłomieja u zbiegu ulic Toszeckiej i Floriańskiej
- Cmentarz Centralny przy ul. Kozielskiej z obiektami Domu Pogrzebowego
- Teren dawnej Huty Gliwickiej, obecnie GZUT przy ul. Robotniczej 28

Strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej obszarów miejskich, o częściowo zachowanym układzie przestrzennym, z rozproszonymi obiektami zabytkowymi lub zespołami o lokalnych wartościach kulturowych, obejmująca 39 kompleksów zabudowy:

- Dawne przedmieście Raciborskie (Czarne) w ciągu ulic Wieczorka – Kozielskiej, Jasnogórskiej, Młyńskiej
- „Nowe centrum”, pomiędzy Starym Miastem rz. Kłodnicą i ul. Zwycięstwa,
- Dawne Przedmieście Bytomskie – w obrębie ulic Nowy Świat, Sobótki, Lutyckiej, Wrocławskiej (zabudowania Straży Pożarnej) i rz. Kłodnicą
- Zachodnia część Śródmieścia, przylegająca do Starego Miasta, ograniczona ul. 1Maja, Nowy Świat, Kościuszki, Kazimierza Wlk., Góry Chełmskiej, Kozielską, Mieleckiego
- Obszar przylegający od zachodu do Śródmieścia z lat 20-ych XXw. (idea miasta –ogrodu)
- Dawne koszary w rejonie ul. Daszyńskiego, B.Śmiałego i Płowieckiej
- Kompleks zabudowy koszarowej Wojska Polskiego po pdn. stronie ul. Andersa
- Teren Śródmieścia pomiędzy rz. Kłodnicą i dawnym Kanałem Kłodnickim, ulicami Zwycięstwa i Sienkiewicza, obejmujący Park Chopina, historyczną zabudowę obecnego Instytutu Onkologii
- Wschodnia część Śródmieścia pomiędzy ul. Zwycięstwa a dzielnicą Akademicką
- Zwarta zabudowa miejska przy ul. Rybnickiej, Marzanki i Kochanowskiego
- Osiedle tzw. Stary Sikornik przy ul. Rybnickiej

- Zespoły zabudowy mieszkaniowej przy ul. Dzierżonia i Jasnej oraz przy ul. Lotników
- Tereny przemieszanej zabudowy przemysłowej i mieszkaniowej z dominacją historycznych kompleksów fabrycznych GZUT, pomiędzy linią PKP a Kłodnicą
- Teren dawnej kopalni Gliwice oraz Koksowni wraz zabudową przemysłową i mieszkaniową
- Sośnica – zespół przyzakładowej dzielnicy mieszkaniowej z zabudowa towarzyszącą (m.in. basen kąpielowy, stadion przy ul. Dzionkarzy)
- Teren kop. Sośnica z zachowaną historyczną zabudową przemysłową
- Ruralistyczny zespół zabudowy Bojkowa Górnego i Dolnego –
- Wójtowa Wieś – zespoły mieszkaniowe przy ul. Głowackiego z kościołem p.w. Św. Antoniego, przy ul. Ficka i Goplany oraz Słonecznej i Zachodniej
- Historyczna zabudowa podmiejska dawnej wsi Ostropa z kościołami p.w. Św. Ducha i Św. Jerzego
- Kolonia mieszkaniowa Wilcze Gardło
- Kolonia mieszkaniowa Brzezinka
- Zatorze – zabudowy mieszkaniowe zwarte i luźne oraz robotnicze osiedla patronackie
- Szobiszowice d. „Petersdorf” z zabudową historyczną przy ul. Śliwki, Toszeckiej,
- Zabudowa dawnego folwarku w Szobiszowicach z XVIII- wiecznym dworem i zachowanym drzewostanem przy ul. Dworskiej
- Zespół domków (osiedle północ z 1920) w rejonie ul. Tarnogórskiej
- Kompleks zabudowy Radiostacji z lata 1934-6 z masztem nadajnika przy ul. Tarnogórskiej
- Kompleks zabudowy domków mieszkalnych z lat 30-ych tzw. Osiedle Wojciecha po pñ. stronie dk88
- Żerniki osiedle mieszkaniowe z lat 1935 – 38 w rejonie ul. Mazowieckiej, Wigilijnej, Śląskiej, Gdyńskiej
- Zespoły zabudowy jednorodzinnej przy ul. Sokoła i Harcerskiej oraz na obrzeżach Lasu Łabędzkiego
- Historyczna zabudowa wiejska i przedmiejska Starych Łabęd na lewym brzegu Kłodnicy i kanału, z gotyckim kościołem
- Duży kompleks zabudowy mieszkaniowej Łabęd z lat 20, 30 i 40-ych XX w. na prawym brzegu Kanału Gliwickiego

Szczegółowe wykazy ponad 5700 obiektów o walorach zabytkowych, wytyczne konserwatorskie, stanowiska ochrony i obserwacji archeologicznej zawarto w znajdującym się w posiadaniu Urzędu Miejskiego *Studium Historyczno-Konserwatorskim Miasta Gliwice (t.I – VIII)*. Wyciąg ze Studium, zawierający opis historycznego rozwoju struktury przestrzennej miasta stanowi **Załącznik Nr I** do niniejszego opracowania.

1.8 Sytuacja planistyczna miasta

Zasady ustalania kolejności opracowywaniu planów określono w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta* (pkt. 6.4 i 6.5). Hierarchia celów planistycznych wg SUIKZP przedstawia się następująco:

- a/** plany związane z realizacją celów publicznych, w tym plany dla obszarów istniejącego i projektowanego układu drogowo-ulicznego oraz rozwoju systemów infrastruktury technicznej
- b/** plany dla obszarów zabudowy mieszkaniowej, na których wymagane są przekształcenia własnościowe w celu określenia układu komunikacyjnego i zasad zabudowy
- c/** plany miejscowe zorganizowanej zabudowy miejskiej
- d/** plany dla obszarów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju miasta
- e/** plany dla obszarów na których realizowane będą ponadlokalne i lokalne zadania służące dla realizacji celów publicznych, w tym zadania rządowe (autostrady, drogi krajowe, kolej)
- f/** plany dla centralnych terenów miasta i dzielnic: Szobiszowice-Zatorze, Sośnica, Łabędy, Sikornik i Trynek.
- g/** plany terenów górniczych
- h/** plany dla obszarów wymagających uzupełnienia i uporządkowania istniejącego zainwestowania: Trynek, Szobiszowice, Zatorze, Niepaszyce, Sośnica, Ligota Zabrska, Stare Gliwice
- i/** plany zespołów przyrodniczych ważnych dla funkcjonowania miasta
- j/** pozostałe plany w zależności od potrzeb wynikających z prowadzenia polityki przestrzennej i możliwości finansowych miasta.

W latach 1995 - 2004 uchwalonych zostało 41 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które obejmują około 2 628 ha (co stanowi około 20 % powierzchni miasta).

W polityce przestrzennej miasta dominował w tym okresie cel wymieniony w pkt. **a/** - 19 z uchwalonych planów miejscowych dotyczyło terenów związanych z rozwojem układu komunikacyjnego (kilkanaście odcinków pld.-zach. Obwodnicy miasta, dwa plany obejmujące projektowany przebieg DTŚ na odcinku od ul. Baildona do granicy miasta Zabrze, zjazd z DK 88 w rejonie ul. Zbożowej) i rozwoju infrastruktury miejskiej (fragment gazociągu, rozbudowa cmentarza). W ramach również istotnego dla miasta celu, określonego w punkcie **d/** - uchwalonych zostało kolejnych 12 planów (w tym plany obejmujące KSSE – Podstrefę Gliwice oraz plany dotyczące przeznaczenia terenu pod usługi i handel w rejonie ul. Nadrzecznej, Rybnickiej, Toszeckiej i Pod Borem, Andersa i Czołgowej, w Brzezince w Ostropie). W celu przeznaczenia terenów pod budownictwo mieszkaniowe uchwalono plan

w Starych Gliwicach w rejonie ul. Kozielskiej, a także plany obejmujące kilkanaście niewielkich terenów (o łącznej pow. 83,3 ha) w różnych częściach miasta (w tym dla budownictwa realizowanego w ramach TBS). Ponadto, w omawianym okresie uchwalonych zostało 7 planów obejmujących większe obszary o zróżnicowanym przeznaczeniu (dla osiedla Kopernika, Dzielnicy Akademickiej oraz dla dzielnic: Brzezinka-Południe, Brzezinka-Płn, Żerniki-Wschód, Żerniki-Zachód i Czechowice).

Wg danych Wydziału Architektury i Urbanistyki UM, w chwili obecnej trwają prace planistyczne dla 7 kolejnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących: Centrum i Śródmieście, Stare Łabędy, Ostropę, Wilcze Gardło, Bojków, dzielnicę przemysłowo-mieszkaniową w rejonie ul. Franciszkańskiej i Robotniczej oraz tereny położone wzdłuż pld.-zach. Obwodnicy i autostrady A4. Procedury planistyczne dla ww. obszarów są obecnie na różnych etapach zaawansowania.

W marcu 2004r. Rada Miejska podjęła kolejne uchwały w sprawie przystąpienia do opracowywania nowych planów miejscowych dla dzielnic Szobiszowice i Zatorze, Sośnica, Trynek i Sikornik, Łabędy, Ligota Zabrska, Stare Gliwice oraz dla pozostałej części dzielnicy Żerniki (tzw. Żerniki-Zachód II). Prace planistyczne przy sporządzeniu ww. planów na dzień dzisiejszy nie zostały jeszcze rozpoczęte (w najbliższej przyszłości przewiduje się wyłonienie w drodze przetargu wykonawcy części z tych planów).

W „Podręczniku rewitalizacji – zasady, procedury i metody” (wyd. Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miasta 2003r.) omawiającym m.in. założenia i zasady Ustawy o programach rewitalizacji (str. 39) czytamy: *„Równocześnie z podjęciem uchwały o przystąpieniu do opracowania programu rewitalizacji gmina podejmowałaby uchwałę o przystąpieniu do opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub jego zmiany w granicach obszaru programu rewitalizacji. Uchwalenie tego planu ma m.in. zabezpieczyć możliwość prowadzenia działań inwestycyjnych na obszarze rewitalizacji, jak i interesu publicznego w odniesieniu do polityki przestrzennej gminy”.*

W „Studium historyczno-konserwatorskim dla Miasta Gliwic część III Kompleksowa rewitalizacja układu urbanistycznego Gliwic – założenia do Polityki miasta” wskazano na **kluczową rolę planu miejscowego** dla obszaru poddawanego rewitalizacji oraz wylistowano wymogi, jakie winien on spełniać, aby przyczynić się do przestrzennego porządkowania i estetyki inwestycji niezależnych od miasta:

- Konsultacje z właścicielami i lokalną społecznością podstawą ustaleń planu,
- Precyzyjność ustaleń w stosunku do kształtu **przestrzeni publicznych**, zapobiegająca chaotycznemu zagospodarowaniu, sprzyjająca ochronie zieleni, bezpieczeństwu i estetyce dzielnicy

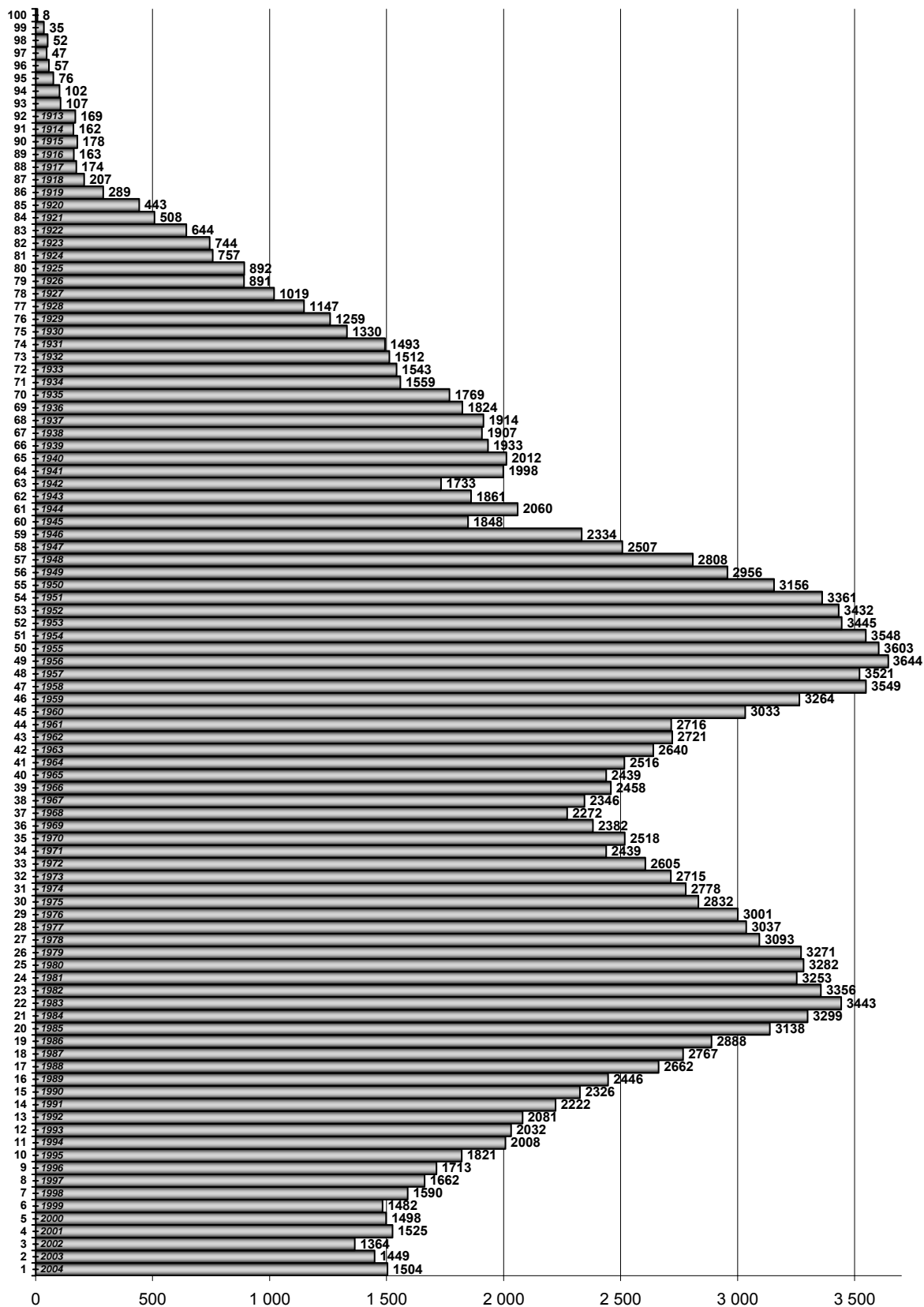
- Precyzyjne ustalenia dla **obszarów rozwojowych** w zakresie warunków bezkolizyjnego sąsiedztwa, wymogów estetyczno-przestrzennych oraz skutków dla całości zespołu urbanistycznego bez precyzowania charakteru inwestycji
- Elastyczne ustalenia dla posesji trwale zainwestowanych, umożliwiające dokonywanie stopniowych zmian, nawet w małej skali
- Uzgodnienia dopuszczalnych przekształceń ze służbą ochrony zabytków dla obszarów objętych ochroną konserwatorską a nie objętych wpisem do rejestru zabytków, pod kątem zachowania lokalnych wartości historycznych i tradycji budowlanej oraz celem przeciwdziałania kolizjom przestrzennym.

Obszary do rewitalizacji wyznaczone w niniejszym opracowaniu w przeważającym zakresie są zlokalizowane **na terenach nie mających uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania** (wyjątek stanowi osiedle Kopernika, dla którego obowiązuje plan zagospodarowania przyjęty uchwałą RM nr XLVI/752 z dnia 18 czerwca 1998r.). Podjęcie uchwały o wyznaczeniu na terenie miasta obszarów rewitalizowanych powinno być przesłanką dla nadania hierarchii terminowej planom miejscowym tych rejonów miasta.

2. SFERA SPOŁECZNA

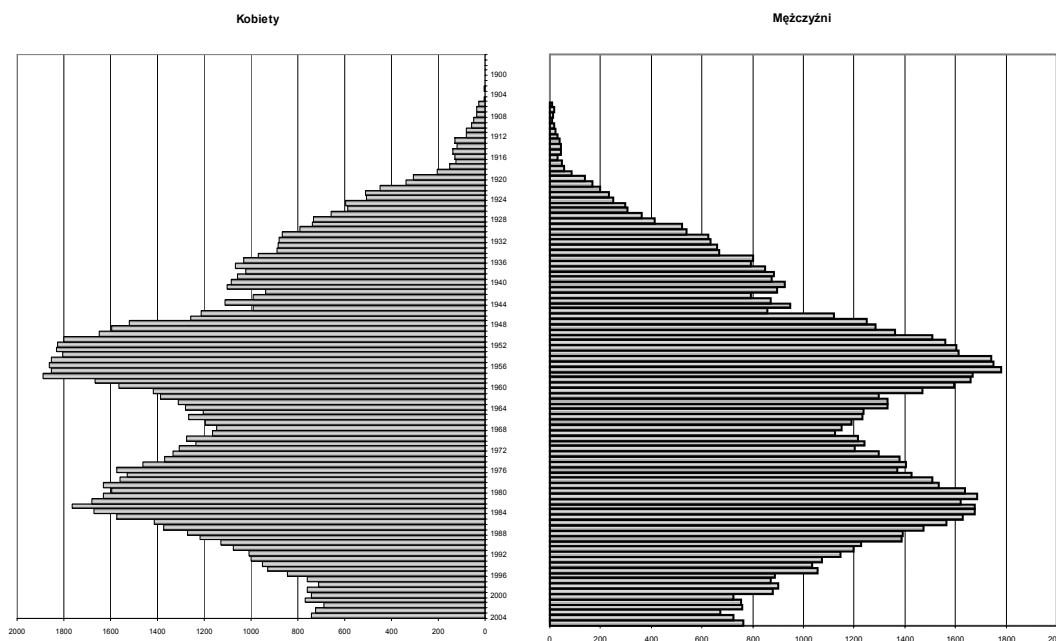
2.1. Struktura demograficzna i społeczna / trendy

Wykres: mieszkańcy Gliwic (pobyt stały) wg roczników rodzenia na koniec 2004r

Źródło: Opracowanie Andrzeja Jarczewskiego

Tylko górna część wykresu ma kształt prawidłowej piramidy wieku ludności. Dalsze przyrosty zostały zahamowane przez II wojnę światową, czego efektem jest niż roczników z lat wojennych. Najgorszy demograficznie był wówczas rok 1942. Jego echem jest szczyberba w roku 1968, po 26 latach. Mamy w związku z tym obecnie w Gliwicach dwa wyż demograficzne – jeden powojenny ze szczytem w 1956 roku (osoby, które w 2005 roku kończą 49 lat) i drugi, będący jego echem, ze szczytem w 1983 roku (w 2005 kończą 22 lata). Oba szczyty dzieli 27 lat. Od roku 1983 liczba osób urodzonych w każdym roczniku sukcesywnie spada i jest obecnie znacznie mniejsza od liczby mieszkańców urodzonych w trakcie apogeum niżu demograficznego w 1968 roku. W mieście żyje obecnie 1 364 dzieci urodzonych w roku 2002, który obecnie wydaje się być głębią bieżącego niżu (kończą 3 lata w 2005), a równocześnie 2 272 osoby urodzone w roku 1968 (37 lat w 2005), który stanowi głębię poprzedniego niżu. Z 2004 roku pochodzi obecnie 1 504 gliwiczian. Zakładając, że mają oni wszyscy 1 rok, ilość rocznych gliwiczian nie osiągnęła nawet poziomu liczebności osób z poprzedniego niżu, czyli 37-letnich. Jeśli rzeczywiście rok 2002 okaże się być głębią niżu, od poprzedniej głębi dzieli go 34 lata. Oznacza to, że odległości pomiędzy poszczególnymi apogeum oddalają się od siebie i proces wzrastania i opadania wskaźników demograficznych rozciąga się w czasie.

Teoretycznie, przez kolejnych 11 lat (kobiety) - 16 lat (mężczyźni), a praktycznie 7 lat – (średnia rzeczywistego wieku przechodzenia na emeryturę wynosi obecnie 56-57 lat, kobiety nieco wcześniej, mężczyźni później) - będzie wzrastała liczba osób kończących aktywność

zawodową. Natomiast, już od 3 lat maleje liczba mieszkańców wchodzących w wiek produkcyjny.

W najbliższych latach będzie więc wzrastała liczba emerytów i będą się zwalniały miejsca pracy, a stopniowo spada ilość osób jej poszukujących. Jest więc ważne, aby młode osoby, trafiające na rynek pracy, miały kwalifikacje adekwatne do jego potrzeb oraz taka organizacja przestrzeni miejskiej aby zaspokajaniu potrzeb wzrastającej liczby emerytów. Pojawi się większe zapotrzebowanie na pielęgniarzy, rehabilitantów, lekarzy, opiekunów, czy też organizatorów wolnego czasu seniorów, a także domy opieki, ośrodki rehabilitacyjne, kluby, inicjatywy w rodzaju Uniwersytetów Trzeciego Wieku, odpowiednio zagospodarowane tereny rekreacyjne. Będą pustoszały szkoły i przedszkola, będzie potrzeba mniej lekarzy pediatrów i nauczycieli.

Obserwując zmiany zachodzące w ciągu ostatniej dekady, możemy zauważyć, że liczba mieszkańców zmniejszyła się o 14,4 tys. (z 214,2 tys. w roku 1994 do 199,8 tys.

w 2004), czyli o 6,7%. Przy czym można zauważyć, że szybciej zmniejsza się liczba mężczyzn, których ilość obecnie nie przekracza 100 tys., niż liczba kobiet. W roku 1994 liczba mężczyzn (104 985) była o 4 239 mniejsza od liczby kobiet (109 224), a w roku 2004 o 7 391.

Tabela 8. Ludność miasta (pobyt stały i czasowy) według kategorii wieku

kategorie wieku	1999	2000	2001	2002*	2003*	2004*
wiek przedprodukcyjny:	45 221	42 624	40 197	38 614	36 398	
kobiety 0-17 lat	21 952	20 681	19 460	18 790	17 742	b.d.
mężczyźni 0-17 lat	23 269	21 943	20 737	19 824	18 656	
wiek produkcyjny:	138 311	138 747	139 577	137 315	136 102	
kobiety 18 – 59 lat	67 042	67 201	67 617	67 426	66 783	b.d.
mężczyźni 18 – 64 lat	71 269	71 546	71 960	69 889	69 319	
wiek poprodukcyjny:	27 284	27 985	28 665	29 925	30 160	
kobiety: 60 lat i więcej	18 871	19 204	19 549	20 449	20 491	b.d.
mężczyźni: 65 lat i więcej	8 413	8 781	9 116	9 426	9 669	
razem:	210 816	209 356	208 439	205 854	202 660	199 807
kobiety	107 865	107 086	106 626	106 715	105 016	103 599
mężczyźni	102 651	102 270	101 813	99 139	97 644	96 208

*Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Katowice, *Urząd Miasta Gliwice.*

Wg danych Urzędu Miasta, w roku 2004, ze 199 807 osób zameldowanych w Gliwicach 194 192 było zameldowanych na pobyt stały, a 5 615 na pobyt czasowy. Wśród osób zameldowanych na pobyt stały było 31 385 osób w wieku przedprodukcyjnym (15 327 kobiet i 16 085 mężczyzn), 128 735 osób w wieku produkcyjnym (63 551 kobiet i 65 184 mężczyzn), 34 072 osoby w wieku poprodukcyjnym (22 468 kobiet i 11 604 mężczyzn).

Ponieważ w latach ubiegłych osoby w wieku produkcyjnym stanowiły największą część osób zameldowanych na pobyt czasowy (5 454 spośród 6 425 w roku 2002 i 5612 z 6 574 w roku 2003) można domniemywać, że i w roku 2004 stanowiły one również większość, co podniesie wskaźniki liczebności głównie w tej grupie. Wskazywałoby to, że na pobyt czasowy meldują się przede wszystkim osoby w związku z nauką lub pracą. Pomimo obserwowalnego już, spadku ludności w wieku produkcyjnym, w 2004 wciąż stanowiła ona znaczny procent mieszkańców miasta – 66,29% osób zameldowanych na pobyt stały. Wg danych US Katowice, na dzień 30.06.2004, odsetek ludności w wieku produkcyjnym dla województwa śląskiego wynosił 65%, a dla kraju 63%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 16,17% (dla województwa 20% a dla kraju 22%) a poprodukcyjnym 17,54% stałych mieszkańców (dla województwa i kraju - 15%). W porównaniu, zarówno z krajem jak i województwem śląskim, Gliwice mają mniej ludności w wieku przedprodukcyjnym, a więcej w poprodukcyjnym.

Wg prognoz GUS, udział ludności w wieku produkcyjnym w Gliwicach będzie się dalej obniżał i w 2030 roku może wynieść 58,20%. Równocześnie przewiduje się w 2030 roku wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym do 25,30%, z równoczesnym spadkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym do 16,5% .

Tabela 9. Urodzenia żywe w latach 1998-2004

Gliwice	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Urodzenia żywe	1 714	1 551	1 537	1 604	1 395	1 531	1 508
Liczba urodzeń żywych na 1000 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały	8,23	7,53	7,54	7,95	7	7,81	7,76

Źródło: Ewidencja ludności gminy Gliwice

Tabela 10. Zgony w latach 1999-2004

Gliwice	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Zgony osób zameldowanych w Gliwicach	1 925	1 863	1 782	1 907	1 911	1 786
w tym niemowląt, których rodzice zameldowani byli w Gliwicach	12	6	3	3	7	4
Liczba zgonów na 1000 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały	9,4	9,1	8,8	9,6	9,8	9,2
Umieralność niemowląt, których rodzice zameldowani byli w Gliwicach (jako liczba zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych)	7,7	3,9	1,9	2,2	4,6	2,6

Źródło: Ewidencja ludności gminy Gliwice

Począwszy od roku 1984 do roku 2002 utrzymywał się w Gliwicach spadek liczby urodzeń, a wskaźnik przyrostu naturalnego od roku 1994 ma wartość ujemną. W roku 1998 liczba urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła 8,23, aby w następnych latach utrzymywać się stale na poziomie poniżej 8, a w 2002 osiągnąć 7 urodzeń żywych na 1 000 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały. Zmiana tendencji zaczyna się dopiero zarysowywać 2003 roku - 7,81 urodzeń żywych na 1 000 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, aby w 2004 znów nieznacznie spaść (7,76).

Wg opracowania US Katowice z 2004 roku (Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim) w 1999 roku wskaźnik przyrostu naturalnego dla Gliwic wynosił (-1,94 ‰) wskazując na przewagę zgonów nad urodzeniami. W 2000 roku wskaźnik przyrostu naturalnego wyniósł (-1,79 ‰), co stanowiło dla Gliwic 24 lokatę wśród wszystkich 36 powiatów województwa śląskiego, a w 2001 roku - (-1,4 ‰), co lokowało je na miejscu 21. W roku 2003 wskaźnik ten osiągnął wartość (-1,7 ‰). W tym czasie dla województwa osiągnął on wartość ujemną - 1,1 ‰ w 2001 roku (- 0,77 ‰ w 2000 roku).

W 2003 roku w Gliwicach urodziło się 1 531 dzieci, a zmarło 1 911 osób, czyli saldo wynosiło (-380), a wskaźnik przyrostu naturalnego (-1,7‰) w odniesieniu do stałej liczby mieszkańców, podczas gdy w województwie śląskim wynosił wówczas (-1,4 ‰), a dla Polski (-0,4‰) wg danych US Katowice. W 2004 urodziło się 1 508 dzieci a zmarło 1 786 osób, czyli saldo wynosiło (-278), a wskaźnik przyrostu naturalnego (-1,4‰) w odniesieniu do stałej liczby mieszkańców.

Prognoza ludności dokonana przez GUS w 2001 roku wyraźnie wskazywała na tendencję spadkową w zakresie liczby osób zamieszkujących miasto do ok. 200,2 tys. osób w perspektywie roku 2030. Jednak już w 2004 roku liczba ludności spadła poniżej 200 tys., Najaktualniejsza prognoza GUS przewiduje, że w 2030 roku ilość mieszkańców spadnie do 149 600 osób. Oznacza to, że populacja Gliwic jest obecnie **u progu starzenia się** ze wskazaniem ku starzeniu się - w najbliższych latach będzie wzrastała liczba osób starszych w stosunku do osób młodych.

Z jednej strony mniejsza ilość dzieci, w połączeniu z coraz szybszym rozwojem cywilizacji, wiąże się z koniecznością ich precyzyjniejszego przygotowania do życia. W dzisiejszym świecie wychowanie dziecka do dorosłości wymaga większego nakładu pracy większej ilości, coraz lepiej przygotowanych osób. Rodzi to konieczność tworzenia szkół dla rodziców i grup wsparcia, szczególnie dla osób mających dzieci z różnymi problemami wychowawczymi oraz dla osób z problemami w zakresie adaptacji do społeczeństwa.

Młode aktywne zawodowo matki, mające aktywne jeszcze zawodowo lub niechętnych do pomocy rodziców potrzebują wsparcia w zakresie opieki nad dzieckiem.

Rodzi to potrzebę tworzenia inicjatyw zarówno w zakresie nowych form pracy jak i nowych form opieki nad dziećmi, alternatywnych do przedszkoli, tym bardziej, że mniejsza ilość dzieci oznacza też ich większy rozrzut terytorialny. Istnieje potrzeba tworzenia placówek opieki przedszkolnej z nowymi programami i nowatorskimi rozwiązaniami, gdzie od najwcześniejszych lat mogłyby być budzone, rozwijane i wspierane indywidualne umiejętności i zainteresowania. Istnieje potrzeba tworzenia miejsc doradztwa zawodowego i życiowego pozwalających na lepsze poznanie i wykorzystanie przez poszczególne jednostki własnego potencjału. Miasto coraz mniej może sobie pozwolić na zaprzepaszczenie predyspozycji jakiegokolwiek dziecka.

Niepokojące jest to, że najwięcej dzieci rodzi się w rodzinach niewydolnych ekonomicznie a często i wychowawczo, natomiast w rodzinach zdolnych otoczyć dzieci najlepszą opieką wychowawczą, zdrowotną, edukacyjną decyzje o posiadaniu dziecka są podejmowane znacząco rzadziej. Stoimy więc w obliczu nie tylko problemów związanych z zarobieniem na rosnącą rzeszę emerytów ale wobec ryzyka pogłębionego rozwoju różnych patologii społecznych. Osoby pracujące, mając do utrzymania rosnącą rzeszę emerytów, mogą więc zostać dodatkowo obciążone rzeszą osób niezaradnych życiowo i niewydolnych finansowo, co grozi głębokim społecznym kryzysem w sytuacji gdy potrzeby przerosną możliwości.

Wg bieżących prognoz, od bieżącego roku w Gliwicach, a za trzy lata w całej Polsce, chętnych do pracy będzie mniej niż nowych emerytów. Teoretycznie mogłoby to rozwiązać problem bezrobocia. Istnieje jednak realne niebezpieczeństwo, że na te zwalnijące się miejsca pracy będzie brakowało kandydatów, nie tylko z powodu spadku demograficznego, ale z powodu braku ludzi odpowiednio wychowanych i przygotowanych do zawodowego życia. Aktywność zawodowa rodziców łączy się z ograniczeniami czasu, jaki mogą poświęcić na przygotowanie dzieci do dorosłego życia. W związku z tym przygotowanie jakie otrzymuje młodzież jest często zbyt teoretyczne. Dochodzą do tego szybkie zmiany cywilizacyjne sprawiające, że świat w jakim przyjdzie żyć dzieciom różni się znacząco od świata rodziców.

Z drugiej strony duża ilość sprawnych jeszcze, wolnych od konieczności pracy osób wymaga stworzenia dla tej grupy nowych form zagospodarowania czasu i znalezienia pola dla własnej potrzeby bycia aktywnym i użytecznym. Osoby te mogą, choć nie muszą, powrócić na rynek pracy, realizując się zawodowo np. w niepełnym wymiarze pracy, pracować w ramach wolontariatu czy wspierać miasto w inny aktywny sposób.

Istotne mogą okazać się inicjatywy budujące pomosty między osobami młodymi i seniorami, wykorzystujące doświadczenie i umiejętności emerytów, miejsca gdzie obie te grupy wiekowe mogłyby wzajemnie wspierać się i inspirować, wymieniać się myśleniem

wokół wspólnych zainteresowań, co rodzi potrzebę tworzenia różnego rodzaju klubów i miejsc spotkań.

Tabela 11. Przyczyny zgonów, dane GUS z 2001

Nowotwory	513
Choroby układu krążenia	835
Choroby układu oddechowego	81
Przyczyny zewnętrzne	113

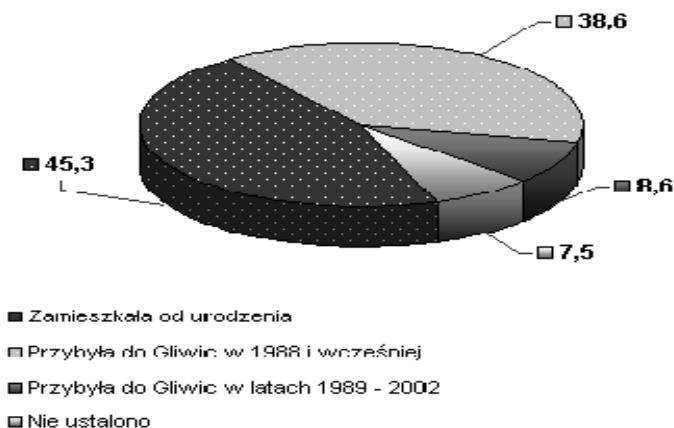
Jak widać najczęstszą przyczyną zgonów w Gliwicach są choroby układu krążenia, a następnie choroby nowotworowe, co jest typowe w krajach wysoko lub średnio rozwiniętych, w tym w Polsce. Wg rejestru danych śląskiego Centrum Chorób Serca w Zabrze, które prowadzi rejestr chorych trafiających do szpitali w województwie śląskim z zawałem lub stanem przedzawałowym, typowi zawałowcy to mężczyźni (2/3), mający średnio 63 lata. 44% z nich pali, 43% ma podwyższony poziom cholesterolu, więcej niż co drugi nadciśnienie, co piąty ma cukrzycę a co 6 jest otyły. Ponad 16% z nich ma zawał po raz drugi. Od października 2003 do września 2004 w szpitalach gliwickich przebywało 315 pacjentów z zawałem lub stanem przedzawałowym w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, zanotowano też 4% zgonów z powodu zawału. Dla porównania w Katowicach 295 (6% zgonów), w Zabrze 196 (4% zgonów), w Bytomiu 194 (4% zgonów), ale w Zawierciu 418 (6% zgonów), w Bielsku Białej 417 (4% zgonów), w Jastrzębiu 404 (11% zgonów). Zagrożenie zawałami jest więc w Gliwicach dość wysokie, ale śmiertelność z tego powodu - w stosunku do innych rejonów województwa - stosunkowo niska, mniejsza niż np. dla Cieszyna, gdzie trafia podobna ilość - 311 pacjentów i zarejestrowano 7% zgonów. (dane wg raportu z Gazety Wyborczej z 20.01.2005)

Pomimo, iż świadomość zdrowotna społeczeństwa w ostatnich latach wyraźnie wzrosła, wciąż jednak niedoceniana jest rola profilaktyki w utrzymaniu sprawności psychofizycznej. Pomimo wzrostu ilości wolnego czasu – skracanie tygodniowego czasu pracy i wzrost ilości dni urlopowych - bez inspiracji i pomocy organizacyjnej ludzie chyba coraz rzadziej wiedzą co robić z czasem wolnym. Siedzący tryb życia, połączony z dużą ilością stresujących treści w mediach, sprzyja rozwojowi chorób układu krążenia. Generuje to potrzebę powstawania nowych zawodów takich jak trener samopoczucia, który może pomóc dopasować indywidualnemu odbiorcy ruch, odżywianie i tryb życia tak aby stworzyć optymalne podstawy zachowania zdrowia. Potrzebne są nowatorskie inicjatywy w zakresie promowania zdrowego trybu życia, uczelnie o nowych profilach (np. promocja zdrowia), a te z kolei potrzebują odpowiednich terenów i obiektów.

2.1.1. Saldo migracji ludności

Ponad połowę mieszkańców Gliwic stanowi ludność napływowa. Mimo to, jak wynika z badań opinii publicznej przeprowadzonych w 2004 roku przez Business Consulting, Gliwiczanie, szczególnie mieszkający w mieście dłużej niż 10 lat, wykazują **wysoki poziom identyfikacji z miastem** i większość z nich (80%) jest zadowolona z mieszkania w tym miejscu. Silny związek jest deklarowany przez 74% osób, a jedynie 3% nie czuje się w ogóle związanych z Gliwicami, co jest porównywalne z analogicznymi badaniami z 2002 roku. Znacznie jednak spadła od tego czasu liczba osób wyrażających zdecydowaną deklarację dalszego zamieszkiwania w tym, a nie innym mieście – 54% (w badaniach z 2002 roku – 84%). Aż 28,7% ankietowanych opuściło by chętnie miasto, gdyby pojawiła się taka okazja. Największa gotowość emigracji pojawia się u osób młodych w wieku 20-29 lat (ok. 40%) oraz mieszkających krócej niż 20 lat (również na poziomie 40%). Podstawowym motywem otwartości na zmianę miejsca zamieszkania jest głównie chęć mieszkania w mieście o zdrowszym klimacie - aż 2/3 respondentów deklarujących gotowość emigracji podaje tą przyczynę. Dopiero na następnych miejscach pojawiły się motywy ekonomiczne – wyższe zarobki (44%), możliwość znalezienia pracy, większe możliwości kariery zawodowej i lepsze warunki mieszkaniowe (po 30%).

Wykres Ludność w Gliwicach według okresu zamieszkania

Źródło: US w Katowicach, Podstawowe Informacje ze Spisów Powszechnych 2002

W zasadzie badania nie wychwyciły postaw skrajnego niezadowolenia, ale też nie pojawiły się osoby skrajnie zadowolone. Najniższy poziom zadowolenia występuje w Sośnicy (prawie 40% osób niezadowolonych), Ligocie Zaborskiej (ok. 35%) i Śródmieściu (ok. 20%). Najlepsze warunki mieszkaniowe panują, w opinii mieszkańców w na Osiedlu Gwardii Ludowej, najgorsze w Czechowicach, Żernikach oraz Wilczym Gardle. Jednak to właśnie

mieszkańcy Żernik (podobnie jak Łąbęd) deklarują największe przywiązanie do miasta. Silny związek deklarują również mieszkańcy Czechowic. Natomiast Wilcze Gardło zamieszkuje najmniejszy odsetek osób poczuwających się do silnego związku z Gliwicami podobnie jak w Sośnicy, na Osiedlu Kopernika czy Obrońców Pokoju.

Najwięcej osób deklarujących gotowość emigracji pojawiło się w Sośnicy, Śródmieściu, na Trynku, Osiedlu Zubrzyckiego i Wojtowej Wsi. Najrzadziej gotowość emigrowania wyrażali mieszkańcy Ostropy i Żernik. Najchętniej mieszkańcy Gliwic wyprowadziliby się do Krakowa (15% chętnych). Dopiero na drugim miejscu pojawiła się Warszawa (6,8%), następnie Gdańsk, Gdynia, Wrocław. Ciekawe jest to, że pomimo poszukiwania zdrowszego klimatu chętni do emigracji poszukują go głównie w innych miastach. Tylko 4,1% wyprowadziłoby się na wieś, a 2,6 w góry. Jedynie 3,8% interesowała emigracja za granicę. Wskazuje to na możliwość podjęcia konkretnych działań zwiększających atrakcyjność miasta dla mieszkańców.

Na dzień dzisiejszy, mieszkańcy są najbardziej niezadowoleni z zagospodarowania placów zabaw dla dzieci, stanu nawierzchni dróg oraz możliwości uprawiania sportu. Nisko oceniony został również dostęp do miejsc rozrywki i możliwości spędzania czasu wolnego. Najbardziej pozytywnie mieszkańcy oceniają możliwość robienia codziennych zakupów i dostęp do szkół.

Tabela 12. Liczba mieszkańców Gliwic w latach 1999-2004 z podziałem na rodzaj zameldowania

Gliwice	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Łączna liczba mieszkańców zameldowanych w Gliwicach	212 926	210 435	208 539	205 854	202 660	199 807
Kobiety	109 882	108 714	107 773	106 715	105 016	103 599
Mężczyźni	103 044	101 721	100 766	99 139	97 644	96 208
Liczba mieszkańców zameldowanych na pobyt stały	205 984	203 750	201 744	199 402	196 086	194 192
Liczba mieszkańców zameldowanych na pobyt czasowy	6 942	6 685	6 795	6 452	6 574	5 615

Źródło: Ewidencja ludności gminy Gliwice

Spadek liczby mieszkańców w roku 2003 osiągnął rekordową liczbę 3 194. To liczba mieszkańców zameldowanych na pobyt stały zmniejszyła się aż o 3 316, natomiast liczba obywateli naszego miasta zameldowanych na pobyt czasowy zwiększyła się o 122. W roku 2004 liczba osób zameldowanych na pobyt stały wyniosła 194 192 czyli w stosunku do roku 2003 spadła o dalszych 1 957 stałych mieszkańców. W tym czasie liczba osób zameldowanych na pobyt czasowy również spadła o 959 osób, po raz pierwszy od lat schodząc poniżej 6 tys.

Jak widać, spadek liczby mieszkańców wynika nie tylko z malejącego przyrostu naturalnego ale również z ujemnego salda migracyjnego ludności. W 1994 roku do Gliwic przybyło więcej osób (2 071) niż je opuściło (1 209), co dało dodatnie saldo wynoszące 4. W roku 1996 wynosiło ono już tylko 0,1. Od 1 997 roku sytuacja uległa odwróceniu – więcej osób zaczęło się wymeldowywać z pobytu stałego niż meldować. W roku tym saldo migracji wynosiło ono (-0,9), a następnych latach spadło jeszcze bardziej, aby w roku 2003 osiągnąć najniższą wartość (-8,9). Równocześnie, dołącza się do tego zmniejszanie się ilości osób meldujących się na pobyt czasowy. Wskazuje to na **spadek atrakcyjności miasta** jako miejsca zamieszkania, przede wszystkim stałego, ale też i czasowego. Może to sprzyjać tworzeniu się pustostanów w mniej atrakcyjnych miejscach zamieszkania, a równocześnie rozwojowi siedlisk nędzy i patologii. Należy wziąć pod uwagę, że opuścić miasto, w przypadku niezadowolenia lub dostrzeżenia lepszej perspektywy, najłatwiej jest osobom zaradnym, przedsiębiorczym, o atrakcyjnych kwalifikacjach.

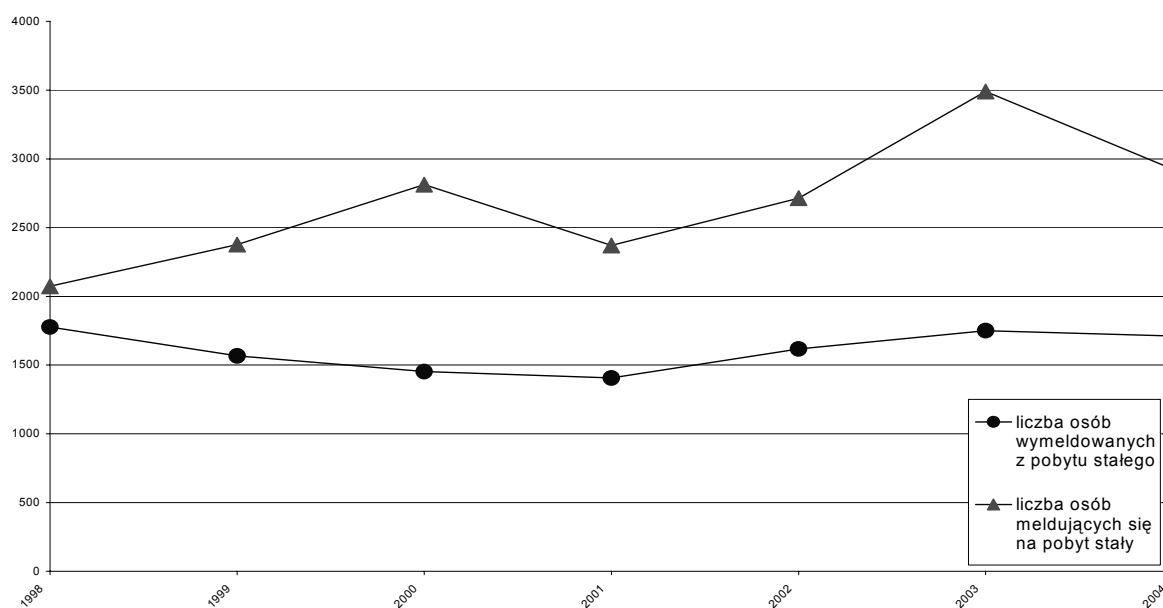
Tabela 13. Napływ i odpływ ludności w Gliwicach w latach 1998-2004

Gliwice	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Napływ (liczba osób z innych miejscowości meldujących się na pobyt stały w Gliwicach)	1 777	1 567	1 453	1 406	1 617	1 750	1 712
Odpływ (liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego do innej miejscowości)	2 074	2 377	2 812	2 370	2 715	3 490	2 924
Saldo migracji	-297	-810	-1 359	-964	-1 098	-1 740	-1 212
Saldo migracji na 1000 mieszkańców zameldowanych na pobyt stały	-1.4	-3.9	-6.7	-4.8	-5.5	-8,9	-6,2

Źródło: Ewidencja ludności gminy Gliwice

Porównanie liczby osób wymeldowujących się z pobytu stałego i meldujących się na pobyt stały pokazuje, że Gliwice są miastem emigracji a nie imigracji. Analizując ludność miasta wg wieku można stwierdzić, że jej odpływ ludności dotyczy ludzi do 19 roku życia i między 30 a 50 rokiem życia, co sugeruje, że Gliwice opuszczają rodziny z dziećmi. Natomiast zanotowano przyrost ludności powyżej 50 roku życia i ludzi w przedziale 20-29 lat.

Wykres Napływ i odpływ ludności w Gliwicach w okresie 31.12.1998 - 31.12.2004

Źródło: Ewidencja ludności gminy Gliwice

Powstaje pytanie o kierunek dalszej polityki demograficznej: co jest dla miasta korzystniejsze czy przekonywanie mieszkańców do zwiększenia liczebności czy dbałość o wzrost atrakcyjności miasta i dostarczenie mieszkańcom narzędzi umożliwiających lepsze przygotowanie do wymogów życia w dorosłym i demokratycznym społeczeństwie?

To drugie rozwiązanie skłaniało by np. do obniżania liczebności uczniów w klasach, budowania zaplecza kształcenia praktycznego. Należy wziąć pod uwagę, że lepiej przygotowana do życia młodzież to w przyszłości większa szansa na rozwój gospodarczy niż wzrastająca liczba, jednak słabo przygotowanych do życia, mieszkańców.

Sprzyjąc atrakcyjności miasta będzie również rozwój walorów estetycznych, dbałość o obiekty sportowe i rekreacyjne, wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza obszary zamieszkałe, czy programy takie jak niedawno ogłoszony „Przyjazna Kłodnica” mający na celu przywrócenie życia biologicznego w rzece. Szczególnie wskazana byłaby aktywizacja wspólnot lokalnych.

Tymczasem większość – 91,2% osób badanych przez Bussines Consulting twierdzi, że nie ma poczucia wpływu na sprawy dotyczące dzielnicy w jakiej mieszka. Odpowiada tak prawie 92,8% mieszkańców, którzy nie mają poczucia wpływu na decyzje dotyczące miasta. 84,8% mieszkańców nie ma kontaktu z przedstawicielami Rad Osiedlowych, a aż 70,7 % nie ma zdania na temat ich działalności.

Ciekawe jest to, że w Żernikach, gdzie ludzie czują się najbardziej związani z miejscem i równocześnie najmniej zadowoleni i warunków poczucie wpływu na sytuację jest największe. Najmniejsze poczucie wpływu na sytuację mają mieszkańcy Sośnicy,

Wójtowej Wsi, Zatorza i Milenium oraz Osiedla Gwardii Ludowej. Opinia ta jest porównywalna z opinią uzyskaną w analogicznych badaniach z 2002 roku. Wskazuje to na potrzebę animacji działań, które pozwoliłyby mieszkańcom uzyskać poczucie wpływu na warunki w jakich żyją.

2.1.2. Małżeństwa i rozwody

Tabela 14. Małżeństwa i rozwody w latach 1999-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogólna liczba małżeństw zarejestrowanych w USC	1 032	1 044	1 001	1 013	1 107	1 075
Ogólna liczba rozwodów zarejestrowanych w USC	306	97	282	288	366	395

Źródło: USC

Najniższa ilość rozwodów została zarejestrowana w 2000 roku i do tego czasu stale wzrasta w porównaniu z ilością zarejestrowanych małżeństw. Jak widać ilość zarejestrowanych rozwodów w stosunku do zawartych małżeństw, w 2002 roku przekroczyła 30% i wynosi 33,06%, a w roku 2004 – 36,74%, co oznacza, że na 2-3 małżeństwa przypada 1 rozwód. Nie udało się ustalić przyczyn znacznego spadku rozwodów w 2000 roku – być może odpowiadają za to zmiany w procedurach prawnych.

2.1.3. Poziom wykształcenia mieszkańców

Gliwice są wyróżniającym się ośrodkiem naukowym Śląska. Działają tu szkoły wszystkich szczebli edukacyjnych, a także liczne instytuty naukowe. Jako jedyne polskie miasto, Gliwice – staną się członkiem WTA (World Technopolis Association) – światowego zrzeszenia technopolii.

Większość placówek oświatowych w Gliwicach zostało przejętych zostało przez samorząd:

- przedszkola - od 1 lutego 1991 roku,
- szkoły podstawowe - od 1 stycznia 1993 roku,
- szkoły ponadpodstawowe - od 1 stycznia 1996 roku,
- szkoły resortowe - od 1 stycznia 1999 roku.

Inne placówki oświatowe, prowadzone aktualnie przez samorząd miasta, to:

- Zespoły Szkół Ogólnokształcących Specjalnych
- Ośrodek Szkolno-Wychowawczy,
- Zespół Szkół Zawodowych Specjalnych,
- Młodzieżowy Dom Kultury,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia,
- Ośrodek Doskonalenia Zawodowego,

- Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna,
- Gliwicki Ośrodek Metodyczny,
- Schronisko Młodzieżowe "ŚLAZACZEK"

Tabela 15. Struktura miejskich placówek oświatowych w Gliwicach w latach 1999-2004

Gliwice	Liczba placówek					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Przedszkola	44	40	32	30	30	29
Szkoły podstawowe	39	38	32	29	29	27
Szkoły podstawowe specjalne	3	3	3	3	3	4
Gimnazja, w tym dla dorosłych	23	20	17	17	17	16
Gimnazja specjalne	3	3	3	3	3	4
Szkoły ponadpodstawowe/ponadgimnazjalne specjalne	1	1	1	1	1	1
Licea ogólnokształcące, w tym dla dorosłych	12	11	11	11	11	9
Licea profilowane	-	-	-	11	11	13
Zasadnicze szkoły zawodowe	18	16	14	11	11	13
Średnie szkoły techniczne i zawodowe	37	61	62	47	47	13*

Źródło: Wydział Edukacji UM

*Szkoły ponadgimnazjalne zawodowe – ilość zespołów szkół

Uporządkowanie szkolnictwa średniego zakłada tworzenie zespołów szkół i opiera się na zasadzie grupowania wg. profili i kierunków kształcenia. Wszystkie szkoły miejskie posiadały do 2003 roku pracownię komputerowe oraz dostęp do Internetu.

Rejestr niepublicznych placówek edukacyjnych w czerwcu 2002 roku obejmował 61 szkół i przedszkoli niepublicznych, 66 niepublicznych placówek kształcenia ustawicznego, 1 bursę szkolną i 1 poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

Jedyną wyższą uczelnią w Gliwicach z uprawnieniami do kształcenia na poziomie wyższym magisterskim jest Politechnika Śląska, uczelnia o 60-letniej tradycji, która kształci obecnie ponad 33 000 tysięcy studentów. W Gliwicach są zlokalizowane prawie wszystkie z jej dwunastu Wydziałów, Administracja Centralna i Rektorat. Wydział Organizacji i Zarządzania mieści się w Zabrze, Wydział Inżynierii Materiałowej i Metalurgii oraz Wydział Transportu, ulokowane są w Katowicach.

Ponadto w Rybniku funkcjonuje Centrum Kształcenia Inżynierów. Od października 1999 uruchomione zostały w Ośrodku Rehabilitacyjnym w Reptach studia integracyjne dla niepełnosprawnych prowadzone przez Wydział Organizacji i Zarządzania.

Obecnie trwają działania związane z przekształceniami gliwickiego systemu oświaty, racjonalizacją sieci szkół i placówek oświatowych, doskonaleniem nauczycieli i poprawą jakości zarządzania placówkami. Została opracowana „Strategia edukacyjna miasta Gliwice”, prowadzone są przez Urząd Miejski we współpracy z Kuratorium Oświaty inicjatywy zmierzające do aktywizacji środowiska nauczycielskiego, zachęcające nauczycieli do myślenia innowacyjnego i ukierunkowanego działania. Zmiany nastawione

są na wzbogacenie oferty edukacyjnej, powiązanie jej z potrzebami pracodawców, szeroką współpracę instytucji, również z partnerami zewnętrznymi, nowe rozwiązania organizacyjne i programowe.

Trwają prace nad utworzeniem niepublicznej Gliwickiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości (GWSP) w ramach projektu "Renowacja przemysłowej strefy Nowe Gliwice". Zakłada on przekształcanie terenów i obiektów zlikwidowanej Kopalni Węgla Kamiennego "Gliwice" w strefę przedsiębiorczości i ośrodek edukacyjny. Po 2006r. powstanie tam inkubator przedsiębiorczości oraz strefa aktywności gospodarczej. Rozpocznie działalność Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i inne placówki edukacyjne. GWSP powinna rozpocząć działalność w październiku 2005 roku w budynkach zastępczych, a do stałej siedziby na rekultywowanym terenie przenieść się w 2006 roku. W ofercie znajdują się na początku studia licencjackie (dzienne i zaoczne). W perspektywie trzech lat od założenia przewiduje się uruchomienie studiów magisterskich i powstanie nowych kierunków nauczania. Docelowo szkoła zapewni możliwość kształcenia się 2350 studentom w dziedzinie finansów i rachunkowości, gospodarowania zasobami pracy, doradztwa zawodowego czy resocjalizacji.

Biorąc pod uwagę, że w 2003 roku województwo śląskie w kraju koncentrowało 9% szkół wyższych, stanowi to duży atut miasta na tym terenie.

Planowane jest utworzenie zespołu szkół artystycznych, stworzenie firm symulacyjnych (hotelarskiej, ogrodniczej i zarządzającej stołówką), likwidacja małych warsztatów i skupienie praktycznej nauki zawodu w Centrum Kształcenia Praktycznego.

Tabela 16. Poziom wykształcenia ludności (w wieku 13 lat i więcej) w 2002 roku w %

Rodzaj wykształcenia	Gliwice	Bytom	Częstochowa	Katowice	Zabrze	Śląskie	Polska
Wyższe	13,6	7,3	14,3	15,5	7,1	8,9	9,9
Policealne	3,7	2,8	3,2	3,1	2,8	2,8	3,2
Średnie ogólnokształcące	11,2	6,9	10,7	10,9	7,1	7,8	8,6
Średnie zawodowe	21,5	19,5	24,7	22,4	17,1	21,1	19,7
Zasadnicze zawodowe	19,6	25,6	19,6	21,2	22,8	26,8	23,2
Podstawowe ukończone	20,9	24,4	23,8	22,4	24,5	26,4	29,8
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	1,6	2,2	2,1	1,5	2,2	2,3	3,6
Nie ustalono	7,9	11,3	1,6	3,0	16,4	3,9	2

Źródło: US w Katowicach, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań

W odniesieniu do reszty kraju Gliwice mają stosunkowo dużo osób z wyższym wykształceniem, ale też więcej osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, zarówno ogólnym jak i zawodowym. Mniej jest osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym zasadniczym, ale wciąż stanowią one znaczny odsetek mieszkańców. W czasach gdy utrata pracy staje się, zdaniem ekspertów, dla większości zatrudnionych normą, niesamowicie istotna jest umiejętność szybkiego uczenia się i gotowość do zmiany kwalifikacji. Ukończenie (lub nawet nie) przez daną osobę zaledwie szkoły podstawowej lub zawodowej (42% mieszkańców Gliwic) wskazuje na niskie możliwości uczenia się, brak motywacji, nawyków lub sprawności intelektualnej, a co za tym idzie mniejszą gotowość zmiany kwalifikacji w przyszłości.

Z przeprowadzonych w 1998 roku przez Międzygminny Ośrodek Doradztwa i Orientacji Zawodowej z siedzibą w Gliwicach pilotażowych badań dotyczących aspiracji zawodowych młodzieży wynikało, że ankietowana młodzież chciała się uczyć najwyżej do 25 roku życia, a jako istotną przeszkodę w nauce wymieniała głównie brak motywacji. Stosunkowo rzadko młodzież uczestniczyła w zajęciach pozaszkolnych i były one bardzo standardowe (języki obce, prawo jazdy). Zastanawiająca była również duża rozbieżność pomiędzy zawodami jakie ankietowani chcieliby wykonywać w przyszłości a typem szkoły do jakiej uczęszczali. Wskazuje to na ogromną potrzebę rozwoju profesjonalnego poradnictwa zawodowego.

Szkoły uczą głównie teoretycznie, rozwijają pamięć i myślenie, ale zaniedbują sferę fizyczną i emocjonalną. Tymczasem najbardziej poszukiwanych na rynku pracy umiejętności można wyuczyć się z reguły przez praktyczne doświadczenie zawodowe zdobywane w różnorodnych sytuacjach, a najwyżej cenione przez nowoczesne firmy są predyspozycje osobowościowe, w tym umiejętność postępowania z emocjami i stresem.

W tej sytuacji potrzebne są inicjatywy, programy i miejsca, gdzie młodzi ludzie mogliby uczyć się elastyczności, pomysłowości, szybkiego rozpoznawania problemów, radzenia sobie z zalewem informacji, emocjami, stresem i jak najszybszego kontaktu z praktyką. Dobrą szkołą takich umiejętności są zajęcia sportowe i artystyczne. Bardzo niewiele osób wie, że właśnie zajęcia fizyczne we wczesnym dzieciństwie tworzą podwaliny pod rozwój silnej woli i przedsiębiorczości. Możliwość uprawiania sportu pomaga również pozytywnie skanalizować energię i obniżyć napięcie emocjonalne, stąd dbałość o szeroki asortyment obiektów sportowych przyczynia się do obniżenia zachowań aspołecznych i kształtowania motywacji do działania. Zajęcia artystyczne, wystawy sztuki, koncerty, estetyka otoczenia kształtują sferę emocjonalną i wrażliwość.

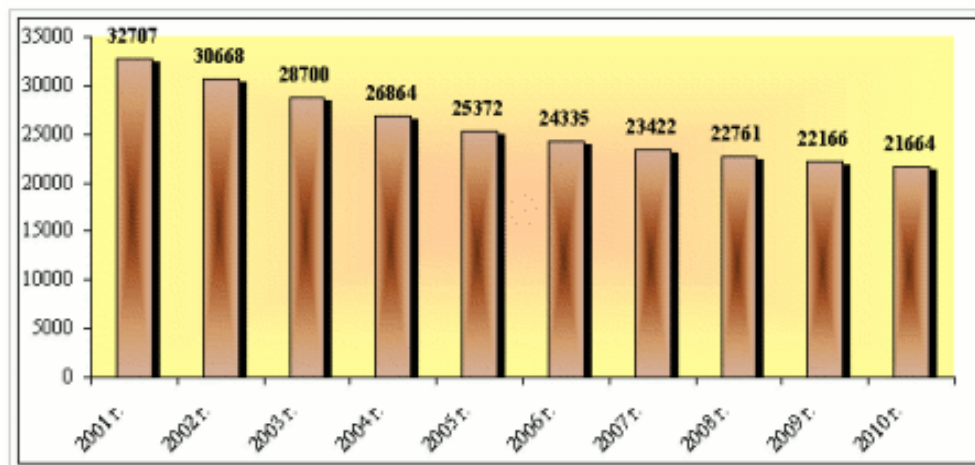
Konieczność stałej nauki i osobistego rozwoju tworzy nowe miejsca pracy dla osób szkolących i wymaga nowych inicjatyw w zakresie programów szkoleń, odpowiednio wyposażonych budynków i pomieszczeń, a także zaplecza wykwalifikowanych doradców.

Obecnie mieszkańcy miasta pozytywnie oceniają dostęp do szkół (3,6 w skali 1-5) oraz oferowany poziom nauczania (3,5), co jednak w odniesieniu do tematu edukacji, pozostawia pewien niedosyt. 43,83% respondentów ankiety prowadzonej przez Business Consulting uważa, że Gliwickie szkoły uczą potrzebnych w dzisiejszych czasach umiejętności i zawodów. Zastanawia jednak wysoki wskaźnik bezrobocia wśród absolwentów, wymagający ustalenia przyczyn.

W roku 2004 (dane z 10 września 2004r. Wydział Edukacji UM) Gliwice miały 2954,89 etatu nauczycielskiego, a do szkół miejskich uczęszczało 26 885 uczniów (w tym również dorosłych). 5 688 dzieci było zapisanych do klas zerowych, a 3 385 do przedszkoli.

Prognoza ludności objętej obowiązkiem szkolnym przewiduje, że będzie ona stale malała, co jest związane z niżem demograficznym. W 2010 roku liczba uczniów sięgnie 21 tys., co oznacza spadek o 30% w porównaniu z rokiem 2001.

Wykres 1. Prognoza ludności objętej obowiązkiem szkolnym na lata 2001-2010 dla miasta Gliwic

Oprac. własne ARL

Gliwice są jednym z wielu miast w Polsce, w jakim subwencja oświatowa nie wystarcza na realizację zadań edukacyjnych i musi być uzupełniania w bardzo znacznej części z własnych środków budżetowych, co stanowi ograniczenie możliwości oraz skłania do racjonalizacji sieci szkół i placówek oświatowych. Wskazuje również na istnienie szerokiego pola do działań uzupełniających. Dotyczy to zwłaszcza działalności pozalekcyjnej. Brak miejsc spędzania wolnego czasu przez młodzież, podobnie jak hałasująca nocą młodzież, został w badaniach opinii mieszkańców wymieniony wśród największych uciążliwości życiowych. Zwróciło na to uwagę więcej osób niż na uciążliwości związane z pijakami.

Szczególnie problem ten daje się we znaki mieszkańcom Osiedla Kopernik. Wskazuje to na szczególną potrzebę stworzenia na tym osiedlu młodzieżowego klubu osiedlowego.

Tabela 17. Finansowanie oświaty w latach 1999-2003

Gliwice	1999	2000	2001	2002	2003
Subwencja oświatowa dla gminy	44 894 554	44 127 871	48 220 069	53 666 401	55 217 614
Subwencja oświatowa dla powiatu	55 100 038	53 889 849	57 934 609	55 460 036	57 435 050
Razem subwencje	99 994 592	98 017 720	106 154 678	109 126 437	112 652 664
Płace i pochodne	93 985 088	96 144 950	103 425 225	104 137 065	108 047 183
Wydatki rzeczowe	15 879 955	16 363 636	18 977 142	17 424 187	21 682 650
Razem utrzymanie szkół	109 865 043	112 508 586	122 402 367	121 561 252	129 729 833
Różnica pokryta z dochodów własnych miasta	9 870 451	14 490 866	16 247 689	12 434 815	17 077 169
Wielkość finansowania wydatków oświatowych z subwencji	91%	87.1%	86.7%	89.8%	86,8%

Źródło: Wydział Edukacji UM

Szerokie zmiany zachodzące na rynku pracy sprawiają, że coraz trudniej jest przygotować młodzież do tego, co ich może spotkać po opuszczeniu szkoły. Pod znakiem zapytania staje coraz bardziej wieloletnie gromadzenie wiedzy, która coraz szybciej się starzeje. Obecnie rynek pracy potrzebuje dwóch grup ludzi – generalistów, elastycznych i gotowych do szybkich zmian oraz wąskich specjalistów, niemal absolutnych mistrzów w swojej dziedzinie, nieustannie śledzących pojawiające się nowości. Dziś coraz większym atutem stają się predyspozycje psychologiczne a nie posiadane informacje teoretyczne, bo teorie zmieniają się szybciej niż uczniowie kończą studia. Takie ludzkie umiejętności jak wyobraźnia, intuicja czy wewnątrzsterowność, niezwykle cenne w życiu zawodowym, nadal nie są przez szkoły systematycznie rozwijane. Rozwój jaki oferuje obecnie szkoła jest jednostronny, niezrównoważony, podejmowane zmiany nie nadążają za potrzebami.

Spośród rzeczy najważniejszych dla przyszłości Gliwic w 2004, rozwój szkół i edukacja znalazły się na szóstym miejscu wśród 8 najczęściej wymienianych przez respondentów Business Consulting.

2.2. Dochodowość gospodarstw domowych

Wg informacji uzyskanych z Urzędu Skarbowego średni dochód miesięczny aktywnych zawodowo mieszkańców miasta wzrastał do 2001 roku aby w 2002 nieco obniżyć się.

Tabela 18. Średni miesięczny dochód gliwiczian aktywnych zawodowo w okresie 1998 -2002

	1998	1999	2000	2001	2002
Średni miesięczny dochód brutto	1 306	1 528	1 751	1 868	1 854
Wskaźnik inflacji	11,8	7,3	10,1	5,5	1,9

Źródło: Informacje I i II Urzędu Skarbowego, GUS

Średni dochód miesięczny aktywnych zawodowo mieszkańców miasta był niższy niż przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej przyjmowane jako podstawa do rent i emerytur.

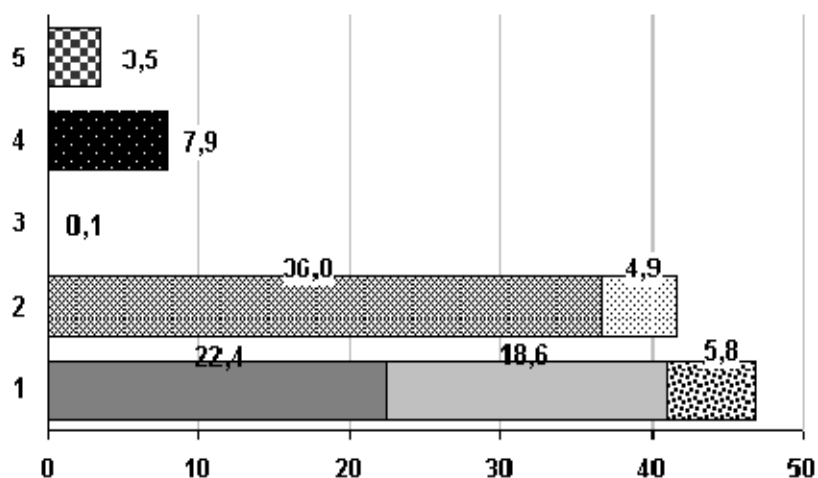
Tabela 19. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w złotych w latach 1998-2004¹ (podstawa wymiaru emerytur i rent)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Wysokość wynagrodzenia	1 239,49	1 706,74	1 923,81	2 061,85	2 133,21	2 201,47	2 289,57

¹⁾ w warunkach danego roku

Źródło: GUS

Wykres Główne źródła utrzymania gospodarstw domowych w Gliwicach w 2002 roku

1. Dochody z pracy: w sektorze publicznym, prywatnym (z pracy najemnej), na własny rachunek
2. Niezarobkowe źródła dochodów - emerytura i renta, pozostałe
3. Dochody z własności
4. Na utrzymaniu
5. Nie ustalono

Źródło: US w Katowicach, Podstawowe informacje ze Spisów Powszechnych 2002, Miasto GLIWICE

Wg badań opinii mieszkańców prowadzonej w 2004 roku przez Bussines Consulting dochody 13% gospodarstw nie przekraczają 1 000 zł netto miesięcznie. Największy udział mają gospodarstwa domowe o miesięcznych dochodach całego gospodarstwa domowego w przedziale 1000-2000 zł. Jedynie 1,2% respondentów podało dochody powyżej 5 000 zł miesięcznie. 11,6% odmówiło podania poziomu dochodów. Średni deklarowany dochód netto per capita wynosi 775 zł.

W porównaniu z badaniami z roku 2002 nastąpiły niekorzystne zmiany struktury poziomu dochodów na głowę członka rodziny. Nastąpiło zmniejszenie udziału osób o najwyższych dochodach (powyżej 696 zł na osobę miesięcznie) i przesunięcie do grupy osób o dochodach niższych (głównie od 281-485 oraz 486-695).

Najbardziej wzrosła grupa osób o dochodach 281 – 485 (z 19,1% w 2002 roku do 44,7% w 2004 roku). Zmniejszyła się natomiast grupa osób o dochodach poniżej 2 800 (z 12,2% do 6,2%).

W świetle badań GUS, sytuacja materialna gospodarstw domowych w kraju w 2003 r. była lepsza niż przed rokiem. W gospodarstwach ogółem realny poziom dochodów wzrósł o 1,6%, a wydatków o 2,3%.

Przeciętny miesięczny nominalny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w 2003 r. wyniósł ok. 681 zł. Najwyższy poziom dochodów osiągnęły w analizowanym roku gospodarstwa pracujących na własny rachunek (o 26,4% wyższy od dochodu w gospodarstwach ogółem). Dochód wyższy od przeciętnego uzyskały ponadto gospodarstwa emerytów (o 19,7%) oraz pracowników (o 7,3%). Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w pozostałych grupach gospodarstw był niższy od dochodu w gospodarstwach ogółem (u rolników o 30,3%, pracowników użytkujących gospodarstwo rolne o 23,4%, rencistów o 17,3%).

W roku 2003 mieliśmy również w Polsce do czynienia z kontynuacją obserwowanej od 1997 r. tendencji wzrostu zasięgu ubóstwa obiektywnego, szacowanego na podstawie wyników badań budżetów gospodarstw domowych. Powiększyła się grupa osób, których poziom wydatków był niższy od ustawowej granicy ubóstwa oraz od minimum egzystencji przyjętego za granicę ubóstwa skrajnego. Wzrósł również zasięg ubóstwa relatywnego. Wzrost ubóstwa w ostatnich latach dokonał się przy poprawie przeciętnej sytuacji materialnej ogółu Polaków, generowanej przez wysokie dochody, co świadczyć może o rosnących nierównościach w sytuacji dochodowej i poziomie spożycia polskiego społeczeństwa. (Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2003 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych*. GUS).

2.3 Bezpieczeństwo publiczne

Mieszkańcy miasta w badaniach opinii z 2004 roku, w niepokojąco dużej ilości, zgłosili brak poczucia bezpieczeństwa. Po dużym ruchu ulicznym stanowi on jedną z największych uciążliwości życia w Gliwicach, a równocześnie najczęściej był wymieniany jako to, czym przede wszystkim powinny się zająć władze miasta. Nastąpił wyraźny spadek poczucia bezpieczeństwa w całym mieście do poziomu 2,2 w porównaniu z ubiegłymi latami (1998, 2000, 2002) gdy waha się w granicach 2,8-3,0 (w skali 1-5). Ocena bezpieczeństwa własnej dzielnicy jest z reguły wyższa niż ocena bezpieczeństwa w całym mieście. Najmniej bezpiecznie czują się mieszkańcy Sośnicy, Śródmieścia, Zatorza i Osiedla Milenium,

Szobiszowic i Osiedla Powstańców Śląskich oraz Osiedla Kopernika. Najbezpieczniej czują się mieszkańcy Starych Gliwic, Osiedla Waryńskiego, Wójtowej Wsi, Czechowic i Osiedla Gwardii Ludowej. Koresponduje to z bardzo niskim poczuciem wpływu na sprawy miasta i własnej dzielnicy. Spadek poziomu bezpieczeństwa może pokazywać niski poziom kontroli warunków życia jaki mają mieszkańcy. Stworzenie warunków dla różnego typu inicjatyw społecznych i przekonanie gliwiczian do ich podejmowania mogłoby znacząco wpłynąć na ich poczucie kontroli i przez to poczucie bezpieczeństwa.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców czuwają Straż Pożarna, Policja, Pogotowie Ratunkowe, Straż Miejska, pogotowia techniczne.

Ich działalność koordynuje **Centrum Ratownictwa Gliwice (CRG)**, które znajduje się przy ulicy **Bolesława Śmiałego 2B**, a rozpoczęło działalność z dniem 8 stycznia 2003 r. CRG skupia zintegrowane służby Policji Miejskiej, Pogotowia Ratunkowego i Straży Miejskiej. Znajduje się w nim również stanowisko obsługujące miejskie służby techniczne. Pod jednym numerem telefonu można się skontaktować jednocześnie każdą z tych jednostek.

Łącznie w 2003 roku przyjęto 2 767 zgłoszeń (1496 w I półroczu, 1271 w II półroczu), na podstawie których interweniowały odpowiednie służby miejskie, pogotowia, techniczne, wydziały Urzędu Miasta w ramach posiadanych kompetencji i obowiązków.

Tabela 20. Struktura wydatków z budżetu miasta na bezpieczeństwo publiczne w latach 1999 - 2003

Gliwice	1999	2000	2001	2002	2003
Wydatki budżetu miasta na bezpieczeństwo publiczne [zł]	30 237 974	35 363 229	38 985 343	44 835 432	15 735 212
w tym wydatki inwestycyjne	109 506	258 733	607 440	4 737 055	2 826 738
Wydatki na bezpieczeństwo publiczne w przeliczeniu na 1 mieszkańca	146.8	173.56	193.24	224.85	80,25
Udział wydatków na bezpieczeństwo publiczne w wydatkach budżetu miasta ogółem [%]	8.29	7.72	7.81	9.17	3,4
Dotacje dla Policji ogółem (zł)	0	43 500	56 500	89 819	123 000
w tym na zakupy inwestycyjne (samochoody, komputery)	0	43 500	0	0	23 000
w tym pozostałe dofinansowanie (zakup kamizelek kuloodpornych, sztandar, paliwo, nagrody dla policjantów, remonty)	0	0	56 500	89 819	100 000
Dotacje dla Ochotniczej Straży Pożarnej ogółem (zł) w tym:	23 583	23 415	55 630	90 584	100 051
utrzymanie bieżące	23 583	23 415	55 630	86 634	100 051
inne	0	0	0	3 950	-

Źródło: Wydział Budżetu i Analiz UM

W 2005 roku Centrum Ratownictwa Gliwice uruchomiło możliwość powiadamiania służb ratunkowych przez osoby głuchonieme i niesłyszące za pomocą poczty elektronicznej. Do tej pory można było wezwać pomoc za pomocą faksu i wysyłając SMS-a. Gliwice są trzecim miastem w Polsce, które pomogło w ten sposób niepełnosprawnym.

2.3.1. Miejskie służby techniczne

Najczęściej zgłoszenia jakie odbierali dyżurni CRG dotyczyły awarii wodno-kanalizacyjnych (29%), ciągów komunikacyjnych (24%) oraz spraw administratorów budynków miejskich (17%). Natomiast największą liczbę zgłoszonych interwencji odnotowano w dzielnicy Śródmieście (26%), Szobiszowice i os. Powstańców Śl. (11%) oraz na Trynku i osiedlu Zubrzyckiego (9%).

Pogotowia służb miejskich znajdują się w Gliwicach na ulicach:

Pogotowie Energetyczne, ul. Myśliwska 6

Pogotowie Wodociągów i Kanalizacji ul. Rybnicka 47

Pogotowie Gazowe ul. Na Piasku 12

2.3.2. Policja

Komisariaty policji znajdują się na ulicach:

Komenda Miejska Policji w Gliwicach Gliwice, ul. Powstańców Warszawy 10-12

Komisariat Policji nr 1 Gliwice, ul. Kościelna 2,

Komisariat Policji nr 2 Gliwice, ul. Warszawska 35A,

Komisariat Policji nr 3 Gliwice, ul. Akademicka 14,

Komisariat Policji nr 4 Gliwice - Łabędy, ul. Strzelców Bytomskich 22,

Komisariat Policji nr 5 Gliwice - Sośnica, ul. Wawelska 2,

Komisariat Policji nr 6 Gliwice, ul. Bohaterów Getta Warszawskiego 12

Mieszkańcy miasta w badaniach opinii z 2004 roku funkcjonowanie Policji ocenili na 3,1. Zdaniem 38,6 % respondentów nie uległo zmianie w przeciągu ostatnich 2 lat, zdaniem 17,4% respondentów poprawiło się a 13,8% pogorszyło. 30,3% mieszkańców nie ma zdania. Poprawę zauważyli mieszkańcy Osiedla Gwardii Ludowej, Łabęd, Obrońców Pokoju oraz Sośnicy, pogorszenie mieszkańcy Ligoty Zaborskiej i Żernik.

Zgodnie z danymi Policji przestępczość w mieście niestety stale wzrasta. W roku 2004 wzrost ten miał miejsce w zakresie przestępstw gospodarczych i narkotykowych. Wysoka dynamika tych dwóch kategorii przestępstw może być jednak wynikiem dobrze prowadzonej pracy operacyjnej i wykrywczej, co świadczyłoby o skutecznej pracy Policji w tej dziedzinie. Bardzo niska jest natomiast wykrywalność przestępstw w zakresie kradzieży z włamaniem, rozbojów i wymuszeń rozbójniczych, czy kradzieży samochodów.

Ważnym przedsięwzięciem w walce z przestępczością było wdrożenie systemu **monitoringu wizyjnego** miejsc szczególnie niebezpiecznych. Pomimo ogólnego wzrostu przestępczości w mieście, w monitorowanych rejonach Śródmieścia odnotowano znaczne zmniejszenie się liczby przestępstw w stosunku do roku poprzedniego (z 461 w 2002 roku do 198 przestępstw w roku 2003). Może to jednak oznaczać wzrost zagrożenia w innych miejscach, gdzie przestępcy się po prostu przenieśli.

2.3.3 Straż Pożarna

Straż Pożarna znajduje się na ulicach:

Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej Gliwice ul. Wrocławska 1

Jednostka Ratowniczo - Gaśnicza Państwowej Straży Pożarnej Gliwice ul. Mechaników 3

Ochotnicza Straż Pożarna w Gliwicach – Ostropie ul. Ciesielska,

Ochotnicza Straż Pożarna w Gliwicach - Bojkowie ul. Rolników 118

OSP w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego Gliwice ul. Bł. Czesława 13

W badaniach opinii mieszkańców miasta z 2004 roku, Straż Pożarna została oceniona wysoko na 4,1, czyli najwyżej ze wszystkich jednostek dbających o bezpieczeństwo mieszkańców.

Zarówno na całym obszarze działania Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Gliwicach, obejmującym powiat gliwicki grodzki i powiat gliwicki ziemski, jak i w samym mieście Gliwice, spadała do 2001 roku (617) liczba pożarów, jednak po umiarkowanym wzroście w 2002 roku (719), 3003 był wyjątkowo obfity w pożary obfity – 1037 wypadki. Analizując liczbę pożarów w dłuższym okresie nie można jednoznacznie wykazać stałej tendencji, ponieważ statystycznie co trzy, cztery lata powtarza się spadek liczby analizowanych zdarzeń.

Ograniczeniu uległo zagrożenie powodziowe. Po powodzi z 1997 r. dokonano regulacji potoków wpływających do rzeki Kłodnicy: Ostropka, Żernicki, Kozłówka, Bojkowski, doposażono służby ratownicze w wyspecjalizowany sprzęt techniczny oraz wdrożono system monitoringu stanu wody. W latach 1998-2001, pomimo okresowych intensywnych opadów, nie doszło do ponownego zalania miasta, z wyjątkiem nielicznych miejscowych podtopień. Problemem nie rozwiązany, wymagającym porozumienia na szczeblu ponadlokalnym, jest konieczność kompleksowej regulacji oraz oczyszczenia rzeki Kłodnicy, przepływającej przez wiele śląskich gmin.

2.3.4. Straż Miejska

Od 1999 roku Straż Miejska w Gliwicach działa jako jednostka budżetowa gminy Gliwice. Wcześniej funkcjonowała jako wydział Urzędu Miejskiego. Obecnie jej siedziba znajduje się w Gliwicach na ul. Bolesława Śmiałego 2a.

W badaniach opinii mieszkańców miasta z 2004 roku została ona oceniona najniżej ze wszystkich jednostek dbających o bezpieczeństwo - 3,0. Zdaniem 37% respondentów jej funkcjonowanie nie uległo zmianie w ciągu ostatnich 2 lat, wg 16, % poprawiło się a wg 11,2% pogorszyło. 36,3% mieszkańców nie ma na ten temat zdania. Najwięcej osób zauważyło poprawę na Osiedlu Gwardii Ludowej, w Wilczym Gardle oraz Żernikach. Przeciwnie opinie najczęściej zdarzały się w Ligocie Zaborskiej i w Łabędach.

Najwięcej naruszeń skutkujących ukaraniem mandatem karnym przez Straż Miejską w 2003 roku odnotowano w grupie wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (1 954), następnie przeciwko urządzeniom użytku publicznego (555) oraz przeciwko zdrowiu (242) i bezpieczeństwu osób i mienia (178) oraz porządkowi publicznemu (98).

W porównaniu z latami ubiegłymi znacznie spadła ilość mandatów przeciwko porządkowi publicznemu i zdrowiu, wzrosła natomiast przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia.

Straż miejska ma obecnie 43 etaty i oblicza się, że interweniują oni średnio 3.000 razy w miesiącu. W najbliższym czasie planuje się zwiększenie tej liczby do 94 i trwa już rekrutacja nowych pracowników. W założeniach zmian wprowadzonych do statutu Strażników Miejskich na początku 2005 roku, stworzą oni, wraz z policjantami, zespoły patrolowo – interwencyjne Centrum Ratownictwa Gliwice. Będą one reagować na telefony alarmowe przyjmowane przez dyspozytora. Do tego zadania zostanie wyznaczonych co najmniej 20 strażników i 20 policjantów. Przewiduje się, że dzięki zwiększeniu liczby zespołów skróci się czas od zgłoszenia do podjęcia interwencji. Zwiększy się liczba dzielnicowych, pojawią się nowi strażnicy. Do tego typu patroli zostanie wyznaczonych w sumie 36 osób. Będą się one zajmować problemami, na które najczęściej zwracają uwagę mieszkańcy. Więcej osób zostanie skierowanych do pracy w ramach patroli szkolnych. Sprawdzają one co robią poza domem uczniowie w czasie, gdy powinni być na zajęciach. Nowi strażnicy będą też pełnili dyżury przy telefonach w CRG.

2.3.5 Pogotowie ratunkowe i służba zdrowia

Stacja Pogotowia Ratunkowego w Gliwicach znajduje się przy ulicy ul. Zygmunta Starego 16. Mieszkańcy miasta oceniają funkcjonowanie pogotowia na 3,5, czyli zaraz na drugim miejscu po straży pożarnej.

Ponadto, wg danych GUS Katowice, w Gliwicach w 2003 roku znajdowało się 5 szpitali dysponujących 1033 łózkami, 81 zakładów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, 47 aptek.

Na 1 lekarza przypadało 359 osób, na pielęgniarkę 207, a na stomatologa 1 784 osoby.

Tabela 21. Dostępność usług medycznych w Gliwicach, województwie śląskim i wybranych śląskich miastach w 2002 roku

2002 r.	Śląskie	Bytom	Częstochowa	Gliwice	Katowice	Sosnowiec	Zabrze
Ludność na							
1 łóżko w szpitalach ogólnych	170	115	143	188	91	124	129
1 aptekę	4 266	4 586	2 787	4 052	3 317	3 308	4 866
1 ambulatoryjny zakład opieki zdrowotnej *	2 718	4 187	1 661	2 894	2 211	2 968	3 089
1 lekarza	357	363	282	302	126	306	339
1 lekarza dentystę	2 277	1 592	1 212	1 535	1 129	2 894	2 028

* Przychodnie i ośrodki zdrowia łącznie z praktykami lekarskimi

Źródło: GUS Powiaty w Polsce 2003 r.

Jak widać w porównaniu z danymi z roku 2002 sytuacja uległa pogorszeniu, kiedy już wtedy była mniej korzystna niż w Katowicach czy Częstochowie, ale nieco lepsza niż statystycznie w województwie śląskim.

Obecnie (rok 2005) w Gliwicach 3 szpitale znajdują się w stanie likwidacji. Są to szpitale, dla których miasto jest organem założycielskim. Mają one zostać zrestrukturyzowane, przekształcone w niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej. Działania te wynikają z pogarszającej się stale sytuacji finansowej szpitali, w połączeniu z brakiem perspektyw na pomoc z budżetu państwa. Zostały one podjęte wobec ryzyka dalszego pogarszania się ich kondycji.

Są to:

Szpital Nr 1 SPZOZ ul. Kościuszki 29;

Szpital Wielospecjalistyczny ul. Kościuszki 1, 44-100 Gliwice

Zespół Szpitali Nr 2, Szpital Miejski nr 3 ul. Radiowa 2

Ponadto w mieście funkcjonują:

Szpital Wojskowy 106 z Przychodnią SPZOZ ul. Zygmunta Starego 20,

Centrum Onkologii - Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie Oddział w Gliwicach

ul. Wybrzeże Armii Krajowej 15

Centrum Onkologii powstało w 1947 roku i do 1956 funkcjonowało pod nazwą Instytutu Onkologii w Gliwicach. Posiada III najwyższy stopień referencyjności w zakresie wysokospecjalistycznego kompleksowego leczenia chorób nowotworowych. W 2001 roku

Instytut otrzymał pierwszy z certyfikatów jakości według norm ISO 9000:2001, a od 2002 roku jest zarejestrowany przez Europejską Organizację Instytutów Onkologicznych (O.E.C.I.) jako Europejski Wielospecjalistyczny Onkologiczny Ośrodek **Doskonałości**. Na przestrzeni ostatnich dwóch dekad przeniósł się do nowych budynków z wieloma udogodnieniami dla pacjentów. W szpitalu mieści się 500 łóżek w jedno-, dwu-, i czteroosobowych komfortowych pokojach z łazienkami. Obecnie leczy ponad 5.500 pacjentów rocznie i udziela ponad 140.000 porad i konsultacji onkologicznych.

Opieką hospicyjną zajmuje się w Gliwicach **Hospicjum Miłosierdzia Bożego** mieszczące się przy ul. Daszyńskiego 29.

Opiekę paliatywną sprawuje **Poradnia Opieki Paliatywnej i Zwalczania Bólu - NZOZ "Medicor"** ul. Zubrzyckiego 14

Gliwice posiadają również **Szkolę Rodzenia** znajdującą się przy ul. Moniuszki 11.

Przy ul. Słowackiego 58 B mieści się **Gliwicki Ośrodek Adaptacyjno - Rehabilitacyjny dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej**

Przy ul. Górnych Wałów 9 znajduje się **Delegatura Śląskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia** w Katowicach.

2.4. Grupy społeczne wymagające wsparcia

W czasach głębokich przeobrażeń społecznych, które są udziałem społeczeństwa polskiego, intensyfikują się różnego typu problemy społeczne. Przyspieszenie cywilizacyjne, przemiany gospodarcze powodują pojawienie się nowych wyzwań, do jakich część ludzi nie potrafi się dostosować. Wyrazem poziomu ich frustracji i desperacji jest sięganie po różne irracjonalne formy rozwiązywania własnych trudności, które przynoszą pozorną i krótkoterminową ulgę, a w wymiarze bardziej długoterminowym nasilają zaistniałe trudności. Prowadzą one do degradacji społecznej nie tylko osoby dotkniętej problemem ale też zaburzają funkcjonowanie otaczającego ją środowiska społecznego. Wyjście z niektórych z tych problemów bez pomocy specjalistycznych instytucji, a często izolowanych miejsc, jest niemal niemożliwe. Dla efektywnej rewitalizacji obszarów miejskich uwzględnienie charakteru i stopnia występowania problemów społecznych stanowi ważny element przeciwdziałania dezorganizacji społeczności lokalnych. Tereny dotknięte trudnościami powinny być uwzględnione w szczególny sposób przy podejmowaniu decyzji o zagospodarowaniu budynków czy terenów.

Grupy społeczne wymagające wsparcia wskazują również na możliwe do zaistnienia w przyszłości problemy, którym jak wiadomo, znacznie łatwiej jest zapobiegać niż je potem rozwiązywać. Wszystkie opisane dalej patologie społeczne ujawniają konieczność przemian

w mieście. Dotknięte nimi jednostki, często słabsze i przez to bardziej podatne, stanowią miernik słabości i niedoskonałości różnych elementów miasta. Zwracają one uwagę na potrzeby mieszkańców miasta, które niezaspokojone mogą przybrać usztywnione i patologiczne formy. Dostrzeżenie tych potrzeb, zanim próby ich realizacji przyjmą destrukcyjną postać, oraz stworzenie warunków ich konstruktywnego zaspokajania może stanowić mechanizm napędzający przedsiębiorczości lokalnej i docelowo przynieść miastu większe oszczędności i zyski od koniecznych inwestycji.

Prowadzony w Gliwicach w latach 2002-2003 „Monitoring diagnozy zjawisk i problemów społecznych” wykazał przekroczenie przez społeczność miasta Gliwice granicy istotnego poziomu występowania problemów społecznych, co wskazuje na konieczność podjęcia szybkich i zintegrowanych działań. Liczebność populacji zagrożonej różnego typu problemami społecznymi **przekroczyła** w ostatnich latach **krytyczne dziesięć procent, sygnalizujące zagrożenie dezorganizacją społeczności lokalnej**, i wynosi w 2003 roku 16,62% ogółu lub 18,25 %, gdy zborowość tą odniesie się do liczby mieszkańców powyżej 19 roku życia. Badanie opierało się na analizie dokumentacji instytucji rządowych i samorządowych świadczących różnego typu usługi i wsparcie dla mieszkańców z trudnościami - nie ujęło więc problemów, które nie zostały objęte działaniami tych instytucji ani diagnozy osób objętych problemem poza osobą bezpośrednio nim dotkniętą. Uwzględnienie osób, które znajdują się w kręgu osoby dotkniętej danym problemem może znacznie podnieść wskaźniki zagrożenia.

Monitoring wykazał występowanie niekorzystnych zjawisk społecznych, w stosunku do których zastosowana była interwencja, na **636** ulicach Gliwic (spośród 728), co stanowi **87,4%**, z czego **35** ulic (**4,8%**) ze względu na nasilenie problemów uznano za najbardziej zagrożone. Sprawcy lub ofiary różnorodnych negatywnych zdarzeń z życia miasta pochodzili dodatkowo ze 175 innych miejscowości.

W poniżej zamieszczonej tabeli możemy zauważyć największe skomasowanie osób będących w sytuacji problemowej na jednej ulicy miasta – **ul. Przyszłości w Sośnicy**. Aż **92%** mieszkańców tej ulicy jest dotkniętych różnego typu problemami, co znacząco wyróżnia ją spośród innych. Ulica ta w szczególny sposób powinna zostać objęta uwagą, podobnie jak dzielnica w jakiej się znajduje.

Tabela 22. Główne ulice zamieszkiwane w 2003 roku przez osoby i środowiska w sytuacji problemowej i kryzysowej w Gliwicach - zestawienie zbiorcze

Ulica	Liczba mieszkańców ulicy - osób będących w sytuacji problemowej	Ogólna liczba mieszkań-ców ulicy	Odsetek osób w problemie do liczby mieszkań-ców ulicy	Odsetek wszystkich środowisk w problemie (28 686)
PSZCZYŃSKA	696	2852	24,4 %	2,44 %
KOZIELSKA	490	3075	15,9 %	2,12 %
CHORZOWSKA	457	1695	26,9 %	1,59 %
KOPERNIKA	416	2571	16,1 %	1,45 %
DASZYŃSKIEGO	408	2795	14,5 %	1,30 %
CZEŚŁAWA	365	930	39,2 %	1,27 %
PRZYSZŁOŚCI	475	516	92,0 %	1,17 %
TARNOGÓRKSA	323	1450	22,2 %	1,12 %
WITKIEWICZA	302	1433	21,0 %	1,05 %
RYBNICKA	299	1092	27,3 %	1,04 %
TOSZECKA	289	1199	24,1 %	1,00 %
LOTNIKÓW	247	1159	21,3 %	0,86 %
ODROWĄŻÓW	239	1528	15,6 %	0,83 %
SZTABU POWSTAŃCZEGO	237	1731	13,6 %	0,82 %
ŚWIĘTOJAŃSKA	231	896	25,7 %	0,80 %
WARSZAWSKA	227	1091	20,8 %	0,79 %
MASTALERZA	207	933	22,1 %	0,72 %
ZABRSKA	200	425	47,0 %	0,69 %
ZYGMUNTOWSKA	198	1630	12,1 %	0,69 %
CENTAURA	197	1272	15,4 %	0,68 %
ZUBRZYCKIEGO	190	1342	14,1 %	0,66 %
WIŚLANA	187	1690	11,0 %	0,65 %
ZYGMUNTA STAREGO	183	913	20,0 %	0,63 %
JAGIELLOŃSKA	175	714	24,5 %	0,61 %
PERKOZA	177	1236	14,3 %	0,61 %
ZWM	175	1113	15,7 %	0,61 %
KOCHANOWSKIEGO	175	1060	16,5%	0,60 %
ROLNIKÓW	169	922	18,3 %	0,58 %
ZWYCIESTWA	168	887	18,9 %	0,58 %
FRANCISZKANSKA	164	344	47,6 %	0,57 %
NOWY ŚWIAT	152	983	15,4 %	0,52 %
KOLBERGA	151	491	30,7 %	0,52 %
OBROŃCÓW POKOJU	147	1052	13,9 %	0,51 %
WOLNOŚCI	149	856	17,4 %	0,51 %
GROTTGERA	118	450	26,2 %	0,41 %

Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku.

Obszarami o największej koncentracji wszystkich problemów społecznych są:

- Śródmieście Gliwic,
- Osiedle Powstańców Śląskich,
- Osiedle Kopernika,
- Gwardii Ludowej,
- Zubrzyckiego,
- Osiedla Żeromskiego i Bema w Sośnicy
- Osiedla Kosmonautów i Literatów w Łabędach.

Obszarem o szczególnej koncentracji wszystkich zjawisk i problemów społecznych jest **Śródmieście Gliwic**, przy czym szczególne nasilenie problemów występuje na obszarze pomiędzy Dworcem PKP, ulicą Zwycięstwa do Rynku, włącznie z obszarem ograniczonym ulicami Dolnych i Górnych Wałów. Zachodzące tu niekorzystne zjawiska wskazują na konieczność przemian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Śródmieścia.

Należy zwrócić uwagę na problem **marginalizacji społecznej** w obrębie starej zabudowy mieszkaniowej, położonej w centrum. Ludność tej części miasta starzeje się i ubożeje, a młodszy i bogatsi mieszkańcy przenoszą się na peryferia. Proces ten uniemożliwia lub ogranicza samoregenerację, tj. zdolność generowania pieniędzy potrzebnego na realizację odnowy. Dochodzi do tego atrakcyjność dużych centrów handlowych lokujących się poza Śródmieściem, które skupiają wokół siebie mieszkańców w wolnym od pracy czasie.

Może to doprowadzić do polaryzacji społeczno-przestrzennej miasta z niekorzystnym usytuowaniem Śródmieścia jako skupiska problemów i niekorzystnych zjawisk społecznych. Szansą jest natomiast możliwość powrotu na te tereny wnuków osób starszych.

Prowadzony w Gliwicach „Monitoring diagnozy zjawisk i problemów społecznych” obejmuje tylko największe i najbardziej dokuczliwe problemy społeczne miasta takie jak: bezrobocie, alkoholizm, osoby wymagające pomocy społecznej, wykroczenia i przestępczość kryminalna. Nie objęto nim takich problemów jak np. prostytutka, samobójstwa, bezdomność, uprzedzenia, stereotypy, dyskryminacja czy uzależnienie od tytoniu.

2. 5. Szczegółowa analiza głównych problemów społecznych w Gliwicach

2.5.1. Uzależnienia jako problem społeczny w Gliwicach

Wśród mających problemy z uzależnieniami mieszkańców Gliwic dominują osoby z **problemami alkoholowymi** oraz w drugiej kolejności mające problemy z narkotykami. W obu grupach przeważają mężczyźni.

W Gliwicach funkcjonuje podjęty uchwałą rady Miasta *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*, którego celem jest tworzenie spójnego systemu

działań profilaktycznych i naprawczych. Program ten stwarza możliwości włączenia i rozwijania inicjatyw organizacji pozarządowych. Obecnie już ponad 90 podmiotów włączyło się w rozwiązywanie problemów alkoholowych mieszkańców miasta, co wskazuje na postępujący proces reorganizowania się społeczności lokalnych i rozpoczęcie prób rozwiązywania problemów alkoholowych w mieście w oparciu o samoorganizację mieszkańców.

Instytucjonalnej pomocy osobom uzależnionym w Gliwicach udzielają:

- Izba Wyrzeźwień
- Centrum Zdrowia Psychicznego i Leczenia Uzależnień w Gliwicach
- Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Zabrze.

Opieką, leczeniem i rehabilitacją narkomanów zajmuje się przede wszystkim organizacja pozarządowa Górnośląskie Stowarzyszenie "Familia".

Pomimo tych działań obserwuje się wzrastające zagrożenie mieszkańców miasta uzależnieniami. Oprócz uniwersalnej atrakcyjności alkoholu wpływa na to bardzo dynamiczna promocja, zwiększenie dostępności, zwiększenie samodzielności konsumpcyjnej młodzieży, rozluźnienie kontroli wychowawczej, przyzwolenie społeczne. Najistotniejsza jednak jest niska atrakcyjność lub **słaba dostępność ofert alternatywnych**. Możemy mówić wręcz o rozwijaniu się czegoś co można by nazwać „kulturą alkoholową”, czyniącą z alkoholu nieodłączny element życia społecznego od urodzenia (picie z okazji narodzin dziecka) do śmierci (picie na stypie).

Prowadzone we wszystkich szkołach gliwickich badania monitorujące, w okresie X-XI. 2004r., wskazały na:

- obniżający się wiek inicjacji alkoholowej – poniżej 7 roku życia (5,5% ankietowanych) ze szczególnym nasileniem w okresie 10-15 lat,
- zwiększające się rozmiary spożycia alkoholu przez młodzież,
- poszerzający się zakres miejsc picia alkoholu przez młodzież – np. 14% młodzieży pije w domu z rodzicami, a 18,9% nawet na terenie szkoły.
- najczęściej pite jest piwo (54% badanych), które jest też najszerzej reklamowane, a stanowi najłatwiejszy wstęp do konsumpcji mocniejszych trunków.

Szacuje się, że w Gliwicach żyje obecnie około 10 tys. (5% mieszkańców) osób uzależnionych od alkoholu. Nadużywa alkoholu około 7 tys. gliwickich nastolatków. Jest to niepokojące zjawisko ponieważ w tym okresie życia szczególnie łatwo dochodzi do rozwoju uzależnienia.

Szacunkowo ok. 20 tys. osób (10%) populacji w Gliwicach żyje w rodzinach, w jakich z powodu powtarzającej się nietrzeźwości dochodzi do przemocy, zaniedbań, ubóstwa, demoralizacji oraz innych szkodliwych zjawisk. Ponad 7,8% z nich tj. około 2 000 osób jest objętych pomocą finansową udzielaną przez Ośrodek Pomocy Społecznej z racji występujących u nich problemów alkoholowych (dane z I półrocza 2004). Około 75% żon alkoholików w przeprowadzonych badaniach podaje, że doświadcza przemocy ze strony pijącego małżonka.

Pomimo poprawy sytuacji w ostatnich latach, nietrzeźwość nadal stanowi częstą przyczynę wypadków i obniżenia wydajności pracy. Dane policji i sądu zawierają znaczący procent przypadków naruszania prawa i porządku publicznego pod wpływem alkoholu.

W 2004 roku nietrzeźwi spowodowali w Gliwicach 24% wypadków drogowych, co znaczy, że prawie co czwarta osoba powodująca wypadek była w stanie nietrzeźwym.

Problemy te nasila ciągle łamanie prawa w zakresie zakazu sprzedaży alkoholu osobom nieletnim oraz uboga oferta sposobów spędzania czasu wolnego przez młodzież w mieście. Szczególnie dotyczy to młodzieży pochodzącej z rodzin ubogich, bez wzorców i nawyków konstruktywnego wykorzystywania czasu wolnego oraz możliwości opłacania udziału w ofertach komercyjnych. Brakuje modeli konstruktywnego osiągnięcia pożądanych stanów psychicznych, konkurencyjnych do tych jakie daje alkohol czy narkotyki. Stosunkowo mało jest miejsc gdzie młodzież może się spotkać, w których nie sprzedawano by alkoholu.

Rozwiązaniem problemu uzależnień jest stworzenie atrakcyjnej alternatywy dla popytu na środki psychoaktywne, co zostało przyjęte na rok 2005 jako jedno z zadań „Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych”. Sprzyjać może temu tworzenie miejsc wolnych od alkoholu o atrakcyjnym klimacie.

Wymaga to rozbudowy i utrzymania **obiektów sportowych, terenów rekreacyjnych**, tworzenia sieci **światlic** socjoterapeutycznych, **klubów osiedlowych** i tym podobnych inicjatyw i rozwiązań.

Bazą ich jednak powinna być zmiana w świadomości mieszkańców miasta dotycząca postrzegania roli alkoholu. Realizacja tego celu i wynikających z niego zadań wymaga aktywizacji lokalnych społeczności, tworzenia grup samopomocowych, szkolenia liderów, rozpowszechniania wiedzy psychologicznej i prozdrowotnej, przy udziale organizacji pozarządowych. Nie bez znaczenia jest również estetyczne i zadbane otoczenie.

Określić społeczny obraz osób uzależnionych możemy na podstawie analizy danych instytucji udzielających im pomocy. Wiadomo, że będzie to obraz częściowy ponieważ spora część uzależnionych jak i ich najbliższego środowiska ukrywa istnienie problemu.

Tabela 23. Zbiorowość osób jakim udzielono pomocy w związku z problemami alkoholowymi w 2003

	Izba Wyrzeźwień	Centrum Zdrowia Psychicznego i Leczenia Uzależnień w Gliwicach	Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Zabrzu
kobiety	0	200	89
mężczyźni	1 069	711	120
razem	1 069	911	209

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

W sumie, te trzy instytucje służb społecznych w 2003 roku udzieliły pomocy specjalistycznej łącznie **2 189** osobom, co stanowiło **1,1%** wszystkich mieszkańców. Dla porównania w roku 2002 liczba osób, jakim udzieliły one pomocy, wynosiła **2 052** osoby, co stanowiło **1,02%** wszystkich mieszkańców Gliwic.

Pacjenci Izby Wyrzeźwień stanowili w 2003 roku 0,5% wszystkich mieszkańców Gliwic (w 2002 roku 0,4%). Jeśli odniesie się ich do mieszkających w Gliwicach mężczyzn, którzy ukończyli 16 rok życia (78 465), to okaże się, iż pacjentami Izby Wyrzeźwień w roku 2003 było 1,3% mieszkających w Gliwicach mężczyzn powyżej szesnastego roku życia (w 2002 roku 1,2%).

Typowym pacjentem Izby Wyrzeźwień w 2003 roku najczęściej był mężczyzna urodzony w latach pięćdziesiątych lub sześćdziesiątych, samotny lub żonaty, nie pracujący. Okazało się także, iż w 2003 roku 26,2% wszystkich pacjentów Izby Wyrzeźwień mieszkających w Gliwicach stanowiły osoby, które nie przekroczyły 33 roku życia (w 2002 roku 27,6%), co wskazuje na **istnienie dużej ilości osób ryzykownie pijących napoje alkoholowe wśród najmłodszej generacji mieszkańców Gliwic.**

Mieszkający w Gliwicach, pacjenci Ośrodka Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Zabrzu stanowili w 2003 roku 0,1 % mieszkańców Gliwic (w 2002 roku 0,09 %).

Najczęściej z pomocy Ośrodka w Zabrzu korzystali mężczyźni (120 osób) urodzeni w latach osiemdziesiątych uczący się, posiadający wykształcenie podstawowe, będący kawalerem, mający problemy z narkotykami.

Pośród kobiet (89 osób) dominowały kobiety urodzone w latach pięćdziesiątych lub sześćdziesiątych, pracujące, z wykształceniem średnim, pozostająca w związku małżeńskim, korzystające z porad głównie z powodu współuzależnienia.

Niepokojące jest to, że 30% ogólnej liczby pacjentów, a 50% pacjentów będących mężczyznami stanowili młodzi mężczyźni w wieku 14-23 lat. Najliczniejszą grupę kobiet będących pacjentkami, stanowiły natomiast kobiety w wieku 44-53 lat (30,3%), w większości posiadające w rodzinie uzależnioną osobę.

W roku 2003, podobnie jak w 2002 roku, z pomocy Centrum Zdrowia Psychicznego i Leczenia Uzależnień w Gliwicach korzystało 0,4 % wszystkich mieszkańców Gliwic.

Pacjentami korzystającymi z pomocy Centrum Zdrowia w Gliwicach w 2003 roku byli najczęściej mężczyźni (78%). Układ pozostałych cech był taki sam wśród mężczyzn i kobiet. Były to osoby urodzone w latach pięćdziesiątych, nie pracujące, posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe, pozostające w związku małżeńskim, korzystające z wizyt cztery i więcej razy.

Analiza obszaru zamieszkania pacjentów pozwala stwierdzić istnienie **obszarów** w jakich zamieszkuje szczególnie dużo osób z problemem alkoholowym.

Tabela 24. Ulice, na których mieszka największa liczba osób jakim w 2003 roku udzielono pomocy w związku z problemami alkoholowymi

ULICA	1	2	3	4	5	6
PSZCZYŃSKA	36	2,4 %			22	0,7 %
KOZIELSKA	18	1,2 %	10	0,3 %	16	0,5 %
TARNOGÓRSKA	18	2,3 %			13	0,8 %
CHORZOWSKA	17	1,9 %			20	1,1 %
BŁOG. CZESŁAWA	16	3,4 %				
TOSZECKA	16	2,4 %			10	0,8 %
KOLBERGA	15	6,3 %				
WITKIEWICZA	15	2,1 %			10	0,6 %
RYBNICKA	14	2,6 %				
ŚWIĘTOJAŃSKA	13	2,9 %				
LOTNIKÓW	12	1,9 %			10	0,8 %
ZABRSKA	12	5,6 %			9	2,1 %
KOPERNIKA	11	0,8 %			10	0,3 %
GWIAZDY POLARNEJ			7	0,4 %		
PERKOZA			6	0,4 %		
CZWARTAKÓW			5	0,5 %		
MASTALERZA			5	0,5 %	9	0,9 %
CHODKIEWICZA			4	0,7 %	11	2,1 %
TYLNA			4	0,6 %		
ZWYCIĘSTWA			4	0,4 %		
WARZYWNA					12	48,0 %
DASZYŃSKIEGO					11	0,3 %
GOJAWICZYŃSKIEJ					10	4,1 %
GROTTGERA					10	2,2 %
OPOLSKA					9	3,0 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

- 1 - liczba pacjentów Izby Wyrzeźwień
- 2 - odsetek mieszkańców ulicy będących pacjentami Izby Wyrzeźwień
- 3 - liczba pacjentów Ośrodka Profilaktyki Leczenia Uzależnień w Zabrze
- 4 - odsetek mieszkańców ulicy będących pacjentami Ośrodka w Zabrze
- 5 - liczba pacjentów Centrum Zdrowia i Leczenia Uzależnień w Gliwicach
- 6 - odsetek mieszkańców ulicy będących pacjentami Centrum w Gliwicach

Analiza przestrzennego rozmieszczenia miejsc zamieszkania pacjentów poszczególnych ośrodków z terenu Gliwic, wykazała występowanie ich skupisk w niektórych obszarach miasta.

Tabela 25. Osiedla, na których mieszka największa liczba osób jakim udzielono pomocy w związku z problemami alkoholowymi

	Izba Wyrzeźwień	Ośrodek Profilaktyki Leczenia Uzależnień w Zabrze	Centrum Zdrowia i Leczenia Uzależnień w Gliwicach
Osiedla z jakich pochodzi największa ilość pacjentów	Śródmieście Osiedle Łabędy Osiedle Kopernika Osiedle Sikornik Osiedle Zubrzyckiego Osiedle Trynek Osiedle Sośnica	Śródmieście Osiedle Kopernika Osiedle Łabędy Osiedle Waryńskiego Osiedle Gw. Ludowej Osiedle Trynek Osiedle Sikornik Osiedle Ligota Zabrska Osiedle Sośnica Osiedle Obrońców Pok.	Śródmieście Osiedle Łabędy Osiedle Sośnica, Osiedle Kopernika Osiedle Obr. Pokoju Osiedle Trynek Osiedle Sikornik Osiedle Bojków Osiedle Waryńskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

W roku 2003 wydatki budżetu miasta na rzecz przeciwdziałania alkoholizmowi wyniosły **1972 289 złotych** czyli o 323 646 złotych więcej niż w roku 2002, a o 1 295 312 złotych w stosunku do roku 1999. Równocześnie w tym samym roku wydano 375 zezwoleń na sprzedaż alkoholu w Gliwicach.

Z roku na rok wzrasta ilość osób, u których stwierdzono **zażywanie narkotyków**. Prawdopodobnie jednak wskaźniki uzależnienia od narkotyków nie odbiegają tu od średniej krajowej. I tu również istotny jest wzrost dostępności i brak alternatyw. Znaczącym czynnikiem jest też brak programów rozwijających wyobraźnię i kontrolę emocjonalną.

Tabela 26. Narkomania w Gliwicach i powiecie gliwickim w latach 1998-2002

Problem narkomani	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Osoby zażywające narkotyki	660	1 000	1 300	1 520	1 800	2167
w tym nałogowo	b.d.	400	650	710	800	500
w tym osoby do lat 17	50	120	170	108	90	73

Źródło: Komenda Miejska Policji w Gliwicach

2.5.2 Osoby dorosłe niesamodzielne, wymagające pomocy społecznej

Analiza obejmuje jedynie osoby, które zakomunikowały swoje problemy, zwracając się do Ośrodka Pomocy Społecznej. Analiza danych Ośrodka Pomocy Społecznej wskazuje jednak dobitnie na rozmiar problemów. W wariancie pesymistycznym należy przypuszczać, iż liczba objętych systemem pomocy społecznej wzrośnie w następnych latach i może nawet przekroczyć możliwości miasta.

Wzrastająca liczba osób ubiegających się o pomoc lub wsparcie powoduje, że kadra pracowników socjalnych w mieście zajmuje się głównie działaniami interwencyjnymi czy kryzysowymi oraz dystrybucyjnymi. Przegląd form zrealizowanej w 2003 roku pomocy socjalnej wykazuje, że najczęściej potrzebujący są wspierani zasiłkami pieniężnymi. Doświadczenia Działu ds. Szkolenia Agencji Rozwoju Lokalnego, w zakresie prób realizacji programów aktywizujących długotrwale bezrobotnych, pokazały, że tego typu forma pomocy jest zgodna z oczekiwaniami osób mających problemy, a przekonywanie ich do innych form ich rozwiązywania spotyka się z brakiem zainteresowania lub wręcz oporem.

Zastosowanie natomiast wyłącznie świadczeń pieniężnych, jako odpowiedź na problemy jednostek, czy grup społecznych, może prowadzić do problemu uzależniania się świadczeniobiorców od systemu pomocy społecznej. Gliwice potrzebują sieci centrów pracy społecznej z osobami niezaradnymi życiowo, posiadających specjalistów i programy pozwalające sprowadzić świadczenia pieniężne do roli uzupełniającego instrumentarium a nie głównej formy pomocy. Poza tym udzielenie pomocy pieniężnej powinno być powiązane z koniecznością podjęcia pracy nad rozwiązaniem własnych problemów i usamodzielnieniem się. Szczególnymi programami powinny być objęte **dzieci z takich rodzin** w celu uzupełnienia braków wychowawczych, rozwijania odpowiedzialności i samodzielności.

Wg kartotek Ośrodka Pomocy Społecznej w 2003 roku po pomoc zgłosiło się 6 917 osób, co stanowi 3,5% ogółu mieszkańców, a w odniesieniu do osób powyżej 19 roku życia 4,4% (w 2002 roku 6 669 tj. 3,3% ogółu a 4,2 % mieszkańców powyżej 19 roku życia; w 2001 - 5 200 tj. 2,57% ogółu a 3,08 % mieszkańców powyżej 19 roku życia).

Należy zatem odnotować w 2003 roku następujący **wzrost ilości problemów**: w porównaniu z rokiem 2002 o 248 sprawy, a w porównaniu z 2001 rokiem o 1 717, co świadczy o narastaniu zjawiska niezaradności i niesamodzielności wśród mieszkańców miasta.

Pomocy poszukują przeważnie kobiety (66,6% ogółu klientów), które urodziły się w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych lub siedemdziesiątych, mężatki, rozwiedzione lub pozostające w separacji, w większości posiadające dzieci, legitymujące się wykształceniem podstawowym lub zasadniczym, w większości bezrobotne, żyjące w trzy- lub

czteroosobowym gospodarstwie domowym, jednopokoleniowym, zamieszkującym w trzyizbowym mieszkaniu. Potrzebują pomocy z powodu z powodu społecznych skutków bezrobocia lub niepełnosprawności. Osoby o podobnym profilu stanowią również główną grupę klientów OPS w latach poprzednich, za wyjątkiem tego, że w latach poprzednich było więcej przypadków długotrwałej choroby i problemów wychowawczo-rodzinych.

Mężczyzna zwracający się o pomoc społeczną w 2003 roku urodził się głównie w latach pięćdziesiątych lub sześćdziesiątych oraz siedemdziesiątych, był osobą stanu wolnego – kawalerem lub rozwiedzionym oraz w separacji, w większości nie posiadał dzieci, legitymował się wykształceniem zasadniczym zawodowym lub podstawowym, był bezrobotnym, żył głównie w jednoosobowym, jednopokoleniowym gospodarstwie domowym, zamieszkiwał w dwuizbowym mieszkaniu i poszukiwał pomocy głównie z powodu bezrobocia oraz niepełnosprawności. Od mężczyzny, który głównie potrzebował pomocy w latach ubiegłych różni się tym, że raczej nie posiada dzieci, mieszka w mniejszym gospodarstwie domowym i mniejszym mieszkaniu i rzadziej bywa długotrwanie chory,

Potrzeby tych grup powinny w szczególny sposób zostać uwzględnione w programie rewitalizacji, a zmiany przestrzeni miasta powinny stwarzać warunki dla rozwijania ich aktywności i zaradności. Zamiast nakładów finansowych ludzie Ci mogliby wносить własną pracę do projektowanych przedsięwzięć.

Tabela 27. Główna dysfunkcja klientów pomocy społecznej w Gliwicach odnotowana w kartotece klientów OPS w 2003 roku

Główna dysfunkcja klientów pomocy społecznej w Gliwicach odnotowana w kartotece	KOBIEТЫ N= [4 604]		MĘŻCZYŹNI N= [2 313]		OGÓLEM N=[6 917]	
	LB	I %	LB	I %	LB	I %
ubóstwo	16	0,3 %	9	0,4 %	25	0,4 %
sieroctwo	150	3,3 %	48	2,1 %	198	2,9 %
bezdumność	4	0,1 %	112	4,8 %	116	1,7 %
potrzeba ochrony macierzyństwa	86	1,9 %	3	0,1 %	89	1,3 %
bezrobocie	2 329	50,6%	1 057	45,7%	3 386	48,7 %
niepełnosprawność	1 090	23,7 %	759	32,8 %	1 849	26,7 %
długotrwała choroba	409	8,9 %	186	8,0 %	595	8,6 %
bezaradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	233	5,0 %	21	0,9 %	254	3,6 %
alkoholizm	47	1,0 %	55	2,4 %	102	1,6 %
narkomania	1	0,02%	3	0,1 %	4	0,1 %
trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego	2	0,04%	22	1,0 %	24	0,3 %
problemy rodzin zastępczych	92	2,0 %	25	1,1 %	117	1,7 %
rodzina niepełna	81	1,8 %	3	0,1 %	84	1,2 %
rodzina wielodzietna	40	0,9 %	4	0,2 %	44	0,6 %
matka samotnie wychowująca dziecko	18	0,4 %	1	0,04%	19	0,3 %
brak danych	6	0,1 %	5	0,2 %	11	0,2 %
razem:	4 604	100%	2 313	100%	6 669	100%

Źródło: Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

Jak widać najczęstszą przyczyną korzystania ze wsparcia społecznego jest bezrobocie 48,7%, następnie niepełnosprawność 26,7% i długotrwała choroba – 8,6%.

Analiza kartotek OPS pozwala dostrzec zróżnicowanie w występowaniu miejsc różnych dysfunkcji indywidualnych i problemów społecznych w przestrzeni dzielnic i osiedli miasta Gliwice. W 2003 roku do systemu pomocy społecznej zwracały się ze swoimi problemami osoby zamieszkałe na 516 ulicach spośród 728 istniejących w Gliwicach, co stanowiło 70,8 %. Dla porównania, w 2002 roku zamieszkiwali oni na 519 ulicach - 71,3 % ogółu, a w 2001 na 503 ulicach – 69% ogółu ulic w mieście.

Z analizy danych zawartych w poniższej tabeli wynika, że miejsca zamieszkania osób wymagających pomocy społecznej kumulują się głównie w **Śródmieściu**.

Tabela 28. Ulice, na których mieszkała największa ilość Klientów Ośrodka Pomocy Społecznej w Gliwicach w 2003 roku

Ulica	Liczba Klientów ośrodka pomocy społecznej	Odsetek Ogólnej liczby klientów miejskiego ośrodka pomocy społecznej N= [6 917]	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	Odsetek mieszkańców ulicy
RYBNICKA	193	2,8 %	1 092	17,6 %
PSZCZYŃSKA	185	2,7 %	2 852	6,4 %
CHORZOWSKA	142	2,1 %	1 695	8,3 %
BŁOG. CZESŁAWA	121	1,7 %	930	13,0 %
KOZIELSKA	116	1,7 %	3 057	3,7 %
DASZYŃSKIEGO	108	1,6 %	2 795	3,8 %
WITKIEWICZA	88	1,3 %	1 433	6,1 %
TARNOGÓRSKA	87	1,3 %	1 450	5,9 %
TOSZECKA	86	1,2 %	1 199	7,4 %
WARZYWNA	86	1,2 %	255	33,7 %
ZABRSKA	76	1,1 %	425	17,8 %
ODROWAŻÓW	73	1,1 %	1528	4,7 %
MASTALERZA	70	1,0 %	933	7,5 %
ŚWIĘTOJAŃSKA	68	1,0 %	896	7,5 %

Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

Dominującą dysfunkcją społeczną jest na terenie Śródmieścia długotrwałe bezrobocie. Najczęściej współwystępujące dysfunkcje to niepełnosprawność, długotrwała choroba, potrzeba ochrony macierzyństwa oraz ubóstwo. Na szczególną uwagę zasługuje ulica Składowa, gdzie odnotowano nagromadzenie miejsc pobytu osób bezdomnych.

2.5.3 Bezrobocie jako problem społeczny

Bezrobocie jest jednym z najbardziej istotnych problemów społeczno-gospodarczych Gliwic. 57,24% osób ankietowanych w badaniach opinii publicznej w 2004 roku przez Business Consulting podało, że w ciągu ostatnich 2 lat w ich rodzinie była osoba bezrobotna. Najczęściej osobą bezrobotną w rodzinie mieli mieszkańcy Bojkowa, najrzadziej Osiedla Obrońców Pokoju. Jednocześnie 56,5% ankietowanych stwierdziło, że ta bezrobotna osoba nie znalazła pracy, a tylko 23,9% że znalazła. 19,6% przyznało się do niewiedzy o jej losie. Równocześnie 25,9% osób twierdziło, że im lub komuś z najbliższej rodziny grozi utrata pracy. 44,7 % osób było pewnych, że nie straci pracy. Największe obawy utraty pracy mają mieszkańcy Śródmieścia, a najmniejsze mieszkańcy Osiedla Gwardii Ludowej. W 2003 roku Powiatowy Urząd Pracy posiadał w swoich rejestrach dane o **16 812** osobach pozostających bez pracy w Gliwicach, co stanowi 8,5% ogółu mieszkańców, a 10,6% mieszkańców powyżej 19 roku życia. Dla porównania w 2002 roku zarejestrowane były 15 844 osoby czyli 8 % ogółu (10% w odniesieniu do osób powyżej 19 roku życia), a w 2001 - 16 346 czyli 8,1% ogółu (10,6% w odniesieniu do osób powyżej 19 roku życia). Oznacza to, że w 2003 roku liczba osób zarejestrowanych zwiększyła się o 968 osób w porównaniu do 2002 roku, a o 466 w porównaniu do 2001. Możemy też zauważyć, że w 2002 roku w porównaniu z 2001 rokiem minimalnie zmniejszyła się ilość klientów PUP mieszkających w Gliwicach. W 2003 roku natomiast ilość klientów PUP, mieszkańców Gliwic wzrosła i była największa na przestrzeni trzech lat. W grudniu 2004r. wskaźnik bezrobocia osiągnął poziom **14.4%** !

Analiza danych wskazuje na zwiększanie się w latach 2001-2003 odsetka osób **długotrwale bezrobotnych**, zwłaszcza wśród kobiet oraz wzrastający udział osób najmłodszych. Kobietom z racji swojej roli życiowej matek i bardzo szybko następującym zmianom w zakresie wymagań kwalifikacyjnych, szczególnie trudno obecnie odnaleźć się na rynku pracy po okresie wychowywania dzieci. Brak zatrudnienia dla osób młodych, kończących naukę, powiększających odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w PUP, wykazuje słabość systemu edukacji w zakresie przygotowania do zawodu. Obecny model kształcenia w wielu elementach niestety rozmija się z wymaganiami rynku pracy stawianymi absolwentom, szczególnie w zakresie rozwoju umiejętności praktycznych. Niewiele istnieje również ofert umożliwiających jego uzupełnienie. Doświadczenia Działu ds. szkoleń Agencji Rozwoju Lokalnego wskazują, że młodzieży poszukującej swojego miejsca zawodowego szczególnie brakuje miejsc gdzie mogłaby spróbować różnych form działań praktycznych pozwalających określić swoje preferencje, brak jest kół zainteresowań i klubów tematycznych.

Dla pracowników Urzędu Pracy dużym problemem są osoby nie mające motywacji do pracy i one prawdopodobnie, w związku z kierunkiem zmian demograficznych staną się w przyszłości główną grupą osób długotrwale bezrobotnych. Szczególnym, niezbadanym dotąd bliżej problemem, są osoby młode nie mające motywacji ani do nauki ani do pracy, pozostające na utrzymaniu rodziców, mimo osiągnięcia wieku produkcyjnego. Bardzo często sytuacja przerasta możliwości rodziny uporania się z takim problemem. Wymagają one stworzenia jakiegoś rodzaju centrów „reedukacji zawodowej”.

Analiza danych demograficznych pozwala określić obszary miasta w jakich najczęściej występuje bezrobocie.

Tabela 29. Ulice na których mieszka 1% lub więcej bezrobotnych mieszkańców Gliwic

Ulica	Liczba mieszkających bezrobotnych	Odsetek bezrobotnych w mieście	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	Odsetek mieszkańców ulicy
PSZCZYŃSKA	393	2,3 %	2 464	15,9 %
KOPERNIKA	304	1,8 %	2 360	12,8 %
KOZIELSKA	297	1,8 %	2 668	11,1 %
CHORZOWSKA	263	1,6 %	1 328	19,8 %
DASZYŃSKIEGO	252	1,6 %	2 132	11,8 %
PRZYSZŁOŚCI	229	1,3 %	2 284	10,0 %
BLOGOŚL. CZESŁAWA	205	1,2 %	743	27,5 %
GWIAZDY POLARNEJ	180	1,1 %	2 360	12,8 %
SZTABU POWSTAŃCZEGO	177	1,1 %	1 559	11,3 %
TARNOGÓRSKA	178	1,1 %	1 202	14,8 %
WITKIEWICZA	171	1,0 %	1 157	14,7 %

Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

Wskazuje to na stosunkowo niewielkie rozproszenie skupisk miejsc zamieszkania osób pozostających bez pracy w Gliwicach w 2003 roku. Na ulicach Pszczyńskiej, Kopernika, Kozielskiej, Chorzowskiej, Daszyńskiego, Przyszłości, Błogosławionego Czesława, Gwiazdy Polarnej, Sztabu Powstańczego, Tarnogórskiej i Witkiewicza w 2003 roku mieszkało łącznie **15,9%** wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. W 2002 roku odnotowano również jedenaście ulic w Gliwicach, na których zamieszkiwali klienci PUP w Gliwicach (co najmniej 1 % ogółu bezrobotnych). Były to prawie te same ulice, które odnotowano w 2003 roku, z wyjątkiem ulicy Sztabu Powstańczego. W 2002 roku jedenaście ulic zamieszkiwało łącznie 16,1 % wszystkich klientów PUP w Gliwicach.

Jeśli wziąć pod uwagę osiedla, do tych gdzie mieszkała szczególnie duża liczba osób bezrobotnych zaliczyć należy: **Osiedle Żeromskiego i Osiedle Gen. Bema w Sońnicy, Osiedle Kopernika, Łabędy, Osiedle Waryńskiego, Osiedle Zubrzyckiego, Osiedle Sikornik oraz Śródmieście.** Koncentracja miejsc zamieszkania osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy występowała także wzdłuż głównych ulic Centrum Miasta.

Miejsca zamieszkania osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gliwicach w 2003 roku, to istotny element obszarów miejskich, na których szczególnie należałoby się skupić podejmując działania zmierzające do rozwiązania problemów społecznych. Obszary te mogą stanowić miejsca zarówno degradacji społecznej jak i urbanistycznej. Dalszy rozwój tego zjawiska może doprowadzić do sytuacji, w której pracujący mieszkańcy miasta oraz dotacje wojewódzkie i rządowe nie będą w stanie utrzymać i wesprzeć bezrobotnych. W stosunku do rozmiarów problemu miasto posiada za mało Klubów Pracy, grup wsparcia, grup edukacyjnych i innych możliwości aktywizacji bezrobotnych. Problem ten pogłębia dodatkowo brak społecznych wzorców aktywnego wychodzenia z bezrobocia, społeczna akceptacja postaw roszczeniowych i nastawienie na powierzchowne rozwiązywanie problemu, co często sprzyja jego nasilaniu. Nacisk z różnych form wspierania finansowego bezrobotnych powinien zostać przeniesiony na tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości od najwcześniejszych lat. Ciągłe niedoceniana jest rola wolontariatu i samoorganizowania się w grupy wsparcia, brak jest również społecznych nawyków w tej dziedzinie.

Wciąż zbyt mało jest form i warunków organizowania czasu osobom młodym, u których dopiero wytwarzają się wzorce aktywności i zaradności życiowej. Brak miejsc rekreacji i możliwości spędzania czasu wolnego przez młodzież stanowi jeden z głównych mankamentów podanych przez mieszkańców 3 osiedli, Osiedle Kopernika, Łabędy i Stare Gliwice.

Należy zwrócić uwagę, że Osiedle Kopernika i Łabędy są równocześnie jednymi z najbardziej obarczonych różnego typu problemami społecznymi, przy czym Łabędy wyróżniają się ze względu na wysokie wskaźniki przestępczości, w tym też przestępczości nieletnich.

2.5.4 Wykroczenia i przestępczość kryminalna jako problem społeczny w Gliwicach.

Z danych Wydziału Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności UM wynika, że przestępczość w Gliwicach nasila się. W roku 2003 liczba przestępstw popełnionych na terenie miasta wynosiła 7 386, to jest aż o 36,7% więcej niż w roku poprzedzającym (5 401 w 2002 r.). Zwłaszcza drugie półrocze 2003 roku "obfitowało" w działalność przestępczą, głównie dotyczącą kradzieży, co może współbrzmieć z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną wielu mieszkańców.

Tabela 30. Przystępczość w Gliwicach w okresie 2000-2003

Gliwice	I półrocze 2000	I półrocze 2001	I półrocze 2002	I półrocze 2003	II półrocze 2000	II półrocze 2001	II półrocze 2002	II półrocze 2003
Liczba przestępstw ogółem (na 1000 mieszkańców)	3 189 15,48	2 943 14,44	2 661 13,19	3 097 (15,53)	3 073 15,08	2 763 13,69	2 740 13,74	4 289 (21,87)
w tym m.in.:								
Zabójstwa	3	3	0	1	4	4	1	2
Na tle seksualnym	7	10	17	0	4	6	8	2
Rozboje	139	152	201	201	137	168	132	226
Kradzieże	1445	1290	1158	1 439	1471	1281	1353	2 046
W tym kradzieże samochodów	562	381	344	375	507	364	425	504
Kradzieże z włamaniem	1097	1128	927	946	1049	948	827	1 153
Przestępstwa gospodarcze	0	8	2	4	3	2	13	15

Źródło: Analiza Wydziału Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności UM

Równocześnie według akt Sądu Rejonowego w 2003 roku skazano za popełnienie przestępstw kryminalnych 1 225 sprawców dorosłych, a więc o 24% mniej niż w roku poprzednim oraz 139 nieletnich, a więc o 34% mniej niż w roku poprzednim, co wskazywałoby na zmniejszenie się ich karalności, co może być też związane z przeciąganiem się spraw w czasie.

Według danych Komendy miejskiej wykrywalność w 2003 roku przestępstw spadła szczególnie w porównaniu z rokiem 1998 i 2001, ale była większa niż w latach 1999-2000. Wykrywalność ta jest szczególnie niska w największej grupie jaką stanowią kradzieże z włamaniem.

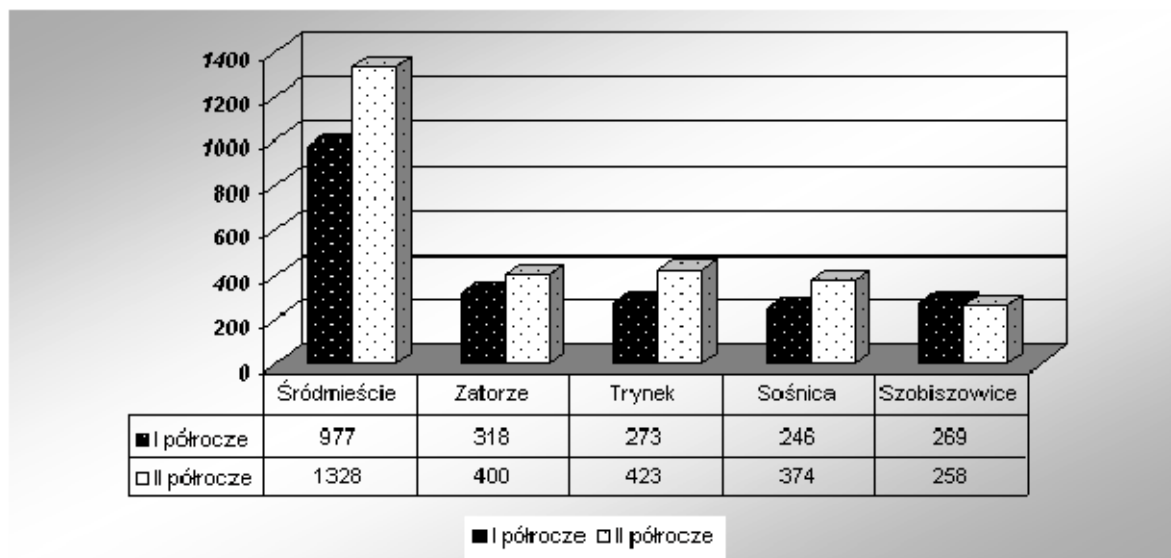
Tabela 31. Wykrywalność przestępstw - wskaźnik dla terenu Gliwic i powiatu gliwickiego w latach 1998-2003 [w %]

Gliwice	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Wykrywalność przestępstw ogółem	40	36,2	37,9	52,3	38,9	38,3
Zabójstwa	75	81,3	84,6	100	85,7	100
Gwałty	88,9	53,8	30	58	86,4	75
Kradzieże (tylko samochodów)	17,2 (7,2)	16 (7,9)	11,6 (3,5)	28,5 (21)	12,7 (9,2)	12,4 (6,7)
Kradzieże z włamaniem	36,8	21,4	25,2	25,5	18,2	12,3
Rozboje i wymuszenia rozbójnicze	39,9	43,3	62	70,1	46,4	36,3

Źródło: Informacja Komendy Miejskiej Policji

Analiza terenu na jakim zostały popełnione przestępstwa pozwala określić **tereny szczególnego zagrożenia** w Gliwicach.

WYKRES DZIELNICE, W KTÓRYCH POPELNIONO NAJWIĘCEJ PRZESTĘPSTW W 2003 ROKU

Źródło: Wydział Zarządzania Kryzysowego UM

Pomimo ogólnego wzrostu przestępczości w mieście, w monitorowanych, szczególnie niebezpiecznych, rejonach Śródmieścia odnotowano znaczne zmniejszenie się liczby przestępstw w stosunku do roku poprzedniego (z 461 w 2002 roku do 198 przestępstw w roku 2003), co wskazuje na bardzo istotną rolę systemu monitoringu wizyjnego.

Analiza danych Sadu Rejonowego pozwala zauważyć, że istnieją w Gliwicach ulice, na których zamieszkuje znacząco więcej ujawnionych sprawców przestępstw.

Tabela 32. Ulice, na których mieszkają dorośli sprawcy przestępstw kryminalnych w 2003 r.

Ulica	Liczba sprawców przestępstw kryminalnych	Ogólna liczba mieszkańców ulicy powyżej 18 lat	Odsetek sprawców w ogólnej liczbie mieszkańców ulicy powyżej 18 lat
ZYGMUNTOWSKA	12	1630	6,8 %
SZOBISZOWICKA	7	315	2,2 %
FRANCISZKAŃSKA	7	344	2,0 %
ZABRSKA	7	425	1,6 %
ŁUŻYCKA	5	420	1,2 %
KASPROWICZA	5	428	1,1 %
ŚWIETOJAŃSKA	10	896	1,1 %
WOLNOŚCI	10	856	1,1 %
PSZCZYŃSKA	26	2852	0,9 %
PERKOZA	10	1236	0,8 %
TARNOGÓRSKA	12	1450	0,8 %
TOSZECKA	9	1199	0,7 %
LOTNIKÓW	7	1159	0,6 %
DASZYŃSKIEGO	15	2795	0,5 %
RYBNICKA	6	1092	0,5 %

Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

Tabela 33. Ulice, na których mieszkało najwięcej nieletnich sprawców przestępstw kryminalnych w Gliwicach w 2003 roku wg danych Sądu Rejonowego

Ulica	Liczba nieletnich sprawców przestępstw	Ogólna liczba nieletnich mieszkańców ulicy	Odsetek ogólnej liczby nieletnich mieszkających na danej ulicy w roku 2003	Odsetek ogólnej liczby nieletnich mieszkających na danej ulicy w roku 2002	Odsetek ogólnej liczby nieletnich mieszkających na danej ulicy w roku 2001
BESKIDZKA	2	42	7,1 %	0,0 %	0,0 %
KOZIELSKA	2	159	1,2 %	0,4 %	0,0 %
KUJAWSKA	3	33	9,0 %	0,0 %	2,1 %
LUKSEMBURG	4	70	5,7 %	1,2 %	0,0 %
NOWY ŚWIAT	2	97	2,0 %	0,0 %	0,3 %
REJA	2	51	3,9 %	3,7 %	1,0 %
TOKARSKA	2	36	5,5 %	0,0 %	0,0 %
WĘGŁOWA	3	20	15,0 %	0,0 %	0,0 %

Źródło: Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych w Gliwicach w 2003 roku

Szczególnie wyróżnia się tu ulica **Pszczyńska** pod względem przestępczości osób dorosłych i ulica **R.Luksemburg** pod względem przestępczości nieletnich. Należy pamiętać, że powyższe dane obrazuje jedynie przestępstwa wykryte, których sprawcy stanęli przed sądem co stanowi obraz tylko części problemu.

W 2004 roku policja odnotowała ogółem **16 672 przestępstwa**, co spowodowało wzrost dynamiki przestępczości do **116 %** w porównaniu do roku 2003 . Wpływ na taki stan rzeczy w dużej mierze miała wysoka dynamika przestępstw gospodarczych (294,8%) i narkotykowych (177,1 %). Wraz z wzrostem liczby przestępstw stwierdzonych wzrosła też ich wykrywalność: z 38,3 % w roku 2003 na 44,1 % w roku 2004.

Wśród ogólnej liczby przestępstw dominują przestępstwa kryminalne. W roku 2004 stwierdzono ich 12 608 tj. o 608 więcej niż w roku 2003. O prawie 10% wzrosła wykrywalność przestępstw kryminalnych z 20,4 % na 29,6% .

Policjanci wszczęli 14 605 postępowań przygotowawczych (śledztwa i dochodzenia) co stanowi wzrost w stosunku do roku 2003 o 6,9%, w toku których ustalono 4217 podejrzanych. Z ogólnej liczby przestępstw aż 470 to czyny karalne, które popełnili nieletni – ustalono 370 nieletnich podejrzanych sprawców czynów karalnych .

Ponadto stwierdzono 310 tzw. przestępstw narkotykowych, których wykrywalność sięga 92,6%. W stosunku do roku 2003 spadła liczba przestępstw drogowych z 887 na 796, a ich wykrywalność wynosi 98,6%.

Funkcjonariusze ujawnili 631 osób, które prowadziły pojazdy w stanie nietrzeźwości. Należy zaznaczyć, że w roku 2004 wzrosła liczba wszczęć postępowań przygotowawczych w sprawach o prowadzenie pojazdów w stanie nietrzeźwym (z 686 w roku 2003 na 722

w roku 2004) natomiast dynamika tych przestępstw spadła w stosunku do roku 2003 i wynosi 90%. Wykrywalność w tej kategorii wzrosła do 100%. (wg danych podanych Zespołu Komunikacji Społecznej, strona internetowa Komendy Miejskiej Policji w Gliwicach).

Tabela 34. Dane statystyczne policji – przestępczość ogółem

Kategorie przestępstw	Przestępstwa stwierdzone (ilość)			Dynamika wszczęć (%)			Procent wykrycia (%)		Wzrost (+) Spadek (-)
	2003	2004	Dynamika (%)	2003	2004	Wzrost (+) Spadek (-)	2003	2004	
Zabójstwo	5	7	140	128,6	44,4	-84,2	100,0	85,7	-14,3
Zgwałcenie	20	19	95	85,2	87,0	+1,8	75	89,5	+14,5
Bójka lub pobicie	147	143	97,3	122,4	112,2	-10,2	54,7	51	-3,7
Rozbój i wymuszenie rozbójnicze	710	669	94,2	120,3	91,1	-29,2	36,3	39,4	+3,1
Kradzież z włamaniem	3037	3077	101,3	104,5	102,4	-2,1	12,3	13,9	+1,6
Kradzież rzeczy cudzej	4852	5057	104,2	122,4	102,8	-19,6	12,4	13,6	+1,2
- w tym kradzież samochodu	1167	1077	92,3	114,0	92,2	-21,8	6,7	8,4	+1,7
Ogółem kryminalne	12234	13030	106,5	113,7	105,1	-8,6	28,4	29,6	+1,2
Ogółem gospodarcze	856	2550	294,8	122,7	102,9	-19,8	96,9	97,3	+0,4
Ogółem drogowe	887	796	89	102,9	198,7	+95,8	97	98,6	+1,6
Ogółem przestępstw	14331	16672	116,3	114,0	106,9	-7,1	38,3	44,1	+5,8

W załączniku II (tabela 11) do niniejszego opracowania zawarto dane nt. **przestępczości w dzielnicach** w 2004r. wg danych Wydziału Zarządzania Kryzysowego UM, które potwierdzają nasilenie zjawiska przestępczości w dzielnicach takich jak Śródmieście, Sośnica, Trynek, Zatorze, Szobiszowice, Ligota Zabrska, Osiedle Gwardii Ludowej, Czechowice, Stare Gliwice (sąsiedztwo *TESCO*).

2.6. Struktura organizacji pozarządowych w mieście.

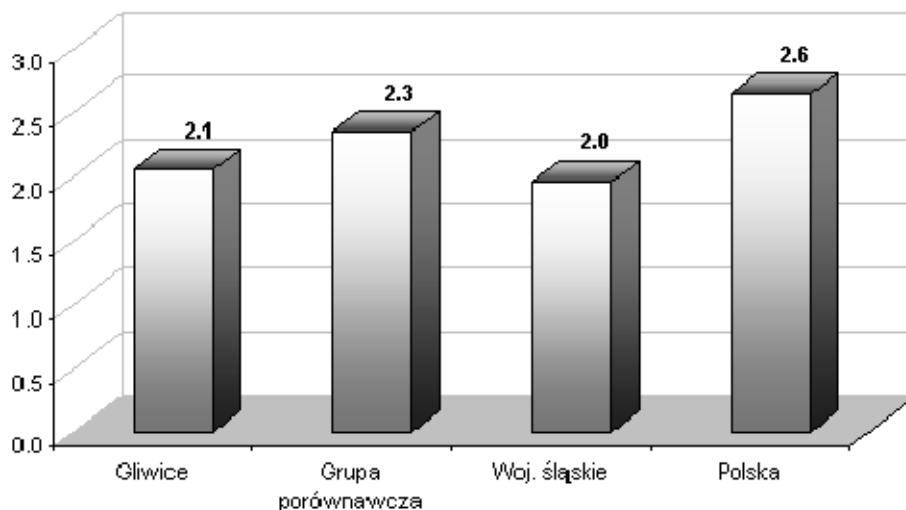
Ilość organizacji pozarządowych działających w mieście w 2002 roku była stosunkowo niska, jak na miasto powiatowe (nieco wyższa niż średnia dla województwa, ale niższa niż średnia dla Polski). Z badań wynika, że organizacje pozarządowe lokują swoje siedziby głównie w większych miastach.

Jeśli wziąć pod uwagę ilość organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, województwo śląskie było w 2002 roku jednym z mających najmniej organizacji w stosunku do liczby mieszkańców – 9,4. Mniej miały tylko województwa opolskie - 7,6

i świętokrzyskie - 8,5. Dla porównania, najwięcej miało mazowieckie - 14,2, pomorskie 13,0 i małopolskie oraz lubuskie - 11,8 (Źródło *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2002*, oprac. Stowarzyszenie Klon/Jawor).

W 2004 roku w Gliwicach działało 413 organizacji pozarządowych, co daje 20,4 organizacje w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, włączając w to osoby zameldowane na pobyt czasowy. W odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym zameldowanych na pobyt stały wskaźnik ten w odniesieniu do 1 tys. mieszkańców wynosi 3,2. Ta korzystna zmiana proporcji wiąże się też ze zmianami demograficznymi.

Wykres. Liczba organizacji non-profit na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym za 2002r.

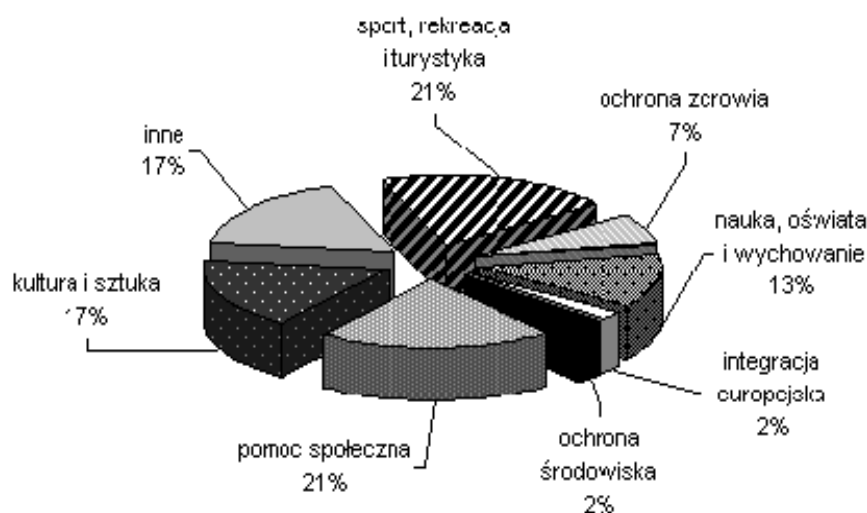
Źródło: *Analizy porównawcze potencjału rozwojowego. Materiały porównawcze, Warszawa 2003. Centrum Badań Regionalnych (na podstawie danych GUS).*

41 organizacji w Gliwicach tj. 9,9% posiada swoje strony internetowe. W porównaniu z danymi krajowymi z 2002 roku wg których statystycznie 20% posiada swoje strony internetowe, jest to mało.

Gliwickie organizacje pozarządowe posiadają centrum koordynujące w postaci Gliwickiego Centrum Organizacji Pozarządowych (GCOP) z bogatą ofertą pomocową i dwoma filiami w rozbudowie. GCOP mieści się przy ul. Jagiellońskiej 21. Udostępnia swoje pomieszczenia jako miejsce spotkań, (dwie sale spotkań mogące pomieścić 100 i 40 osób), w pełni funkcjonalne biuro (telefon, fax, komputer z internetem, ksero) oraz niewielkie zaplecze kuchenne. Oferuje pomoc administracyjną (dostęp do aktów prawnych, wzoru druków), pomaga przygotowywać dokumentację przy zakładaniu stowarzyszenia, znaleźć fundusze na działalność itp. Umożliwia to funkcjonowanie małym organizacjom o niewielkich możliwościach finansowych. Ponadto w mieście działa także Rada Gliwickich Organizacji Pozarządowych.

W porównaniu z rokiem poprzednim struktura organizacji pozarządowych w mieście uległa zmianie. Więcej organizacji zajmuje się pomocą społeczną (o 8%), sportem, rekreacją i turystyką (o 3%), nauką, oświatą i wychowaniem (o 2%), ochroną zdrowia (o 1%), mniej kulturą i sztuką (o 3%), integracją europejską (o 1%) oraz innymi nie wymienionymi rodzajami działalności (o 4%). Ilość organizacji zajmujących się ochroną środowiska pozostała na tym samym poziomie. Znaczący wzrost organizacji zajmujących się pomocą społeczną wskazuje z jednej strony na wagę tego problemu w mieście, z drugiej na procesy samoorganizacji mieszkańców w celu jego rozwiązania.

Wykres. Struktura gliwickich stowarzyszeń ze względu na rodzaj prowadzonej działalności w 2003 roku

Źródło: Obliczenia własne UM na podstawie zestawienia z rejestru stowarzyszeń prowadzonego przez GCOP

Najwięcej uwagi gliwickie organizacje pozarządowe poświęcają sportowi, rekreacji i turystyce oraz pomocy społecznej, najmniej ochronie środowiska i integracji europejskiej. Dla porównania, najwięcej organizacji w Polsce podaje jako jedno z trzech najważniejszych pól działań sport (59,3%), oświatę i edukację (48,2%), ochronę zdrowia, rehabilitację i pomoc niepełnosprawnym (32,6%) oraz kulturę i sztukę (27,4%). (Źródło: *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2002*, oprac. Stowarzyszenie Klon/Jawor)

Tabela 35. Dotacje miejskie na realizację zadań publicznych, w ramach działalności organizacji pozarządowych w latach 1998-2003

Gliwice	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Wysokość przyznanych dotacji	37 723	575 620	1 649 329	1 915 873	2 068 912	2 052 182
Liczba podmiotów, którym przyznana została dotacja	39	31	105	91	82	89
Średnia wysokość dotacji w przeliczeniu na jeden podmiot dotowany	9 685,21	18 568,39	15 707,9	21 053,55	25 230,63	23 058,22

Źródło: Informacje Wydziału Budżetu i Analiz UM

Dofinansowanie działalności prowadzonej przez gliwickie organizacje pozarządowe z roku na rok wzrasta. Największa ilość organizacji korzystała z niego w roku 2000 po czym ilość ta zaczęła stopniowo spadać aby nieznacznie wzrosnąć w roku 2003. Dotacje te otrzymała jednak mniej niż ¼ organizacji, co może wskazywać na małą aktywność pozostałych w tym zakresie.

W 2004 roku w otwartych konkursach na zadania publiczne przyznano **1 424 394 zł** organizacjom jako dotacje wspierające ich realizację, czyli wysokość dotacji uległa znacznemu obniżeniu

Tabela 36. Lista zadań na jakie przyznano dotacje w 2004 roku

Zakres zadaniowy	Kwota dotacji zł	%
kultura i sztuka	100 000	7,0%
sport, turystyka, rekreacja	760 000	53,4%
edukacja	35 100	2,5%
profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych	407 714	28,6%
pomoc społeczna	60 760	4,3%
rehabilitacja osób niepełnosprawnych	60 820	4,3%
razem:	1 424 394	100%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych z GCOP

Najwięcej różnorodnych działań pojawiło się w dziedzinie sportu i profilaktyki oraz rozwiązywania problemów alkoholowych, najmniej w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Pomimo zgłaszania przez organizacje równie często działań w zakresie

pomocy społecznej jak w zakresie sportu, rekreacji turystyki, tylko 6 działań znalazło się w obszarze pomocy społecznej w porównaniu z 74 przedsięwzięciami z dziedziny sportu, turystyki i rekreacji.

Równocześnie w roku 2004 Urząd Miejski zawarł 104 umowy z organizacjami pozarządowymi na różne zadania publiczne (niektóre organizacje otrzymały po kilka dotacji na różne projekty) w sumarycznej wysokości 1 346 005 zł, co znaczy, że nie wszystkie przyznane fundusze zostały przez organizacje wykorzystane. Wykorzystany został jednak znaczny ich odsetek tj. 95%.

W prace różnego typu na terenie miasta zaangażowani są wolontariusze. GCOP posiada dane o działających w mieście 865 wolontariuszach, z czego 319 osób to młodzież wraz z opiekunami, działająca w ramach szkolnych klubów wolontariatu, nie zawsze związana z jakąś organizacją pozarządową. Udzielają pomocy w odrabianiu lekcji, pomagają osobom starszym i niepełnosprawnym, organizują zbiórki i kwesty, akcje pomocowe i imprezy okolicznościowe, opiekują się zwierzętami. W jednej ze szkół grupa młodzieży uczestniczy w programie ochrony bociana białego. Działalność niektórych z tych grup wspiera Centrum Inicjatyw Społecznych i Fundacja Polska Starszy Brat-Starsza Siostra.

W ramach organizacji pozarządowych działają głównie dorośli 447 osób z 546 wolontariuszy. Zajmują się głównie pomocą w nauce dzieciom i młodzieży, organizowaniem imprez rekreacyjnych, okolicznościowych i zabaw, organizują wycieczki, zajęcia teatralne, plastyczne, sportowe i terapeutyczne, pełnią dyżury przy telefonie zaufania, opiekują się osobami zaniedbanymi, starszymi, niepełnosprawnymi i umierającymi, prowadzą prace porządkowe, prace budowlane i porządkowe, dbają o zabytkowy cmentarz, pomagają przygotowywać wnioski i pracują przy projektach.

3. Sfera gospodarki

3.1 Struktura podstawowych branż gospodarki na terenie miasta

W ostatnich latach liczba podmiotów gospodarki narodowej działających na terenie miasta nie wzrosła w sposób znaczący, co pokazuje tabela 1. Szczególnie widoczny jest minimalny wzrost w roku 2003. Powodami tego zjawiska były:

- stan recesji w gospodarce kraju
- wyczerpanie się listy prostych pomysłów na działalność gospodarczą
- ograniczone możliwości zdobycia środków finansowych na rozpoczęcie działalności
- brak przygotowania do prowadzenia działalności gospodarczej wśród potencjalnych kandydatów na przedsiębiorców

Tabela 37. Podmioty gospodarki narodowej w latach 1999 - 2003

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor		Z liczby ogółem			
		Publiczny	Prywatny	Spółki prawa handlowego		Spółki cywilne	Osoby fizyczne
				razem	W tym z udziałem kapitału zagr.		
1999	18047	1318	16729	1221	252	bd	12767
2000	18432	1489	16943	1351	272	bd	12693
2001	19265	1600	17665	1485	bd	2060	13226
2002	20167	bd	bd	1656	300	2020	13852
2003	20199	1668	18531	1765	310	2044	13684

Źródło: GUS

3.1.1 Najwięksi pracodawcy

Ponad 25% miejsc pracy utworzyły 23 podmioty działające w Gliwicach. Lista zdominowana jest przez podmioty należące do sektora publicznego lub wywodzące się z niego. Tylko cztery podmioty z listy nie należą do tej grupy. Trzy spośród nich to inwestorzy zagraniczni. Czwarty - WASKO jest jedynym na liście przedsiębiorstwem rdzennie gliwickim, prywatnym i założonym w początkach lat 90. Listę największych pracodawców pokazuje tabela 38.

Tabela 38. Najwięksi pracodawcy w Gliwicach ((w przedziałach liczby zatrudnionych)

Najwięksi pracodawcy w Gliwicach	
3000 – 3999	
KWK „Sośnica”	
2000 – 2999	
Politechnika Śląska (tylko pracujący w Gliwicach)	
1000 – 1999	
GM Manufacturing Polska, Centrum Onkologii,	
500 – 999	
TESCO, ZM „Łabędy”, „Energo-Serwis”, GZE, GPBP, PKM	
250 – 499	
IMN, Huta „Łabędy”, ZREMB, Wasko, IZO-ERG, POCH, Ferrostal – Łabędy, Mecalux, Walcownia Metali „Łabędy”, OBRUM, Energopomiar, PEC, PWiK	

Źródło: Strony internetowe, KSSE, informacje z przedsiębiorstw

Uwaga:

Pochyłym drukiem wyróżniono przedsiębiorstwa działające w KSSE – Podstrefa Gliwice. Szacunkową liczbę miejsc pracy w Gliwicach w rozbięciu na sektory gospodarki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 39. Zatrudnienie w sektorach (dane szacunkowe)

Sektor	Zatrudnienie	Uwagi
Handel	6410	Na dzień 31.12.2003
Górnictwo	3700	
Szkolnictwo wyższe	2900	
Motoryzacyjny	2500	Tylko produkcyjne
B + R	2000	JBR oraz placówki PAN
Metalowy	1500	
Gospodarka komunalna	1500	Spółki i zakłady budżetowe gminy
Budownictwo	1500	
Metalurgia	1200	
ICT	900	Usługi, produkcja
Usługi inżynierskie (projektowe)	900	
Usługi finansowe	800	Banki i ubezpieczenia
Logistyka i magazynowanie	700	
Materiały budowlane	700	Produkcja
Chemiczny	700	

Źródła: GUS, SSE, strony internetowe, oszacowania własne

3.2 Transformacja gospodarki

Gospodarka Gliwic, podobnie jak gospodarka województwa śląskiego, dalej jest w trakcie transformacji. Ta transformacja dokonuje się na wielu płaszczyznach z których najważniejsze to:

- Zmiana własności z państwowej na prywatną
- Restrukturyzacja głównych sektorów przemysłu – dostosowanie ich do działania w warunkach gospodarki rynkowej
- Decentralizacja państwa
- Przejście z gospodarki zamkniętej do globalnej.

3.2.1 Procesy prywatyzacji

W większości przypadków te przemiany związane są likwidacją miejsc pracy a w niektórych przypadkach likwidacją całych przedsiębiorstw. W 2001 roku Wojewoda Śląski pełnił rolę

organu założycielskiego dla 31 przedsiębiorstw państwowych z siedzibą w Gliwicach. Stan na koniec roku 2004 przedstawia tabela 40.

Tabela 40. Stan własności Skarbu Państwa

Rodzaj własności SP	ILOŚĆ	Uwagi
Jednoosobowe spółki skarbu państwa	6	Planowana jedna prywatyzacja w 2005
Spółki z udziałem mniejszościowym SP	9	1 w upadłości, 1 w likwidacji
Przedsiębiorstwa państwowe	6	2 w likwidacji, 1 sprywatyzowano
Przedsiębiorstwa państwowe w postępowaniu upadłościowym	8	

Źródło: Strony internetowe Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego i Ministerstwa Skarbu Państwa

Te przemiany spowodowały, że na liście największych 500 przedsiębiorstw „Polityki” za rok 2003 pozostało tylko jedno z Gliwic: GZE S.A. Do roku 2002 na tej liście figurowały co najmniej 4 przedsiębiorstwa z terenu miasta.

Zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Skarbu Państwa w najbliższym okresie zostanie przyspieszona sprzedaż udziałów mniejszościowych. Skarb Państwa sprzedał udziały w 6 spółkach działających w Gliwicach (tabela 41), co zakończyło ich prywatyzację.

Tabela 41. Zakończone prywatyzacje w latach 2002 - 2004

Firma	Inwestor
GZE S.A.	Vattenfall
POCH S.A.	„Euro Agro Centrum”
Ferrostal („Elstal – Łabędy” + Ferropol)	Złomrex S.A.
Walcownia Metali „Łabędy”	KGHM SA
GZMO Sp. z o.o.	BORGESTAD
PP „CERG”	bd., w trakcie wykreślenia z rejestru PP

Źródło: Serwisy internetowe

W wyniku restrukturyzacji górnictwa zlikwidowana została Gliwicka Spółka Węglowa. Taka decyzja, słuszna z powodów ekonomicznych, oznacza dla miasta utratę wysokopłatnych miejsc pracy oraz źródła potencjalnych zleceń dla sektor usług.

Restrukturyzacja zatrudnienia objęła również firmy sprywatyzowane, w tym sektor usług rynkowych. Proces ten odbywał się tak w firmach lokalnych (GZE S.A.) jak i ogólnopolskich

- TP S.A. i banki. Była to jeszcze jedna przyczyna zmniejszenia liczby miejsc pracy w usługach.

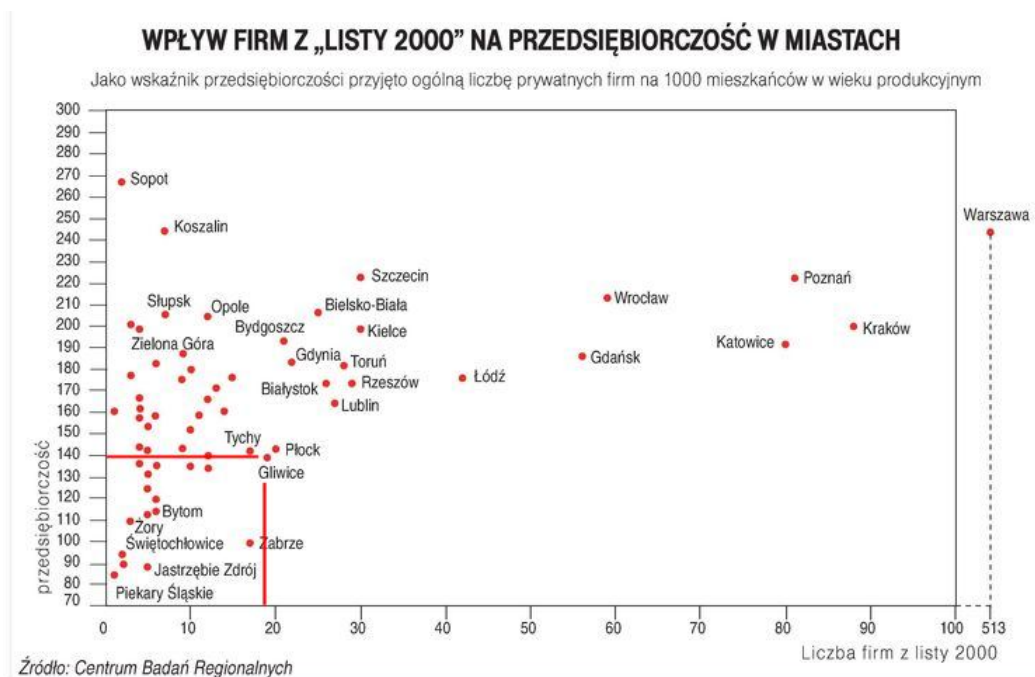
3.2.2 Skutki transformacji

Likwidacja lub wyprowadzanie central (siedzib zarządów) związana jest nie tylko z restrukturyzacją. Tego typu (niekorzystne) zjawiska występują w od początku lat dziewięćdziesiątych. Związane to było z likwidacją „socjalistycznych” koncernów czyli zjednoczeń czy branżowych biur projektów. Te ponadlokalne instytucje generowały miejsca pracy oraz były celem tzw. turystyki biznesowej z okazji narad, konferencji czy podobnych wydarzeń.

Kolejnym powodem „emigracji” siedzib firm jest zatrzymanie procesów decentralizacji Państwa oraz nadmierne upolitycznienie gospodarki. W wyniku tego występuje nadmierna koncentracja zarządów firm w Warszawie. W przypadku Gliwic w ostatnim czasie spowodowało to przeniesienie centrali firmy „CHEM-TRANS-LOGISTICS”, notowanej na listach „500 Polityki” i „500 Rzeczypospolitej”, do Warszawy.

Zgodnie z wynikami badań Centrum Badań Regionalnych ta „patologiczna” koncentracja ma wpływ na rozwój przedsiębiorczości lokalnej (rys. 3).

Rys. 3 Pozycja Gliwic na mapie przedsiębiorczości

Kolejną przyczyną migracji lub znikania central firm związane są z naturalnymi procesami gospodarki rynkowej – bankructwo, fuzje i przejęciami. To było bezpośrednią przyczyną zniknięcia kilku firm branży informatycznej. Między innymi „PIK Systemy Informatyczne” została przejęta przez spółkę giełdową COMPUTERLAND S.A. i obecnie na jej bazie został utworzony oddział w Gliwicach. Natomiast „PIK-NET” po serii konsolidacji i przejęć wszedł w skład „NETIA -Świat Internet”. W tym przypadku część pracowników znalazła zatrudnienie w nowej firmie, natomiast niektórzy otworzyli własne, działające lokalnie.

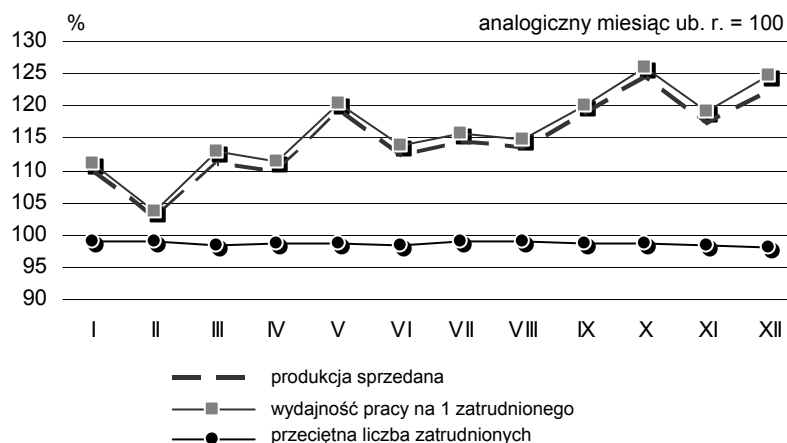
Przejęcia są standardową formą zdobywania udziału w rynku (szybki wzrost i rozwój) dla firm usługowych oraz działających w sektorach nowoczesnych technologii. Wymagają jednak dostępu do odpowiednich źródeł finansowania – fundusze VC, banki inwestycyjne lub giełda.

Należy oczekiwać, że takie metody rozwoju firm będą coraz częściej występowały w praktyce gospodarczej, gdyż dla wielu firm będzie to jedyny sposób nie tylko na wzrost ale czasami na przetrwanie.

3.2.3 Ekonomiczne efekty transformacji

Wynikiem trwającej restrukturyzacji w województwie śląskim był wzrost wydajności w przemyśle. W skali województwa **wydajność pracy** w przemyśle mierzona produkcją sprzedaną na 1 zatrudnionego (w cenach stałych) była w 2003 r. wyższa w stosunku do 2002 r. o 17,7%, przy niższym o 2,9% przeciętnym zatrudnieniu. Wzrost wydajności odnotowano we wszystkich sekcjach przemysłu, przy czym największy wystąpił w przetwórstwie przemysłowym (o 21,8%). Był on wynikiem spadku zatrudnienia w tej sekcji (o 2,3%) oraz wzrostu produkcji (o 19,0%). W wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, wodę na wzrost wydajności pracy o 7,7% złożył się wzrost zatrudnienia w tej sekcji o 4,5% oraz wzrost produkcji sprzedanej o 12,6%. W górnictwie i kopalnictwie natomiast wyższa wydajność pracy o 1,7% była spowodowana spadkiem przeciętnego zatrudnienia o 5,9% oraz niższymi przychodami ze sprzedaży wyrobów i usług o 4,3%.

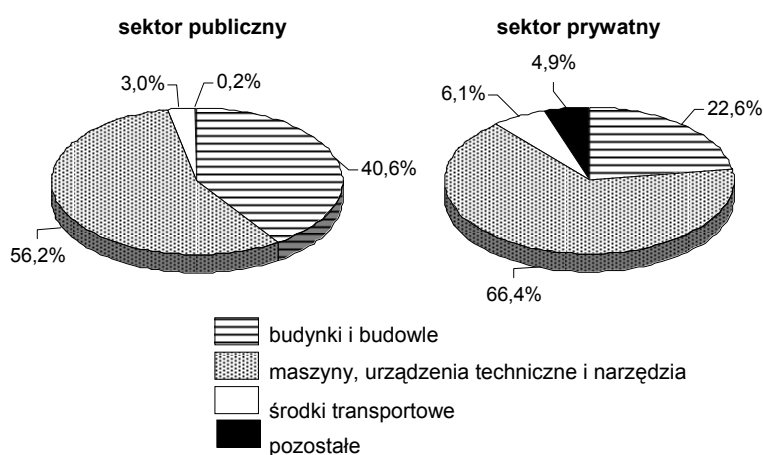
Rys. 1 DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ, WYDAJNOŚCI PRACY ORAZ ZATRUDNIENIA W PRZEMYSLE W 2003 R.

Źródło: WUS - Katowice

Wzrost wydajności był możliwy dzięki inwestycjom. W województwie śląskim w okresie trzech kwartałów 2003 r. wartość nakładów inwestycyjnych na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia wyniosła 2,8 mld zł (63,2% ogółu nakładów), na budynki i budowlę przeznaczono 1,2 mld zł (28,3%), a na środki transportowe 0,2 mld zł (5,1%).

Rys. 2 Struktura nakładów na nowe obiekty majątkowe oraz ulepszenie istniejących według rodzajów

Źródło: WUS Katowice

W roku 2004, w województwie śląskim, nastąpił dalszy wzrost wydajności mierzony produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego i licząc w cenach stałych wydajność wzrosła

o **20,6%** w porównaniu do roku 2003. Podobne zjawisko wystąpiło w budownictwie, gdzie przychód ze sprzedaży na jednego zatrudnionego wzrósł o 17,9% w porównaniu do roku 2003. Również w roku 2004 przedsiębiorstwa przemysłowe inwestowały w modernizację środków produkcji.

3.2.4 Rynek pracy

Efektom wzrostu wydajności i modernizacji był faktyczny spadek liczby miejsc pracy w gospodarce narodowej. W połączeniu z restrukturyzacją zatrudnienia w sektorze usług rynkowych doprowadziło to utrzymania struktury zatrudnienia typowej dla gospodarki industrialnej – nie wystąpił widoczny przyrost miejsc pracy w usługach (tabela 42).

Tabela 42. Struktura zatrudnienia w Gliwicach

	Pracujący w gospodarce narodowej				Ludność w wieku produkcyjnym	Ludność ogółem
	Ogółem	W tym				
		Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe		
GLIWICE						
2001	62694	25788	22452	14135	139577	209356
% pracujących w gospodarce narodowej		41	36	22		
2002	60538	24731	22349	12858	bd	202604
% pracujących w gospodarce narodowej		40,8	36,9	21,2		
2003	57602	23848	20814	12693	133568	201 586
% pracujących w gospodarce narodowej		41	36,1	21,7		
ŚLĄSKIE 2003						
% pracujących w gospodarce narodowej		38	39,4	17,6		
POLSKA 2003						
% pracujących w gospodarce narodowej		28,1	36,2	17,9		

Źródło: GUS

Jak wynika z tabeli w Gliwicach nastąpiło spowolnienie, a nawet zatrzymanie procesu „wychodzenia” z gospodarki industrialnej - nie są tworzone nowe miejsca pracy w usługach. Jednym z efektów tego spowolnienia jest utrzymujący się brak pracy dla kobiet, które stanowią ponad 50% bezrobotnych w mieście.

Tabela 43. Bezrobocie na dzień 31.12.2004

Wyszczególnienie	Liczba bezrobotnych		Z liczby ogółem						w wieku do 24 lat	pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy
	ogółem	kobiet	wykształcenie :							
			wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	podstawowe i niepełne podstawowe			
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Gliwice	12611	7293	722	2574	865	3121	5329	2746	6574	
Województwo Śląskie	309704	171460	16548	69434	19745	103372	100605	74822	155137	

Źródło: GUS

Niekorzystne zjawiska wystąpiły w handlu detalicznym. W roku 2003 liczba sklepów w Gliwicach zmniejszyła się o prawie 100 placówek w porównaniu z rokiem 2002. Sytuację handlu w mieście na koniec roku 2003 pokazuje tabela 44.

Tabela 44. Handel w Gliwicach

	Liczba sklepów	Liczba ludności na 1 sklep	Powierzchnia sprzedażowa	Powierzchnia na 1000 mieszkańców	Pracujący w handlu
			[m ²]	[m ²]	[% ludności]
Województwo	53824	87,6	4568498	969	3,07
Gliwice	1908	105,7	178849	887	3,17

Źródło: GUS, 31.12.2003

Również znacznie gorzej niż w porównaniu z resztą kraju wypada stan centrów handlowych. Brak takich centrów powoduje, że Gliwice tracą pozycję ośrodka o znaczeniu ponadlokalnym – potencjalni klienci z sąsiednich miast i powiatu ziemskiego nie przyjeżdżają do Gliwic na zakupy. W porównaniu ze średnią krajową mieszkańcy Gliwic są w gorszej sytuacji, co pokazuje tabela 45.

Tabela 45. Centra handlowe

	Powierzchnia handlowa w centrach handlowych w 2004 r.
	[m ² /1000 mieszkańców]
Polska	102,3
Gliwice	49,7

Źródło: GUS, „Rzeczpospolita”

3.3 Zmiany w gospodarce miasta

Od szeregu lat występują jednak zauważalne zmiany w krajobrazie gospodarczym miasta. Pierwszym powodem jest obecność SSE oraz inwestorów zagranicznych poza SSE. Jest to swego rodzaju wskaźnik znaczenia i atrakcyjności miasta. Obecność inwestorów

zagranicznych w mieście niewątpliwie pozwoliła złagodzić przebieg procesów restrukturyzacji poprzez tworzenie nowych bezpośrednich i pośrednich miejsc pracy. Dodatkowo z obecności Specjalnej Strefy w mieście zaczynają korzystać firmy krajowe, w tym gliwickie. Ich względnie mała obecność związana jest z ograniczonymi możliwościami finansowymi oraz tym, że lata dziewięćdziesiąte były dla nich praktycznie okresem startowym.

3.3.1 Inwestycje w Podstrefie Gliwickiej oraz zagraniczne poza Strefą

Zgodnie z informacjami pochodzącymi z Podstrefy Gliwickiej KSSE na terenie Specjalnej Strefy podjęły już działalność 22 firmy, a 10 następnych znajduje się na różnych etapach realizacji inwestycji. Powierzchnia Strefy wykorzystana jest już w ponad 60% (łącznie firmy działające i przygotowujące się do działania). Na pozostałych do zainwestowania terenach można potencjalnie stworzyć od 2500 – 3000 miejsc pracy. Taki przyrost jest możliwy w ciągu następnych pięciu lat.

Tabela 46. Inwestycje

Pochodzenie inwestora	Nakłady		Miejsca pracy	
	Deklarowane	Zrealizowane	Deklarowane	Zrealizowane
	mln. zł	mln. zł		
Strefa zagranica	1720,8	1644,2	4402	4393
Strefa kraj	57,2	28,1	480	304
Poza strefą zagranica*	bd	ok. 900,0	bd	bd

Źródło: KSSE, PAIZ

* dane szacunkowe, zgodnie z nakładami rejestrowanymi przez PAIZ – większe niż 1 mln.

USD

3.3.2 Rankingi „Gazele Biznesu”

Drugim wskaźnikiem zmian są wyniki rankingów „Gazele Biznesu” na przestrzeni ostatnich lat. W poprzednich latach na listę trafiały głównie firmy wywodzące się (lub należące) z sektora publicznego. Zmiany w czasie przedstawione są w tabeli 47.

Tabela 47. Wyniki rankingu „Gazele Biznesu” w latach 2001 - 2004

Rok	Sektor publiczny lub wywodzące się z niego	Inwestycje zewnętrzne	Firmy założone po 1989	Razem
2001	2			2
2002	4		1	5
2003	5	2	7	14
2004	4	3	10	17

Źródło: „Puls Biznesu”

W roku 2004 na liście (Tabela 48) wyraźną przewagę zdobyły firmy założone w początkach lat dziewięćdziesiątych (wyróżnione pogrubionym drukiem) lub które zainwestowały w Gliwicach w latach dziewięćdziesiątych (wyróżnione pochyłym drukiem).

Szczególnie ważne dla stanu gospodarki miasta są firmy rodzime. Pełnią one rolę nie tylko swego rodzaju motoru wzrostu gospodarczego, generującego miejsca pracy ale i również rolę postaw przedsiębiorczych.

Tabela 48. Firmy gliwickie w rankingu „Gazete Biznesu 2004”

Miejsce w woj.	Miejsce w kraju	Nazwa	Wzrost przychodów 2003/2001 (%) 2001=100	EKD
15	113	MECALUX	256,2	5164
66	424	PRUE ECOMKEX	174,9	4534
72	479	EUROMETAL H.K.P.	169,5	2952
75	517	FUCHS OIL	166,9	2320
77	528	OPINION	165,9	2121
84	575	VELO	162,1	5248
89	610	HELION	158,8	2211
122	938	SAINT GOBAIN ISOVER	140,7	5153
125	962	PPUH NOVIX	139,7	5170
126	991	ORIANEX	138,4	2416
155	1211	PRZEDSIĘBIORSTW O WODOCIĄGÓW I KANALIZACJI	129,3	4100
167	1317	JM ELEKTRONIK	125,7	517
170	1332	AIUT	125	721
184	1469	PEC GLIWICE	119,4	4030
189	1495	ZTS IZO-ERG	118,9	252
192	1517	PHU SANIMEX	118	5144
195	1553	ENERGOPOMIAR	117	2930
228	1813	PW INPROD	108,6	1740

Źródło: „Puls Biznesu”

Do rankingu **Gazete Biznesu 2004** kwalifikowane były firmy, które:

- Rozpoczęły działalność przed 2001 rokiem i prowadzą ją nieprzerwanie do dziś;
- W roku 2001 wykazały sprzedaż na poziomie nie niższym niż 3 mln zł i nie wyższym niż 300 mln zł;
- W okresie 2001-2003 wykazywały dodatni wynik finansowy;
- W okresie 2001-2003 z roku na rok wykazywały wzrost sprzedaży;
- Publikowały swoje sprawozdania finansowe w Monitorze Polskim B, składały je do akt rejestrowych firmy, albo udostępniły redakcji „Pulsu Biznes” lub Coface Intercredit Poland;

3.3.3 Trendy w gospodarce

Prognozy makroekonomiczne

Zgodnie z prognozami ekonomicznymi w gospodarce krajowej przez najbliższe lata powinny utrzymywać się korzystne tendencje, przejawiające się między innymi we wzroście bezpośrednich inwestycji zagranicznych i ustabilizowaniu inflacji. Jednak z tego nie wynikają znaczące zmiany w zmniejszaniu się poziomu bezrobocia w skali kraju. Istotną rolę w zmniejszeniu poziomu bezrobocia będą odgrywały inicjatywy lokalne i regionalne, związane z promocją i wsparciem przedsiębiorczości oraz wspieraniem rodzimych „lokomotyw” rozwoju gospodarczego.

Tabela 49. Prognozy makroekonomiczne dla gospodarki polskiej

Wskaźnik	Miara	2001	2002	2003	2004	2005	2006
		Prognoza					
PKB	Zmiana w %	1,0	1,4	3,8	5,5	4,3	4,7
Wskaźnik cen artykułów konsumpcyjnych	%	5,5	1,9	0,8	3,5	3,7	3,0
Stopa bezrobocia	%	19,4	20,0	20,0	19,6	18,6	17,8
Deficyt budżetowy	% PKB	- 3,5	- 3,6	- 3,9	- 5,4	- 4,5	- 3,5
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	mln. €	6,373	4,371	3,360	3,300	3,490	4,380
Średni kurs	PLN/ €	3,67	3,85	4,40	4,56	4,15	4,30
Średni kurs	PLN/USD	4,09	4,08	3,89	3,67	2,98	3,09

Źródło: Bank Creditanstalt, GUS, NBP

Przewidywane efekty inwestycji dla miasta

Rosnący napływ inwestycji zagranicznych powinien również znaleźć odzwierciedlenie w napływie nowych inwestorów do Podstrefy Gliwickiej. Zarząd KSSE oczekuje, że łącznie we wszystkich podstrefach ma być zainwestowane ponad miliard złotych w roku 2005. Nowa linia produkcyjna dla modelu Zafira w gliwickiej fabryce GM Manufacturing Polska powinna zapewnić około 1000 nowych miejsc pracy.

Dalsze miejsca pracy w Podstrefie powinny utworzyć firmy, które wykupiły działki i obecnie są w trakcie realizacji procesu inwestycyjnego.

Prognozy dla sektora usług

Zmiana struktury gospodarki wymagać będzie również przyciągania inwestycji w sektor usług. Takimi inwestycjami są duże centra handlowe, centra logistyczne oraz inwestycje w usługi, związane z obsługą firm (centra rozliczeniowe i księgowe, outsourcing usług informatycznych). Lokalizacja usług logistycznych oraz związanych z obsługą firm uzależniona jest od poziomu infrastruktury telekomunikacyjnej miejsca lokalizacji oraz od dostępności odpowiednio wykształconych pracowników, szczególnie w zakresie znajomości języków obcych.

W przypadku centrów handlowych w latach 2005 – 2006 nastąpi znaczna poprawa sytuacji w mieście, co pokazuje tabela 50.

Tabela 50. Planowane centra handlowe w Gliwicach

	Powierzchnia handlowa w centrach handlowych na 1000 mieszkańców w 2004 r.	Planowany przyrost powierzchni na 1000 mieszkańców w latach 2005 -2006
	[m ²]	[m ²]
Polska	102,3	41,3
Gliwice	49,7	119,4

Źródło: „Rzeczpospolita”, witryna UM

Planowany przyrost powierzchni handlowej w centrach będzie skutkiem dwóch inwestycji: Carrefour i Borgestad. Realizacja tych przedsięwzięć zapewnić około 1700 miejsc pracy.

W połączeniu z planowanym zakończeniem inwestycji drogowych (A4 i obwodnica) w latach 2005 – 6, te inwestycje powinny pomóc w zwiększeniu roli miasta jako ośrodka ponadlokalnego.

Kolejną szansą na rozwój sektora usług będzie realizacja Międzynarodowego Centrum Logistycznego na terenach położonych w sąsiedztwie autostrady - zjazd na Rybnicką. Dla potrzeb Centrum można wykorzystać około 190 ha, co przy maksymalnym wykorzystaniu

terenu pozwoli na stworzenie docelowo około 4000 miejsc pracy. Pierwsze efekty tej inwestycji mogą się pojawić nie wcześniej niż za 5 lat.

3.3.4 Sektor B + R

Działalność badawczo-rozwojową w Polsce prowadzi 860 podmiotów zatrudniających 125 614 osób (w przeliczeniu na pełne etaty 82 362), w tym 70% to pracownicy naukowo-badawczy.

W województwie śląskim zlokalizowana jest istotna część krajowego sektora badawczo-rozwojowego obejmującego:

- 108 jednostek (12,6% podmiotów w kraju), w tym 6 placówek PAN, 14 instytutów naukowo-badawczych, 15 ośrodków badawczo-rozwojowych, 57 jednostek rozwojowych i 10 szkół wyższych;
- 10 776 zatrudnionych przy działalności B+R (8,6% zatrudnienia w kraju), w tym 605 profesorów, 744 ze stopniem naukowym doktora habilitowanego i 3 809 ze stopniem doktora; eliminując wieloletowość otrzymamy 6 631 osób zatrudnionych na pełnych etatach przy działalności B+R;
- przy działalności B+R zatrudnionych jest 3,8 osoby na 1000 aktywnych zawodowo (średnia krajowa 0,46%);
- nakłady wewnętrzne na działalność B+R w wysokości 80,2 zł, przy średniej krajowej 124,1 zł;
- 8,1% łącznych nakładów na B+R w kraju, jednocześnie nakłady wewnętrzne stanowią tylko 0,46% PKB wytworzonego w województwie (0,75% dla całej Polski).

W Gliwicach w sektorze B + R działa obecnie 12 instytucji naukowo-badawczych, w tym 3 placówki Polskiej Akademii Nauk. Na terenie miasta w sektorze B +R zatrudnionych jest łącznie około 2000 osób. Sytuacja w sektorze nie odbiega zasadniczo od sytuacji sektora w skali województwa i może być scharakteryzowana jako:

- gwałtowne zmniejszenie nakładów budżetowych na finansowanie nauki i badań;
- dekapitalizację i starzenie aparatury;
- ograniczoną generacyjną wymianę kadry naukowej („siwienie”);
- odchodzenie od działalności badawczo-rozwojowej na rzecz produkcji drobnotonażowej, napraw i prostych usług technologicznych;
- utrzymanie zrębów starych struktur organizacyjnych.

Działające w mieście instytuty pracują głównie (za wyjątkiem 3) na rzecz branż zaliczanych do niskiej i średnio niskiej techniki. Sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw w tradycyjnych

branżach oraz ich prywatyzacja powodują, że JBR-y straciły swoich dotychczasowych głównych klientów. Jednocześnie nie potrafią jeszcze stworzyć odpowiedniej oferty dla małych i średnich przedsiębiorstw, które poszukują konkretnych rozwiązań swoich problemów. Dodatkowo planowana reforma sektora nauki może doprowadzić do, w najlepszym przypadku, redukcji zatrudnienia w tym sektorze. Możliwe są również połączenia instytutów, ich komercjalizacja czy nawet likwidacja. Przykładem tego z terenu miasta jest likwidacja Instytutu Tworzyw Sztucznych i utworzenie w jego miejsce oddziału zamiejscowego Instytutu Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych z Torunia.

Utrzymanie tych tendencji może spowodować istotne zmiany w krajobrazie gospodarczym miasta. Przeciwdziałanie temu powinno zapewnić Centrum Zaawansowanych Technologii, grupujące uczelnie wyższe i instytuty z terenu województwa. Liderem Centrum jest Politechnika Śląska.

3.3.5 Nowoczesne technologie

Pozytywnym zjawiskiem dla przyszłości gospodarki miasta jest występowanie koncentracji przemysłów wysokotechnologicznych, które mogą stać się motorem przyszłego wzrostu gospodarczego miasta. Jednak bez odpowiedniego zaplecza B + R oraz wsparcia finansowego ta koncentracja nie będzie w stanie odegrać istotnej roli w zmianie oblicza gospodarczego miasta i regionu. Według klasyfikacji OECD według nakładów na B+R (przemysły wysokiej techniki: 8 – 13% przychodów; przemysły średnio-wysokiej techniki: 2 – 4 % przychodów) w Gliwicach i województwie można zaobserwować skupiska branż przemysłów wysoko- i średniotechnologicznych (tabela 51).

Tabela 51. Koncentracja przemysłów wysoko- i średnio-wysokotechnologicznych w województwie śląskim

Powiat	Pozycja w kraju	Liczba ośrodków proinnowacyjnych	Liczba koncentracji przemysłów wysoko-technologicznych	PKD	Liczba koncentracji przemysłów średnio-wysokotechnologicznych	PKD
Gliwice	7	3	2	300, 333	8	243, 246, 292, 294, 295, 311, 312, 314, 341, 343
Katowice	11	2	2	333	3	292, 295, 312,
Tychy	14	2	2	300, 333	8	243, 246, 294, 295, 312, 313, 341, 342
Częstochowa	23	1	0	333	5	243, 294, 295, 314, 343
Sosnowiec	24	1	1	333	6	243, 292, 294, 295, 314, 343
Bielsko-Biała	28	1	1	333	9	243, 292, 294, 312, 341, 343
Będzin	31	1	1	333	6	243, 246, 294, 295, 311, 312,

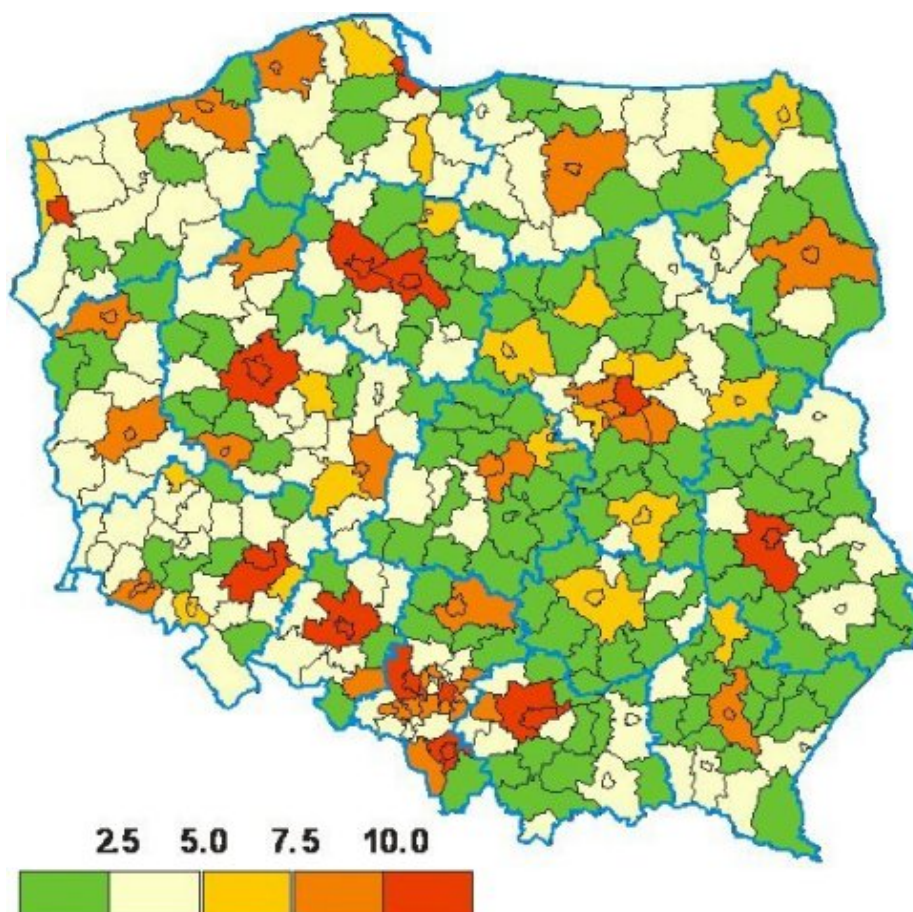
Źródło: „Analiza stanu i kierunków rozwoju parków naukowo-technologicznych, inkubatorów technologicznych i centrów transferu technologii w Polsce. IBnGR, Gdańsk 2004

Zagęszczenia policzono na podstawie koncentracji zatrudnienia w danej branży wg PKD (3 cyfry) oraz koncentracji liczby przedsiębiorstw (dane GUS za rok 2001). Branże numerach PKD 300 i 333 dotyczą produkcji sprzętu komputerowego i urządzeń automatyki. Miasto jest znaczącym ośrodkiem w skali kraju, jeśli chodzi o liczbę firm działających w sektorze informatycznym (ICT), jak to pokazuje tabela 52 i rysunek 3.

Tabela 52 Firmy sektora ICT/10000 mieszkańców

Miasto z przyległym powiatem	Firm ICT/10 000
Sopot	26,26
Warszawa	26,18
Katowice	23,43
Gdański	20,13
Wrocławski	20,02
Gdynia	17,74
Szczecin	17,42
Poznański	17,25
Krakowski	16,16
Gliwicki	13,21

Rys. 3 Mapa koncentracji firm ICT

Źródło: „Przestrzenne zróżnicowanie potencjału innowacyjnego w Polsce”, Dr Robert Guzik, Zakład Rozwoju Regionalnego, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, U.J.

Taka koncentracja firm jest potencjalnym źródłem rozwoju nowoczesnej gospodarki opartej o wiedzę i jednocześnie wzrostu gospodarczego z nowymi miejscami pracy włącznie. Jednak bez odpowiednich instytucji finansowych i wysokiej klasy infrastruktury telekomunikacyjnej

firmy te będą miały zasięg lokalny a ich rozwój będzie następował w tempie nie zapewniającym satysfakcjonujących efektów dla gospodarki miasta i regionu.

3.4 Przedsięwzięcia wspierające przedsiębiorczość

Na terenie miasta prowadzone są działania wspomagające rozwój przedsiębiorczości. Główne przedsięwzięcia związane są z działalnością Agencji Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o., której głównym udziałowcem jest Samorząd Miasta Gliwice oraz Śląskiej Fundacji Wspierania Przedsiębiorczości w Gliwicach. Inicjatywy te mają na celu promocję postaw przedsiębiorczych i wspomaganie przedsiębiorców oraz kandydatów na przedsiębiorców.

Inkubator przedsiębiorczości

Inkubator Przedsiębiorczości prowadzony jest przez Agencję Rozwoju Lokalnego sp. z o.o. w Gliwicach. Inkubator działa od 1996 roku w budynku wyremontowanym i wyposażonym w ramach projektu PHARE- STRUDER. Głównym celem inkubatora jest pomaganie nowopowstałym przedsiębiorstwom w przejściu przez początkowy, najtrudniejszy okres działania na rynku. Cel ten Inkubator realizuje poprzez:

- zapewnienie podmiotom pomieszczeń
- niższe czynsze
- usługi doradcze
- usługi administracyjno-biurowe, w tym faks, kserograf i oprawa dokumentów
- szkolenia i seminaria
- nowoczesna centrala telefoniczna i szybkie łącze internetowe
- dostęp do sali konferencyjnej (do 50 osób) wyposażonej w sprzęt audio i rzutniki folii.

W gliwickim Inkubatorze na powierzchni 1464 m² prowadzi działalność gospodarczą 25 firm, zajmujących się, między innymi:

- oprogramowaniem, instalacją, sprzedażą sprzętu informatycznego
- tworzeniem serwisów internetowych i projektowaniem stron
- projektowaniem i produkcją systemów oświetleniowych
- rekrutacją personelu
- aplikacjami mobilnymi
- szkoleniami
- doradztwem i reklamą

Śląska Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości

Śląska Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości w Gliwicach działa od 1994 roku.

Założycielami Fundacji są:

- Gmina Gliwice
- Gmina Knurów
- Gmina Pyskowice
- Gliwicka Izba Przemysłowo-Handlowa
- Gliwicki Bank Handlowy S.A. (obecnie BZWBK SA)
- Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw S.A. z siedzibą w Katowicach
- Politechnika Śląska w Gliwicach
- Fundacja na Rzecz Rozwoju Miasta Knuruwa

Misją Śląskiej Fundacji Wspierania Przedsiębiorczości jest przyczynianie się do rozwoju przedsiębiorczości i promowanie jej. Fundacja współpracuje również z samorządami lokalnymi i innymi instytucjami, działającymi na polu małych i średnich przedsiębiorstw.

W ramach Fundacji funkcjonuje:

a/ Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości, który oferuje wszechstronną pomoc dla przedsiębiorców oraz potencjalnych przedsiębiorców poprzez:

- konsultacje indywidualne,
- szkolenia (dot.: biznes planu, marketingu, finansów, rachunkowości, systemu podatkowego, strategii przedsiębiorstwa itp.),
- szkolenia komputerowe,
- dostarczanie potrzebnych informacji dot. kredytów, linii kredytowych.

b/ Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości

Podstawowym zadaniem Funduszu jest udzielanie pożyczek osobom bezrobotnym i osobom zagrożonym zwolnieniami grupowymi w celu rozpoczęcia samodzielnej działalności gospodarczej.

Klientami Funduszu mogą być:

- osoby bezrobotne,
- osoby, które w okresie ostatnich dwóch lat otrzymały pożyczkę na rozpoczęcie działalności gospodarczej ze środków Funduszu Pracy i spłacają tę pożyczkę bez opóźnień,

- osoby zwalniane z restrukturyzujących się zakładów pracy.

c/ Kanadyjski Program Pożyczkowy

Celem Kanadyjskiego Programu Pożyczkowego jest pomoc finansowa i techniczna małym i średnim przedsiębiorcom ("MSP"), którzy mają trudności w uzyskaniu dostępu do finansowania poprzez banki komercyjne.

Projekty realizowane przez Fundację:

1. Śląska Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości w latach 1994 - 1998 r. realizowała projekt Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej oraz Banku Światowego "Promocja Zatrudnienia i Rozwoju Służb Zatrudnienia", którego integralnym komponentem był projekt "Rozwój Małej Przedsiębiorczości - TOR#10". Fundacja realizowała dwa komponenty tego projektu: Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości i Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości.
2. *Szkoła i co dalej?* Program szkoleniowy na rzecz bezrobotnej młodzieży i młodzieży wchodzącej na rynek pracy. Program został dofinansowany ze środków Krajowego Urzędu Pracy w Warszawie. W ramach całego projektu zostało przeszkolonych 497 osób z czego 30% młodzieży, która brała udział w projekcie znalazła zatrudnienie.
3. Program Leonardo da Vinci - edukacyjny program Unii Europejskiej. Wymiana doświadczeń polskich i niemieckich trenerów i nauczycieli w celu opracowania programu szkoleniowego dla młodzieży wchodzącej na rynek pracy pn. "Innowacyjne techniki poszukiwania pracy"
4. Projekt "Nowa forma - nowa szansa. Program aktywizacji zawodowej pielęgniarek i położnych" w ramach programu "Bezrobocie co robić". Projekt był projektem typu "outplacement" zadaniem, którego było wypracowanie efektywnego modelu na rzecz rozwiązywania problemów bezrobocia na szczeblu lokalnym. Projekt finansowany był przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności w Warszawie.

Obecnie Fundacja realizuje projekt „Praca dla dwojga”. Projekt ten w ramach Działania 1 Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL jest realizowany od 1 grudnia 2004 do 31 maja 2005 roku. Celem projektu jest zawiązanie Partnerstwa w celu upowszechnienia możliwości zatrudnienia w systemie pracy czasowej job – sharing (dzielenie pracy) – jako modelowego rozwiązania sprzyjającego godzeniu życia zawodowego i rodzinnego.

Grupę docelową projektu stanowią będą:

- Kobiety wcześniej pracujące, które po urodzeniu dziecka mają problem z powrotem na rynek pracy
- Pracodawcy, którzy szukają nowych rozwiązań w zatrudnianiu pracowników w systemie czasowym.

Cel partnerstwa powiązany jest z Tematem Priorytetowym G Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL „*Godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, poprzez rozwój bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących*”. Realizacja celów Partnerstwa wpłynie znacząco na zmianę świadomości pracodawców przełamując ich stereotyp przekonania o niskiej dyspozycyjności kobiet-matek oraz na zmiany świadomości beneficjentek stwarzając szansę na stopniowy powrót do pełnej aktywności zawodowej. Tym samym przyniesie efekt ograniczenia dyskryminacji i nierówności tej grupy na rynku pracy.

Projekt „Nowe Gliwice”

Założeniem projektu „Nowe Gliwice”, który miasto Gliwice wdraża przy współfinansowaniu funduszy UE w ramach programu PHARE 2003 *Spójność społeczno-gospodarcza* jest przekształcanie terenów przemysłowych w strefę przedsiębiorczości. Na terenach zlikwidowanej Kopalni Węgla Kamiennego „Gliwice” przy ul. Bojkowskiej powstanie w roku 2006 inkubator przedsiębiorczości, strefa aktywności gospodarczej oraz regionalny ośrodek kształcenia obejmujący Gliwicką Wyższą Szkołę Przedsiębiorczości i humanistyczne studium zawodowe. Bezpośrednim efektem przedsięwzięcia będzie rekultywacja i zagospodarowanie terenów pokopalnianych o powierzchni 25,2 ha. Inwestycja finansowana jest ze środków programu PHARE oraz budżetu Miasta Gliwice.

a. Inkubator przedsiębiorczości

Inkubator będzie służyć wspieraniu rozwoju nowopowstałych firm sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Poza powierzchniami biurowymi przedsiębiorcom zostanie udostępniona powierzchnia produkcyjna. Preferowanymi branżami rozwijającymi się w inkubatorze przedsiębiorczości będą: informatyka i telekomunikacja, biotechnologia, materiały specjalne, systemy mikro – i elektromechaniczne oraz usługi w dziedzinie zarządzania. Współpraca firm inkubowanych z Politechniką Śląską oraz Gliwicką Wyższą Szkołą Przedsiębiorczości pozwoli rozwinąć współpracę pomiędzy sferą nauki i biznesu.

b. Regionalny ośrodek kształcenia

Założycielem Gliwickiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości będzie Agencja Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. Uczelnia o profilu ekonomiczno – humanistycznym będzie oferować studia w trybie licencjackim (dziennym i zaocznym). W perspektywie trzech lat od założenia przewiduje się uruchomienie studiów magisterskich i poszerzenie oferty kierunków studiowania. Celem uczelni jest przygotowanie absolwentów do wejścia na rynek pracy i rozwój postaw przedsiębiorczych. Kompetentna kadra naukowa, zorientowana na innowacyjne rozwiązania edukacyjne, pozwoli zdobyć fachową wiedzę z zakresu: finanse

i rachunkowość, gospodarowanie zasobami ludzkimi, doradztwo zawodowe, resocjalizacja i dziedzin pokrewnych. Ścisła współpraca z firmami inkubatora przedsiębiorczości umożliwi zastosowanie zdobytej teorii w praktyce biznesowej. Powstanie humanistycznego studium zawodowego przyczyni się również do rozwoju szkolnictwa wyższego w regionie. Nowopowstała infrastruktura edukacyjna zapewni możliwość nauki 2350 studentom.

c. Strefa Inwestycyjna

Powierzchnia 23,2 ha terenów przemysłowych zostanie przeznaczona pod inwestycje dla firm wychodzących z inkubatora oraz małych i średnich przedsiębiorstw z sektora tzw. wysokich technologii. Szacuje się, że w okresie 2 lat od ukończenia projektu w strefie zainwestuje ok. 40-50 firm, co stworzy szansę na powstanie ok. 1510 – 1750 nowych miejsc pracy.

4. Podstawowe dane statystyczne związane ze sferą rewitalizacji

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE			
Powierzchnia ewidencyjna miasta	ha		13 360
Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych	ha		4 672
Liczba planów miejscowych, do których oprac. miasto przystąpiło	szt.		63
Liczba obowiązujących planów miejscowych	szt.		41
Pokrycie planami obowiązującymi powierzchni miasta	%		19,67
Liczba planów miejscowych w opracowaniu	szt.		7
DZIEDZICTWO KULTUROWE			
Strefy „A” pełnej ochrony konserwatorskiej	szt.		6
Strefy „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej	szt.		39
Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków	szt.		61
Strefy „W” ochrony archeologicznej	szt.		5
Strefy „K” ochrony krajobrazu	szt.		5
Strefa zainteresowania konserwatorskiego (d. Kanał Kłodnicki, Kanał Gliwicki, Kłodnica)	szt.		1
OCHRONA ŚRODOWISKA			
Powierzchnia gruntów leśnych i zadrzewionych	ha		1545
Powierzchnia gruntów rolnych	ha		6698
Powierzchnia gruntów pod wodami	ha		202
Powierzchnia nieużytków	ha		181
Ilość pomników przyrody na terenie miasta	szt.		10
Ilość ujęć wód podziemnych objętych ochroną	szt.		18
Stopień recyklingu odpadów	%		1,95
WŁASNOŚĆ GRUNTÓW			
Grunty Skarbu Państwa	ha	%	4733 35,4
Grunty osób fizycznych	ha	%	4352 32,6
Grunty miasta	ha	%	3680 27,5
Grunty Spółek prawa handlowego	ha	%	493 3,7
Grunty spółdzielni mieszkaniowych	ha	%	37 0,3
Pozostałe grunty	ha	%	65 0,5
ZASOBY MIESZKANIOWE			
Liczba mieszkań w mieście (wg danych spisu powszechnego 2002r.)	szt.		71 095
Liczba mieszkań w zasobach komunalnych	szt.		16 351
Liczba mieszkań spółdzielczych	szt.		23 845
Mieszkania stanowiące własność osób fizycznych	szt.		22 299
Mieszkania j.w. Skarbu Państwa	szt.		2553
Mieszkania j.w. zakładów pracy	szt.		5373
Mieszkania w budynkach powstałych przed 1944r.	szt.	%	26640 37%
Mieszkania w budynkach powstałych w latach 1945 - 1978	szt.	%	26615 37%
Mieszkania w budynkach powstałych w latach 1979 - 1988	szt.	%	14516 20%
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	m ²		59,2
Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę	m ² /os.		21,7
Mieszkania oddane do użytku w 2003r.(śr. pow. użytk. 121,2 m ²)	szt.		276
Mieszkania j.w. w budownictwie indywidualnym (śr. 166,3 m ²)	szt.		143
Brak danych nt. zasobu mieszkaniowego w poszczególnych osiedlach i dzielnicach			

SFERA SPOŁECZNA		
STRUKTURA DEMOGRAFICZNA		
Ludność ogółem – pobyt stały i czasowy (2004 r.)	osób	199 807
w tym : kobiety	osób	103 599
mężczyźni	osób	96 208
Wskaźnik przyrostu naturalnego	‰	- 1,4
Saldo migracji w 2004r.	osób	-1 212
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	%	16,17
Ludność w wieku produkcyjnym	%	66,29
Ludność w wieku poprodukcyjnym	%	17,54
Dochody budżetu miasta ogółem na 1 mieszkańca w 2003 r.	zł/M	2 330,7
Wydatki inwestycyjne budżetu miasta na 1 mieszkańca j.w.	zł/M	2 287,0
STRUKTURA SPOŁECZNA – WSKAŹNIKI PROBLEMÓW		
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej (2003 r.)	osób	6 917
Liczba osób bezrobotnych (2003 r.)	osób	16 812
Liczba osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku (2003 r.)	osób	11 723
Szacunkowa ilość uzależnionych od alkoholu (2004)	osób	10 000
Zażywający narkotyki (2003)	osób	2 167
Liczba przestępstw (2004 r.)	szt.	7 345
Średni miesięczny dochód aktywnych zawodowo w 2002r	zł/prac.	1854
Liczba organizacji pozarządowych (2004 r.)	szt.	413
GOSPODARKA		
Ludność w wieku produkcyjnym (2003r.)		133 568
Pracujący w gospodarce narodowej ogółem		57 602
Pracujący w przemyśle i budownictwie		23 848
Pracujący w usługach rynkowych		20 814
Pracujący w usługach nierynkowych		12 693
Bezrobotni zarejestrowani ogółem (31.12.2004r.)		12 611
Pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy		6 574
Stopa bezrobocia (na dzień 31.12.2004r.)	%	14,4
POMIOTY W REJESTRZE REGON		
Podmioty ogółem (2003r.)		20 199
Sektor publiczny		1 668
Sektor prywatny		18 531
Spółki prawa handlowego ogółem		1 765
Spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego		310
Spółki cywilne		2 044
Osoby fizyczne		13 684
SKLEPY I STACJE PALIW		
Liczba sklepów		1 908
Powierzchnia sklepów	m ²	178 849
Pracujący		6 410
Liczba ludności na 1 sklep		105,7
Liczba stacji paliw		44

5. Analiza SWOT¹ w zakresie problematyki rewitalizacji

Mocne strony

7. Korzystne położenie geograficzne i powiązania komunikacyjne miasta
8. Postępująca restrukturyzacja przemysłu skutkująca ograniczeniem jego negatywnego oddziaływania na środowisko
9. Duża liczba firm z udziałem zagranicznym (300, co stanowi ok.1,5% wszystkich podmiotów w mieście, wobec niespełna 1% dla Śląskiego w 2002 r.), oraz firm otoczenia biznesu (28,7%)
10. Atrakcyjne, dobrze przygotowane tereny pod działalność gospodarczą (KSSE Podstrefa Gliwice)
11. Działalność inkubatora przedsiębiorczości
12. Duży odsetek ludności w wieku produkcyjnym
13. Atrakcyjność kulturowego krajobrazu miasta na tle innych ośrodków aglomeracji górnośląskiej, atrakcyjny układ Śródmieścia
14. Rozwinięta baza edukacyjna (na poziomie szkolnictwa średniego i wyższego technicznego) oraz naukowa o profilu technicznym (Politechnika Śląska),
15. Infrastruktura teleinformatyczna szkół - wszystkie szkoły miejskie posiadają pracownie komputerowe i dostęp do Internetu
16. Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców (Gliwice – 13,6%, wobec Śląskie - 8,9%, Polska - 9,9% osób z wyższym wykształceniem),
17. Edukacja młodzieży z zakresu przedsiębiorczości i poruszania się po rynku pracy
18. Wysokie dochody budżetu gminy ogółem na mieszkańca,
19. Polityka Miasta odnośnie dofinansowywania modernizacji systemów grzewczych,
20. Polityka czynszowa i wspieranie budownictwa mieszkaniowego w ramach TBS
21. Dostępność usług z zakresu administracji publicznej, ochrony zdrowia i sądownictwa
22. Rozbudowana sieć jednostek miejskich, instytucji i organizacji społecznych, świadczących usługi z zakresu opieki i pomocy społecznej
23. Centrum Organizacji Pozarządowych z bogatą ofertą wsparcia
24. Nowoczesna oczyszczalnia ścieków
25. Ekologiczne składowisko odpadów
26. Duża powierzchnia terenów zielonych; dostęp do terenów rekreacyjnych
27. Bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę pitną mieszkańców
28. Centrum Ratownictwa Gliwice, monitoring wizyjny miasta
29. Silna więź emocjonalna mieszkańców z miastem

¹ stosowany powszechnie skrót metody sporządzania bilansu strategicznego poprzez zestawienie słabych i silnych stron - w tym przypadku - miasta oraz szans i zagrożeń, od pierwszych liter angielskich słów: *strenghts* – siły, *weakness* – słabości, *opportunities* – szanse, *threats* - zagrożenia

Słabe strony

- Brak systemu monitorowania stanu i kierunków rozwoju gospodarki w mieście (nisze rynkowe, przyrost i ubytek firm, dopływ i odpływ kapitału zagr., struktura przedsiębiorstw, struktura przestrzenna firm)
- Malejąca dynamika przyrostu firm; mała aktywność gospodarcza społeczności miasta
- Niższy niż dla województwa i kraju udział handlu i usług oraz przemysłu w strukturze działalności gospodarczej (41% i 18% wobec średniej dla kraju 44,4% i 21,3%, dla Śląska 47,3% i 21%)
- Zdegradowane i niezagospodarowane tereny poprzemysłowe
- Niedostateczna ilość wydzielonych terenów pod działalność komercyjną w dzielnicach
- Rozczłonkowanie miasta (dzielnice „satelitarne”); ogrody działkowe w centrum miasta
- Częściowy podział administracyjny miasta (13 osiedli powołanych uchwałami Rady Miejskiej)
- Zły stan dróg, miejscowe niedrożności układu komunikacyjnego (Pszczyńska, Portowa, Śliwki)
- Przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu w wielu obszarach miasta - głównie od komunikacji
- Zanieczyszczenie atmosfery (wykazane przez monitoring Wojew. Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej; przekroczenie stężeń: pyłu zawieszonego PM10, fenolu, benzo- α -pirenu i substancji smołowych)
- Zły stan zabudowy zabytkowej i mieszkaniowej, w szczególności Starówka wymagająca gruntownej modernizacji i zły stan budynków komunalnych, (52% zasobów w złym lub bardzo złym stanie)
- Przestarzały układ wodno-kanalizacyjny; brak kanalizacji w niektórych dzielnicach,
- Niedostateczne zagospodarowanie terenów zielonych
- Słaba infrastruktura kulturalna i sportowo-rekreacyjna na osiedlach,
- Brak systemowej gospodarki odpadami; niski odsetek odpadów segregowanych (1,95%),
- Nieuregulowana sytuacja prawna wielu nieruchomości w mieście
- Stosunkowo wysoka, jak dla dużego miasta stopa bezrobocia (Gliwice -14,4%, wobec Śląskie – 16,6%, Polska – 18,7%, Katowice – 7,5%, Bielsko-Biała 10,1%);
- Brak systemowych rozwiązań aktywizujących długotrwale bezrobotnych
- Niski poziom bezpieczeństwa w mieście, w tym w dzielnicach: Sośnica, Śródmieście, Zatorze oraz Ligota Zabrska, Szobiszowice, Powstańców Śląskich i Kopernika,
- Malejąca aktywność mieszkańców (spadek dynamiki przyrostu firm, niska frekwencja wyborcza, spadek liczby aktywnie działających organizacji pozarządowych)
- Ubożenie ludności; spadek dochodów/członka rodziny – ponad 50% mieszkańców deklaruje dochody do 485 zł/członka rodziny (w 2002r stanowili oni 31,3%), ponadto szczególnie duży spadek odsetka najbogatszych (pow. 1391 zł/os) – z 9,4% na 4,8%.
- Wzrastająca ilość podopiecznych Ośrodka Pomocy Społecznej
- Niewystarczająca ilość mieszkań socjalnych
- Patologie społeczne – drastyczny i sukcesywny spadek średniej wieku osób dotkniętych patologiami (zwłaszcza alkoholizmem i narkomanią)

Szanse

- Potencjalne relacje gospodarcze wynikające z położenia geograficznego; zagospodarowanie terenów wokół autostrady, organizacja usług logistycznych
- Dostęp do dróg wodnych (Port i Kanał Gliwicki)
- Prowadzone inwestycje drogowe krajowe, regionalne i miejskie, które skutkować będą zmniejszeniem kolizji drogowych, emisji zanieczyszczeń i hałasu w mieście
- Duży udział małych i średnich firm w strukturze przedsiębiorstw (93%),
- Projekt „Nowe Gliwice” – tworzenie nowych stref przedsiębiorczości, rozbudowa inkubatora,
- Działania w kierunku zmiany krajobrazu gospodarczego od przemysłów tradycyjnych do sektora wysokich technologii oraz transportu i logistyki,
- Duża liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym poprzemysłowe i Radiostacja,
- Powstawanie nowych osiedli mieszkaniowych (budownictwo jedno- i wielorodzinne TBS)
- Możliwość uzyskania wsparcia finansowego z funduszy zewnętrznych na duże projekty rozwojowe, w tym z programów UE
- Wzrost ilości wydawanych decyzji administracyjnych, związanych z procesem inwestycyjnym,
- Przyzwolenie społeczne na inwestycje infrastrukturalne w mieście, pomimo niedogodności (77,6%),
- Modernizacja systemu kanalizacyjnego w 7 rejonach miasta; „Przyjazna Kłodnica”
- Zaangażowanie samorządu w uruchomienie w mieście nowych kierunków kształcenia
- Wysoka ocena pracy Urzędu Miejskiego, przyspieszone absorbowanie standardów UE dla systemowego zarządzania
- Otwartość samorządu miasta na przedsięwzięcia partnerskie
- Znaczące poparcie mieszkańców dla procesu integracji z Unią Europejską
- Prowadzony monitoring problemów społecznych; Strategia Integracji Społecznej w opracowaniu
- Wchodzenie na rynek pracy młodego pokolenia nie obciążonego złymi nawykami
- Zadowolenie większości mieszkańców z zamieszkiwania w danym rejonie miasta (79,6%),
- Wysoki odsetek mieszkańców, którzy oceniają, że w ciągu dwóch lat warunki życia i zamieszkania w mieście nie pogorszyły się (62,8%),
- Wzrost świadomości własności i gospodarności związany z prywatyzacją mieszkań
- Rozbudowa bazy Gliwickiego Centrum Organizacji Pozarządowych

Zagrożenia

- Wzrastające bezrobocie; duży odsetek bezrobotnych z podstawowym i zawodowym wykształceniem, pozostających bez pracy przez długi okres, jak również wśród ludzi z wyższym wykształceniem i powyżej 45 roku życia
- Zwolnienia grupowe w przypadku dekonstrukcji w branżach dominujących w gospodarce miasta
- Wzrost przestępczości (szczególnie rozbojów, kradzieży, w tym samochodów i kradzieży z włamaniem), przy czym największa liczba przestępstw popełniana jest w dzielnicach: Śródmieście, Zatorze, Trynek, Ligota Zabrska, Sośnica i Szobiszowice, przy jednoczesnym spadku wykrywalności przestępstw,
- Struktura wiekowa przestępców (30,2% - urodzeni w latach 1980-86),
- Pogorszenie stanu bezpieczeństwa na drogach (wzrost liczby wypadków oraz poszkodowanych),
- Spadek liczby ludności wg prognoz demograficznych większy niż dla Śląska (do poniżej 150 tys. mieszkańców w roku 2030),
- Skłonność mieszkańców do wyprowadzenia się z Gliwic – ok.30% w tym 40% osób w wieku 20 - 24 lat i wśród osób mieszkających krócej niż 20 lat,
- Duży odsetek osób niezadowolonych z zamieszkiwania w niektórych dzielnicach miasta: Sośnica (40%), Ligota Zabrska (35%), Śródmieście (20%)
- Marginalizacja Śródmieścia - przenoszenie się centrów aktywności społecznej na peryferia
- Starzenie się społeczeństwa (obecnie ok. 15 % mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, w 2030 roku prognozuje się ponad 25%)
- Rozwój bierności, braku poczucia odpowiedzialności i postaw roszczeniowych mieszkańców
- Rosnące potrzeby miasta w zakresie pomocy społecznej: wzrost wydatków na zadania opieki społecznej, wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą
- Niewykorzystanie funduszy Unii Europejskiej
- Niedostateczne zagospodarowanie terenów zielonych
- Dopyły ścieków komunalnych i przemysłowych ze zlewni Kłodnicy
- Dzikie wysypiska odpadów
- Nadzwyczajne, nieprzewidywalne zagrożenia środowiska

II Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno – społeczno - gospodarczego

1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 - 2015

Oba cele generalne rozwoju Województwa Śląskiego wiążą się z problematyką **rewitalizacji miast**:

I Wzrost potencjału ludnościowego, kulturalnego, ekonomicznego oraz konkurencyjności regionu,

II Rozwój cywilizacyjny regionu. tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców

Kwestie rewitalizacji obszarów miejskich mieszczą się bezpośrednio w priorytetach B i F:

B – Umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa (...) bezpieczeństwa socjalnego i publicznego

F – Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu a w szczególności zbieżne są z kierunkami działań:

BC1K2 – dbałość o dziedzictwo kulturowe regionu

BC2K5 – poprawa standardu istniejącej bazy instytucjonalnej sportowej i rekreacyjnej

BC6K1 – rozwój programowych działań zmierzających do odnowienia i rewitalizacji centrów miast

BC6K2 – rozwój dzielnic zdegradowanych urbanistycznie, w ramach działań o charakterze globalnym, działań mających na celu renowację mieszkalnictwa ...

BC6K3 – wsparcie inicjatyw lokalnych zmierzających do podniesienia standardów substancji mieszkaniowej .

FC6K1 – rewaloryzacja zabytkowej zabudowy

FC6K3 – rewitalizacja starych osiedli miejskich.

W procesie rewitalizacji Gliwic pośrednio realizowane będą również inne cele *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015*. Wpisując się w cel strategiczny:

CI- Wzrost siły ekonomicznej małych i średnich przedsiębiorstw,

działania rewitalizacyjne zbieżne będą z dwoma kierunkami działań:

EC1K2 – koordynacja działań wspierających aktywizację MŚP oraz

EC1K3 – tworzenie infrastruktury rozwoju MŚP

Również w „*Założeniach do aktualizacji Strategii Wojew. Śląskiego ..*” - wewnętrznym

dokumentem strategicznym Urzędu Marszałkowskiego w rozdziale VI. *Synteza Planu*

Zagospodarowania, znajdujemy planowane kierunki polityki przestrzennej województwa na lata 2007 – 2020.

Cel I – Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa, przewiduje kierunek 6 „Rozwijanie potencjału wewn. obszarów zagrożonych marginalizacją” z działaniem 6.1 „Wykorzystywanie dla gospodarczego rozwoju lokalnego walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego”.

zaś Cel II – Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadczej wytycza kierunek 4 – Rewitalizacja miejskich dzielnic, które mają być realizowane przez 5 działań, z których co najmniej 3 jest bezpośrednio zbieżnych z zasadami rewitalizacji obszarów miejskich wg Uzupełnienia ZPORR dla działania 3.3.1, a to:

- 4.1 – *rewaloryzacja dzielnic śródmiejskich*
- 4.2 – *humanizacja współczesnych osiedli mieszkaniowych*
- 4.3 – *rewaloryzacja osiedli patronackich*
- 4.4 – *rewaloryzacja terenów zdegradowanych*
- 4.5 – *kształtowanie otwartych terenów zieleni miejskiej.*

2. Strategia Rozwoju Miasta Gliwice na lata 2002 – 2022

Strategia Rozwoju Miasta Gliwice na lata 2002 – 2022 zaktualizowana uchwałą Rady Miejskiej nr XXV/660/2004 z dnia 02 grudnia 2004r. wprowadziła w ramach celu strategicznego *CI – Aktywizacja mieszkańców poprzez systematyczny rozwój społeczny i instytucjonalny miasta*, nowy cel kierunkowy:

K7 – kompleksowa rewitalizacja obszarów miejskich zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

W ramach tego celu kierunkowego przewidziano dwa działania operacyjne:

1. *CIK701 – Opracowanie programu rewitalizacji obszarów miejskich*
2. *CIK702 – Realizacja projektów wskazanych w programie rewitalizacji*

przy czym okres realizacji działania 1. wskazano w latach 2004 – 2005, zaś działanie 2. przewidziano jako działanie stałe, współfinansowane z budżetu miasta, funduszy UE i innych środków zewnętrznych.

Miernikami realizacji tego celu kierunkowego będą następujące dane, skorelowane ze wskaźnikami produktu i rezultatu działania 3.3.1 ZPORR:

1. Powierzchnia terenów objętych rewitalizacją (3.3.16)
2. Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektu (3.3.41)
3. Spadek przestępczości na terenie objętym rewitalizacją (3.3.35)
4. Zwiększenie się wskaźnika wykrywalności przestępstw (3.3.36).

3. Studium - Kierunki zagospodarowania przestrzennego miasta

Podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju przestrzennego miasta jest *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Gliwice*, stanowiące załącznik do uchwały Rady Miejskiej Nr X/162/2003 z dnia 10 lipca 2003r.

Bazą tego dokumentu jest wizja i cele strategiczne przyjęte w *Strategii Rozwoju Miasta na lata 2002 – 2022*.

Studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy prawnej dla wydawanych decyzji administracyjnych. Jest wykładnią polityki przestrzennej miasta i służy głównie jako materiał koordynacyjny dla prac związanych z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

W Studium nie określono obszarów zdegradowanych i substandardowych, wymagających przekształceń i rehabilitacji ale wskazano na zasady i kierunki rozwoju miasta w aspekcie podnoszenia jakości życia w mieście i funkcjonowania poszczególnych rejonów miasta.

Kontynuacja historycznego rozwoju miasta ma się odbywać przy pełnej obsłudze inżynierskiej, ochronie i rewaloryzacji budynków objętych ochroną konserwatorską, poprawie standardów wyposażenia zabudowy.

Studium wyznacza tereny strategiczne z punktu widzenia wykorzystania lokalizacji miasta na skrzyżowaniu A1 i A4, wskazuje na nowe strefy komercyjne w mieście i konieczność rewitalizacji terenów przemysłowych.

W zakresie mieszkalnictwa, następujące dzielnice i osiedla:

- Trynek, Sikornik, Gwardii Ludowej, Obrońców Pokoju, Stare Gliwice, M.Kopernika, Powstańców Śl. Millenium, Przysłówka, Niepaszyce i Góry Chełmskiej zalicza do zespołów **wymagających modernizacji i uzupełnień**
- Śródmieście, Szobiszowice-Zatorze, Sośnica, Stare Łabędy przewiduje do **modernizacji, rewaloryzacji i rekonstrukcji** (łącznie z uporządkowaniem stanu sanitarnego w zakresie wyposażenia mieszkań).

Zostały one oznaczone na planszy nr 4 i włączone jako przedmiot analiz pod względem możliwości a zarazem konieczności prowadzenia na nich programów i działań rewitalizacyjnych.

4. MONITORING BADAŃ ZJAWISK I PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA GLIWICE - raport monitorujący - problemy alkoholowe, bezrobocie, pomoc społeczna, przestępczość kryminalna

Cennym źródłem informacji dla opracowywania LPRÓM był *Monitoring badań zjawisk i problemów społecznych miasta GLIWICE 2004, raport monitorujący*, który jest autorskim opracowaniem doktora Krzysztofa Czekaja z Uniwersytetu Śląskiego, metody inwentaryzowania, prezentacji oraz analizy zjawisk i problemów społecznych miasta, takich jak **problemy alkoholowe, bezrobocie, pomoc społeczna, przestępczość kryminalna**.

Podstawą opracowywania i wdrażania programów jest bowiem, możliwie pełna analiza skali problemów oraz ciągły monitoring umożliwiający elastyczne opracowanie planów interwencji. Pierwszy etap badań przeprowadzony był w roku 2001 (rok wyjściowy) na zlecenie Ośrodka Pomocy Społecznej i powtórzony w 2003r. co dało obraz dynamiki zmian społecznych.

Na badania w 2003 roku składają się studia dokumentów następujących instytucji miejskich, świadczących różne usługi i wsparcie dla mieszkańców:

- 2 Izba Wyrzeźwień;
- 3 Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Zabrze oraz Centrum Zdrowia Psychicznego i Leczenia Uzależnień w Gliwicach;
- 4 Powiatowy Urząd Pracy;
- 5 Ośrodek Pomocy Społecznej w Gliwicach [PCPR];
- 6 Sąd Grodzki w Gliwicach;
- 7 Sąd Rejonowy w Gliwicach [wykroczenia i przestępczość dorosłych oraz nieletnich].

W efekcie uzyskano dane dotyczące: problemów uzależnień od alkoholu występujących w mieście, analizy odnośnie występowania zjawiska pozostawania bez pracy; charakterystyki środowisk wspieranych przez system pomocy społecznej oraz wykroczeń i przestępczości kryminalnej dorosłych i nieletnich mieszkańców Gliwicach w 2003 roku.

Raporty tematyczne, wymienione powyżej, poprzedza zarys obrazu demograficznego zbiorowości zamieszkującej miasto oraz charakterystyka sytuacji powiatu grodzkiego - Gliwic, na tle pozostałych powiatów województwa śląskiego.

Najcenniejszą cechą metodologii tego opracowania z punktu widzenia wyznaczania obszarów rewitalizacji jest charakterystyka **dystrybucji przestrzennej** zjawisk i problemów społecznych w mieście oraz wnioski wypływające ze studiów dokumentów i map. Zestawienia ulic w mieście, gdzie dany problem występuje, zamykające kolejne części raportu stanowią cenny materiał wsadowy dla analizy stopnia zagrożenia patologiami społecznymi, zjawiskami stanowiącymi punkt wyjścia do wyznaczenia obszarów interwencji.

Mapy problemów (tzw. „dots map”) społecznych to jeden ze sposobów gromadzenia i graficznej prezentacji informacji o przestrzeni podlegającej procesom dezorganizacji i reorganizacji społecznej. Ich konstrukcja opiera się na naniesieniu na plan miasta każdego przypadku danego zjawiska. Pod pojęciem dystrybucji przestrzennej należy rozumieć, nie tylko sam fakt lokalizacji konkretnej grupy zjawisk w danym roku badania, ale też jej ewentualne przemieszczenia w kolejnych latach.

Badania te umożliwiły też, przeprowadzenie analizy porównawczej map różnych zjawisk i problemów społecznych, i wytypowanie najbardziej zagrożonych obszarów miasta, do których powinny być adresowane, określone programy i działania przeciwdziałające i profilaktyczne – w tym działania rewitalizujące dla konkretnych obszarów miejskich.

Metoda ta jest integralnym elementem działań planistycznych większości miast krajów tworzących Unię Europejską. Nie można planować, czy to inwestycji, czy też kreślić strategii rozwoju lub strategii integracji i polityki społecznej, bez rzetelnej diagnozy, monitoringu i analizy realnie istniejących zagrożeń dla porządku społecznego. Badania te były sporządzone w celu opracowania powiatowej strategii integracji i polityki społecznej.

W konkluzji tego raportu czytamy: „*Obszarami o **największej koncentracji** wszystkich badanych zjawisk, problemów i kwestii społecznych okazały się: Śródmieście Gliwic, oraz Osiedla otaczające Centrum: Osiedle Powstańców Śląskich, Osiedle Kopernika, Gwardii Ludowej, Zubrzyckiego, a także Osiedla Żeromskiego i Bema w Sośnicy oraz Kosmonautów i Literatów w Łabędach.*”

Centrum Gliwic pozostało obszarem o szczególnej koncentracji wszystkich zjawisk i problemów będących przedmiotem badania. W obrębie tej dzielnicy można przy tym wskazać obszary zakreślone konkretnymi ulicami, o szczególnym nasileniu występowania badanych problemów. Dotyczy to obszaru pomiędzy Dworcem PKP, ulicą Zwycięstwa do Rynku, włącznie z obszarem ograniczonym ulicami Dolnych i Górnych Wałów.”

Tabela nr 1 ULICE ZAMIESZKIWANE W 2003 ROKU PRZEZ OSOBY I ŚRODOWISKA W SYTUACJI PROBLEMOWEJ i KRYZYSOWEJ W GLIWICACH - ZESTAWIENIE ZBIORCZE

dostarcza wysoce niepokojących informacji o istnieniu i rozmiarach wielu zdarzeń z życia miasta. Nawet, jeśli liczba faktów dotyczących działania i funkcjonowania mieszkańców nie wzrosła, to jednak nastąpiło ich zintensyfikowanie w niektórych obszarach miasta.

Wytypowano **35 ulic spośród 728** ulic miasta, które należy uznać za najbardziej zagrożone dezorganizacją społeczną w Gliwicach w 2003 roku (patrz pkt I/2.4. na str 45)

5. Raport o stanie miasta wraz z uzupełnieniem

Raport o stanie miasta był wyjściowym dokumentem przygotowanym w 2001r. dla analizy sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej miasta, dokonywanej jako punkt wyjściowy przy opracowywaniu *Strategii Rozwoju Miasta na lata 2002 - 2022*, a od 2002r. jest sukcesywnie uaktualniany dzięki procesowi monitoringu, prowadzonemu w Biurze Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego. Pozostaje on zbiorem danych nt. sytuacji miasta w większości dziedzin jego funkcjonowania. Dane dla jego uaktualniania pochodzą od:

- Wydziałów Urzędu Miejskiego
- jednostek samorządowych
- Komendy Miejskiej Policji
- Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej
- Centrum Badań Regionalnych w Warszawie
- Krajowego i Powiatowego Urzędu Pracy
- Urzędów Skarbowych
- Głównego Urzędu Statystycznego (wydawnictwo *Powiaty w Polsce*)

W *Uzupełnieniu do Raportu* umieszcza się także kalendarium wydarzeń za kolejny rok kalendarzowy i dane zebrane w następujących dziedzinach:

- *Samorząd terytorialny*
- *Mieszkańcy*
- *Inwestycje*
- *Modernizacja systemu komunikacyjnego*
- *Gospodarka nieruchomościami*
- *Gospodarka mieszkaniowa*
- *Architektura i urbanistyka*
- *Ochrona środowiska*
- *Edukacja*
- *Ochrona zdrowia i opieka społeczna*
- *Kultura*
- *Sport i rekreacja*
- *Bezpieczeństwo i porządek*
- *Gospodarka*
- *Komunikacja społeczna, promocja i współpraca z zagranicą*
- *Administracja samorządowa*

Dane prezentowane w Raporcie wraz z Uzupełnieniem przytaczają dane z lat 1998 – 2003.

Od 2003r. *Uzupełnienia Raportu* wydawane są w formie elektronicznej na stronie internetowej www.um.gliwice.pl w dziale *Biblioteka*.

6. **Badanie opinii mieszkańców Gliwic o stanie miasta, warunków życia oraz oczekiwań wobec władz miejskich**

W listopadzie 2004r. zostało wykonane przez Busines Consulting na zlecenie Urzędu Miejskiego badanie losowej próby 1302 dorosłych mieszkańców miasta, jako kontynuacja sondaży wykonanych uprzednio w latach 1998, 2000 i 2002.

Raport dla urzędu miejskiego opracowano pod koniec 2004r. tj. mniej więcej w połowie kadencji obecnych władz samorządowych. Liczba ankiet badawczych w poszczególnych dzielnicach wahała się od 38 do 84, pozostając w proporcji do liczby mieszkańców poszczególnych rejonach miasta.

Zestawienia zbiorcze umożliwiają wnioskowanie o powszechności zjawisk na terenie całego miasta, przy wyniku pozytywnej oceny przez ponad 70% respondentów, braku zgodności opinii (gdy 30% respondentów ocenia pozytywnie, 30% negatywnie a 40% nie ma zdania) oraz o marginalnym znaczeniu zjawiska przy odpowiedziach o udziale poniżej 2%. Przy próbie liczącej 1302, statystycznie istotna różnica wynosi 2,3%, a 1% odpowiedzi odpowiada opinii około 1,5 tys. mieszkańców.

Pytania ankietowe dotyczyły następujących zagadnień:

- Identyfikacja mieszkańców z miastem
- Warunki zamieszkania w dzielnicach i w mieście
- Ocena funkcjonowania urzędu miejskiego
- Opinie nt. działań władz miejskich
- Źródła informacji o sprawach miasta
- Atuty i słabe strony Gliwic, sprawy priorytetowe dla przyszłości miasta
- Bezrobocie
- System oświaty w Gliwicach
- Hipermarkety w opinii mieszkańców
- Działania na rzecz ochrony środowiska
- Oferta kulturalna i rekreacyjna miasta
- Wpływ integracji Polski z Unią Europejską na życie w Gliwicach

Analiza porównawcza dotyczyła zagadnień:

- Warunków zamieszkania (bezpieczeństwa, zadowolenia, poziomu dochodów)
- Zmiany sposobu obsługi w urzędzie
- Najistotniejszych spraw dla przyszłości Gliwic
- Priorytetów w zakresie inwestycji.

Dokument ten posłużył autorom Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich jako źródło wiedzy na temat ocen i preferencji społeczności lokalnych w stosunku do poczynań władz samorządowych, dał obraz postaw i nastrojów mieszkańców, jako ostatecznych odbiorców programu i ewentualnych partnerów przy realizacji projektów rewitalizacyjnych w ich miejscu zamieszkania.

Istotnym z punktu widzenia celów rewitalizacji miasta jest zwłaszcza dostarczenie wiedzy nt.:

- Identyfikacja mieszkańców z miastem – silny związek deklarowało 74% respondentów
- Stabilna struktura populacji (odsetek mieszkańców zamieszkujących w Gliwicach krócej niż 10 lat wynosi niespełna 10%)
- Zadowolenie z zamieszkiwania w mieście deklarowane przez większość (80%) mieszkańców; odsetek osób które sądzą że warunki zamieszkania uległy poprawie (21%) jest wyższy niż osób dostrzegających ich pogorszenie (15%)
- Rozkład uciążliwości zamieszkania w mieście wykazuje zróżnicowanie w poszczególnych dzielnicach
- Niski odsetek (6%) oceniających, że ma wpływ na sprawy miasta i dzielnicy (7%); kontakty z radami osiedla deklaruje tylko 15 % mieszkańców
- Zagadnienie bezrobocia - zagrożenie utratą miejsca pracy (26%)
- Obniżenie odsetka zadowolonych z funkcjonowania urzędu miejskiego (2002r. 72% → 56% w 2004r.)
- Priorytety z punktu widzenia przyszłości miasta: nowe miejsca pracy, obwodnica, bezpieczeństwo, lepsze drogi
- Powszechne poparcie (97%) dla aktywizacji gospodarki i przyciągania nowych inwestorów (90%)
- Priorytet nadawany działaniom rewitalizacyjnym obszarów poprzemysłowych (93%)
- Gotowość zaaprobowania niedogodności związanych z budową infrastruktury miejskiej (78%)
- Zidentyfikowane nośniki informacji na temat spraw dotyczących miasta (prasa lokalna 65%, telewizja regionalna 40%, Internet 28%, rady osiedlowe 0%)
- Wskazania atutów miasta: zieleń 6%, ładne miasto 5%, dużo terenów do zagospodarowania 3%, zabytki 3%, infrastruktura 2%, remonty dróg 1%, DTŚ 0,8%..
- Wskazania na słabe strony miasta: bezrobocie 22,9%, przestępczość 12%, brak

mieszkań 4,2%, brud na ulicach 2,7%, mało inwestycji 2,4%, nieremontowane budynki 1,8%, małe zaplecze rekreacyjne 1,6%, patologie i zaniedbane dzielnice 1,3%, mało obiektów sportowych 0,7%

- Wśród spraw priorytetowych dla przyszłości miasta (praca, obwodnica, mieszkania, edukacja, opieka zdrowotna) znalazły się również: zagospodarowanie czasu młodzieży – 5,2%, remont budynków 3,8%, dbanie o zieleń 3,6%, ochrona środowiska 2,6%, poprawa wyglądu miasta 1,4%, zadbanie o warunki mieszkaniowe 0,8%, remont chodników 0,6%, dofinansowanie dzielnic 0,5%.

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

1. Wyznaczenie zasięgu terytorialnego rewitalizacji obszarów miejskich w Gliwicach

1.1 Metoda definicji obszaru rewitalizacji

Rewitalizacja obszarów miejskich jest procesem wymuszonym dynamiką zmian społeczno – gospodarczych, zachodzących w państwach o gospodarce rynkowej. Społecznie korzystnym procesem rozwoju towarzyszą zjawiska tzw. wykluczenia społecznego, a przynajmniej – marginalizacji pewnych grup. Przejawy tych zjawisk to: bezrobocie, problemy społeczne, niski poziom wykształcenia ludności oraz niskie dochody lub znaczny udział przychodów ze źródeł socjalnych. Zwykle opisywane procesy lokalizują się w pewnych dzielnicach, które z czasem zmieniają swój charakter, stając się ośrodkami kumulacji negatywnych zjawisk społecznych i braku bezpieczeństwa.

Przystępując do konstruowania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich warto podkreślić dwa uniwersalne typy dylematów, z którymi borykają się duże miasta europejskie, a które dotyczą również Gliwic.

Dylematy związane z rolą śródmieść

Tendencja do rozciągania tkanki miejskiej, poprzez rozwój tzw. suburbiów, przenoszenie się zamożniejszej części społeczeństwa na peryferia – to zjawiska przestrzenne, znane w całym gospodarczo rozwiniętym świecie. Zjawiska te prowadzą do tzw. rozwoju niezrównoważonego, pochłaniającego tereny zielone na cele zabudowy. Prowadzą też do osłabiania roli śródmieść. Miasto „rozlewa się”, zajmuje coraz to nowe obszary, a tereny centralne polaryzują się na:

- fragmenty atrakcyjne turystycznie, swoiste „skanseny zabudowy miejskiej”, zaludniane okresowo przez przyjezdnych lub mieszkańców w określonych porach dnia i roku (weekendy, wakacje),

- fragmenty, pozostające siedliskiem grup, obarczonych największymi problemami społecznymi.

Istota opisywanego problemu miejskiego tkwi w tym, że potencjalnie najbardziej atrakcyjna, centralna część miasta, staje się, poprzez brak możliwości dokapitalizowania, obszarem degradacji przestrzennej. Wynika to ze struktury własności zasobów (ze znacznym odsetkiem majątku komunalnego) oraz struktury społecznej (istotnym udziałem ludności niezamożnej: na emeryturze lub posiadającej znaczną część przychodów ze źródeł socjalnych).

Osiedla z problemami

Od połowy lat 70. znane są w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych zjawiska degradacji powojennych dzielnic mieszkaniowych. Problemy tego rodzaju zasobów wiążą się z aspektami społecznymi, urbanistyczno – architektonicznymi oraz technicznymi zabudowy mieszkaniowej z lat 50 – 80. Osiedla w coraz większym stopniu stają się siedliskiem patologii społecznych, a ich majątek także podlega procesom dekapitalizacji. Osiedla, często realizowane w technologii wielkopłytywowej lub wielkoblokowej, przestały być atrakcyjnym miejscem zamieszkiwania. Pojawia się potrzeba ich kompleksowej rehabilitacji. Właśnie pojęciem rehabilitacji określa się w literaturze międzynarodowej – rewitalizację powojennej zabudowy. W Polsce zjawiska kryzysowe na osiedlach mieszkaniowych nie przybierają na razie bardzo ostrych form. Nie zmienia to faktu, że postępująca polaryzacja społeczeństwa, a z drugiej strony – stan techniczny zabudowy, sprzyjają różnicowaniu postrzegania powojennych zasobów mieszkaniowych. Na pewnych osiedlach dramatycznie wzrasta przestępczość. Rosną zaległości w płaceniu czynszów. Dekapitalizuje się majątek spółdzielczy.

Wobec powyższych procesów, od ok. 30 lat, w krajach rozwiniętych, podejmuje się działania w celu: rozwijania na rewitalizowanych obszarach nowych form aktywności gospodarczej, generujących miejsca pracy, budowy infrastruktury do prowadzenia działalności dostosowanej do potrzeb nowych przedsiębiorstw, przy równoczesnej trosce o ochronę stanu środowiska naturalnego. Działania te ukierunkowane są na ożywienie gospodarcze i społeczne, a także zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego wybranych obszarów. W wyniku wzrostu umiędzynarodowienia gospodarki oraz wdrożenia reguł gospodarki rynkowej w Polsce od początku lat 90-tych występuje również problem z branżami przemysłu, które wymagają restrukturyzacji. W trudnej sytuacji znalazły się miasta, których byt ekonomiczny opierał się niekiedy na funkcjonowaniu tzw. tradycyjnych przemysłów. Do miast takich zaliczają się Gliwice.

Po integracji Polski z Unią Europejską otworzyła się możliwość wsparcia procesów rewitalizacji ze środków funduszy strukturalnych. Poddziałanie 3.3.1 ZPORR daje możliwość współfinansowania określonego typu projektów na obszarach miast, wymagających rewitalizacji.² Zasadniczą kwestią jest zatem określenie tych obszarów. W niniejszym Opracowaniu, biorąc pod uwagę potencjalną możliwość korzystania ze środków europejskich, uzasadnienie wyboru konkretnych obszarów oparto ściśle na założeniach ZPORR. Zgodnie z UZPORR, granice obszarów miejskich poddanych rewitalizacji powinny być wyznaczone na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania Programu Rewitalizacji. Dokonując tego wyboru należy wziąć pod uwagę:

- poziom bezrobocia;
- poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe;
- poziom przestępczości;
- poziom wykształcenia mieszkańców;
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców;
- poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

W niniejszym Programie Rewitalizacji, który ma, jak to określono „ramowy charakter”, przyjęto następującą metodologię określania granic obszarów rewitalizacji:

- zarysowano rolę rewitalizacji obszarów miejskich w polityce Unii Europejskiej, Państwa Polskiego i Województwa Śląskiego,
- na podstawie Strategii Rozwoju oraz filozofii rewitalizacji, zarysowanej w ZPORR, zdefiniowano cele i instrumenty rewitalizacji obszarów miejskich w Gliwicach,
- określono zakres i granice obszarów rewitalizacji, uwzględniające wymienione wyżej uwarunkowania.

Dalszy zakres tematyczny niniejszego rozdziału jest zastosowaniem opisanej metodologii działania.

1.2. Rewitalizacja obszarów miejskich – polityka Unii Europejskiej, państwa i regionu

Miasto Gliwice stanowi część Aglomeracji Górnośląskiej, którą tworzy 14 miast na prawach powiatu. Miasto jest dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem gospodarczym. Prężny rozwój jest rezultatem położenia i, co za tym idzie, dostępności komunikacyjnej (drogowej, kolejowej i wodnej), proinwestycyjnej polityki władz samorządowych, chłonnego i dużego

² Opis Poddziałania 3.3.1 oraz zasad udzielania wsparcia – w kolejnych podrozdziałach Programu.

rynku konsumenckiego, dość dobrze ukształtowanego tzw. otoczenia biznesu (w tym instytucji wspierania rozwoju oraz przedsiębiorczości). Tradycje przemysłowe, naukowe i handlowe sprzyjają lokowaniu się na terenie Gliwic inwestycji krajowych i zagranicznych. Strategia Rozwoju podkreśla, że pozycję konkurencyjną Gliwic w kontekście regionalnym i ponadregionalnym determinują:

- w aspekcie społecznym:
 - rozbudowane zaplecze naukowo-techniczne (Politechnika Śląska, instytuty naukowe),
 - wysoki odsetek osób z wyższym wykształceniem (niemal 14%),
 - wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (66,27%),
- w aspekcie gospodarczym:
 - kompleksowo przygotowane tereny pod działalność komercyjną w granicach specjalnej strefy ekonomicznej oraz rozwój nowoczesnych gałęzi przemysłu³,
 - lokalizacja na przecięciu europejskich szlaków komunikacyjnych. W roku 2008 w Gliwicach powstanie największy w Europie Środkowej węzeł komunikacyjny, tutaj skrzyżują się autostrady A1 i A4. Docelowo będzie to strategiczny punkt międzynarodowych korytarzy transeuropejskiej sieci transportowej: korytarza III (Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Lwów) oraz korytarza VI (Gdańsk – Katowice – Żylica).⁴

Strategia Rozwoju Gliwic wskazuje na dwa zasadnicze problemy rozwoju Miasta: słabnącą aktywność społeczeństwa oraz zły stan (a w pewnych obszarach niedorozwój) infrastruktury komunalnej. Na słabnącą aktywność społeczeństwa składa się problem rozwarstwienia sytuacji ekonomicznej mieszkańców miasta, bezrobocie w tym długotrwałe, zmniejszenie dynamiki przyrostu nowych podmiotów gospodarczych, wzrost patologii społecznych i społecznej agresji.

Wśród problemów związanych ze stanem infrastruktury komunalnej strategia wskazuje, iż:

- Atrakcyjność życia w mieście w znaczący sposób osłabia przepływ ruchu tranzytowego przez centrum miasta oraz niewydolny układ komunikacyjny;
- System drogowy jest nadmiernie obciążony ruchem samochodowym i grozi mu całkowita niedrożność;

³ Ok. 2005 roku autostrada A4 połączy 2 prężne ośrodki innowacyjne: Kraków i Wrocław – Gliwice znajdą się na osi tzw. „krzemowej autostrady”.

⁴ Por. Strategia Rozwoju, s.14-15.

- Emisja zanieczyszczeń oraz poziom hałasu, wytwarzanego przez ruch samochodowy, mają zasadniczy wpływ na stan powietrza atmosferycznego;
- Transport ciężki przyspiesza proces niszczenia miejskiej infrastruktury, powoduje nie tylko uciążliwości dla użytkowników, ale także osłabia efektywność prowadzonych inwestycji i modernizacji;
- Uwarunkowania lokalizacyjne są z jednej strony mocnym atutem gospodarczym i szansą gospodarczej aktywizacji mieszkańców, a z drugiej – przyczyną ogromnego obciążenia ruchem tranzytowym, który musi zostać w możliwie krótkim czasie wyprowadzony poza miasto lub na obrzeża przemysłowo-składowe.

Atrakcyjność lokalizacyjna Miasta spowodowała, że Gliwice są ważnym miejscem koncentracji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Gliwice to przy tym miasto wdrażające współczesne instrumenty rozwoju społeczno – gospodarczego, do których zaliczyć należy m.in.: specjalną strefę ekonomiczną, inkubator przedsiębiorczości, funkcjonowanie ośrodków stymulujących rozwój przedsiębiorczości, wreszcie – działania, ukierunkowane na wykorzystanie dla Miasta międzynarodowego systemu transportowego.

Nie zmienia to faktu, że dalsze przeobrażenia społeczno – gospodarcze warunkowane są przyspieszeniem procesów restrukturyzacji kapitału urbanistycznego Gliwic. Warunkiem podniesienia tego kapitału jest właśnie rewitalizacja obszarów miejskich, zagrożonych procesami degradacji.

Polityka państwa dotycząca rewitalizacji

Problematyka rewitalizacji obszarów miejskich jest elementem polityki państwa związanej ze wspieraniem rozwoju regionalnego. Podstawowym dokumentem, na którym opiera się strategia działania państwa w tym sektorze jest aktualnie Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego do 2006 r.

Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego (NSRR)

Strategia rozwoju regionalnego, w podrozdziale 3: *Cele, priorytety i instrumenty polityki rozwoju regionalnego państwa* zawiera podstawowe elementy strategii państwa związane z polityką regionalną. Zasadniczym celem strategicznym jest przy tym: „Tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów, w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią

Europejską”. Wśród pięciu priorytetów wyróżnionych w podrozdziale III.3. NSRR znajduje się Priorytet: „Wsparcie obszarów wymagających aktywizacji i zagrożonych marginalizacją”. Celem jego jest aktywizacja społeczna i gospodarcza obszarów zagrożonych marginalizacją oraz włączenie ich w procesy rozwojowe kraju i Europy. W jego ramach wyróżnia się trzy cele szczegółowe, z których program rewitalizacji pokrywa się z celami b) i c):

- a) aktywizacja obszarów wiejskich,
- b) rewitalizacja bazy ekonomicznej miast,
- c) rewitalizacja obszarów wielkomiejskich zagrożonych marginalizacją społeczno-gosp.

- *rewitalizacja bazy ekonomicznej miast*

NSRR podkreśla, że w latach 90. część miast średniej wielkości zostało dotkniętych upadkiem przemysłu, na którym opierał się byt mieszkańców. W szczególnie trudnej sytuacji są miasta, które utraciły dotychczasową bazę ekonomiczną w postaci dużego zakładu przemysłowego, niekiedy zatrudniającego kilka tysięcy osób.

- *rewitalizacja obszarów wielkomiejskich zagrożonych marginalizacją społeczno-gosp.*

Procesy degradacji społecznej są widoczne także w wielu dużych miastach. Uzewnętrzniają się one głównie w skali "sypialnianych" i poprzemysłowych dzielnic, ale wpływają niekiedy skutecznie na obniżenie zainteresowania inwestorów całym miastem czy nawet przyległym regionem. Problem zdegradowanych obszarów wielkomiejskich jest już dobrze rozpoznany w Europie. W Polsce natomiast jest nowym zjawiskiem. Europejska polityka regionalna wprowadziła do katalogu działań różnorodne instrumenty zorientowane na rewitalizację tego typu obszarów. Polityka rozwoju regionalnego będzie w pierwszym rzędzie wspierać kompleksowe projekty rewitalizacji miast dużych, wpływające na polepszenie atrakcyjności inwestycyjnej, tworzenie miejsc pracy, rozwój przedsiębiorczości i ochronę środowiska oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.

Narodowy Plan Rozwoju

Kolejnym dokumentem, którego cele i strategia uwzględniają programy rewitalizacji, jest Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006, dokument rządowy dotyczący polityki społeczno-gospodarczej Polski, w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej. Wśród programów operacyjnych do zagadnień związanych z rewitalizacją odnosi się ***Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego***. Jego celem jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej

i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. W obrębie ZPORR rewitalizacja obszarów ujęta jest w Priorytecie 3: Rozwój lokalny.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Priorytet 3 „Rozwój lokalny” ukierunkowany jest na aktywizację obszarów Polski, zagrożonych zjawiskami trwałej peryferyzacji i marginalizacji. Ich przejawem jest utrzymujące się bezrobocie, problemy społeczne, niski poziom wykształcenia ludności, niskie dochody oraz duży udział przychodów ze źródeł socjalnych. Do tego typu obszarów zalicza się m.in. zdegradowane społecznie i ekonomicznie miasta i dzielnice miast oraz zdegradowane obszary przemysłowe oraz powojkowe. Celem Działania 3.3 ZPORR „Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe” jest zachęcanie do rozwijania nowych form aktywności gospodarczej, generujących miejsca pracy, poprzez oferowanie infrastruktury do prowadzenia działalności dostosowanej do potrzeb nowych przedsiębiorstw, przy równoczesnej trosce o ochronę stanu środowiska naturalnego, warunkującego zrównoważony rozwój gospodarczo-społeczny. Działanie ukierunkowane jest na ożywienie gospodarcze i społeczne, a także na nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji, w szczególności poprzez rewitalizację i odnowę zdegradowanych obszarów miast i dzielnic mieszkaniowych w miastach.

W ramach Poddziałania 3.3.1 „Rewitalizacja obszarów miejskich” wspierane będą projekty, wynikające ze zintegrowanych programów rewitalizacji, w celu:

- tworzenia w zdegradowanych dzielnicach warunków lokalowych i infrastrukturalnych dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji mieszkańców ww. terenów zagrożonych wykluczeniem społecznym. Priorytetowo będą traktowane projekty mające znaczenie dla rozwoju gospodarczego,
- porządkowania „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- renowacji zabudowy budynków, w tym obiektów infrastruktury społecznej,
- renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie oraz ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne,
- poprawy funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych,

- przebudowy lub remontów publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych i sportowych połączonych z działalnością gospodarczą,
- tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast.

Jakkolwiek w stosunku do niektórych sektorów gospodarki Miasta Gliwice podjęto już proces restrukturyzacji, jednakże nadal konieczne wydaje się stosowanie instrumentów polityki społeczno-gospodarczej, oddziałujących nie tylko bezpośrednio na sektor, którego dotyczy proces restrukturyzacji, ale także na obszary, w których przedsiębiorstwa są zlokalizowane. Obszary te cechuje podwyższone bezrobocie oraz zagrożenie patologiami społecznymi. Infrastruktura techniczna na tych terenach, aczkolwiek rozwinięta, wymaga znacznych nakładów na modernizację.

Ważny element Poddziałania 3.3.1 stanowi pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Miasta, poprzez szybszy wzrost gospodarczy i wzrost zatrudnienia. Dlatego też Miasto Gliwice, chcąc uzyskać wsparcie w ramach tego poddziałania przystąpiło do przygotowania „Ramowego lokalnego programu rewitalizacji obszarów miejskich”. W Programie tym przedstawiono propozycję wykazu obszarów miejskich, które winny zostać poddane rewitalizacji. Ich granice wyznaczono na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz (w tym wniosków różnych podmiotów współuczestniczących w procesie rewitalizacji), przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania Programu. Dokonując tego wyboru wzięto pod uwagę:

- poziom bezrobocia;
- poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe;
- poziom przestępczości;
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców;
- poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

1.2.1 Projekty wdrażane w ramach Rewitalizacji Obszarów Miejskich – wg zasad ZPORR

Uzupełnienie ZPORR wymienia następujące typy projektów, które mogą być wdrażane w ramach Poddziałania 3.3.1. ZPORR:⁵

⁵ W cytatach z rządowych dokumentów programowych zachowano oryginalną numerację.

- 1) porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem;
- 2) izolacja, remont lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele: gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne - za wyjątkiem przeprowadzania prac budowlano-montażowych w indywidualnych mieszkaniach - w ramach działania wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, w tym:
 - remont, przebudowa instalacji w budynkach: grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodno-kanalizacyjnych,
 - zagospodarowanie przyległego terenu (budowa, remont, przebudowa małej architektury, ogrodzeń);
- 3) renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie, w tym ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy. Priorytetowo będą traktowane budynki posiadające potencjał dla rozwoju turystyki. Renowacja będzie się składała z działań wspierających:
 - prace konserwatorskie,
 - odnowienie zabudowań (za wyjątkiem indywidualnych mieszkań);
- 4) prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, przyczyniające się do tworzenia stałych miejsc pracy;
- 5) wyburzanie budynków pod cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, gospodarcze, turystyczne lub rekreacyjne;
- 6) remont lub przebudowa infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych;
- 7) tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, w tym:
 - budowa lub remont oświetlenia;
 - zakup i instalacja systemów monitoringu przyczyniających się do realizacji działania;
- 8) adaptacja, przebudowa lub remonty budynków i przestrzeni użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem na cele edukacyjno-społeczne, znajdujących się na terenie rewitalizowanym, w tym między innymi: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi, poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz obiekty służące pomocą społeczną (np. dla

samotnych matek z dziećmi, zapobiegania przestępczości, punkty służące pomocą i przekwalifikowywaniem byłych więźniów) – priorytetowo będą traktowane budynki, które głównie przyczynią się do rozwoju działalności gospodarczej i zatrudnienia (za wyjątkiem prac remontowo-instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach), w tym:

- izolacja, remont, przebudowa fasad i dachów budynków;
 - remont, przebudowa, adaptacja pomieszczeń;
 - budowa, remont, przebudowa instalacji w budynkach: grzewczych, wodno-kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych;
 - zagospodarowanie przyległego terenu (np. budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury);
- 9) przebudowa, wymiana lub remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach publicznych, usługowych;
- 10) regeneracja, rehabilitacja i zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych, w tym:
- remont lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki, kosze na śmieci), miejsc rekreacji, terenów zielonych (zieleń wysoka, niska i trawniki) oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków;
- 11) remonty lub przebudowa infrastruktury technicznej, szczególnie w zakresie ochrony środowiska na terenie zdegradowanych dzielnic miast, w tym:
- budowa, remonty lub przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
 - budowa, remonty lub przebudowa kanalizacji deszczowej,
 - wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych (poza celami mieszkaniowymi) w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów zawierających azbest podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
 - budowa, remonty lub przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody;
- 12) poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu, w tym:
- remonty, przebudowa lub modernizacja dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych) i ulic prowadzących do dzielnic mieszkalnych oraz komunalnych dróg osiedlowych

- (między innymi wzmocnienie podbudowy jezdni, polepszenie stanu nośności, wymiana i poszerzenie nawierzchni) oraz małych obiektów inżynierskich,
- budowa, remonty lub przebudowa chodników i przejść dla pieszych, jak również wszelkie inne prace infrastrukturalne lub zakup wyposażenia pozwalający zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów lub zwierząt, (np. budowa, przebudowa lub remont ścieżek rowerowych);
 - 13) remont lub przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego, kulturalnego;
 - 14) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i przestrzeni dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości;
 - 15) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i infrastruktury na cele turystyczne i kulturalne (włącznie z odnowieniem i konserwacją obiektów dziedzictwa kulturowego) prowadzące do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy.

1.2.2 Podokresy programowania: 2005-2006 i lata następne

W Programie Rewitalizacji uwzględniono podokresy programowania, zgodne z zasadami ZPORR:

- okres pierwszy odpowiada ustaleniom Narodowego Planu Rozwoju i Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2005 – 2006,
- okres drugi odpowiada założeniom Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 – 2013.

Podział na podokresy programowania nie wynika z wewnętrznej logiki Programu Rewitalizacji, lecz z systemu wsparcia rozwoju regionalnego przez Unię Europejską i władze Rzeczypospolitej Polski. Należy zauważyć, że w związku z ramowym charakterem LPR do niniejszego Opracowania nie zgłoszono projektów na kolejny okres programowania.

-

Polityki horyzontalne Unii Europejskiej

Dla uzyskania pomocy, na realizację Programu Rewitalizacji ze strony funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, niezbędne jest zapewnienie realizacji polityk horyzontalnych, do których w obecnym okresie programowania należą:

- Ochrona środowiska,
- Zasada równości szans,
- Społeczeństwo informacyjne.

Ochrona środowiska

Narodowy Plan Rozwoju, jako słabe strony polskiej gospodarki, zidentyfikował wysoki stopień zagrożenia jakości środowiska przyrodniczego na niektórych obszarach i ograniczone możliwości sfinansowania kosztów dostosowań do standardów Unii Europejskiej w zakresie ochrony środowiska.

Na poziomie krajowym zwrócono szczególną uwagę na programowanie działań, które służyć będą zachowaniu równowagi środowiskowej, ekonomicznej i społecznej. W ZPORR założono, iż walory środowiska naturalnego są istotnym czynnikiem warunkującym szanse rozwoju regionalnego, a także poprawę poziomu życia mieszkańców. W związku z tym, wszystkie podejmowane działania, powinny przyczyniać się do polepszenia stanu środowiska naturalnego.

W związku z powyższym zakłada się, że wszystkie działania Programu Rewitalizacji będą realizowane z uwzględnieniem zasad dotyczących ochrony środowiska.

Odbywać się to będzie podczas realizacji obowiązków wynikających z przepisów prawa krajowego (ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska)⁶ oraz z zasad dofinansowywania inwestycji ze środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (ZPORR, UZPORR, wytyczne, podręczniki wdrażania). Beneficjenci projektów infrastrukturalnych, określonych w Programie, wraz ze zgłaszanym projektem o dofinansowanie w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR, zobowiązani będą do przedstawienia prognozy oddziaływania na środowisko, przygotowanej zgodnie ze stosownymi regulacjami prawnymi. Ponadto, uwzględnienie zasady ochrony środowiska jest kryterium zakwalifikowania projektów zgłaszanych do finansowania ze ZPORR.

Polityka Równych Szans

Wzmacnianie polityki równych szans w ramach ZPORR należy rozumieć jako uwzględnianie w procesie realizacji poszczególnych projektów interesów grup społecznych znajdujących się w trudniejszej sytuacji: osób niepełnosprawnych, kobiet, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (oraz cyfrowym), korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (takich, jak: długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, ludzi starszych, samotne matki z dziećmi, imigranci, byli więźniowie, bezdomni).

Projekty realizowane w ramach ZPORR muszą uwzględniać zasady polityki równych szans. Każdy wnioskodawca, w składanym przez siebie wniosku o dofinansowanie projektu z funduszy strukturalnych, musi wykazać zgodność zgłaszanego projektu z polityką równych szans. Program Rewitalizacji uwzględnia rolę wzmacniania polityki równości szans, wskazując do realizacji w jego ramach cele szczegółowe, a co za tym idzie poszczególne

⁶ Dz.U. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.

projekty, których efekty będą sprzyjały przełamaniu izolacji społecznej obszarów, zapobiegały tworzeniu się w mieście stref ubóstwa, przestępczości, poprawiały warunki życia, nauki i dostępność do infrastruktury społecznej.

Społeczeństwo Informacyjne

Działania służące rozwojowi społeczeństwa informacyjnego uznano w NPR za jeden z głównych kierunków tworzenia warunków dla wzrostu konkurencyjności regionów.

Rezultatem tych działań ma być upowszechnienie dostępu do Internetu i zapewnienie wszystkim mieszkańcom równego dostępu do informacji.

Ich realizacji służą działania ZPORR w ramach Priorytetu 1 oraz Priorytetu 2. Jednakże również projekty zgłaszane do dofinansowania w ramach poddziałania 3.3.1. mogą mieć pozytywny wpływ na rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez inwestycje nastawione na realizację celów:

- edukacyjno-społecznych, w tym: szkoły, szkoły wyższe, instytucje kształcenia ustawicznego, oraz
- gospodarczych, ukierunkowane na powstawanie nowoczesnych powierzchni i lokali użytkowych, wyposażonych w sieci i łącza teleinformatyczne.

Także wdrażanie Programu, jego monitoring i ewaluacja, sprzyjać będą rozwojowi społeczeństwa informacyjnego poprzez zapewnienie wielokierunkowego dostępu do informacji, w tym z wykorzystaniem Internetu.

Strategia rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2015⁷

W Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, przyjęte zostały dwa cele generalne, będące podstawą wyznaczenia priorytetów (celów szczegółowych), na których skoncentrowane zostaną działania Samorządu Województwa Śląskiego do roku 2015. Do **celów generalnych** zaliczono:

- wzrost potencjału ludnościowego, kulturalnego, ekonomicznego oraz konkurencyjności regionu w skali krajowej i międzynarodowej,
- rozwój cywilizacyjny regionu, tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców.

Z zarysowanej wizji oraz z celów generalnych wynikają priorytety, wśród których – z punktu widzenia zagadnień rewitalizacji obszarów miejskich – warto podkreślić:

- umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców,

⁷ Uchwała Nr I/24/1/2000 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 września 2000 roku.

- poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

Warto bardziej szczegółowo przybliżyć cele strategiczne, wynikające z wymienionych priorytetów.

Priorytet B: Umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców.

Strategia podkreśla, że jednym z niezbędnych elementów realizacji tego priorytetu jest podjęcie działań mających na celu poprawę warunków mieszkaniowych. **Rewitalizacja centrów miast, tworzenie nowych dzielnic mieszkaniowych na terenach niezdegradowanych, ekologicznie dostępnych dla wszystkich grup społecznych, doprowadzić winna do wzrostu ilości i jakości mieszkań na terenie województwa.**

Cel strategiczny: Poprawa warunków mieszkaniowych (C₆)

Polepszenie jakości życia w regionie jest możliwe poprzez poprawę warunków mieszkaniowych. Strategia wojewódzka podkreśla, że podniesienie standardów środowiska zamieszkania zwiększy atrakcyjność regionu dla inwestorów krajowych i zagranicznych.

Strategia wskazuje następujące kierunki działań:

- BC₆K₁ – rozwój programowych działań zmierzających do odnowienia i rewitalizacji centrów miast,
- BC₆K₂ – rozwój w dzielnicach zdegradowanych urbanistycznie, w ramach działań o charakterze globalnym, działań mających na celu renowację mieszkalnictwa, jak również budowę nowych mieszkań,
- BC₆K₃ – wsparcie inicjatyw lokalnych zmierzających do podniesienia standardów substancji mieszkaniowej oraz zwiększenia ilości zasobów mieszkaniowych,
- BC₆K₅ – tworzenie systemu wsparcia finansowania budownictwa mieszkaniowego.

Priorytet F: Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu

Priorytet ten realizowany będzie m.in. poprzez rewitalizację centrów miast i układów wiejskich, tworzenie wielofunkcyjnych ośrodków wiejskich, rewitalizację terenów przemysłowych, przebudowę zdegradowanych lub przeludnionych dzielnic. Przyczyni się również do zmiany dotychczasowego wizerunku regionu i podniesienia jego atrakcyjności.

Odnowienie i modernizacja infrastruktury urbanistycznej ma na celu: uzyskanie wielofunkcyjności, rewaloryzację zabudowy wiejskiej, rewitalizację starych dzielnic, uwzględniającą ich walory historyczne, nadanie nowych funkcji terenom przemysłowym. Ochrona istniejących zasobów przyrodniczych powinna opierać się na świadomym

kształtowaniu dziedzictwa kulturowego służącego następnym pokoleniom mieszkańców województwa.

Cel strategiczny: Rewitalizacja terenów przemysłowych oraz pogórnich (C4)

Przebudowie gospodarczej i społecznej oraz tworzeniu nowego wizerunku regionu towarzyszyć będzie rewitalizacja terenów przemysłowych. Głównym celem tych działań będzie poprawa warunków życia mieszkańców. Działania w tym zakresie w istotny sposób przyczynią się również do podniesienia atrakcyjności regionu.

Strategia ukierunkowuje działania na:

- FC₄K₁ – uporządkowanie zabudowy miast i dzielnic przemysłowych,
- FC₄K₂ – rekultywację terenów zdegradowanych.

Cel strategiczny: Zagospodarowanie centrów miast (C5)

Zasadniczym elementem podniesienia atrakcyjności miast regionu staje się zagospodarowanie ich centrów. Podniesie to zdecydowanie jakość życia w miastach oraz przyczyni się do zwiększenia ich konkurencyjności.

Kierunki działań wskazane w Strategii są następujące:

- FC₅K₁ – porządkowanie stanu własności w centrach miast,
- FC₅K₂ – organizowanie wsparcia dla przebudowy centrów miast,
- FC₅K₃ – odnowienie infrastruktury urbanistycznej pod kątem jej wielofunkcyjności.

Cel strategiczny: Przebudowa starych dzielnic zdegradowanych lub przeludnionych (C6)

Przebudowa dzielnic zdegradowanych oraz charakteryzujących się złym stanem technicznym i niskim standardem życia jest jednym z głównych warunków podniesienia jakości życia. Działania te powinny także obejmować rozbudowę istniejącej infrastruktury oraz stworzenie warunków do wypoczynku i rekreacji.

Dla realizacji celu, strategia przyjmuje następujące kierunki działań, w pełni zbieżne z filozofią ZPORR w zakresie rewitalizacji:

- FC₆K₁ – rewaloryzację zabytkowej zabudowy,
- FC₆K₂ – organizowanie wsparcia dla miast w celu rewitalizacji starych dzielnic,
- FC₆K₃ – rewitalizację starych osiedli miejskich.

1.2.3 Wytyczne do polityki miasta - Studium historyczno-konserwatorskie⁸

Opisywane studium wskazuje, iż kompleksowa rewitalizacja Gliwic powinna obejmować trzy grupy działań, odnoszące się do następujących zagadnień:

⁸ Por.: Część III Studium: „Kompleksowa rewitalizacja układu urbanistycznego Gliwic według zasad zrównoważonego rozwoju. Założenia do polityki miasta”. Opracowanie: mgr inż. arch. Ewa Kipta.

- Tworzenie ramowych warunków prawno-organizacyjnych niezbędnych dla skuteczności rewitalizacji – wprowadzane stopniowo poczynając od kompleksów zabudowy identyfikowanych jako priorytetowe dla rozwoju miasta i rozszerzanych według kryterium pilności poprawy warunków życia. Zagadnienie to obejmuje: uregulowania planistyczne oraz uczynienie ekonomicznych aspektów zarządzania nieruchomościami.
- Hamowanie degradacji zespołów urbanistycznych i tworzenie warunków dla zwiększenia trwałości efektów inwestycji – stosowane docelowo dla całego miasta, a wprowadzane stopniowo od najlepiej przygotowanych i aktywnych obszarów z możliwie szybkim rozszerzaniem zasięgu działania. Działanie to winno obejmować: poprawę standardów jakościowych użytkowania tkanki miejskiej, przeciwdziałanie społecznym procesom degradującym, a także wprowadzanie programów ułatwiających podejmowanie renowacji przez mieszkańców i grupy sąsiedzkie.
- Aktywizacja inwestycji renowacyjnych i budowanie lokalnej dynamiki rozwoju – stosowana do wybranych obszarów miasta o skali, pozwalającej na osiągnięcie widocznej dynamiki zmian, a rozszerzana w miarę kumulowania środków stymulujących inwestowanie. W odróżnieniu od poprzednich grup stwarzających zaplecze organizacyjne i uruchamiające "bierne" lub ekstensywne formy rewitalizacji, ta część zawiera działania wymagające podziału na etapy i na rejony o odrębnych metodach działań określane jako strefy aktywnej rewitalizacji.

Opracowanie wskazuje obszar Śródmieścia Gliwic, jako priorytetowy, oraz zarysowuje dalsze etapowanie rewitalizacji Miasta. Wśród instrumentów rewitalizacji wymienia się:

- inwestycje w rozwój miejskiego układu komunikacyjnego dla redukcji uciążliwości tranzytu;
- utworzenie miejskiego funduszu renowacyjnego, kumulującego środki dla wspierania remontów posesji, leżących w strefach aktywnej rewitalizacji;
- wyznaczenie pilotażowej strefy aktywnej rewitalizacji o zasięgu minimalnym, pokrywającym się z obszarem Starego Miasta, w której miałyby być uruchomione konkretne działania renowacyjne (renowacja obiektów, przestrzeni publicznych i terenów zielonych);
- wspieranie aktywności społecznej i rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, także w zakresie usług społecznych i pomocy sąsiedzkiej, poprawiających lokalne standardy bezpieczeństwa publicznego i jakość życia mieszkańców;

- wspieranie umiejętności współdziałania podmiotów sąsiadujących i wspólnego przygotowywania programów rozwojowych i wiarygodnych umów dotyczących ich realizacji;
- przekształcanie osiedli prefabrykowanych w sposób integrujący ich obszary z całym organizmem miejskim, przy dostosowaniu trybu wdrażania do struktur prawnych spółdzielni mieszkaniowych.

1.3. Zakładane Programem Rewitalizacji cele polityki lokalnej

Biorąc pod uwagę:

- politykę regionalną państwa w sferze animowania rewitalizacji dzielnic,
- dokumenty planistyczne, opracowane dla Gliwic, oraz
- specyfikę Miasta,

proponuje się ustanowienie następujących celów strategicznych Lokalnego Programu Rewitalizacji:

Cel 1: Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych,

Cel 2: Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego,

Cel 3: Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu.

Tak zdefiniowane cele, zwane też **celami głównymi Programu**, są w pełni zgodne ze ZPORR, odnoszą się bezpośrednio do dzielnic, narażonych na marginalizację społeczno – gospodarczą, a jednocześnie wynikają z diagnozy rozwoju Gliwic. Celom tym zostaną podporządkowane instrumenty rewitalizacji oraz cele szczegółowe, opisane poniżej.

Instrumenty rewitalizacji – działania na rzecz rozwoju

„Ramowy Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach” winien uwzględniać instrumenty zarządcze, umożliwiające realizację celów, wynikających z poddziałania 3.3.1 ZPORR, oraz zaradzenie problemom kryzysowym, obserwowanym w obszarach miejskich. Wyróżnić można pięć grup instrumentów rewitalizacji obszarów miejskich:

- instrumenty planistyczne,
- instrumenty instytucjonalne,
- instrumenty polityki społecznej,

- instrumenty inwestycyjne, związane z wykorzystaniem środków publicznych (wydatkowe),
- instrumenty gospodarki nieruchomościami (dochodowe).

Poniżej zawarto syntetyczny opis stosowanych instrumentów.

Instrumenty planistyczne

Instrumenty planistyczne ukierunkowane są na poprawę jakości rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych rewitalizowanych obszarów.

Śródmieścia

Miasta powinny podtrzymywać i wspierać rozwój śródmieść. Osiągnąć to można w szczególności poprzez **lokalizację nowoczesnych obiektów handlowo – usługowych, generujących takie strumienie ruchu, które pozwolą na utrzymanie właściwej funkcjonalno – przestrzennej roli centrum**. Centrotwórcza rola handlu nie może być przy tym niedoceniona. Działanie takie uchroni obszary śródmiejskie przed marginalizacją i przekształcaniem się w „skanseny dla turystów”. Dla strategicznej roli miasta w jej kontekście historycznym i społeczno – gospodarczym, utrzymanie żywego i atrakcyjnego dla mieszkańców centrum, ma znaczenie podstawowe. Identyfikacja kulturowa będzie pełniła coraz większą rolę w życiu naszych społeczeństw. Znaczenie miast będzie przy tym podstawowe. W świecie dominującej globalizacji polskie miasta mogą imponować żywymi, współcześnie funkcjonującymi przestrzeniami, o wybitnych wartościach kulturowych. Inwestycje handlowe należą do przedsięwzięć o najszybszym zwrocie zainwestowanego kapitału. Oznacza to, że – w wielu wypadkach – inwestor zaryzykuje relatywnie podwyższone koszty, związane np. z rekultywacją terenów zdegradowanych. Można więc wykorzystać kapitał komercyjny w okresie przyspieszonej restrukturyzacji gospodarczej do celów rewitalizacji przestrzennej. Promując lokalizację nowoczesnych, wyspecjalizowanych struktur usługowych w centrach, winno się zwracać szczególną uwagę na jakość rozwiązań architektonicznych i inwestycje o wysokiej intensywności zabudowy, czyli – wielokondygnacyjne, powiązane z parkingami wielopoziomowymi. Łączy się to z wyższymi kosztami realizacji, które winny być zdyskontowane wyższą produktywnością działalności handlowej.

Osiedla mieszkaniowe (sypialnie miejskie)

Efekt tzw. „sypialni miejskiej” powstaje w dwóch wypadkach.

- Pierwszy dotyczy powojennych osiedli mieszkaniowych, najczęściej realizowanych w technologii prefabrykowanej, i jest efektem teorii urbanistycznych, polegających na segregacji funkcjonalnej w strukturze przestrzennej miast.

- Drugi wiąże się z osiedlami, które powstały, jako zaplecze mieszkaniowe zakładów przemysłowych i wywodzi się od idei falansterów, czy przyfabrycznych zespołów mieszkaniowych, o zróżnicowanym standardzie i często – autentycznej wartości historycznej. W sytuacji restrukturyzacji społeczno – gospodarczej i w konsekwencji – zaprzestania, lub istotnego ograniczenia, działalności takiego zakładu, związany z nim zespół mieszkaniowy zaczyna funkcjonować jako typowa „sypialnia miejska” i to zamieszкана przez społeczność, obciążoną licznymi problemami.

W obu wymienionych przypadkach ludność osiedli – sypialni narażona jest na zjawiska wykluczenia, o czym była mowa powyżej. Miasta muszą przeciwdziałać zjawiskom marginalizacji społeczności, zamieszkujących osiedla – sypialnie miejskie. Międzynarodowe doświadczenia wskazują na to, że właściwym środkiem działania jest tu złamanie monofunkcyjności osiedli. Osiedla powinny stać się częścią miasta, w całym jego bogactwie, związanym ze zróżnicowaniem funkcjonalnym, społecznym i przestrzennym. Oznacza to, że miasta winny animować działania planistyczne w następujących zakresach:

- wzmocnienia powiązań funkcjonalno – przestrzennych z terenami sąsiednimi, a zwłaszcza obszarami centrum miasta,
- zróżnicowania ustaleń planistycznych w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego w zakresie dopuszczalnych funkcji, uzupełniających wiodącą funkcję mieszkaniową, w sposób umożliwiający lokalizację na terenie osiedli:
 - nieuciążliwych funkcji wytwórczości i usług,
 - uzupełniających obiektów infrastruktury społecznej,
 - parkingów, w ilościach zgodnych ze współczesnymi potrzebami cywilizacyjnymi.

Partycypacja społeczna

Alienacja społeczności lokalnych prowadzi do wykluczenia grup mieszkańców wybranych dzielnic z uczestnictwa w życiu miasta. Wypróbowaną techniką projektowania nowych rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych jest partycypacja społeczna mieszkańców w opracowaniu koncepcji przedsięwzięć rewitalizacji miejskiej. Uczestnictwo mieszkańców jest poważnym wyzwaniem dla projektantów: urbanistów i architektów, tworzących nowe wizje przestrzenne. Tym niemniej, doświadczenia międzynarodowe dowodzą, że dzięki partycypacji istnieje możliwość „przełamania barier” i włączenia nieuprzywilejowanych grup społecznych w proces odnowy, którego celem jest rewitalizacja osiedli. Warto – szczególnie przy wdrażaniu projektów publicznych – wymusić na projektantach stosowanie technik partycypacji dla uzyskania partnerstwa lokalnego w tworzeniu wizji zgodnych z potrzebami i interesem mieszkańców osiedli. Od planistów i projektantów wymaga to dodatkowych

działań, wykraczających poza wymagania ustawowe, np. polegające na tzw. wyłożeniu planu miejscowego. Niezbędne jest tworzenie stałych punktów konsultacji planów i projektów. Punkty te winny być zlokalizowane w miejscach dostępnych dla społeczności lokalnej i otwarte w odpowiednich godzinach.

Narzędzia planistyczne

W realizacji opisanych powyżej założeń, Miasto powinno stosować dostępne prawem narzędzia, wynikające z Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁹. Rozstrzygnięcie kwestii rozwoju handlu w centrum należy poprzedzić odpowiednimi studiami w zakresie chłonności programowej oraz komunikacji i dostępności parkingowej. Są to rutynowe działania administracji lokalnej w sferze planowania i zagospodarowania przestrzennego. Winny być jednak odpowiednio ukierunkowane, przy wykorzystaniu innych, opisanych w niniejszym Programie instrumentów.

Instrumenty instytucjonalne

Do instrumentów instytucjonalnych rozwoju obszaru rewitalizacji zalicza się szereg różnego typu struktur organizacyjnych powoływanych dla pobudzania rozwoju gospodarczego. Wśród instytucji rozwojowych wyróżnić należy:

- specjalne komórki organizacyjne utworzone w urzędach administracji samorządowej,
- instytucje w rodzaju inkubatorów przedsiębiorczości, centrów wspierania przedsiębiorczości oraz parków technologicznych,
- ogólne i specjalistyczne agencje – korporacje rozwojowe,
- partnerstwo publiczno – prywatne (PPP),
- komitety społeczne i struktury konsultacyjne, organizacje pozarządowe.

W kontekście rewitalizacji obszarów miejskich, wymienione struktury przyjmują postać:

- podmiotów zarządzających Programem (tzw. operatorów), pod postacią samorządowej komórki organizacyjnej (w Urzędzie lub poza nim), albo – niezależnej instytucji o charakterze niedochodowym, integrującej działania samorządu i innych podmiotów – Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji;¹⁰
- współpracujących z operatorem innych komórek organizacyjnych w Urzędzie Miasta, powiązanych z problematyką rewitalizacji (np. ds. planowania społeczno –

⁹ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80 poz. 717 z późniejszymi zmianami).

¹⁰ Szeroko o roli Operatora Rewitalizacji – w rozdziale: „System okresowej aktualizacji ...”.

gospodarczego, zagospodarowania przestrzennego, pozyskiwania środków europejskich, komunikacji społecznej);

- podmiotów powoływanych dla ułatwiania rozpoczynania działalności gospodarczej: inkubatorów przedsiębiorczości, a nawet – parków technologicznych, tworzonych dla aktywizacji transferu zaawansowanych technologii. Instytucje te dostarczają nowo powstającym firmom przede wszystkim odpowiedniej do ich potrzeb powierzchni, przeznaczonej na działalność gospodarczą na preferencyjnych warunkach. Inkubatory przedsiębiorczości zapewniają również efektywną pomoc bezpośrednią dla powstania i rozwoju małej firmy do momentu uzyskania przez nią samodzielności;
- podmiotów w charakterze partnerstwa publiczno-prywatnego, które jest szczególnie zalecane, gdy:
 - samorząd chce utrzymać pewien stopień kontroli nad przedsięwzięciem,
 - istnieją znaczne potrzeby inwestycyjne, a fundusze publiczne winny być kierowane na inne cele,
 - samorząd chce stworzyć układ odniesienia dla sektora publicznego,
 - zaangażowany w projekt sektor prywatny jest w stanie uzyskać zwrot zainwestowanych środków z opłat za użytkowanie obiektu;
- podmiotów sektora pozarządowego w rodzaju: fundacji, stowarzyszeń, komitetów społecznych, czy struktur konsultacyjnych, które mogą stanowić pomost w dialogu społecznym związanym z rewitalizacją obszarów miejskich. Szczególne znaczenie mają instytucje pozarządowe, ukierunkowane są na rozwiązywanie problemów lokalnych, wspierające rozwój, takie jak: organizacje ekologiczne, stowarzyszenia profesjonalistów – ekspertów, stowarzyszenia zawodowe, organizacje społeczne, promujące poprawę jakości życia i budowę społeczeństwa obywatelskiego. Istotną rolę w kreowaniu rozwoju lokalnego pełnią również porozumienia – fora współpracy, integrujące rozproszone działania na rzecz wybranych obszarów terytorialnych lub problemowych.

Szereg tego typu instytucji wspierania rozwoju społeczno – gospodarczego działa w Gliwicach. Upublicznienie Programu winno zachęcić część z nich do aktywnego włączenia się w jego realizację, poprzez:

- zgłaszanie projektów do współfinansowania w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR,
- animowanie – komplementarnych z Programem Rewitalizacji – pozainwestycyjnych mikroprogramów społecznych, dla których Program ten stwarzałby zaplecze koncepcyjne.

Instrumenty polityki społecznej

Instrumenty polityki społecznej mają wspierać integrację społeczną, przeciwdziałać wykluczeniu i tworzyć warunki koegzystencji grup o różnym statusie majątkowym. Instrumenty te winny być zatem dostosowane do specyfiki dzielnic wymagających wsparcia. Ponadto, w związku z charakterem dzielnic rewitalizowanych, instrumenty powinny:

- w odniesieniu do śródmieść – przeciwdziałać eksmisji z centrum mieszkańców o niższym statusie majątkowym, na skutek m.in. prywatyzacji nieruchomości komunalnych; w istocie takie przesiedlenie biednej społeczności jest przeniesieniem problemu w inną część miasta, a nie jego rozwiązaniem,
- w odniesieniu do osiedli mieszkaniowych (sypialni miejskich) – przeciwdziałać ucieczce zamożniejszej części społeczności do innych dzielnic, a zwłaszcza – na obrzeża miasta.

Instrumenty polityki społecznej muszą sprzyjać integracji społecznej poprzez lokalne inicjatywy, łączące interesy mieszkańców dzielnicy np.:

- budowanie lokalnej identyczności mieszkańców wokół charakterystycznych miejsc, czy wydarzeń historycznych,
- skupianie społeczności lokalnych wokół wspólnych interesów (np. lobbing na rzecz określonej inwestycji, niezbędnej dla podniesienia standardu życia w osiedlu: droga dojazdowa, dom kultury, przedszkole),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym (np. “sąsiedzkie czuwanie”, organizowanie nocnych zajęć sportowych dla określonych grup młodzieży),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie organizacji wydarzeń, o znaczeniu symbolicznym (np. święto dzielnicy),
- włączenie się w projektowanie przyszłej wizji osiedla, a zwłaszcza jego przestrzeni publicznych (partycypacja w projektowaniu zmian, o czym była mowa powyżej).

Instrumenty polityki społecznej mają ponadto na celu – w miarę możliwości finansowych Miasta – osłabienie efektów różnicowania społecznego, zagrożonych wykluczeniem mieszkańców dzielnic. Wyzwaniem jest przy tym włączanie we wszystkie działania zasad polityk horyzontalnych, ukierunkowanych na wyrównywanie szans pomiędzy kobietami i mężczyznami, włączenie w proces życia codziennego osób, które podlegają wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu np. ze względów fizycznych (osoby niepełnosprawne, ludzie starsi), czy ekonomiczno-społecznych (samotne matki z dziećmi, imigranci, byli więźniowie,

bezrobotni, bezdomni, itd.). Polityka dodatków mieszkaniowych do czynszów, udział środków publicznych w remontach substancji mieszkaniowej, upowszechnienie Internetu, odpowiednia sieć publicznej bazy dydaktycznej – to przykłady koniecznego zaangażowania samorządu.

Polityka finansowa – instrumenty wydatkowe

Istotą polityki finansowej jest stosowanie tzw. instrumentów wydatkowych, czyli wspieranie ze środków publicznych działań, mających na celu restrukturyzację społeczno – gospodarczą obszaru rewitalizacji. Szczególnym celem polityki finansowej winno być – pośrednio – zwiększenie prywatnej aktywności inwestycyjnej w śródmiejskich obiektach zabytkowych i na terenach osiedlowych, pozostających do zainwestowania. Źródła finansowania Programu Rewitalizacji zostały określone w podrozdziale: **IV/6 Plan finansowy programu rewitalizacji**.

W tym miejscu należy podkreślić główne obszary problemowe alokacji środków. Instrumenty finansowe kieruje się zatem na następujące cele:

- Podnoszenie jakości przestrzeni publicznych, a zwłaszcza – placów publicznych

Instrument polega na podnoszeniu jakości obszarów publicznych – przestrzeni identyfikacji kulturowej miast. Europejska tradycja kulturowa buduje miasto wokół przestrzeni o charakterze agory, forum – wreszcie rynku – centralnego miejsca, zwykle o tradycji handlowej. Atrakcyjne miasto przyciąga swoich mieszkańców (ale i turystów) tam, gdzie często (lub zawsze) można spotkać znane lokalne postacie, gdzie warto spotkać znajomych, przyjaciół, lub – po prostu – tłum ludzi ciekawych kontaktu z kimś nowym. Takie centralne miejsca pozostają w pamięci – identyfikują zbiorową świadomość i wyobraźnię. Jednocześnie – oferując przestrzeń dla manifestacji życia publicznego – tworzą naturalne tło dla faktów społecznych – wydarzeń, które mają szansę stać się elementem historii. Jest to szczególnie ważne w epoce wzrostu roli komunikacji elektronicznej, która ogranicza bezpośrednie kontakty międzyludzkie. Podnosząc jakość przestrzeni śródmiejskiej, a zwłaszcza – przystosowując do współczesnych potrzeb place publiczne – podnosimy jakość życia w mieście, dajemy miastu – salon, wizytówkę i marketingowy „image”. Często wiąże się to z ograniczaniem dostępności tych przestrzeni dla ruchu samochodowego. Istotą stosowania opisywanego instrumentu jest systematyczna poprawa jakości i przywracania roli najważniejszych przestrzeni publicznych miasta. Poza zagadnieniami, opisanymi poniżej – w części dotyczącej infrastruktury technicznej, podkreślić należy wagę jakości rozwiązań urbanistyczno – architektonicznych i, związanej z tym, potrzeby organizacji konkursów na najważniejsze projekty publiczne.

- Infrastruktura społeczna i techniczna

Jakość infrastruktury miejskiej: społecznej i technicznej (dróg, sieci miejskich, obiektów kultury, sportu, etc.) jest jednym z najważniejszych czynników, decydujących o standardzie życia w mieście. Jednocześnie – jakość infrastruktury wpływa na zainteresowanie inwestorów prywatnych, a napływ kapitału zewnętrznego jest kluczowym warunkiem lokalnego rozwoju gospodarczego. Miernikiem efektywności inwestowania środków publicznych jest przy tym tzw. współczynnik dźwigniowy, określający proporcję środków prywatnych, których napływ wywołany został odpowiednim zaangażowaniem kapitałów publicznych.

Infrastruktura społeczna oddziałuje bezpośrednio na ograniczenie takich zjawisk patologicznych, jak przestępczość, czy niski poziom wykształcenia. Podniesienie poziomu infrastruktury technicznej zwiększa bezpieczeństwo oraz codzienny komfort i jakość życia mieszkańców.

Kluczowym elementem systemu programowania inwestycji publicznych jest Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI).

- Instrumenty wydatkowe polityki społecznej

Wymienione wyżej instrumenty polityki społecznej wymagają zaangażowania odpowiednich środków finansowych. Gmina musi być przygotowana na zaspokojenie potrzeb w tym zakresie i na koordynację odpowiedniej alokacji środków. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy środki z EFRR nie mogą być kierowane na cele związane z odnową mieszkań. Oznacza to istotne ograniczenie zakresu problemowego Programu Rewitalizacji. Istnieje więc potrzeba – w miarę możliwości finansowych – stworzenia systemu pomocy dla mieszkańców w tym zakresie. Odpowiednim instrumentem mogłoby być utworzenie miejskiego funduszu renowacyjnego gromadzącego środki dla wspierania remontów posesji położonych na obszarze rewitalizacji.¹¹ Fundusz taki mógłby być finansowany z Budżetu Miasta (poza Programem Rewitalizacji). Powinien przy tym sprzyjać lokalnemu reinwestowaniu dochodów generowanych na obszarze rewitalizacji.

Gospodarka nieruchomościami

Ustawy samorządowe określają władztwo powiatu i gminy w stosunku do posiadanego mienia. Można tu wyróżnić generalnie dwa obszary działania samorządu:

- obrót nieruchomościami publicznymi, ukierunkowany na rozwój lokalny,
- zarządzanie nieruchomościami publicznymi.

¹¹ Propozycja powołania tego typu funduszu zawarta jest w cytowanym powyżej Studium historyczno-konserwatorskim dla miasta Gliwic.

Obrót nieruchomościami publicznymi

Zasady obrotu nieruchomościami komunalnymi muszą być zgodne z zapisami Ustawy o gospodarce nieruchomościami¹². Powinny przy tym uwzględniać priorytety Miasta w zakresie:

- strategii prywatyzacji zasobów nieruchomości komunalnych, w odniesieniu do terenów miasta i lokali użytkowych,
- zagospodarowania obiektów i terenów zgodnie z polityką rewitalizacji, tzn. z celami Działania 3.3 ZPORR, co wyrażać się winno w:
 - bezprzetargowym wykorzystaniu nieruchomości publicznych przede wszystkim na cele realizacji infrastruktury społecznej i technicznej na obszarze rewitalizacji,
 - udostępnieniu nieruchomości na cele nieuciążliwej działalności gospodarczej w rejonie obszaru rewitalizacji,
 - udostępnieniu nieruchomości (w trybie przetargu lub konkursu ofert) na cele uzupełniającej zabudowy mieszkaniowej, o ile dopuszcza to miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
 - różnych formach zagospodarowania nieruchomości przemysłowych i powojaskowych.

Podmioty publiczne mogą dokonywać obrotu nieruchomościami w formie przetargu lub konkursu ofert, stosując zasady, opisane w Ustawie o gospodarce nieruchomościami.

W szczególności, możliwe są następujące formy obrotu:

- sprzedaż prawa własności terenów, budynków i lokali użytkowych,
- sprzedaż prawa użytkowania wieczystego terenów, wraz ze sprzedażą, znajdujących się na tych terenach obiektów,
- wnoszenie aportów nieruchomościowych do wspólnych przedsięwzięć z kapitałem prywatnym.

Przed przystąpieniem do prywatyzacji niezbędne jest dokonanie:

- inwentaryzacji niewykorzystanych zasobów rewitalizowanego obszaru, co – z uwagi na zasłóści historyczne – nie jest w wielu gminach zadaniem łatwym,
- określenie przydatności zasobów do realizacji przedsięwzięć gospodarczych,
- dokonanie ewentualnych, niezbędnych korekt planistycznych w zakresie ustalenia przeznaczenia terenów,
- określenie zasobu lokali użytkowych do prywatyzacji z wyłączeniem lokali, które przynoszą miastu istotne korzyści finansowe,

¹² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r. Nr 261 poz. 2603).

- opracowanie zasad promocji terenów publicznych w celu przedstawienia ofert dla inwestorów,
- opracowanie programu planowanego dozbrajania nieruchomości, przeznaczonych do obrotu i uwzględnianie tego programu w wieloletnim planie inwestycyjnym.

Należy wziąć przy tym pod uwagę, że opisane powyżej działania przygotowawcze, zwłaszcza te, które wymagają angażowania znacznych środków publicznych, powinny być uzależnione od lokalnych okoliczności gospodarczych. Obrót nieruchomościami musi uwzględniać generalną strategię rozwoju Miasta. Oznacza to, że Miasto powinno rozstrzygać o formie przekazania nieruchomości własnych w zależności od roli, którą pełni określony teren w jego strukturze funkcjonalnej i przestrzennej. W szczególności możliwe są dwa główne warianty:

- procedury przetargowe należy stosować tam, gdzie kluczowym elementem obrotu jest cena nieruchomości oraz fakt, że w ogóle – znalazł się inwestor, zainteresowany określonym terenem,
- konkurs ofert, uwzględniający inne, niż cena, parametry (rozwiązania architektoniczne, skala zainwestowanego kapitału, charakter funkcjonalny obiektu, zbieżność z programem rewitalizacji) winno się stosować w przypadku nieruchomości położonych w tzw. obszarach strategicznych, kluczowych dla realizacji strategii Miasta. Należy przy tym dążyć do sprzedaży prawa użytkowania wieczystego, dającej samorządowi możliwość kontroli rozwoju przekazanego terenu. Trzeba też pamiętać, że nie wszyscy inwestorzy takie prawo akceptują. Opisany wariant przynosi też zaledwie 15 – 25 % środków finansowych, możliwych do uzyskania w wariantcie poprzednim.

Zarządzanie nieruchomościami publicznymi

O ile obrót nieruchomościami ukierunkowany jest na ogół na pozyskanie dużych inwestorów, to zarządzanie mieniem publicznym może stanowić istotny element wsparcia lokalnego biznesu, szczególnie małych i średnich firm. Taka polityka wzmacniania lokalnych MŚP stanowi czynnik ich stabilizacji i pomocy w warunkach restrukturyzacji gospodarki lokalnej. Działanie Miasta winno być przy tym stosowane selektywnie, tzn. w odniesieniu do tych firm, które mają charakter rozwojowy, wg zasad precyzyjnie opisanych. W obrębie problematyki zarządzania nieruchomościami publicznymi, wyróżnić można kilka obszarów:

- udostępnianie nieruchomości, głównie lokali użytkowych, różnicujące dostęp do lokali, poprzez organizowanie przetargów celowych dla branż zanikających, lub tzw. firm rozwojowych,

- charakter umów, zapewniający stabilne warunki prowadzenia działalności gospodarczej w zasobach rewitalizowanych,
- politykę remontową, uwzględniającą różne sposoby rozliczania nakładów, ponoszonych przez MŚP, w związku z poprawą standardu obiektów,
- politykę podatkową w zakresie podatku od nieruchomości, ukierunkowaną na realizację strategii rewitalizacji.

1.4. Wyznaczenie obszarów rewitalizacji w Gliwicach

W celu zdefiniowania i wyznaczenia obszarów rewitalizacji w pierwszym kroku dokonano próby syntetycznej identyfikacji problemów, które mogą wpływać na marginalizację społeczno-gospodarczą całego miasta lub jego obszarów. Jednocześnie podjęto się zidentyfikowania procesów i instrumentów, które mogą mieć wpływ na powodzenie procesu rewitalizacji i szerzej rozwoju Miasta.

Identyfikacja problemów Miasta w odniesieniu do procesu rewitalizacji

Identyfikacja problemów Miasta związanych z szeroko rozumianym procesem rewitalizacji oparta została przede wszystkim na analizie strategicznej i diagnozie Gliwic, zawartej z Strategii Rozwoju oraz na pozostałych dokumentach strategicznych i operacyjnych Miasta, a także w oparciu o istniejące dane i wyniki badań, przekazane przez Zleceniodawcę, których spis znajduje się we wstępie niniejszego Opracowania.

Założono grupowanie identyfikowanych problemów, procesów i instrumentów w podziale na kwestie dotyczące:

- sfery społecznej,
- zagospodarowania przestrzennego i ochrony środowiska,
- gospodarki lokalnej.

1.4.1. Identyfikacja problemów miasta w sferze społecznej

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do sprzyjających marginalizacji społeczno – gospodarczej Miasta i jego wybranych osiedli zaliczyć należy następujące zjawiska:

- wysokie i rosące ujemne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny, spadek liczby ludności wg prognoz demograficznych większy niż dla Śląska (do poniżej 150 tys. mieszkańców w roku 2030),
- starzenie się społeczeństwa (obecnie około 15% mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, w 2030 roku prognozuje się ponad ¼),
- rosące potrzeby Miasta w zakresie pomocy społecznej: wzrost wydatków na zadania opieki społecznej, wzrost liczby rodzin i osób objętych pomocą,
- spadek wysokości wydatków na działalność kulturalną na 1 mieszkańca (w tym spadek wydatków na inwestycje i remonty),
- stosunkowo niska liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców (Gliwice - 2,1, wobec Śląskie 2,0, ale Polska - 2,6),
- stosunkowo wysoka, jak dla dużego miasta stopa bezrobocia (Gliwice -14,4%, wobec Śląskie – 16,6%, Polska – 18,7%, Katowice – 7,5%, Bielsko-Biała 10,1%);
- wzrost liczby bezrobotnych z wyższym wykształceniem,
- wzrost liczby bezrobotnych powyżej 45 roku życia,
- spadek wpływów budżetowych z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (o ponad 1/5 pomiędzy rokiem 2002 a 2003);
- wzrost przestępczości (szczególnie rozbojów kradzieży, w tym samochodów i kradzieży z włamaniem), przy czym największa liczba przestępstw popełniana jest w dzielnicach: Śródmieście, Zatorze, Trynek, Sośnica i Szobiszowice, przy jednoczesnym spadku wykrywalności przestępstw,
- struktura wiekowa przestępców (30,2% - urodzeni w latach 1980-86),
- pogorszenie stanu bezpieczeństwa na drogach (wzrost liczby wypadków oraz uszkodzonych),
- skłonność mieszkańców do wyprowadzenia się z Gliwic – ok.30% w tym 40% osób w wieku 20-24 lat i wśród osób mieszkających krócej niż 20 lat,
- duży odsetek osób niezadowolonych z zamieszkiwania w niektórych dzielnicach miasta: Sośnica (40%), Ligota Zabrska (35%), Śródmieście (20%),
- rosące wśród mieszkańców poczucie braku bezpieczeństwa w mieście (43% uważa, że jest raczej lub bardzo niebezpiecznie),
- niski poziom bezpieczeństwa w niektórych dzielnicach: Sośnica, Śródmieście, Zatorze i os. Millenium, Szobiszowice i os. Powstańców Śląskich oraz os. Kopernika,
- poczucie niewielkiego wpływu mieszkańców na sprawy miasta;

- problem bezrobocia (60% mieszkańców posiadało w ostatnich 2 latach w najbliższej rodzinie osobę bezrobotną), uznanie go przez gliwiczian za barierę rozwoju ;
- niska ocena mieszkańców warunków zamieszkiwania w części dzielnic;
- niezadowolenie mieszkańców, związane z: niewystarczającym zagospodarowaniem placów zabaw dla dzieci, możliwością uprawiania sportu, dostępem do miejsc rozrywki, stanem technicznym dróg, nawierzchnią chodników,
- spadek wydatków budżetu Miasta na kulturę fizyczną i sport;
- zagrożenie zwolnieniami grupowymi w przypadku dekonstrukcji we wiodących branżach przemysłu.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zmniejszających zagrożenie marginalizacją należy zaliczyć następujące zjawiska:

- wyższe uczelnie (Politechnika Śląska),
- wysoki poziom wykształcenia mieszkańców (Gliwice – 13,6%, wobec Śląskie - 8,9%, Polska - 9,9% osób z wyższym wykształceniem¹³),
- wysokie dochody budżetu gminy ogółem na mieszkańca,
- przyzwolenie społeczne na inwestycje, pomimo niedogodności (77,6%),
- wysoka ocena pracy Urzędu Miejskiego,
- poparcie społeczne dla zagospodarowywania terenów poprzemysłowych,
- silne związki większości mieszkańców z miastem (74%),
- dobra ocena warunków zamieszkania w mieście w zakresie codziennych zakupów, dostępności szkół, oświetlenia i oznakowania ulic, komunikacji miejskiej,
- zadowolenie większości mieszkańców z zamieszkiwania w danym rejonie miasta (79,6%),
- wysoki odsetek mieszkańców, którzy uważają że w ciągu dwóch lat warunki życia i zamieszkania w mieście nie uległy zmianie lub poprawiły się (62,8%),
- poparcie społeczne dla działań zmierzających do pozyskania środków unijnych na inwestycje infrastrukturalne (87,4%),
- infrastruktura teleinformatyczna szkół (wszystkie szkoły miejskie posiadają pracownie komputerowe i dostęp do Internetu),
- dobra dostępność usług medycznych, szczególnie w szpitalach (188 osób na łóżko), 5 szpitali, 34 przychodnie, 54 apteki.

¹³ Dane GUS

Rozkład przestrzenny zjawisk i problemów

Przy identyfikacji obszarów Miasta, w których występuje nasilenie problemów społecznych, kierowano się wynikami badań opinii mieszkańców Gliwic „Ocena stanu Miasta, warunków życia oraz oczekiwań wobec władz miejskich” autorstwa Business Consulting sp. z o.o. Katowic¹⁴ oraz danymi z „Atlasu problemów społecznych Miasta Gliwice. Monitoring 2003”. Przyjęto uwzględnienie danych dotyczących: bezrobocia, pomocy społecznej, przestępczości, a także opinii mieszkańców na temat zjawisk społecznych i poczucia bezpieczeństwa w mieście.

Bezrobocie

Ulice o największym poziomie zagrożenia marginalizacją społeczną wytypowano, biorąc pod uwagę koncentrację miejsc zamieszkania bezrobotnych w układzie:

- ulic na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu bezrobotnych mieszkańców Gliwic,
- ulic, zamieszkiwanych przez co najmniej 50 osób, na których co najmniej 20% mieszkańców jest bezpośrednio dotkniętych bezrobociem.

Wśród ulic, na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, znajdują się ulice ujęte w tabeli nr 28 „Atlasu problemów społecznych Miasta Gliwice. Monitoring 2003”:

Tabela 53. Ulice, na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu gliwickich bezrobotnych

Ulica	Liczba bezrobotnych	% ogólnej liczby bezrobotnych	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	% bezrobotnych wśród mieszkańców ulicy
Pszczyńska	393	2,4	2464	15,9
Kopernika	304	1,8	2360	12,8
Kozielska	297	1,8	2668	11,1
Chorzowska	263	1,6	1328	19,8
Daszyńskiego	252	1,6	2132	11,8
Przyszłości	229	1,3	2284	10
Bł. Czesława	205	1,2	743	27,5
Gwiazdy Polarnej	180	1,1	2360	12,8
Sztabu Powstańczego	177	1,1	1559	11,3
Tarnogórska	178	1,1	1202	14,8
Witkiewicza	171	1	1157	14,7

Źródło: Atlas problemów społecznych Miasta Gliwice

W celu zdiagnozowania obszarów zagrożonych marginalizacją społeczną, przyjęto, iż należy objąć badaniem także ulice, na których zamieszkuje znacząca liczba osób bezrobotnych w stosunku do ogółu mieszkańców ulicy. Przyjęto jako kryteria graniczne wyboru ulic: co najmniej 20% bezrobotnych wśród ogółu mieszkańców ulicy oraz ulice, na których

¹⁴ Raport opracowany dla Urzędu Miejskiego w Gliwicach, Katowice, listopad 2004 r.

zamieszkuje co najmniej 50 osób. Spośród wszystkich ulic Miasta kryteria te spełniły następujące ulice:

Tabela 54. Ulice, na których ponad 20% mieszkańców stanowią bezrobotni

Ulica	Liczba bezrobotnych	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	% bezrobotnych wśród mieszkańców ulicy
Narutowicza	38	97	39,1
Cecylii	21	56	37,5
Noakowskiego	29	86	33,7
Krzywa	54	163	33,1
Królewskiej Tamy	40	124	32,2
Jadwigi	48	156	30,7
Opolska	74	245	30,2
Franciszkańska	83	281	29,5
Metalowców	15	51	29,4
Paulińska	41	144	28,4
Bł. Czesława	205	743	27,5
Kowalska	19	70	27,1
Szara	36	136	26,4
Zajączka	35	135	25,9
Główna	38	147	25,8
Zawadzkiego	60	234	25,6
Zabrska	89	348	25,5
Kasztanowa	14	55	25,4
Gierymskiego	36	142	25,3
Udzieli	16	66	24,2
Libelta	41	174	23,5
Elżbiety	47	204	23
Dziewanny	27	118	22,8
Górna	27	119	22,6
Grodowa	16	73	21,9
Na Piasku	26	122	21,3
Robotnicza	55	259	21,2
Bronisławy	37	176	21
Kossaka	16	76	21
Modrzejewskiej	43	204	21
Szobiszowicka	55	261	21
Przemysłowa	20	96	20,8
Uszczyka	52	251	20,7
Jasińskiego	46	223	20,6
Sliwki	67	325	20,6
Sportowa	54	265	20,3
Kujawska	51	252	20,2
Skarbnika	25	185	20,1
Skowrońskiego	44	218	20,1
Dolnych Wałów	51	256	20
Dworska	20	100	20

Źródło: Opracowanie Noworól Konsulting na podstawie Atlasu problemów społecznych Miasta Gliwice

Przestrzenne zróżnicowanie miejsc zamieszkania osób bezrobotnych, zgodnie z powyższą metodologią, ujęto na planszy nr 1.

Pomoc społeczna

Ulice o największym poziomie zagrożenia ubóstwem i patologiami społecznymi, wytypowano, biorąc pod uwagę koncentrację miejsc zamieszkania klientów ośrodka pomocy społecznej, w układzie:

- ulic na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu mieszkańców korzystających z pomocy społecznej,
- ulic zamieszkiwanych przez co najmniej 50 osób, na których co najmniej 10% mieszkańców korzysta z pomocy społecznej. Wśród ulic, na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, znajdują się ulice ujęte w tabeli nr 40 „Atlasu problemów społecznych Miasta Gliwice. Monitoring 2003”:

Tabela 55. Ulice, na których zamieszkuje powyżej 1% ogółu klientów OPS

Ulica	Liczba klientów OPS	% ogólnej liczby klientów OPS	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	% klientów OPS wśród mieszkańców ulicy
Rybnicka	193	2,8	1092	17,6
Pszczyńska	185	2,7	2852	6,4
Chorzowska	142	2,1	1695	8,3
Bł. Czesława	121	1,7	930	13
Kozielska	116	1,7	3057	3,7
Daszyńskiego	108	1,6	2795	3,8
Witkiewicza	88	1,3	1433	6,1
Tarnogórska	87	1,3	1450	5,9
Toszecka	86	1,2	1199	7,4
Warzywna	86	1,2	255	33,7
Zabraska	76	1,1	425	17,8
Odrowążów	73	1,1	1528	4,7
Mastalerza	70	1,0	933	7,5
Świętojańska	68	1,0	896	7,5

W celu zdiagnozowania obszarów zagrożonych marginalizacją społeczną, przyjęto, iż należy objąć badaniem także ulice, na których zamieszkuje znacząca liczba osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do ogółu mieszkańców ulicy. Przyjęto jako kryteria graniczne wyboru ulic: co najmniej 10% klientów OPS wśród ogółu mieszkańców ulicy oraz ulice, na których zamieszkuje co najmniej 50 osób. Spośród wszystkich ulic Miasta kryteria te spełniły następujące ulice:

Tabela 56. Ulice, na których ponad 10% mieszkańców korzysta z pomocy społecznej

Ulica	Liczba klientów OPS	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	% klientów OPS wśród mieszkańców ulicy
Cecylii	24	60	40
Warzywna	86	255	33,7
Szara	42	153	27,4
Noakowskiego	30	111	27
Królewskiej Tamy	32	149	21,4
Mitręgi	11	55	20
Dziewanny	31	156	19,8
Zabrška	76	425	17,8
Modrzejewskiej	42	237	17,7
Rybnička	193	1092	17,6
Kowska	15	86	17,4
Szobiszowicka	54	315	17,1
Franciszkańska	58	344	16,8
Staszica	25	154	16,2
Paulińska	28	174	16
Uszczyka	47	292	16
Jaracza	11	69	15,9
Narutowicza	16	109	14,6
Gdańska	8	57	14
Metalowców	8	57	14
Grodowa	11	80	13,7
Opolska	51	377	13,5
Elżbiety	33	245	13,4
Jadwigi	24	182	13,1
Bł. Czesława	121	930	13
Nasyp	7	54	12,9
Młodego Hutnika	9	75	12
Reja	36	301	11,9
Kolberga	58	491	11,8
Zawadzkiego	33	280	11,7
Sliwki	49	422	11,6
Krakusa	22	190	11,5
Skowrońskiego	30	260	11,5
Reymonta	28	244	11,4
Krzywa	37	329	11,2
Zajęczka	19	169	11,2
Dworcowa	49	445	11
Dolna	9	82	10,9
Główna	19	174	10,9
Jaśminu	15	137	10,9
Plebańska	11	103	10,6
Na Piasku	15	142	10,5
Katarzyny	19	182	10,4
Spokojna	8	77	10,3
Dolnych Wałów	32	311	10,2
Kossaka	9	89	10,1
Kasprowicza	43	428	10
Sportowa	36	361	10

Przestrzenne zróżnicowanie miejsc zamieszkania osób korzystających z pomocy społecznej, zgodnie z powyższą metodologią, ujęto na planszy nr 2.

Przestępczość

Obszary Miasta, szczególnie zagrożone patologiami społecznymi, przestępczością i uznawane za niebezpieczne określono na podstawie "Atlasu problemów społecznych Miasta Gliwice. Monitoring 2003", a szczególnie danych na temat ulic, na których popełniono największą liczbę przestępstw kryminalnych w latach 2001-2003.

W wyniku tych badań do miejsc w których najliczniej dochodziło do popełnienia przestępstw kryminalnych zaliczono dzielnice: Śródmieście, Łabędy, Osiedle Waryńskiego, Szobiszowice, Osiedle Gen. Bema, Osiedle Zubrzyckiego.

Monitoring wskazuje miejsca koncentracji popełnienia przestępstw kryminalnych na następujących ulicach:

- **w Śródmieściu:** Dworcowa (3,09 % ogółu dorosłych sprawców popełniło przestępstwo na tej ulicy), Zwycięstwa (2,99%), Dworzec PKP (2,44%), Pszczyńska (2,27%), Rynek (1,06%), Zygmunta Starego (0,56%), Korfantego (0,49%), Dolnych Wałów (0,42%), Górnych Wałów (0,42%), Lompy (0,35%), Zabrska (0,35%), Powstańców Warszawy (0,21%);
- **w Łabędach:** Strzelców Bytomskich (0,49 %), Gojawiczyńskiej (0,40 %), Zawadzkiego (0,35 %), Metalowców (0,28%) oraz Wolności (0,28%);
- **na osiedlach Kosmonautów i Literatów:** Przyszowska (0,28%), Zygmuntowska (0,42%);
- **w Starych Łabędach:** Staromiejska (0,57%);
- **na Osiedlu Kopernika:** Kopernika (0,92%) i Centaura (0,85 %);
- **na Osiedlu Gwardii Ludowej:** Daszyńskiego (0,92 %), Andersa (0,56%), Góry Chełmskiej (0,21%);
- **na Osiedlu Waryńskiego:** Łabędzka (1,95 %) oraz Kozielska (1,85 %);
- **na Osiedlu Powstańców Śląskich:** Tarnogórska (1,78 %), Toszecka (1,49 %), Warszawska (0,49%), Bernardyńska (0,40%), Kolberga (0,40%) oraz Sztabu Powstańczego (0,21 %);
- **w Szobiszowicach:** Dąbrowskiego (0,78 %), Chorzowska (0,64 %), Witkiewicza (0,35%), Podlesie (0,35%), Opolska (0,28%);
- **na Osiedlu Gen. Bema:** Odrowążów (0,35 %), Beskidzka (0,35%), Wielicka (0,21%), Niedurego (0,21%);
- **na Osiedlu Żeromskiego:** Przyszłości (0,21 %), Wiślana (0,21%);
- **w Sośnicy:** Błonie (0,35 %);

- **na Osiedlu Zubrzyckiego:** Rybnicka (2,49 %), Kochanowskiego (0,42 %), ZWM (0,21%).

Należy zwrócić uwagę, iż przyczyną koncentracji miejsc popełnienia przestępstw w niektórych dzielnicach jest przebieg przez ich obszar głównych arterii komunikacyjnych miasta, stanowiących także często obszar wyjątkowo gęsto zaludniony. Tym istotniejsze wydało się uwzględnienie informacji o poczuciu bezpieczeństwa mieszkańców dotyczącego poszczególnych dzielnic Miasta. Na podstawie badań opinii mieszkańców określono zatem **obszary uznane przez gliwiczian za niebezpieczne: Sośnica, Śródmieście, Zatorze i os. Millenium**. Przy czym jedynie mieszkańcy Sośnicy ocenili bezpieczeństwo w swojej dzielnicy jako niższe niż w całym mieście. Tabela nr 11, stanowiąca **Załącznik II** niniejszego opracowania, przedstawia dane za rok 2004 z Wydziału Zarządzania Kryzysowego UM, w zakresie przestępczości w dzielnicach; na jej podstawie do ww. listy dzielnic należy dopisać **Ligotę Zaborską, Trynek i Szobiszowice**. Przestrzenne zróżnicowanie miasta związane z bezpieczeństwem publicznym, zgodnie z powyższą metodologią, ujęto na planszy nr 3.

1.4.2. Identyfikacja problemów w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego i ochrony środowiska

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta

Do głównych zjawisk, związanych z gospodarką przestrzenną, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta należy zaliczyć takie jak:

- zły stan dróg, groźba niedrożności układu komunikacyjnego,
- przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu w wielu obszarach Miasta (głównie hałas pochodzenia komunikacyjnego) w tym w rejonie placówek oświatowych,
- zanieczyszczenie atmosfery (przekroczenie stężeń: pyłu zawieszonego PM10, fenolu, benzo- α -pirenu i substancji smołowych),
- niski odsetek odpadów segregowanych w ogólnej liczbie odpadów (1,95%),
- ogrody działkowe w centrum miasta,
- zły stan zabudowy zabytkowej i mieszkaniowej, w szczególności starówka wymagająca gruntownej modernizacji i zły stan budynków komunalnych,
- zły stan techniczny komunalnego zasobu mieszkaniowego (52% zasobów jest w złym lub bardzo złym stanie),
- rozczłonkowanie miasta (dzielnice „satelitarne”),
- brak kanalizacji w niektórych dzielnicach, przestarzały układ wodno-kanalizacyjny,

- zdegradowane i niezagospodarowane tereny przemysłowe,
- słaba infrastruktura kulturalna i sportowo-rekreacyjna,
- brak zaplecza kongresowego oraz budynków biurowych wysokiej klasy,
- dzikie wysypiska,
- spadek liczby pozwoleń na budowę na przedsięwzięcia komercyjne nowych obiektów.

Podstawowe problemy ochrony środowiska w Gliwicach wg Programu Ochrony Środowiska:

- uciążliwa niska emisja ze źródeł transportowych w wyniku niedrożnego układu drogowego miasta,
- nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych,
- brak systemowej gospodarki odpadami komunalnymi,
- stary układ kanalizacji miasta i jej brak w niektórych dzielnicach miasta,
- zdegradowane i niezagospodarowane tereny przemysłowe.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk, które można wykorzystać w procesie rewitalizacji obszarów zaliczyć należy m.in.:

- korzystne położenie geograficzne, a w tym – włączenie Miasta w system europejskich rozwiązań transportowych,
- prowadzone inwestycje drogowe krajowe, regionalne i miejskie, które skutkować będą zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń i hałasu w Mieście,
- atrakcyjny układ Śródmieścia,
- atrakcyjność kulturowego krajobrazu Miasta na tle innych ośrodków aglomeracji górnośląskiej,
- duża liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym zabytki przemysłowe i Radiostacja,
- rozwinięta baza edukacyjna i naukowa,
- nowoczesna oczyszczalnia ścieków,
- atrakcyjne, dobrze przygotowane tereny pod działalność gospodarczą (KSSE),
- polityka Miasta odnośnie dofinansowywania modernizacji systemów grzewczych,
- wzrost wydawanych decyzji administracyjnych, związanych z procesem inwestycyjnym,
- Powstawanie nowych osiedli mieszkaniowych (budownictwo jedno- i wielorodzinne TBS),

- Polityka miasta w zakresie wieloletniego gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy, w tym polityka czynszowa i wspieranie budownictwa mieszkaniowego w ramach TBS.

Rozkład przestrzenny zjawisk i problemów

Przy wyznaczaniu obszarów rewitalizacji brano pod uwagę sytuację w zakresie zagospodarowania przestrzennego (w tym także stanu infrastruktury technicznej i społecznej) oraz stanu środowiska (głównie zanieczyszczenia powietrza, hałas). Obszary problemowe wytypowano na podstawie ustaleń:

- Strategii Rozwoju Miasta,
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Gliwice,
- Studium Historyczno-Konserwatorskiego,
- Programu Ochrony Środowiska,
- „Informacji o stanie mienia komunalnego na dzień 30.06.2004 r.”
- badaniu opinii mieszkańców dzielnic o priorytetach inwestycyjnych i istniejących uciążliwościach w obsłudze mieszkańców,
- Raportu o stanie Miasta Gliwice,
- przekazanych przez Zleceniodawcę wyników badań, dotyczących zanieczyszczenia atmosfery, zagrożenia hałasem oraz pomiarów hałasu w rejonie placówek oświatowych.

Utrudnienie w wyznaczeniu obszarów szczególnie wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych w zakresie budowy i uzupełnień infrastruktury technicznej i społecznej, wynikało z braku danych o stanie istniejącej infrastruktury oraz zasobów komunalnych i mieszkaniowych w rozbiciu na dzielnice lub ulice Miasta. Przy wyznaczaniu terytorialnego obszaru problemów wykorzystano zatem przede wszystkim zapisy SUIKZP oraz wyniki badań opinii społecznej.

1.4.2.1 Zagospodarowanie przestrzenne dzielnic i kierunki rozwoju wg SUIKZP

Studium zwraca uwagę, iż realizacja polityki przestrzennej preferuje:

- kontynuację historycznego rozwoju miasta Gliwice, zwłaszcza:
 - Śródmieścia z organizowanym w ramach Centrum ośrodkiem dyspozycyjno-usługowym o zasięgu regionalnym i krajowym,

- dzielnic: Szobiszowice-Zatorze, Sośnica, Stare Gliwice, Łabędy, Czechowice, Żerniki oraz Dzielnicy Akademickiej, Sikornika-Trynku, Brzezinki, Ostropy i Bojkowa w zakresie pełnej obsługi inżynierskiej i zagospodarowania terenów wynikającego z naturalnego i pożądanego rozwoju;
- ochronę, rekonstrukcję i rewitalizację budynków objętych ochroną konserwatorską (w tym obiektów podlegających ochronie prawnej) oraz poprawę standardów wyposażenia tej zabudowy;
- rewitalizację i zagospodarowanie istniejących terenów przemysłowych miasta, w tym po „KWK Gliwice” i Zakładach Materiałów Ogniotrwałych.

Zawarta w Studium Miasta charakterystyka dzielnic wyznacza:

- dla Śródmieścia: utrzymanie podstawowych funkcji obsługi miasta; przeznaczenie wolnych terenów budowlanych pod usługi administracji, handlu, gastronomii, rzemiosła, szkolnictwa, zdrowia etc., z możliwością łączenia z programem mieszkaniowym. Tereny przemysłowe zostały wskazane do rewitalizacji, a tereny zieleni wzdłuż rzeki Kłodnicy do rewitalizacji;
- dla Dzielnicy Akademickiej: zabezpieczenie terenów rozwojowych dla Politechniki Śląskiej w rejonie ul. Kujawskiej, wraz z zachowaniem podstawowej funkcji dzielnicy, jako rejonu dużego zespołu zieleni na obrzeżu centrum miasta,
- dla Szobiszowic – Zatorza: utrzymanie miejskiego charakteru, terenów zieleni oraz możliwość aktywizacji Parku Kultury i Wypoczynku Gliwice-Zabrze, poprzez lokalizację programu usługowego na jego obrzeżu;
- dla Sośnicy: utrzymanie funkcji i przeznaczenia terenów wg ustaleń planu ogólnego;
- dla Ligoty Zaborskiej: ochronę istniejących terenów mieszkaniowych bez możliwości rozwojowych ze względu na poważną dewastację środowiska, rekultywację części terenów dzielnicy, aktywizację dzielnicy poprzez tereny komercyjne powiązane z peryferyjnym ringiem miasta;
- dla dzielnicy Trynek: utrzymanie obecnego charakteru dzielnicy, rozwój poprzez intensyfikację zainwestowania terenów mieszkaniowych, restrukturyzację przemysłu, rozwój przyległego lotniska oraz stref komercyjnych przy południowo-zachodniej obwodnicy i autostradzie A-4;
- dla dzielnicy Sikornik: reurbanizację osiedli głównie poprzez uzupełnienie zabudową usługową;

- dla dzielnicy Sikornik II: funkcję podstawowej rezerwy terenów dla budownictwa mieszkaniowego z utrzymaniem charakteru miasta ogrodu, zachowanie terenów zieleni towarzyszącej ciekom wodnym;
- dla Wójtowej Wsi: częściowe utrzymanie siedliskowego charakteru, szczególnie po południowej stronie ul. Daszyńskiego; intensyfikację zainwestowania, dla ekstensywnej zabudowy mieszkaniowej po północnej i południowej stronie ul. Daszyńskiego oraz aktywizację rozwoju różnego rodzaju usług w oparciu o projektowaną ulicę miejską (tzw. południowo-zachodnia obwodnica);
- dla dzielnicy Ostropa: zachowanie w całości ukształtowanego układu historycznego dzielnicy, przyrost substancji mieszkaniowej i usługowej poprzez wykorzystanie wolnych działek;
- dla Bojkowa: zachowanie w całości ukształtowanego układu historycznego dzielnicy, przyrost substancji mieszkaniowej i usługowej poprzez wykorzystanie wolnych działek, możliwości rozwoju i zainwestowania pod strefy komercyjne i logistyczne terenów położonych na południe od autostrady;
- dla Starych Gliwic: rozwój w oparciu o granice naturalne, program mieszkaniowy wzbogacony usługami z zakresu handlu, gastronomii i rzemiosła oraz szkołą;
- dla Brzezinki: ochronę istniejącego zainwestowania terenu, rozwój poprzez wykorzystanie wolnych parcel, nowe tereny budowlane dla zabudowy willowej, o intensywności podobnej jak w istniejącej osadzie, połączenie parku w nowej osadzie z terenami rekreacyjnymi wzdłuż potoku Kozłówka;
- dla dzielnicy Niepaszyce – Stare Łąbędy: utrzymanie siedliskowego charakteru, rozwój przez intensyfikację istniejących terenów budownictwa jednorodzinnego, aktywizację dzielnicy poprzez powiększenie terenów komercyjnych (KSSE);
- dla Łąbęd: rozwój dzielnicy poprzez intensyfikację istniejących terenów budowlanych, w tym strefy komercyjne po zachodniej stronie dzielnicy w rejonie Niepaszyce oraz nowe zespoły mieszkaniowe w rejonie ulic: Przyszowskiej i Zygmuntowskiej, utworzenie centrum dzielnicy, tak aby była samowystarczalna;
- dla Czechowic: zachowanie siedliskowego charakteru z ochroną w południowo-zachodniej części terenów upraw rolnych, rozwój poprzez intensyfikację zagospodarowania istniejących terenów mieszkaniowych oraz realizację zespołów nowej zabudowy mieszkaniowo-usługowej na terenach położonych po wschodniej stronie ul. Toszeckiej, obszary do zainwestowania rekreacyjnego i komercyjnego związanego z wypoczynkiem;

- dla dzielnicy Żerniki: ograniczony rozwój dzielnicy dla budownictwa wielorodzinnego, zabudowę jednorodziną jako podstawową tkankę wypełniającą, uzupełnienie ulicowego charakteru dzielnicy nową zabudową zgrupowaną wzdłuż chronionych terenów zielonych, kompromis pomiędzy możliwościami inwestycyjnymi dzielnicy a ochroną podmiejskiego charakteru zespołu.

Schematyczną strukturę Miasta przedstawiono na planszy nr 0.

W zakresie mieszkalnictwa SUIKZP do osiedli i zespołów wymagających modernizacji i uzupełnień zalicza: Trynek, Sikornik, Gwardii Ludowej, Obrońców Pokoju, Stare Gliwice, M. Kopernika, Powstańców Śląskich, Millenium, Przyszówka, Niepaszyce i Góry Chełmskiej.

Wskazuje jednocześnie, iż zabudowa skoncentrowana w rejonie Śródmieścia, Szobiszowic-Zatorza, Sośnicy i Starych Łąbęd wymaga modernizacji, rewaloryzacji i rekonstrukcji, łącznie z uporządkowaniem stanu sanitarnego w zakresie wyposażenia mieszkań.

Plansza nr 4 przedstawia rozkład przestrzenny dzielnic wymagających modernizacji, uzupełnień, rewaloryzacji i rekonstrukcji.

Zgodnie ze Studium nowe osiedla i zespoły kształtowane przy udziale zabudowy o niskiej intensywności i przy dużym udziale terenów zielonych lokalizowane są natomiast w: Brzezince, Starych Gliwicach, Wójtowej Wsi-Północnej, Wójtowej Wsi-Południowej (Sikornik II), Sikornik-Południe (przy obwodnicy), Podlesiu, Żernikach i w Czechowicach.

Zanieczyszczenie środowiska

Obszary problemowe przyjęto na podstawie danych zawartych w:

- Strategii Rozwoju Miasta,
- Programie Ochrony Środowiska,
- Studium Miasta, wskazujących obszary największego zanieczyszczenia środowiska naturalnego i lokalizacji największych emitentów zanieczyszczeń, oraz form ochrony przyrody i krajobrazu,
- przekazanych przez Zleceniodawcę ww. wynikach badań dotyczących zanieczyszczenia atmosfery, zagrożenia hałasem oraz pomiarów hałasu w rejonie placówek oświatowych.

Zidentyfikowano następujące obszary głównych zagrożeń środowiskowych:

- **Śródmieście Miasta, Łabędy** (zagrożenie hałasem, uciążliwości pochodzenia komunikacyjnego),
- **Śródmieście, Łabędy, Trynek, Ligota Zabrska i Sońnica** (zanieczyszczenie atmosfery),
- **Łabędy, Ligota Zabrska, Sońnica** (lokalizacje głównych emitentów zanieczyszczeń).

Położenie głównych zagrożeń środowiskowych na terenie Miasta przedstawia plansza nr 5.

Strefy konserwatorskie

Jako szczególnie istotne dla procesu rewitalizacji, przyjęto ustalenia SUIKZP, dotyczące kierunków ochrony wartości kulturowych i krajobrazu, z wyszczególnieniem granic stref pełnej ochrony konserwatorskiej oraz lokalizacji zespołów i obiektów zabytkowych, a także pomników przyrody. Elementy te stanowią istotny kapitał urbanistyczny Miasta, którego ochrona winna sprzyjać animowaniu procesów przekształceń.

W ramach strefy pełnej ochrony konserwatorskiej wyznaczone zostały w Studium:

- Strefa "A₁" Stare Miasto, obejmująca średniowieczny układ urbanistyczny w obrębie dawnych murów miejskich z kościołem p.w. Wszystkich Świętych, figurujący w Rejestrze Zabytków (jako miasto w ramach średniowiecznego założenia) nr 270/50; granica strefy obejmuje obszar Starego Miasta ograniczony pierścieniem ul. Górnych Wałów i Dolnych Wałów, od wschodu przebiegiem osi ul. Dworcowej;
- Strefa "A₂" Ciąg ul. Zwycięstwa z ul. Górnych i Dolnych Wałów, granica strefy obejmuje ciąg wielkomiejskiej zabudowy pierzei z jej budynkami frontowymi po stronie północno-zachodniej oraz willą Caro (w granicach posesji przy ul. Dolnych Wałów 8 a), gmachem Urzędu Miasta. Po południowo-wschodniej stronie granica strefy obejmuje zabudowę frontową łącznie z budynkiem Poczty Głównej (w granicach posesji łącznie z dawną Giełdą Zbożową) przy ul. Dolnych Wałów, od południowego-wschodu granica strefy łączy się ze strefą "A₁";
- Strefa "A₃" Zespół kościoła p.w. Świętego Krzyża oraz klasztoru Ojców Redemptorystów, obejmująca barokowy zespół kościelno-klasztorny z XVII wieku na terenie dawnego Przedmieścia Raciborskiego u zbiegu ulic Daszyńskiego i Kozielskiej w granicach ogrodzenia posesji;
- Strefa "A₄" Szobiszowice, Kościół p.w. Św. Bartłomieja, obejmująca gotycki obronny kościół z XV-XVI wieku p.w. Św. Bartłomieja (starszy) w granicach ogrodzenia posesji (łącznie z kamiennym ogrodzeniem) u zbiegu ulic Toszeckiej i Floriańskiej;

- Strefa “A₅” Cmentarz Centralny przy ul. Kozielskiej, obejmująca ogrodzony teren Cmentarza Centralnego, łącznie z obiektami Domu Pogrzebowego;
- Strefa “A₆” Teren dawnej Huty Królewskiej, obecnie Gliwickie Zakłady Urządzeń Technicznych przy ul. Robotniczej 28, obejmująca ogrodzony teren GZUT ograniczony od północy ulicami Pola i Robotniczą, od wschodu ul. Odlewników i ogrodzeniem, od południa ogrodzeniem nad rzeką Kłodnicą, stanowiący zespół zabudowy dawnej Huty Gliwickiej wraz z otoczeniem i układem przestrzennym, zielenią (park) oraz ciągami komunikacyjnymi.

Ustanowienie stref konserwatorskich oraz wymuszenie ochrony zespołów, obiektów zabytkowych, a także pomników przyrody, potraktowano, jako – istotne ze względu na proces rewitalizacji – instrumenty rozwoju. Zostały one przedstawione na planszy nr 8.

1.4.2.2. Braki i zasoby infrastruktury technicznej i społecznej

Stan infrastruktury technicznej i społecznej warunkuje procesy przekształceń funkcjonalno – przestrzennych, do których zalicza się rewitalizację obszarów miejskich. Stan ten, w kontekście rewitalizacji, można analizować w dwóch ujęciach:

- profesjonalnej działalności planistycznej, której wyrazem jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- monitoringu opinii mieszkańców w zakresie poziomu spełniania potrzeb.

Dla rewitalizacji obszarów zagrożonych wykluczeniem społecznym to drugie ujęcie wydaje się bardziej istotne. Dlatego też określając stan infrastruktury z perspektywy rewitalizacji, przeanalizowano opinie mieszkańców Gliwic, zawarte w cytowanym dokumencie pt. „Ocena stanu Miasta, warunków życia oraz oczekiwań wobec władz miejskich”. Dokonano przy tym założenia, że – ujęte w SUIKZP – kierunki rozwoju infrastruktury technicznej uwzględniane są w innych planistycznych dokumentach operacyjnych (np. wieloletnim planie inwestycyjnym).

Tak więc, przydatnym dla wyznaczania obszarów problemowych, ze względu na braki w infrastrukturze technicznej i społecznej poszczególnych dzielnic, było cytowane badanie opinii mieszkańców.

Pozwoliło ono na zidentyfikowanie następujących uciążliwości, postrzeganych przez mieszkańców:

- zła komunikacja w dzielnicach: Czechowice, Os. Obrońców Pokoju, Ostropa, Stare Gliwice, Os. Waryńskiego, Wilcze Gardło,
- duży ruch uliczny, korki w dzielnicach: Bojków, Os. Gwardii Ludowej, Sikornik i Os. Operetki, Stare Gliwice, Os. Waryńskiego, Śródmieście, Trynek i Os. Zubrzyckiego, Wójtowa Wieś,

- brak kanalizacji: Bojków, Brzezinka, Czechowice, Łabędy i Stare Łabędy, Ostropa, Żerniki,
- brak poczucia bezpieczeństwa: Os. Kopernika, Łabędy i Stare Łabędy, Sośnica, Szobiszowice i Os. Powstańców Śląskich, Zatorze i Os. Millenium,
- zły stan dróg: Os. Gwardii Ludowej, Stare Gliwice, Os. Waryńskiego, Wilcze Gardło,
- brak lub zniszczone chodniki: Czechowice, Trynek,
- daleko do centrum: Os. Kopernika, Wilcze Gardło, Wójtowa Wieś,
- brak możliwości spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży: Os. Kopernika,
- bliskość torów kolejowych: Sośnica,
- pijący: Szobiszowice i Os. Powstańców Śląskich,
- brak parkingów: Trynek i Os. Zubrzyckiego,
- hałas: Śródmieście,
- uciążliwi sąsiedzi: Zatorze i Os. Millenium,
- bliskość kopalni: Ligota Zabrska,
- mało punktów usługowych i handlowych, nieodśnieżane ulice: Żerniki.

Jednocześnie mieszkańcy wskazali priorytetowe zadania dla władz miasta:

- kanalizacja (Bojków, Brzezinka, Czechowice, Żerniki),
- remont dróg (Łabędy i Stare Łabędy, Stare Gliwice i Os. Waryńskiego, Wilcze Gardło),
- komunikacja (Os. Obrońców Pokoju, Ostropa),
- zapewnienie bezpieczeństwa (Os. Kopernika, Ligota Zabrska, Sikornik i Os. Operetki, Sośnica, Szobiszowice i Os. Powstańców Śląskich, Śródmieście, Trynek i Os. Zubrzyckiego, Zatorze i Os. Millenium),
- zmniejszenie ruchu ulicznego (Os. Gwardii Ludowej, Wójtowa Wieś),
- remont budynków (Śródmieście).

Wśród uciążliwości zamieszkania i priorytetów inwestycyjnych, jako szczególnie istotne uznać należy w niniejszym Opracowaniu te, których rozwiązaniu służą działania podejmowane w ramach procesu rewitalizacji, wspieranego przez środki poddziałania 3.3.1. ZPORR, a przede wszystkim:

- budowa i modernizacja kanalizacji,
- działania na rzecz bezpieczeństwa i przeciwdziałania patologiom społecznym,
- poprawa stanu dróg gminnych i powiatowych, budowa lub naprawa chodników, budowa parkingów,

- infrastruktura społeczna, tworzenie przestrzeni publicznych, obiekty rekreacji itp.,
- usuwanie uciążliwości środowiskowych, w tym hałasu,
- rozwój działalności gospodarczej i infrastruktury obsługi mieszkańców.

Biorąc pod uwagę powyższe opinie, opracowano zestaw działań, zgodnych z priorytetami poddziałania 3.3.1 ZPORR, które winny być realizowane – zdaniem mieszkańców w poszczególnych dzielnicach Gliwic. Problemy te ilustruje tabela poniżej oraz plansza nr 6.

Tabela 57. Potrzeby, które powinny – wg mieszkańców – zostać zaspokojone w procesie rewitalizacji

Priorytetowe działania, zgodne z poddziałaniem 3.3.1. ZPORR	Dzielnice, w których należy podjąć działania
Budowa kanalizacji	Bojków
	Brzezinka
	Czechowice
	Żerniki
Działania na rzecz bezpieczeństwa i przeciwdziałania patologiom społecznym	Os. Kopernika
	Ligota Zabrska
	Sikornik i Os. Operetki
	Sośnica
	Szobiszowice i Os. Powstańców Śląskich
	Śródmieście
	Trynek i Os. Zubrzyckiego
	Zatorze i Os. Millenium
Poprawa stanu dróg gminnych i powiatowych, budowa lub naprawa chodników, budowa parkingów	Czechowice
	Łabędy i Stare Łabędy
	Stare Gliwice i Os. Waryńskiego
	Trynek i Os. Zubrzyckiego
	Wilcze Gardło
Usuwanie uciążliwości środowiskowych, w tym hałasu	Ligota Zabrska
	Śródmieście
Rozwój działalności gospodarczej i infrastruktury obsługi mieszkańców	Żerniki
Infrastruktura społeczna, tworzenie przestrzeni publicznych, obiekty rekreacji	Os. Kopernika

Źródło: Opracowanie A.Noworól Konsulting

Warto przy tym zaznaczyć, iż uciążliwości dla mieszkańców wielu dzielnic w postaci dużego ruchu ulicznego, korków w dzielnicach, zostaną znacznie zmniejszone w wyniku prowadzonych i planowanych inwestycji drogowych wykraczających poza drogi gminne i powiatowe, a ujętych zarówno w SUIKZP, jak i WPI. Natomiast problemy z komunikacją miejską są przedmiotem analizy i rozwiązań określonych w planach rozwoju transportu, a problemy dotyczące braków infrastrukturalnych w dzielnicach niezagrożonych marginalizacją społeczno-gospodarczą lub w dzielnicach nie objętych rewitalizacją, mogą być przewidziane do rozwiązywania w programach rozwoju lokalnego.

Plansza nr 6 przedstawia syntetyczne, choć subiektywne aspekty postrzegania życia w dzielnicach Gliwic.

1.4.2.3 Atrakcyjność przestrzeni Miasta

Chcąc rozpoznać skalę zróżnicowania jakości życia w Gliwicach, a zatem – rzeczywistych i zobiektywizowanych – potrzeb w zakresie rewitalizacji, przedstawiono na planszy nr 7 syntetyczny obraz aktualnych elementów i procesów, tworzących atrakcyjność Miasta.

W opinii autorów, tę faktyczną i intersubiektywną atrakcyjność obrazują:

- rozmieszczenie na terenie Miasta obiektów infrastruktury społecznej, a m.in.: uczelnie, instytucje kultury i obiekty rekreacyjno – sportowe,
- ceny na rynku nieruchomości mieszkalnych,
- dynamika wydawania decyzji o pozwoleniu na budowę.

W pewnym sensie do opisywanego aspektu odnosi się także dyslokacja przestrzenna instrumentów rozwojowych, przedstawiona na planszy nr 8.

Analiza atrakcyjności przestrzennej Miasta pozwoliła na wyznaczenie najbardziej atrakcyjnych jego części.

Należy zauważyć, że szczególnie na tym etapie analizy, wyraźnie ujawniły się ambiwalentne cechy centrum i Śródmieścia oraz rozbieżności pomiędzy postrzeganiem dzielnic śródmiejskich przez mieszkańców, a zachodzącymi tam procesami, świadczącymi o rozwoju tych obszarów i ich atrakcyjności inwestycyjnej. Wszystkie przeprowadzane porównania wskazują na nawarstwienie się problemów i jednocześnie ogromne szanse rozwojowe tej części Miasta, sprzyjające procesowi rewitalizacji. Analiza posiadanych danych i informacji o Mieście pozwoliła zatem na wyróżnienie zarówno obszarów Miasta zagrożonych marginalizacją społeczno-gospodarczą, jak i stanowiących tzw. lokomotywy rozwoju.

1.4.3 Identyfikacja problemów miasta w dziedzinie gospodarki

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno – gospodarczą zaliczyć należy następujące zjawiska:

- niska, jak dla dużego miasta, aktywność zawodowa mieszkańców (53% wobec 55,5% dla kraju), a szczególnie kobiet (47,8% wobec 49,2% dla kraju) oraz współczynnik zatrudnienia (odpowiednio 42,4% dla ogółu i 37,4% dla kobiet wobec wskaźników krajowych: 43,7% oraz 38,4%),
- wg SUIKZP, przy założeniu aktywności zawodowej w granicach do 40 %, istotnym problemem będzie zapewnienie 90-110 tys. miejsc pracy (przy czym w obliczeniu ilości miejsc pracy uwzględnia się ponadlokalną funkcję Miasta i dojazd do pracy spoza jego granic),

- problemy gospodarki, natury strukturalnej, wynikające z dominującej roli branż sektora tradycyjnego przemysłu dla rynku pracy i ich udział w dochodach ze sprzedaży towarów i usług;
- niedrożny wewnętrzny układ komunikacyjny,
- słabo rozwinięte zaplecze konferencyjne i turystyki biznesowej,
- stosunkowo wysoka stopa bezrobocia (14,4%) i duży odsetek osób bezrobotnych powyżej 24 miesięcy (33,8%) o kobiet (ponad 57%),
- zdegradowane i niezagospodarowane tereny poprzemysłowe,
- brak wydzielonych terenów pod działalność komercyjną,
- ubożenie ludności (spadek dochodów na głowę członka rodziny – ponad 50% mieszkańców osiąga dochody do 485 zł na członka rodziny, w porównaniu z rokiem 2002, kiedy stanowili oni 31,3%, przy czym zanotowano szczególnie duży spadek odsetka najbogatszych – pow.1391 zł na osobę – z 9,4% do 4,8%),
- niski poziom i obserwowany dodatkowo spadek wydatków inwestycyjnych Miasta.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk oddalających zagrożenia marginalizacji, zaliczyć należy:

- położenie geograficzne i wynikające stąd potencjalne nowe relacje gospodarcze, związane z procesem integracji;
- szanse na rozwój nowoczesnych technologii i nowych form działalności produkcyjnej,
- dostępność do rynków zbytu,
- działalność KSSE – tereny pod działalność komercyjną,
- duży udział firm otoczenia biznesu w strukturze działalności gospodarczej (28,7%), wobec 18,4% dla kraju i 17,9% dla Śląska),
- duży udział małych firm w strukturze przedsiębiorstw (93%),
- duża liczba firm z udziałem zagranicznym (310, co stanowi ok.1,5% wszystkich podmiotów w Mieście, wobec niespełna 1% dla Śląskiego w 2002 r.),
- dość wysoki wskaźnik nakładów inwestycyjnych na mieszkańca (5 miejsce na 19 miast na prawach powiatu Województwa Śląskiego, blisko 2300 zł w 2002 r.)
- działalność Agencji Rozwoju Lokalnego (inkubator przedsiębiorczości),
- projekt „Nowe Gliwice” – tworzenie nowych stref przedsiębiorczości,
- działania w kierunku zmiany krajobrazu gospodarczego od przemysłów tradycyjnych do sektora wysokich technologii oraz transportu i logistyki,
- duża liczba firm usługowych, w tym obsługi biznesu,

- systematyczna modernizacja infrastruktury miasta,
- budowa obwodnicy miasta,
- wysoki poziom wykształcenia mieszkańców, duża liczba studentów, nauczycieli i pracowników biurowych.

Rozkład przestrzenny zjawisk i problemów

Rozkład przestrzenny procesów gospodarczych determinowany jest wieloma elementami, wśród których warto wymienić:

- uwarunkowania urbanistyczne (ustalenia funkcjonalno – przestrzenne),
- potencjał rozwojowy, tkwiący w tkance urbanistycznej, pozwalający antycypować nowe typy zagospodarowania i użytkowania,
- stosowane instrumenty rozwoju społeczno – gospodarczego: specjalne strefy ekonomiczne, ośrodki wspierania przedsiębiorczości, ponadlokalne inwestycje infrastrukturalne etc.

W części opisowej, dotyczącej diagnozy przestrzennej, podkreślono główne zadania w zakresie przekształceń poszczególnych dzielnic. Dyslokację przestrzenną strategicznych działań Miasta, związanych z restrukturyzacją gospodarczą oraz stymulowaniem rozwoju, przedstawia plansza nr 8.

1.4.4 Zasięg terytorialny rewitalizowanego obszaru

W celu określenia zakresu obszaru rewitalizacji przyjęto metodę, polegającą na zestawieniu graficznym obszarów lub osiedli, charakteryzujących się parametrami, odzwierciedlającymi najważniejsze determinanty sytuacji w Mieście, w kontekście poddziałania 3.3.1 ZPORR. Analiza dyslokacji występowania zjawisk, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno – gospodarczą osiedli, lub ich części, była podstawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji. Poszczególne problemy analityczne przedstawiono na planszach nr 0 – 8. Plansza nr 9 przedstawia **propozycję Obszarów Rewitalizacji**.

Determinanty wyznaczenia rewitalizowanego obszaru

Wśród determinant zakresu rewitalizowanego obszaru wskazać należy następujące elementy, wynikające z przeprowadzonej wyżej identyfikacji problemów i ich przestrzennego rozkładu:

- Rozmieszczenie przestrzenne **głównych problemów społecznych**, ujętych na planszach nr 1-2, prezentujące skalę występowania zjawisk, w odniesieniu do:
- przestrzennej dyslokacji bezrobocia,

- koncentracji miejsc zamieszkania osób korzystających z pomocy OPS;
- **Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego**, przedstawione na planszy nr 3, w rozbiciu na miejsca popełnienia przestępstw kryminalnych (ulice i dzielnice) oraz z uwzględnieniem miejsc uznawanych za niebezpieczne przez mieszkańców;
- Dyslokacja potrzeb dzielnic w zakresie **modernizacji, rewaloryzacji i rekonstrukcji**, wg SUiKZP, przedstawiona na planszy nr 4;
- **Główne zagrożenia środowiskowe**, przedstawione na planszy nr 5, na które składają się:
 - przestrzenna dyslokacja głównych emitentów zanieczyszczeń atmosferycznych
 - obszary, przekroczeń norm dopuszczalnego hałasu,
 - dzielnice o największym zanieczyszczeniu atmosfery;
- **Priorytety mieszkańców** dotyczące potrzeb w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej oraz subiektywne postrzeganie poziomu atrakcyjności dzielnic (plansza nr6);
- Rozmieszczenie elementów **tworzących atrakcyjność przestrzenną Miasta** na bazie jego zasobów kulturowych, przyrodniczych oraz infrastruktury społecznej, ujęte na planszy nr 7.
- Dyslokacja przestrzenna strategicznych działań Miasta, związanych z restrukturyzacją gospodarczą oraz stymulowaniem rozwoju (tzw. instrumentów rozwoju), przedstawiona na planszy nr 8, w problematyce:
 - instrumenty zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (strefy pełnej ochrony konserwatorskiej, zabytki, pomniki przyrody),
 - główne inwestycje drogowe,
 - instrumenty rozwoju gospodarczego (strefy wspierania rozwoju gospodarczego, ośrodki wspierania przedsiębiorczości).

1.4.5 Charakterystyka i parametry Obszarów Rewitalizacji

Proponowany zasięg terytorialny Obszarów Rewitalizacji (OR), przedstawiono w załączniku graficznym na planszy nr 9 Programu.

Przy ustalaniu zasięgu terytorialnego obszarów przyjęto następujące założenia szczególne:

- Zasięg terytorialny obszarów rewitalizacji wynika z analizy dyslokacji zjawisk według ulic. Analiza powierzchniowa – według dzielnic – miała charakter uzupełniający. Szczegółowy materiał analityczny, którym dysponuje Urząd Miejski pozwolił

na precyzyjne definiowanie obszaru, co przedstawiono poniżej, w podrozdziale: 1.4.6 Granice obszarów rewitalizacji.

- Obszary rewitalizacji obejmują strefy przestrzenne zagrożone marginalizacją wraz z – będącymi w bezpośrednim sąsiedztwie – terenami o potencjale rozwojowym w kontekście rewitalizacji (w zakresie potencjalnych projektów kwalifikujących się do poddziałania 3.3.1 ZPORR). Włączenie tych terenów pozwoli w przyszłości na wdrożenie projektów związanych z rozwojem infrastruktury społecznej i – szerzej – animacją potencjału lokalnego poszczególnych obszarów rewitalizacji.
- W obrębie Obszarów Rewitalizacji wyznaczono tzw. Ścisłe Obszary Rewitalizacji (ŚOR), stanowiące strefy działań priorytetowych. Ścisłe Obszary Rewitalizacji są skupiskiem najbardziej kryzysowych zjawisk na terenie Gliwic.

Nałożenie lokalizacji zagrożeń pozwoliło na ustalenie następujących Obszarów Rewitalizacji:

- Obszar Rewitalizacji Śródmieście, zawierający:
 - Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Centrum,
 - Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Szobiszowice,
 - Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Zabrska / Chorzowska;
- Obszar Rewitalizacji Łabędy, zawierający Ścisły Obszar Rewitalizacji Łabędy;
- Obszar Rewitalizacji Os. Kopernika, zawierający Ścisły Obszar Rewitalizacji Os. Kopernika;
- Obszar Rewitalizacji Sośnica, zawierający Ścisły Obszar Rewitalizacji Sośnica;
- Obszar Rewitalizacji Ligota Zabrska.

Obszar Rewitalizacji Śródmieście

Cechą charakterystyczną OR Śródmieście jest jego szczególna rola w strukturze funkcjonalno – przestrzennej i społeczno – gospodarczej Miasta. Obszar ten obejmuje „serce” Gliwic wraz z otuliną historycznej, często zabytkowej zabudowy, o wybitnych walorach. OR Śródmieście łączy wiele cech śródmiejskiej tkanki urbanistycznej, będących zarazem czynnikami marginalizacji społeczno – gospodarczej, jak i potencjalnymi stymulatorami rozwoju miasta. W granicach Obszaru położone jest Stare Miasto z Rynkiem, z wszystkimi, opisanymi wcześniej, problemami w zakresie dekapitalizacji substancji budowlanej, występowania zagrożeń ekologicznych oraz złożonymi kwestiami natury społecznej. Jednocześnie OR Śródmieście – to najbardziej żywa, komercyjna część Miasta z ulicą Zwycięstwa na czele, tworzącą załazek nowoczesnego centrum śródmiejskiego o dominacji usług.

OR Śródmieście charakteryzuje się więc typowymi sprzecznościami, występującymi w centrach współczesnych miast. Znajdują się tu trzy Obszary Ścisłe, delimitujące strefy o największej w Mieście kumulacji zjawisk wykluczenia społecznego (Centrum – Szobiszowice – Zabrska/Chorzowska). Z drugiej strony – walory kulturowe Śródmieścia oraz kumulacja instytucji kultury, oświaty, administracji i podmiotów gospodarczych stwarza niekwestionowane, choć wymagające odpowiedniego wsparcia środkami publicznymi, szanse rozwoju i to nie tylko tej dzielnicy, ale całego organizmu miejskiego.

Biorąc pod uwagę współwystępowanie szans rozwojowych i zagrożeń, związanych z marginalizacją przestrzeni i społeczności lokalnych, OR Śródmieście jest w opinii autorów terenem priorytetowym dla wdrażania instrumentów rewitalizacji.

Obszary osiedli mieszkaniowych

Wśród pozostałych obszarów rewitalizacji wyróżnić możemy obszary typowych osiedli mieszkaniowych: OR Os. Kopernika, częściowo – OR Łabędy (Os. Kosmonautów, Os. Literatów).

Specyfika tych Obszarów wynika z cech charakterystycznych dla środowiska powojennych osiedli mieszkaniowych, ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z ich standardów urbanistycznych i technicznych. Monofunkcyjna zabudowa mieszkaniowa, zaprojektowana w duchu uproszczonej architektury modernistycznej, nie odpowiada dzisiejszym wymaganiom w zakresie estetyki i funkcjonalności. Powojenne osiedla podlegać winny złożonym interwencjom w zakresie:

- dopuszczenia zróżnicowania funkcjonalnego, poprzez lokalizację nieuciążliwych miejsc pracy,
- poprawy jakości przestrzeni publicznych w nawiązaniu do nowych funkcji o charakterze usługowym,
- rozbudowy infrastruktury społecznej o miejsca rekreacji i wypoczynku, zachęcające bogatszy odsetek społeczności do pozostania w substancji tych osiedli.

Istotnym warunkiem zmian i rehabilitacji osiedli jest podniesienie standardów lokali mieszkalnych, poprzez odpowiednie zmiany funkcjonalno – przestrzenne budynków (np. łączenie mieszkań), a także podniesienie jakości rozwiązań technologicznych dotyczących substancji budowlanej, instalacji wewnętrznych i wyposażenia. Nie bez znaczenia jest przy tym osiągnięcie standardów, związanych z realizacją polityk horyzontalnych: usuwaniem barier dla osób niepełnosprawnych, wyrównywaniem szans grup nieuprzywilejowanych etc. W związku z polaryzacją społeczeństwa polskiego istnieje także potrzeba stawienia czoła nowym wyzwaniom, związanym z pauperyzacją części

mieszkańców. Walka z patologiami społecznymi, a zwłaszcza pogarszającym się stanem bezpieczeństwa w osiedlach, ma przy tym charakter priorytetowy.

Szereg niezbędnych działań, związanych z rehabilitacją osiedli ma charakter wykraczający poza cele poddziałania 3.3.1 ZPORR oraz możliwości współfinansowania projektów z EFRR. Tym nie mniej, dla pełnej rewitalizacji tych przestrzeni, warto uświadamiać sobie całkowity wymiar problemów oraz rozważyć wdrożenie przez Miasto własnych instrumentów finansowych, o których była mowa powyżej.

Obszary dzielnic „przyfabrycznych”

Do opisywanej grupy zaliczyć należy OR Łabędy (część zachodnia), OR Sośnica oraz OR Ligota Zabrska.

Obszary te łączą cechy (opisanych powyżej) obszarów powojennych osiedli mieszkaniowych z sąsiedztwem, uciążliwej dla środowiska, działalności gospodarczej. Dodatkowym elementem jest heterogeniczna i często chaotyczna struktura przestrzenna. Wymienione wyżej uwagi, odnoszące się do problematyki rehabilitacji powojennych osiedli, zachowują w tym wypadku aktualność. Wymuszona koegzystencja funkcji mieszkalnych, o zróżnicowanej typologii tkanki urbanistycznej oraz użytkowania przemysłowego, prowadzi do nawarstwienia zagrożeń, szczególnie z uwagi na problemy środowiskowe i zdrowotne. Ważnym instrumentem rewitalizacji opisywanych obszarów powinna być restrukturyzacja terenów przemysłowych, sąsiadujących z osiedlami mieszkaniowymi. Miasto winno wykorzystać wszelkie dostępne instrumenty w kierunku transformacji terenów przemysłowych w usługowe lub zaawansowaną technologicznie wytwórczość.

Parametry Obszarów

Parametry Obszarów Rewitalizacji przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 58. Podstawowe parametry Obszarów Rewitalizacji w Gliwicach

Nazwa obszaru	Powierzchnia Obszarów (ha)	Udział w powierzchni Miasta	Ilość Mieszkańców	Odsetek mieszkańców
Miasto Gliwice	13 400		196 086	
Łącznie Obszary Rewitalizacji	1 746	13,0%	130 500	66,6%
OR Śródmieście	1 081	8,1%	85 000	43,3%
OR Łabędy	226	1,7%	14 000	7,1%
OR Os. Kopernika	129	1,0%	8 500	4,3%
OR Sośnica	239	1,8%	21 500	11,0%
OR Ligota Zabrska	71	0,5%	1 500	0,8%

Źródło: Opracowanie własne Noworól Consulting

Proponowany zasięg wszystkich Obszarów Rewitalizacji obejmuje ok. 1 750 ha, co stanowi ok. 13,0% powierzchni Miasta. Należy jednak pamiętać, że obszary te zamieszkuje ok. 130 tys. osób, czyli ok. 67% mieszkańców. Parametry te ujawniają skalę problemów

rewitalizacji obszarów miejskich w Gliwicach. Ścisłe Obszary Rewitalizacji, na których obserwuje się największą koncentrację, wymagających interwencji zjawisk, stanowią ok. 30% wszystkich obszarów. Dane szczegółowe o ŚOR przedstawia poniższa tabela.

Tabela 59. Powierzchnie Ścisłych Obszarów Rewitalizacji

Obszary Rewitalizacji	Powierzchnia OR (ha)	Ścisłe Obszary Rewitalizacji	Powierzchnia ŚOR (ha)	Udział ŚOR w powierzchni OR
Łącznie Obszary Rewitalizacji	1 746	Łącznie Ścisłe Obszary Rewitalizacji	524	30,0%
OR Śródmieście	1 081		381	35,2%
		ŚOR Śródmieście – Centrum	77	7,1%
		ŚOR Śródmieście – Szobiszowice	227	21,0%
		ŚOR Śródmieście – Zabrska / Chorzowska	77	7,1%
OR Łabędy	226	ŚOR Łabędy	33	14,7%
OR Os. Kopernika	129	ŚOR Os. Kopernika	28	21,9%
OR Sośnica	239	ŚOR Sośnica	82	34,4%

Źródło: Opracowanie własne Noworól Consulting

1.4.6 Granice Obszarów Rewitalizacji w Gliwicach

Obszary Rewitalizacji zostały wyznaczone, jak wspomniano, w szczególowości poszczególnych ulic. Poniżej opisano granice poszczególnych obszarów, wskazując konkretne elementy graniczne: ulice, linie kolejowe, rzeki. Odpowiada to zasięgowi obszarów, przedstawionemu na planszy nr 9. Przyjęto przy tym następujące zasady ustalenia szczegółowych granic OR i ŚOR:

- wskazując graniczną ulicę obszaru założono, że do powierzchni obszaru zostały włączone działki terenowe, dostępne z tej ulicy, stąd formalny przebieg w opisie jest różny od przebiegu zaznaczonego na planszy nr 9,
- w rejonie terenów rekreacyjnych, lub nieopisanych na planie Miasta, uliczek osiedlowych, jako wytyczną granicy obszaru, należy przyjąć linię wyznaczoną na planszy nr 9.

Obszary Rewitalizacji wydzielone są następującymi elementami granicznymi:

Obszar Rewitalizacji Śródmieście

droga nr 88 od rzeki Kłodnicy do ul.Podlesie – Podlesie – Skowrońskiego – Leśna – teren GKS Piast – teren Parku Kultury i Wypoczynku (fragment do ul.Dębowej) – Dębowa – Chorzowska – Grażyny – linia kolejowa – Zabrska – Kostki – Czesława – Gdańska – Sportowa – Modrzejewskiej – Przewozowa – Królewskiej Tamy – rzeka Kłodnica do kolejki wąskotorowej – kolejka wąskotorowa – Kujawska (do wysokości dzielnicy akademickiej) – Pszczyńska – Bojkowska – Lotników – Kilińskiego – Bardowskiego – Rybnicka –

Kochanowskiego – Kościuszki – Styczyńskiego – Wyspiańskiego – Orlickiego – rzeka Kłodnica do drogi 88

Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Centrum

Kościuszki – Malinowskiego – Miarki – Sobieskiego – Jasnogórska – Powstańców Warszawy – Wyszyńskiego – Zwycięstwa – dworzec PKP – linia kolejowa – Na Piasku – Dworcowa – Jana Pawła II – Górnych Wałów – Zygmunta Starego – Kościuszki

Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Szobiszowice

Śliwki – Urbana – Zbożowa - Owczarska– Dworska – Wiertnicza do Toszeckiej – Toszecka – droga 88 – zjazd na Orląt Śląskich - Orląt Śląskich – Bernardyńska– Grottgera – Warszawska – Michałowskiego – Tarnogórska – Skowrońskiego – Lipowa – Opolska – Witkiewicza – linia kolejowa – Śliwki

Ścisły Obszar Rewitalizacji Śródmieście – Zabrska / Chorzowska

Grażyny – linia kolejowa – Zabrska – Kostki – Czesława – Gdańska – Sportowa – Modrzejewskiej – Przewozowa – Królewskiej Tamy – Olszynka – Robotnicza – Hutnicza – Jagiellońska – Szara – Zabrska – Chorzowska – Grażyny

Obszar Rewitalizacji Łabędy

Stacja PKP Gliwice Kuźnica – linia kolejowa do Kwiatowej – Kwiatowa – Strzelców Bytomskich – Przecinka Leśna – Zakątek Leśny – Wrzosowa – Fiołkowa – ŁTS Łabędy – Partyzantów – Gałczyńskiego – R. Luksemburg – Kosmonautów – Ciołkowskiego – Piaskowa – Tęczowa – Przyszowska – Ossolińskich – Zyguntowska – Kownackiej – Literatów – Boya-Żeleńskiego – Pułaskiego – Przyszowska – Główna – Pl. Niepodległości – Metalowców – Gojawiczyńskiej – Wasilewskiej – Mechaników – Oświęcimska do Spokojnej – Stacja PKP Gliwice Kuźnica

Ścisły Obszar Rewitalizacji Łabędy

Główna – Pl. Niepodległości – Metalowców – Gojawiczyńskiej – Wasilewskiej – Zawadzkiego – Pl. Niepodległości – Wierzbowa – linia kolejowa – Nałkowskiej – Strzelców Bytomskich – Główna

Obszar Rewitalizacji Osiedle Kopernika

Oriona – cały obszar ośrodka rekreacyjnego hotelu Leśny do Toszeckiej – Toszecka – Andromedy – Perseusza – Oriona

Ścisły Obszar Rewitalizacji Osiedle Kopernika

Perseusza – Gwiazdy Polarnej – Jowisza – Oriona – Kopernika – Perseusza

Obszar Rewitalizacji Sośnica

Stacja PKP Gliwice Sośnica – linia kolejowa – Wschodnia – Szlak krawędziowy GOP – rzeka Kłodnica do przedłużenia ul. Goduli – Goduli – linia rozgraniczająca A1 – linia kolejowa – Stacja PKP Gliwice Sośnica

Ścisły Obszar Rewitalizacji Sośnica

Odrawóżów – Związkowa – Bema – Reymonta – potok Guido – Kasprowicza – Żeromskiego – Młodzieżowa – Jedności – Przedwiośnie – Wiślana – Jesienna – Wielicka - Odrawóżów

Obszar Rewitalizacji Ligota Zabrska

Kujawska – Poczta – Górników – przedłużenie ul. Górników do ul. Błonie – Błonie – Poczta – Pszczyńska – św. Jacka – Górna – Kujawska

2. Kryteria wyboru projektów pilotażowych i kolejność ich realizacji

Założono kryteria wyboru pilotażu projektów objętych Programem Rewitalizacji, zgodne z zasadami ZPORR oraz – zarysowaną powyżej – polityką rewitalizacji Miasta Gliwice.

Kryteria wyboru projektów

Aneks IV UZPORR opisuje zasady wyboru projektów w ramach poszczególnych działań, wymieniając następujące kryteria formalne dla projektów rewitalizacji obszarów miejskich (poddziałanie 3.3.1):

- Kompletność wniosku,
- Kompletność załączników,
- Wnioskodawca uprawniony jest do składania wniosku,
- Zgodność z celami działania określonymi w Uzupełnieniu ZPORR, zgodność rodzaju projektu z listą przewidzianą w Uzupełnieniu ZPORR dla danego działania,
- Zgodność z kryterium geograficznym – na obszarach podlegających rewitalizacji,
- Właściwy okres realizacji projektu zgodnie z zasadą n+2 (uzasadnienie w razie jego przekroczenia),
- Zgodność udziału % dofinansowania z EFRR z maksymalnym limitem przewidzianym w Uzupełnieniu ZPORR,
- Zgodność udziału % dofinansowania z budżetu państwa z maksymalnym limitem przewidzianym w Uzupełnieniu ZPORR,
- Kwalifikowalność wydatków,
- Źródła finansowania projektu,
- Zgodność z aktualnym Programem Rewitalizacji.

Uprawnienia wnioskodawcy do składania wniosków stanowi istotne kryterium ograniczające. Uzupełnienie ZPORR dopuszcza przy tym następujące rodzaje beneficjentów w ramach poddziałania 3.3.1:

1. Gmina, miasto na prawach powiatu lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania wyżej wymienionych jednostek samorządu terytorialnego (Miasto Gliwice).
2. Następujące podmioty, których projekt został ujęty w Programie Rewitalizacji:
 - a) spółki prawa handlowego oraz inne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają podmioty wymienione w punkcie 1 lub samorząd województwa,

- b) podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina lub miasto na prawach powiatu,
- c) podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych – dostarczające usługi użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego pod warunkiem przestrzegania zasad pomocy publicznej określonych w przepisach odrębnych,
- d) organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje oraz kościoły i związki wyznaniowe,
- e) spółdzielnie mieszkaniowe,
- f) jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, w szczególności policja, straż pożarna,
- g) szkoły wyższe,
- h) wspólnoty mieszkaniowe dla projektów dotyczących konserwacji i renowacji fasad budynków oraz połąci dachowej, a także dla projektów dotyczących zagospodarowania budynków i przyległego otoczenia zgodnie z celami poddziałania (bez prowadzenia prac w indywidualnych mieszkaniach) - znajdujących się w rejestrze zabytków i pod warunkiem, że wiążą się one z tworzeniem stałych miejsc pracy.

Podmioty objęte punktem 2 powyższego wykazu określane są w niniejszym Programie, jako tzw. **Beneficjenci Zewnętrzni**.

Poza kryteriami formalnymi, ZPORR zawiera też kryteria merytoryczno-techniczne oceny projektów, przedstawione w poniżej tabeli.

Tabela 60. Kryteria merytoryczno-techniczne wg UZPORR

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
II	Wpływ projektu na poprawę warunków ekonomicznych i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru na którym będzie realizowany projekt oraz tworzenie miejsc pracy.	4	16
III	Poprawność wskaźników	1	4
IV	Wykonalność techniczna	1	4
V	Polityki horyzontalne	1	4
VI	Kompleksowe projekty oddziałujące zarówno na sferę gospodarczą jak i społeczną.	2	8
VII	Komplementarność z działaniami realizowanymi ze środków EFS dla osób chcących podnieść kwalifikacje lub zagrożonych utratą zatrudnienia w ramach ZPORR oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wspieranych w ramach SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006, a także działań w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL na terenach objętych rewitalizacją.	2	8
Maksymalna liczba punktów			52

Źródło: UZPORR

Tabela 61. Kryteria merytoryczno-techniczne wg UZPORR dla projektów dotyczących inkubatorów przedsiębiorczości

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Komplementarność z innymi projektami, zwłaszcza preferowane będą projekty komplementarne z projektami finansowanymi w ramach ZPORR, innych programów finansowanych ze środków UE oraz z innych źródeł	1	4
II	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
III	Znaczący wpływ ekonomiczny projektu na rozwój lokalny	4	16
IV	Poprawność wskaźników	1	4
V	Wykonalność techniczna	1	4
VI	Polityki horyzontalne	1	4
Maksymalna liczba punktów			40

Źródło: UZPORR

Tabela 62. Kryteria merytoryczno-techniczne wg UZPORR dla projektów drogowych

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
II	Ekonomiczny wpływ projektu na rozwój lokalny ¹⁵	4	16
III	Poprawność wskaźników	1	4
IV	Wykonalność techniczna	1	4
V	Wpływ na politykę ochrony środowiska	1	4
VI	Wpływ na politykę społeczeństwa informacyjnego	1	4
VII	Spójność z istniejącym, realizowanym lub przewidywanym do realizacji układem komunikacyjnym; spójność z innymi projektami realizowanymi lub planowanymi do realizacji ze środków ZPORR, SPO Transport na lata 2004-2006, Funduszu Spójności lub innych źródeł	1	4
VIII	Poprawa bezpieczeństwa ruchu wyrażona przez redukcję liczby wypadków	2	8
Maksymalna liczba punktów			52

Źródło: UZPORR

2.1. Kolejność pilotażu projektów

Zgodnie z założeniami ZPORR, w Programie Rewitalizacji znajdują się – jako pilotażowe – projekty, uwzględniające trzy zagregowane kryteria wyboru, które muszą być spełnione:

- Zgodność z celami i – cytowanymi powyżej – kryteriami poddziałania 3.3.1 ZPORR;
- Zgodność z celami Programu Rewitalizacji Gliwic, sformułowanymi jako:
 - Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych,
 - Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego,
 - Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu;
- Położenie na opisanych powyżej Obszarach Rewitalizacji.

¹⁵ Projekty powyżej 1 mln € powinny być oceniane metodą wielokryterialną (kryteria opisowe wraz z oszacowaniem i podaniem w Studium Wykonalności skwantyfikowanych korzyści generowanych przez projekt). Projekty poniżej 1 mln € powinny być oceniane uproszczoną metodą wielokryterialną (kryteria opisowe bez konieczności podawania skwantyfikowanych korzyści generowanych przez projekt).

Jako główne kryterium priorytetyzacji projektów, spełniających trzy wymienione wyżej kryteria, przyjęto lokalizację na Obszarach Rewitalizacji. Pozostałe kryteria potraktowano jako progowe, czyli takie, które muszą być spełnione.

Z uwagi na sposób wyznaczenia Ścisłych Obszarów Rewitalizacji, obejmujących tereny o największej koncentracji niekorzystnych zjawisk społecznych i – w tym sensie – najbardziej zagrożone marginalizacją, przyjęto położenie na tych obszarach za główne kryterium wskazujące kolejność wdrożenia projektów.

Z uwagi na rolę centrum miasta w stymulowaniu rozwoju całej gminy, za kolejny element priorytetyzacji projektów przyjęto ich lokalizację w OR Śródmieście.

W dalszych pracach nad Programem, a w szczególności – przy tworzeniu list zadań uwzględnionych do współfinansowania z EFRR w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR, zastosowano następujący system priorytetyzacji:

1. projekty priorytetowe rewitalizacji (PP), położone w obrębie lub bezpośrednio na granicy Ścisłych Obszarach Rewitalizacji, a wśród nich:

1.1 projekty w trzech ŚOR Śródmieście,

1.2 projekty w pozostałych ŚOR;

2. projekty rewitalizacji (PR i PRZ), położone poza Ścisłymi Obszarami Rewitalizacji, a w wśród nich:

2.1 projekty w OR Śródmieście,

2.2 projekty w pozostałych OR.

IV. PLANOWANE DZIAŁANIA W LATACH 2005-2006 I W LATACH NASTĘPNYCH NA OBSZARACH REWITALIZACJI

1. Zasady określania planowanych działań i projektów Programu

Wykaz działań, projektów i zadań inwestycyjnych przewidzianych do objęcia Programem Rewitalizacji sporządzony został na podstawie:

- listy projektów, ujętych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym 2005 – 2008 (WPI) stanowiącym załącznik do Uchwały Nr XXIII/639/2004 Rady Miejskiej w Gliwicach z dnia 20.10.2004r., z ograniczeniem do projektów spełniających kryteria opisane w rozdziale poprzednim;
- wniosków, zgłoszonych przez uprawnione podmioty (określane tu jako Beneficjenci Zewnętrzni) w trybie wstępnego naboru projektów, prowadzonego przez Urząd Miejski i Agencję Rozwoju Lokalnego w styczniu - lutym 2005 r. z uwzględnieniem kryteriów j.w.

Umieszczenie projektu w Programie Rewitalizacji uwarunkowane było dostarczeniem przez wnioskodawcę pełnej informacji w wymaganym zakresie i szczegółowości. Odnosiło się to zarówno do projektów ujętych w WPI, jak i projektów Beneficjentów Zewnętrznych.

W praktyce oznaczało to, że wnioski musiały zawierać dane obejmujące:

- nazwę zadania wraz z lokalizacją,
- określenie produktów i rezultatów projektu,¹⁶
- informacje o wnioskodawcy,
- harmonogram realizacji projektu z podziałem na okresy programowania,
- koszt całkowity projektu od 2005 r.

Planowane działania na Obszarze Rewitalizacji obejmują projekty, zgodne z wytycznymi poddziałania 3.3.1 ZPORR. Są to wyłącznie projekty o charakterze inwestycyjnym.

Dla uzyskania spodziewanych efektów rewitalizacji, istnieje więc potrzeba zintegrowania tego typu projektów z innymi – tzw. „miękkimi” – działaniami podejmowanymi przez Miasto. Na realizację projektów komplementarnych można uzyskać środki z Funduszy Strukturalnych w ramach innych działań i programów operacyjnych, objętych NPR.

W trakcie opracowania celów szczegółowych Programu Rewitalizacji kierowano się zasadą spójności i logiczności lokalnego systemu planowania. Program Rewitalizacji, jako program operacyjny, wynika ze Strategii Rozwoju Miasta i innych dokumentów kierunkowych Gliwic i nie został przygotowywany wyłącznie na użytek pozyskania środków z funduszy strukturalnych. Ujęte w Programie projekty, mające stać się „zaczynem” dla rozpoczęcia

¹⁶ W rozumieniu ZPORR.

kompleksowego rozwiązywania problemów gospodarczych i społecznych na Obszarach Rewitalizacji, zostały przygotowywane na obecny okres programowania (2005 – 2006).

W związku z horyzontem czasowym i ramowym charakterem Programu Rewitalizacji, przy opracowaniu systematyki planowanych działań, przyjęto zasadę otwartości Programu na nowe inicjatywy Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych.¹⁷

Planowane działania / zadania na Obszarach Rewitalizacji uporządkowano według celów Programu. Cele te, zostały opracowane zgodnie z trzema osiami tematycznymi, narzuconymi w „Podręczniku procedur wdrażania ZPORR”, a także w relacji do wyznaczonych celów polityki lokalnej Gliwic. Dla każdego z celów głównych Programu, opracowano zestaw celów szczegółowych, dla których wskazano właściwe działania. Działaniom tym odpowiadają, ujęte w tabelach, projekty. Definicję celów szczegółowych Programu oparto na wnioskach ujętych w podrozdziałach 1.4.1 – 1.4.3: „Identyfikacja problemów Miasta w odniesieniu do procesu rewitalizacji”. Nie każdy cel szczegółowy ma swoje odpowiedniki wdrożeniowe w postaci projektów zgłoszonych do Programu. Wynika to z faktu, że Program Rewitalizacji w tak szerokiej skali tematycznej jest opracowywany po raz pierwszy i – pomimo procesu konsultacji społecznych – mieszkańcy Miasta, organizacje pozarządowe i inni potencjalni partnerzy nie mają jeszcze świadomości możliwości wykorzystania Programu dla swoich celów. W opinii autorów, proces aktualizacji Programu spowoduje uzupełnienie proponowanych zadań w czasie kolejnego naboru projektów do Programu.

Program Rewitalizacji został tak skonstruowany, aby pozwolić na korelację oddziaływań projektów z różnych sfer i programów operacyjnych, opracowanych w ramach realizacji NPR: innych (niż 3.3) działań ZPORR, SPO „Rozwój Zasobów Ludzkich” i „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw”. Dzięki temu nastąpić powinna integracja poszczególnych działań Programu, a wnioskowane projekty – dzięki kompleksowości – mają większą szansę na uzyskanie finansowania w czasie ewaluacji (otrzymują punkty za spójność z innymi działaniami).

¹⁷ System aktualizacji Programu opisano w dalszej części Opracowania.

2. Planowanie działania przestrzenne na Obszarach Rewitalizacji

Cele szczegółowe Celu 1

Cel 1: „Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych” na Obszarach Rewitalizacji wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel 1.1. Zwiększanie kapitału urbanistycznego Obszarów Rewitalizacji

Cel ten obejmuje m.in. działania polegające na podnoszeniu standardu urbanistycznego obszaru rewitalizacji w zakresie jakości przestrzeni publicznych, terenów zielonych i rekreacyjnych, budowy ścieżek rowerowych. Szczególnie istotne jest prowadzenie działań zmierzających do wykorzystania atrakcyjności kulturowego i naturalnego krajobrazu Miasta.

Cel 1.2. Przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji zasobów

W ramach tego celu przewidziano realizację działań dotyczących przeciwdziałania dekapitalizacji i degradacji zasobów budowlanych, a w szczególności – zasobów komunalnych. Dotyczy to zwłaszcza rewaloryzacji i konserwacji obiektów i zespołów zabytkowych. Elementem realizacji tego celu są przedsięwzięcia skierowane na powstrzymanie degradacji osiedli (określanych powyżej, jako „sypialnie miejskie”) w odniesieniu do obiektów użyteczności publicznej, a także na poprawę istniejących, osiedlowych przestrzeni publicznych.

Cel 1.3. Rozwój infrastruktury społecznej kulturalnej i turystycznej dla aktywizacji społeczno – gospodarczej obszaru rewitalizacji

Cel ten, uwzględniając ważką rolę Miasta w aglomeracji górnośląskiej, obejmuje przede wszystkim prace modernizacyjne i poprawę jakości przestrzeni i obiektów infrastruktury społecznej. Cel ten obejmuje działania ukierunkowane na przełamywanie monokultury funkcjonalnej osiedli mieszkaniowych oraz wspieranie rozwoju działalności w zakresie świadczenia komercyjnych usług turystycznych (tam, gdzie to jest możliwe) oraz usług sportowych i kulturalno-oświatowych.

Cel 1.4. Likwidacja uciążliwości środowiskowych

Cel dotyczy likwidacji hałasu i zanieczyszczeń powietrza, związanych z rozmieszczeniem największych zakładów pracy i firm przemysłowych na terenie Miasta oraz redukcji

zanieczyszczeń ze źródeł tzw. niskiej emisji (generowanych w instalacjach ogrzewania budynków i ciepłej wody użytkowej).

Cel 1.5. Likwidacja uciążliwości komunikacyjnych

Obejmuje budowę sieci parkingów w obszarze śródmieścia, centrum i osiedli mieszkaniowych oraz wydzielonych chodników, ciągów i stref pieszych, a także remonty istniejących dróg, mostów, rond, chodników, parkingów oraz oświetlenia ulicznego i sygnalizacji drogowej.

Cel 1.6. Rozwój infrastruktury technicznej

Cel ukierunkowany jest na likwidację istniejących braków w infrastrukturze technicznej (m.in. kanalizacji, wodociągów, mediów, sieci teleinformatycznych).

2.1 Projekty realizujące działania przestrzenne

Projekty realizujące działania przestrzenne (Cel 1) przedstawia poniższa **tabela Nr 63**. Następstwo zamieszczenia projektów odzwierciedla zasadę priorytetyzacji, opisaną w podrozdziale: III/ 2.1 Kolejność pilotażu projektów.

Tabela 63. Projekty realizujące działania przestrzenne

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PPŚ01	Gliwicki Teatr Muzyczny ul. Nowy Świat 55/57 44-100 Gliwice	Odbudowanie Ruin Teatru Miejskiego w Gliwicach, al. Przyjaźni 18, ul. Kłodnicka 4	powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	2 000 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba turystów krajowych i zagranicznych	10 050,0
1PPŚ02	Miasto Gliwice	Renowacja zabytkowych murów obronnych - Starówka (7 odc. o łącznej dł. 120 m)	powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	480 m ²	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; liczba turystów krajowych i zagranicznych	500,0
1PPŚ03	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. J. Wiczorka	długość wybudowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	0,35 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	2 175,0
1PPŚ04	Miasto Gliwice	Remont nawierzchni ulic Starego Miasta	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	5 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	9 400,0
1PPŚ05	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Zagospodarowanie terenu Placu Rzeźniczego w Gliwicach wraz z budową infrastruktury towarzyszącej	powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	3 150 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba turystów krajowych i zagranicznych	800,0
1PPŚ06	Muzeum w Gliwicach, ul. Dolnych Wałów 8a, 44-100 Gliwice	Utworzenie Centrum Edukacji Regionalnej Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej w Gliwicach - Rewitalizacja otoczenia Zamku Piastowskiego w Gliwicach (Faza I: Zamek Piastowski, ul. Pod Murami 2; Faza II: ulice Górne Wały, Grodowa, Bytomska, Wysoka)	powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji; liczba zmodernizowanych lokalnych punktów informacji kulturalnej i turystycznej; powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego; powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	1) 39,62 m ² ; 2) 1 szt.; 3) 1 677,84 m ² ; 4) 5200 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; liczba turystów krajowych i zagranicznych	1 498,0

¹⁸ Numer projektu zawiera informację o realizacji celu (1,2,3), rodzaju projektu (PP,PR lub PRZ) oraz lokalizacji w OR (Ś, S, L, Ł, K).

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PPŚ07	Wspólnota mieszkaniowa "Pod Słonecznikami" ul. Zwycięstwa 38/3, 44-100 Gliwice	Remont bramy wjazdowej i dachu; ul. Zwycięstwa 38/ Al. Przyjaźni 11, kamienica zabytkowa	liczba budynków poddanych renowacji	1 szt.	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	20,5
1PPŚ08	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Dolnych Wałów 19 w Gliwicach	Remont elewacji budynku od strony frontowej, remont pokrycia dachu. Rejestr zabytków A/270/50, ul. Dolnych Wałów 19	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; powierzchnia budynków poddanych remontowi /przebudowie infrastruktury technicznej	1) 1 szt.; 2) 794 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych	40,0
1PPŚ09	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Dolnych Wałów 19B w Gliwicach	Remont elewacji budynku od strony frontowej Rejestr zabytków A/270/50 ul. Dolnych Wałów 19B	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; powierzchnia budynków poddanych remontowi /przebudowie infrastruktury technicznej	1) 1 szt.; 2) 662 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych	25,0
1PPŚ10	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Modernizacja i przebudowa zabytkowego dworu wraz z wykonaniem drogi dojazdowej i parkingu dla potrzeb dworu, ul. Dworska 10d	liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	1 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba turystów krajowych i zagranicznych	4 500,0
1PPŚ11	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Skowrońskiego	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	0,7 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	2 676,0
1PPŚ12	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, Plac Inwalidów Wojennych 12, 44-100 Gliwice	Wykonanie parkingu oraz elementów małej architektury na terenie usytuowanym pomiędzy ulicami Dziewanny 12-14, Mastalerza 19-45, Świętojańskiej 22-46, Warszawskiej 15-17	powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie zrewitalizowanym	9500 m ²	powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	695,0
1PPŚ13	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Modernizacja i przebudowa biblioteki publicznej, ul. Dworska	liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	1 szt.	liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z biblioteki	150,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PPŚ14	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Doprowadzenie gazu do budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z wykonaniem sieci gazowej i dobudową niezbędnych przewodów kominowych; ul. Bernardyńska 48, 57, 59, 61, 67; Floriańska 22	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	1) 6 szt.; 2) 0,7 km	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	471,5
1PPŚ15	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Doprowadzenie gazu do budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z wykonaniem sieci gazowej i dobudową niezbędnych przewodów kominowych; ul. Uszczyka 16, 22, 27, 31, 32, 33, 35, 39, 39a; Owczarska 6; Nad Torami 1, 10; Dworska 9, 10d, 11, 18; Noakowskiego 2, 3, 4, 6, 7, 12;	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	1) 22 szt.; 2) 1,4 km	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	1 781,0
1PPŚ16	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Modernizacja dróg na obszarach objętych rewitalizacją; ul. Uszczyka-Dworska	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,2 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	700,0
1PPŚ17	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Śródmieście" ul. Jasnogórska 9 44-100 Gliwice	Modernizacja i remont hydroforni zasilających budynki mieszkalne wielorodzinne; Zatorze - rejon ulic Chorzowska i Warszawska	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	3 szt.	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; liczba osób korzystających z sieci wodociągowej	75,0
1PPŚ18	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Chorzowskiej od ul. Dębowej do ul. Zabrskiej	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,39 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	6 671,0
1PPŚ19	Miasto Gliwice	Skomunikowanie rejonów ulic Pszczyńska - Franciszkańska (Panewnicka, Baildona, most rz. Kłodnica) - częściowo ul. Baildona i most	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją; liczba wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	1) 0,6 km; 2) 1 szt.	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; średni czas przejazdu między dwoma punktami sieci; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	4 146,0
1PPŚ20	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Robotniczej	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	0,93 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	3 290,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PPŚ21	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków oświatowych: SP-5 (Żwirki i Wigury), SP-12 (Kopernika), SP-14 (Jedności), SP-18 Okrzei, SP-20 (Jana Śliwki), SP-32 (Wrzosowa), SP-36 (Robotnicza)	liczba budynków poddanych termo-renowacji, liczba budynków przebudowanych/ wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	1) 7 szt.; 2) 7 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	6 670,0
1PPŚ22	Miasto Gliwice	Przebudowa ulic Traugutta i Opolskiej	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	0,87 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	4 640,0
1PPŚ23	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków oświatowych: ZSM-E, ul Barlickiego 3, ZSE-U ul. Kozielska 1	liczba budynków przebudowanych /wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	2 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/ zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	820,0
1PPŚ24	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków oświatowych: ZSO Nr 4 ul. Orłąt Śląskich 25, ZSO Nr 2 ul. Partyzantów 25	liczba budynków przebudowanych /wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	2 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/ zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	1 400,0
1PPŚ25	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Przebudowa i remont infrastruktury technicznej wraz z termorenowacją budynków (ul. Chorzowska 69-75; Kapliczna 1-10; H. Bieńka 1-19)	liczba budynków poddanych termo-renowacji; liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1) 28 szt.; 2) 28 szt.	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	9 500,0
1PPŚ26	Miasto Gliwice	Zespół Szkół Łączności ul. Warszawska 35 Termorenowacja obiektów szkoły	powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	7140 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/ zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	1 070,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PPS1	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków oświatowych: w tym G6 ul. Przedwiośnie2	liczba budynków przebudowanych /wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	1 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej / zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	860,0
1PPZK1	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Kopernik" ul. Kopernika 21, 44-117 Gliwice	Przebudowa miejsc tymczasowego postoju dla samochodów osobowych mieszkańców SM Kopernik w Gliwicach, ul. Kopernika 17-21,43; Gwiazdy Polarnej 22-34; Syriusza 20-22; Andromedy 28-34	powierzchnia wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	6 650 m ²	liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie zrewitalizowanym; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	923,0
1PPZL1	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Wykonanie rozdziału kanalizacji sanitarnej i deszczowej wraz z likwidacją osadników typu "Dywidak"; Osiedle Strzelców Bytomskich (Nałkowskiej 1, 3; Strzelców Bytomskich 13, 13a, 13b, 13c, 15, 17, 19, 21, 23)	długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	0,87 km	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; długość sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy; długość sieci kanalizacji deszczowej na terenie gminy	587,8
1PRŚ01	"Gliwickie Metamorfozy" Stowarzyszenie na Rzecz Dziedzictwa Kulturowego Gliwice ul. Jagiellońska 21 44-100 Gliwice	Rewitalizacja zabytkowego cmentarza - Cmentarz Hutniczy ul. Robotnicza	powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	5 800 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej, liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba turystów krajowych i zagranicznych	460,0
1PRŚ02	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Modernizacja Alei Przyjaźni wraz z renowacją zieleni; II etap: Dworcowa-Częstochowska; III etap: Zwycięstwa-Berberckiego	powierzchnia zdegradowanych dzielnic i obszarów miast poddanych rehabilitacji	18 900 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	1 008,0
1PRŚ03	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Likwidacja szamb, podłączenie budynków do miejskiej kanalizacji sanitarnej; ul. Tarnogórska 119, 120, 121, 121a, 124, 149	długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	0,1 km	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacji sanitarnej	66,5

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PRŚ04	Miasto Gliwice	Połączenie od ul. Kujawskiej do ul. Chorzowskiej	długość wybudowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją; liczba wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	1) 1,6 km; 2) 2 szt.	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; średni czas przejazdu między dwoma punktami sieci; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	39 600,0
1PRŚ05	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Budowa oświetlenia parkowego wraz z modernizacją skweru pomiędzy ul. Nasyp, Konarskiego, Piramowicza i Częstochowską.	powierzchnia zdegradowanych dzielnic i obszarów miast poddanych rehabilitacji	8 200 m ²	liczba przestępstw w mieście; wskaźnik wykrywalności przestępstw	480,0
1PRŚ06	Miasto Gliwice	Połączenie od ul. Żwirki i Wigury do ul. Kujawskiej	długość wybudowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,0 km	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie zrewitalizowanym; średni czas przejazdu między dwoma punktami sieci; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	13 800,0
1PRŚ07	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Poniatowskiego	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,315 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	6 180,0
1PRŚ08	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Jasnej i ul. Gwarków wraz z przebudową skrzyżowania ulic Jasna - J. Kochanowskiego – rondo	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją; liczba wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	1) 0,99 km; 2) 1 szt.	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	4 552,0
1PRŚ09	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Budowa oświetlenia alei głównych Lasu Komunalnego; Las Komunalny ul. Chorzowska, Nr działek 4/46, 4/47, 4/28, 5/5, 5/6	liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców; powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę;	1) 1 szt.; 2) 500 000 m ²	liczba przestępstw w mieście; wskaźnik wykrywalności przestępstw; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	800,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PRŚ10	Miasto Gliwice	Górnośląskie Centrum Edukacyjne ul. Okrzei 20 Termorenowacja obiektów szkoły	powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	1 0 150 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	1 890,0
1PRŚ11	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Budowa oświetlenia oraz przebudowa pasa drogowego w zakresie urzędzenia miejsc postojowych na skwerze pomiędzy ul. Leśną i Skowrońskiego	powierzchnia zdegradowanych dzielnic i obszarów miast poddanych rehabilitacji	1 530 m ²	liczba przestępstw w mieście; wskaźnik wykrywalności przestępstw; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	250,0
1PRŚ12	Spółdzielnia Mieszkaniowa im. Żwirki i Wigury ul. Żwirki i Wigury 87, 44-122 Gliwice	Remont i modernizacja nawierzchni ulic i zatok parkingowych, ul. Młodych Patriotów, ul. Szarych Szeregów	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją; powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1) 0,95 km 2) 3700 m ²	liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie zrewitalizowanym powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	880,0
1PRŚ13	Spółdzielnia Mieszkaniowa im. Żwirki i Wigury ul. Żwirki i Wigury 87, 44-122 Gliwice	Remonty chodników, ul. Młodych Patriotów, ul. Szarych Szeregów	powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1500 m ²	powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	105,0
1PRŚ14	Spółdzielnia Mieszkaniowa im. Żwirki i Wigury ul. Żwirki i Wigury 87, 44-122 Gliwice	Place zabaw przy ulicach: Zubrzyckiego - ZMW, Kusocińskiego, Junaków, Młodych Patriotów	powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	2 500 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z infrastruktury społeczno-edukacyjnej	100,0
1PRŚ15	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Akademickiej - II etap (+ ul. Dolna) ze ścieżką rowerową	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,05 km	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	3 022,0
1PRŚ16	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków przedszkoli miejskich: PM6 ul. Młodych Patriotów, PM17 ul. Andromedy, PM20 ul. Pszczyńska PM 38 ul. Literatów	liczba budynków przebudowanych/ wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	4 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba dzieci w przedszkolach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	650,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PRŚ17	Miasto Gliwice	Rewitalizacja kompleksu szpitalno-parkowego przy ul. Kozielskiej 8	liczba budynków poddanych termo-renowacji; liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	1) 1 szt. 2) 2 058 m ² 3) 11 260 m ²	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; koszty utrzymania obiektów (zużycia energii elektrycznej, ciepłej, gazu); liczba pacjentów lokalnych ośrodków zdrowia	3 900,0
1PRŚ18	Miasto Gliwice	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków oświatowych, w tym: G4 ul. Asnyka	liczba budynków przebudowanych /wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	1 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej / zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	460,0
1PRZL1	Miejski Zarząd Usług Komunalnych ul. Fredry 6, 44-100 Gliwice	Przebudowa i adaptacja pomieszczeń po byłym Zespole Szkół Technicznych na pomieszczenia biurowe wraz z zapleczem socjalno-magazynowym dla potrzeb Miejskiego Zarządu Usług Komunalnych jako użytkownika, ul. Strzelców Bytomskich 25	powierzchnia zdegradowanych dzielnic i obszarów miast poddanych rehabilitacji	22 445 m ²	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba pomieszczeń dostosowanych do wymogów technicznych	4 000,0
1PRZL2	Miasto Gliwice	Przebudowa ul. Przyszowskiej od ul. Wolności do ul. Toszeckiej (ścieżka rowerowa, zatoki autobusowe)	długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	2,2 km	liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	9 470,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PRZŁ3	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Likwidacja szamb, podłączenie budynków do miejskiej kanalizacji sanitarnej; ul.: Strzelców Bytomskich 22 (policja), 30; Przyszowska 9, 15, 25, 39, 39a; Różana 1, 2, 3, 3a, 12; Narutowicza 3a, 9, 17; Fiołkowa 31; Narcyzów 11; Zielińskiego 5-5a	długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	0,5 km	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacji sanitarnej	375,0
1PRZŁ4	Spółdzielnia Mieszkaniowa "GJL" w Gliwicach ul. Gwarków 38 44-122 Gliwice	Modernizacja układu komunikacyjnego wewnątrz i około-osiedlowego w powiązaniu z drogami gminnymi i powiatowymi - Łabędy	liczba wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej; liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej; powierzchnia wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej; powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1) 12 szt.; 2) 18 szt.; 3) 1600 m ² ; 4) 2400 m ²	liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie zrewitalizowanym; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej	260,0
1PRZŁ5	Spółdzielnia Mieszkaniowa "GJL" w Gliwicach ul. Gwarków 38 44-122 Gliwice	Zagospodarowanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem - budowa małych ogrodów jordanowskich - Łabędy	powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę; liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	1) 2 500 m ² ; 2) 5 szt.	liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	130,0
1PRZS1	Górnicy Związkowy Klub Sportowy "Sośnica" ul. Sikorskiego 132, 44-103 Gliwice	Remont trybuny stadionu sportowego przy ul. Dzionkarzy 54	powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	400 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów sportowych	65,0
1PRZS2	Górnicy Związkowy Klub Sportowy "Sośnica" ul. Sikorskiego 132, 44-103 Gliwice	Remont rurociągu wody pitnej zasilającego obiekty sportowe przy ul. Dzionkarzy 54	długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	0,12 km	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; długość sieci wodociągowej na terenie gminy; liczba osób korzystających z obiektów sportowych	14,0

Nr projektu ¹⁸	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
1PRZS3	Miasto Gliwice	Termorenowacja budynku Żłobka Oddział III Sośnica ul. Żeromskiego 26a	powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	900 m ²	liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	238,0
1PRZS4	Zarząd Ośrodków Wypoczynkowo-Turystycznych "Tur" ul. Ziemięcicka 62, 44-100 Gliwice	Przebudowa odkrytej pływalni "Neptun", ul. Dzionkarzy 58, 44-100 Gliwice	powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne;	1) 1 875 m ² ; 2) 1 szt.	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów sportowych	5 400,0
1PRZS5	Zarząd Ośrodków Wypoczynkowo-Turystycznych "Tur" ul. Ziemięcicka 62, 44-100 Gliwice	Termorenowacja hali sportowej przy ul. Sikorskiego 132,	powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	2 992,5 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych; liczba osób korzystających z obiektów sportowych; koszty utrzymania obiektów (zużycia energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	1 220,0

Opracowanie Noworól Konsulting

3. Plan działań gospodarczych na Obszarach Rewitalizacji

Cele szczegółowe Celu 2

Cel 2: „Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel 2.1. Wzrost udziału sektorów gospodarki opartej na wiedzy oraz sektora usług w rynku pracy i w dochodach ze sprzedaży towarów i usług.

Realizacja Celu 2.1. następować będzie poprzez projekty podnoszące atrakcyjność lokowania nowych firm z sektora wysokich technologii i usług komercyjnych (m.in. finansowych, doradczych, kulturalnych, gastronomicznych) w Obszarach Rewitalizacji. Cel niniejszy obejmuje projekty niejako oddziałujące na całe otoczenie, zachęcające do nowych inicjatyw w bezpośrednim sąsiedztwie. Dotyczy to głównie małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzących nieuciążliwą dla otoczenia działalność, często w powiązaniu z miejscem zamieszkania. Warunek przyjaznego sąsiedztwa z mieszkańcami istniejących zasobów winien być traktowany, jako istotne kryterium lokalizacji nowych inicjatyw.

Cel 2.2. Rozwój zasobów i wzrost atrakcyjności lokali użytkowych

Działania Celu – to inwestycje polegające na budowie nowych, remontach istniejących lokali użytkowych oraz adaptacji i przebudowie innych lokali, w tym o charakterze poprodukcyjnym (przede wszystkim pod działalność usługową, wysokich technologii i branż zanikających). Do Celu 2.2., dotyczącego działań w obrębie konkretnych lokalizacji, odnoszą się uwagi, poczynione w odniesieniu do Celu 2.1.

Cel 2.3. Tworzenie warunków dla różnorodności branżowej zakładów i rozwoju branż zanikających

Cel ten obejmuje wspieranie lokowania w obszarze rewitalizowanym różnorodnych nowych form działalności usługowej, podnoszącej standard życia i obsługi mieszkańców (pralnie, zakłady rzemieślnicze, punkty napraw, oddziały firm finansowych), a także tworzenie warunków dla rozwoju branż zanikających.

Cel 2.4. Podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych pracowników

Cel polega na realizacji projektów, ukierunkowanych na wzrost dostępności do programów szkoleniowych i przekwalifikowań, na rozwój oferty kształcenia ustawicznego oraz wspieranie rozwoju wyższych uczelni.

Cel 2.5. Tworzenie nowych, trwałych miejsc pracy

Przede wszystkim ukierunkowane na powstawanie miejsc pracy dla osób z grup nieuprzywilejowanych na rynku pracy, ale także tworzenie elastycznych miejsc pracy (telepraca, samozatrudnienie).

Cel 2.6. Rozwój usług obsługi biznesu

Projekty, wdrażające Cel 2.6. ukierunkowane są na tworzenie instytucji wspierania przedsiębiorczości, inkubatorów przedsiębiorczości, lokalizację w obszarze rewitalizowanym, szczególnie na terenie osiedli mieszkaniowych, firm świadczących usługi doradcze, prawnicze, księgowo-biurowe.

3.1 Projekty realizujące działania gospodarcze (Cel 2) przedstawia tabela nr 64.

Następstwo zamieszczenia projektów odzwierciedla zasadę priorytetyzacji, opisaną w podrozdziale: III/ 2.1 Kolejność pilotażu projektów.

Tabela 64. Projekty realizujące działania gospodarcze

Nr projektu ¹⁹	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
2PPŚ01	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Śródmieście" ul. Jasnogórska 9 44-100 Gliwice	Wykonanie oświetlenia zewnętrznego i monitoringu budynków i terenu w obszarze zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej; Zatorze - obszar ul. Warszawskiej i Chorzowskiej (Chorzowska 3,9,13; Okrzei 5, 66abc; Młodego Hutnika 1-5; Hutnicza 16-18; Elżbiety 7-9, 8-12; Brzozowa 28, 51-55; 50-65; Mastalerza 26, 28)	liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	8 szt.	liczba przestępstw w mieście; wskaźnik wykrywalności przestępstw	105,0
2PPŚ02	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Śródmieście" ul. Jasnogórska 9 44-100 Gliwice	Remont elewacji i dachów ceramicznych budynków mieszkalnych z lokalami użytkowymi w rejonie Starówki oraz remont nawierzchni dojeżdż lub dojazdów wraz z rekultywacją terenów zielonych przy ww. budynkach.	liczba budynków poddanych renowacji	8 szt.	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej; liczba turystów krajowych i zagranicznych	600,0
2PPŚ03	Zarząd Budynków Miejskich II TBS ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Modernizacja lokalu usługowego wraz z renowacją budynku, ul. Toszecka 59	powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	180 m ²	powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych	250,0
2PPŚ04	Zarząd Budynków Miejskich II TBS ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Budowa nowego lokalu użytkowego wraz z parkingiem; róg ulic Świętojańskiej-Bernardyńskiej-Toszeckiej (plomba)	powierzchnia usługowa w wybudowanych "plombach"; powierzchnia wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej;	1)180 m ² ; 2) 290 m ²	liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; liczba nowych przedsiębiorstw na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta;	650,0
2PPŚ05	Zarząd Budynków Miejskich II TBS ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Modernizacja lokalu usługowego wraz z renowacją budynku, ul. Bernardyńska 59	powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	370 m ²	powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych liczba pomieszczeń dostosowanych do wymogów technicznych	320,0

¹⁹ Numer projektu zawiera informację o realizacji celu (1,2,3), rodzaju projektu (PP,PR lub PRZ) oraz lokalizacji w OR (Ś, S, L, Ł, K).

Nr projektu ¹⁹	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
2PPŚ06	Zarząd Budynków Miejskich II TBS Sp. z o.o. ul. Warszawska 35B, 44-100 Gliwice	Przebudowa i remont infrastruktury technicznej (wykonanie instalacji gazowej i dobudowa niezbędnych przewodów kominowych) w budynku mieszkalnym wielorodzinnym wraz z jego termorenowacją. Wykonanie odcinka sieci gazowej wraz z przyłączeniem; ul. Świętojańska 3; wykonanie lokalu usługowego na parterze	liczba budynków poddanych termo-renowacji; liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska; powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	1) 1 szt.; 2) 1szt; 3) 0,1 km; 4) 80 m ²	liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych koszty utrzymania obiektów (zużycia energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	237,5
2PRŚ01	Fundacja Edukacji Technicznej ul. Kopernika 63a 44-117 Gliwice	Remont i adaptacja przedwojennego budynku szkolnego na potrzeby polsko-francuskiej Wyższej Szkoły Technicznej „SILESIA NUM”	1)Liczba i 2) powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej; 3) Liczba i 4) powierzchnia bud. przebudowanych na cele edukacyjno-społeczne	1) 1 szt. 2) 6350 m ² 3) 1 szt. 4) 6350 m ²	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektu Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	1 225,0

Opracowanie Noworól Konsulting

4. Plan działań społecznych na Obszarach Rewitalizacji

Cele szczegółowe Celu 3

Cel 3: „Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel 3.1. Wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego mieszkańców i wzrost wykrywalności przestępstw. Cel ten związany jest z:

- realizacją programów przeciwdziałania patologiom społecznym,
- budową zaufania obywateli do instytucji państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo,
- tworzeniem stref bezpieczeństwa i monitoringu.

Cel 3.2. Przeciwdziałanie peryferyzacji osiedli (sypialni miejskich) i odpływowi zamożniejszej części mieszkańców

Dla realizacji Celu 3.2. przewiduje się działania ukierunkowane na animację życia społecznego i kulturalnego, poprawę atrakcyjności zamieszkania. Istota działań polega na podnoszeniu rangi społecznej zasobów, położonych w Obszarach Rewitalizacji.

Cel 3.3. Przeciwdziałanie marginalizacji nieuprzywilejowanych grup społecznych. Wśród priorytetowych zadań należy wymienić działania na rzecz:

- podnoszenia poziomu aktywności zawodowej kobiet;
- tworzenia warunków pełnej integracji społecznej (dostępność przestrzeni publicznych, miejsca pracy, standard życia i obsługi) osób niepełnosprawnych;
- programów socjalizacyjnych oraz tworzenia odpowiedniej oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowej dla osób zagrożonych ubóstwem i „dziedzicznym bezrobociem”;
- przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu bezdomnych.

Cel 3.4. Zapewnienie odpowiedniego standardu opieki nad osobami niepełnosprawnymi, starszymi i chorymi oraz dziećmi

Realizacja tego celu odbywać się ma poprzez: budowę, remonty i adaptacje ośrodków opieki, zdrowia, warsztatów terapii zajęciowej. Obejmuje również tworzenie warunków dla realizacji programów profilaktyki, rehabilitacji i rekreacji oraz terapii przez sztukę.

Cel 3.5. Budowanie płaszczyzny współpracy i partnerstwa z aktywnymi społecznie mieszkańcami (zrzeszonymi i niezrzeszonymi)

Tworzenie i wspieranie projektów partnerstwa władz publicznych i mieszkańców w celu aktywizacji obszarów rewitalizowanych.

4.1 Projekty realizujące działania społeczne

Projekty realizujące działania społeczne (Cel 3) przedstawia poniższa **tabela nr 65**. Nastęstwo zamieszczenia projektów odzwierciedla zasadę priorytetyzacji, opisaną w podrozdziale: III/ 2.1 Kolejność pilotażu projektów.

Tabela 65. Projekty realizujące działania społeczne

Nr projektu ²⁰	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
3PPŚ01	Miasto Gliwice	Modernizacja budynku Ratusza Miejskiego na cele m.in. kulturalne (wystawy, koncerty)	powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	760 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba turystów krajowych i zagranicznych; liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	2200,0
3PPŚ02	Miasto Gliwice	Termomodernizacja budynku Rodzinnego Domu Dziecka ul. Toszecka 25	powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	800 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych; koszty utrzymania obiektów (zużycie energii elektrycznej, ciepłej, gazu)	200,0
3PPZK1	Spółdzielnia Mieszkaniowa "Kopernik" ul. Kopernika 21, 44-117 Gliwice	Zabudowa podcieni i zorganizowanie świetlicy lub klubu dla potrzeb mieszkańców osiedla jak również inne cele kulturalno-oświatowe osiedla; ul. Jowisza 26-32	liczba budynków przebudowanych/ wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne; powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno/społeczne; powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	1) 1 szt.; 2) 130 m ² ; 3) 130 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej	195,0
3PRŚ01	Gliwicki Klub Sportowy Piast u. Zwycięstwa 36, 44-100 Gliwice	GKS Piast - Boisko treningowe na stadionie sportowym przy ul. Okrzei	powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne; powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie zrewitalizowanym	1) 4 500 m ² ; 2) 4 500 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów sportowych	1 050,0
3PRŚ02	Miasto Gliwice	Radiostacja - Muzeum historii radia i sztuki mediów ul. Tarnogórska	powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	5 600 m ²	liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba turystów krajowych i zagranicznych	4 000,0

²⁰ Numer projektu zawiera informację o realizacji celu (1,2,3), rodzaju projektu (PP,PR lub PRZ) oraz lokalizacji w OR (Ś, S, L, Ł, K).

Nr projektu ²⁰	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt	Miara produktu	Rezultat	Koszty ogólne projektu w tys. zł
3PRŚ03	Miasto Gliwice	Adaptacja budynku na magazyn dla Muzeum i pracownię konserwatorską ul. Okrzei	powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	2 500 m ²	liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana; liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej	2 490,0
3PRZŁ1	Łabędzkie Towarzystwo Sportowe "Łabędy" ul. Fiołkowa 26, 44-100 Gliwice	Budowa boiska do gier zespołowych o sztucznej nawierzchni, Łabędy ul. Fiołkowa 26	powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	7 200 m ²	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej; liczba osób korzystających z obiektów sportowych	900,0
3PRŁ2	Spółdzielnia Mieszkaniowa GJL w Gliwicach ul. Gwarków 38, 44-122 Gliwice	Przebudowa elewacji i fasady oraz remont Osiedlowego Klubu "Iskierka" prowadzącego działalność szkoleniowo-kulturalną na rzecz środowiska, ul. Zygmuntońska 36b	liczba budynków poddanych renowacji; powierzchnia budynków poddanych renowacji; liczba budynków poddanych termorenowacji; powierzchnia budynków poddanych termorenowacji; liczba budynków poddanych remontowi (przebudowie infrastruktury technicznej); powierzchnia budynków poddanych remontowi; liczba budynków przebudowanych na cele edukacyjno-społeczne	1) 1 szt.; 2) 300m ² ; 3) 1 szt.; 4) 300m ² ; 5) 1 szt.; 6) 300 m ² ; 7) 1 szt.;	liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki; liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów kulturalnych; liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej; powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	70,0

Opracowanie Noworól Konsulting

5. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu

Oczekiwane wskaźniki produktów, rezultatów i oddziaływania programu definiować można dwojako.

Program Rewitalizacji ma charakter zintegrowany. Oznacza to ujęcie wielu wybranych projektów w całość, pozwalającą na ukierunkowanie działań Miasta w zwalczaniu marginalizacji społeczno – gospodarczej dzielnic. Wskaźniki tak pojmowanego Programu przybierają postać zagregowanych wskaźników osiągnięć poszczególnych projektów. Biorąc pod uwagę sposób określania wskaźników w projektach, przewidzianych do współfinansowania przez Unię Europejską, można byłoby odnieść się do trzech poziomów analizy: produktów, rezultatów i oddziaływań. Byłoby to możliwe w przypadku, gdyby każdy z wnioskowanych projektów został opisany z odpowiednią szczegółowością, czyli był podparty studium wykonalności, opracowanym z dokładnością wymaganą dla projektów ZPORR. Trzeba przy tym wziąć pod uwagę, że zgodnie z wytyczną IZ ZPORR z dnia 23 grudnia 2004 r., znak: DRR-II-9520-2-MAJ/04, l.dz. 8283w/2004, z dniem 15 grudnia 2004 r. z systemu monitorowania ZPORR usunięte zostały wskaźniki oddziaływania na poziomie projektu. W konsekwencji beneficjent nie ma obowiązku uwzględniania ww. wskaźników we wniosku aplikacyjnym ani w sprawozdaniach. Stanowi to istotne ograniczenie metodologiczne opisywanego sposobu definiowania wskaźników Programu. Kolejnym defektem opisywanej metody jest ograniczenie się do zadań faktycznie zgłoszonych, co może nie odzwierciedlać rzeczywistych potrzeb Miasta w zakresie rewitalizacji, a będzie raczej oddawać potrzeby najbardziej przedsiębiorczych podmiotów. Z drugiej strony należy podkreślić, że tak skonstruowany Program będzie odzwierciedlał organizacyjne możliwości Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych.

Drugie ujęcie wskaźników Programu Rewitalizacji abstrahuje od informacji jednostkowych o projektach i bazuje na zagregowanych danych statystycznych. Ujęcie to także jest poprawne metodologicznie, jednakże pozostaje obarczone potencjalnym błędem, wynikającym z braku precyzyjnego monitoringu zjawisk na Obszarach Rewitalizacji. Dla obszarów tych – ustalonych w niniejszym dokumencie – nie było w przeszłości możliwości gromadzenia wydzielonych danych statystycznych. Stąd powstaje trudność określenia aktualnego stanu bazowego w odniesieniu do Obszarów Rewitalizacji. Zaproponowany poniżej (w kolejnych rozdziałach) system aktualizowania i monitorowania Programu pozwoli w przyszłości na bardziej dokładne określenie kolejnych stanów bazowych, a co za tym idzie – zastosowanie dokładniejszych miar stanów przyszłych. Innym ograniczeniem metodologicznym opisywanego ujęcia jest konieczność uwzględnienia w Programie

konkretnych zadań. Oznacza to w praktyce, że brak przygotowanych projektów i tak może uniemożliwić realizację teoretycznych wskaźników Programu.

Biorąc pod uwagę stopień szczegółowości wniosków opracowanych przez potencjalnych beneficjentów Programu, a zwłaszcza – sposób opisanie produktów i rezultatów każdego z projektów, za jedynie możliwą – na obecnym etapie przygotowania LPR – przyjęto metodę następującą:

- 1) produkty Programu – to agregat produktów wszystkich projektów, ujętych w tabelach 12, 13 i 14 (zgodnych ze wskaźnikami ZPORR),
- 2) rezultaty Programu – to suma najczęściej stosowanych rezultatów poszczególnych projektów, ujętych w tabelach 12, 13 i 14,²¹ (w tabelach tych, na obecnym poziomie przygotowania projektów przyjęto wybór wskaźników rezultatów ZPORR bez ich wymiarowania i wykorzystano również wskaźniki dla działań komplementarnych),
- 3) oddziaływania Programu – to ewaluacja ekspercka zmian, które winny nastąpić w wyniku realizacji projektów ujętych w niniejszym Opracowaniu.

Syntetyczną prezentację zmian wskaźników Programu Rewitalizacji przedstawiono w tabeli poniżej. Wśród oddziaływań Programu uwzględniono m.in. wskaźniki przyjęte w Strategii Rozwoju Miasta.

²¹ Tylko w 26 projektach podano zwymiarowane wskaźniki rezultatów.

Tabela 66. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu Rewitalizacji

Lp.	Nazwa wskaźnika osiągnięć	MIERNIK WSKAŹNIKA	Stan bazowy	Zmiana w okresie 2005 – 2006 (n+2)
GŁÓWNE PRODUKTY				
P.1	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	km	0	17,195
P.2	Powierzchnia wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	m ²	0	8540
P.3	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	m ²	0	7600
P.4	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	m ²	0	22 282,5
P.5	Powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	m ²	0	521860
GŁÓWNE REZULTATY				
R.1	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	szt.	0	119
R.2	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	osoby	0	114900
R.3	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	m ²	0	31 156
GŁÓWNE ODDZIAŁYWANIA				
O.1	Powierzchnia terenów objętych rewitalizacją	ha	0	1 746
O.2	Liczba mieszkańców objętych Programem Rewitalizacji	liczba mieszkańców	0	130 500
O.3	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji Programu Rewitalizacji	liczba nowych miejsc pracy	0	175
O.4	Spadek przestępczości na terenie objętym rewitalizacją	ilość popełnionych przestępstw kryminalnych rocznie na 1000 mieszkańców	37,7*	-5
O.5	Zwiększenie się wskaźnika wykrywalności przestępstw	wskaźnik wykrywalności przestępstw	38,3%*	+3%
O.6	Wskaźnik bezrobocia wśród mieszkańców terenów rewitalizowanych	spadek bezrobocia w Ścisłych Obszarach Rewitalizacji	20%*	-2%
O.7	Wskaźnik ubóstwa wśród mieszkańców terenów rewitalizowanych	spadek odsetka mieszkańców Ścisłych Obszarów Rewitalizacji korzystających z pomocy społecznej	10%*	-1%

Uwagi: *Stan bazowy podano na koniec grudnia 2003 r.

Źródło: Opracowanie własne Noworól Konsulting

6. Plan finansowy programu rewitalizacji

Źródła finansowania programu rewitalizacji obszarów miejskich w latach 2005-2006 przedstawia poniższa tabela. Zgodnie z wytycznymi „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”, planowane nakłady na realizację Programu ujęto przy uwzględnieniu następujących źródeł finansowania:

- Budżet JST,
- Budżet państwa,
- Środki prywatne,
- Środki UE.

Poniższe tabele przedstawiają ramowy plan finansowania projektów Programu Rewitalizacji w bieżącym okresie programowania, tzn. w latach 2005 – 2006, przy zachowaniu zasady n+2. Nie zgłoszono żadnego projektu, którego realizacja rozpoczynałaby się w kolejnym okresie programowania, czyli w latach 2007 – 2013.

Tabela 67. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji

	Zagregowane elementy Programu	Koszt całkowity projektów (tys. zł)
Cel 1	Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	175 510,3
Cel 2	Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	3 387,5
Cel 3	Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	11 105,0
	Razem - projekty Programu	190 002,8
	Zarządzanie Programem - 0,5% kosztów Programu	950,0
	Ogółem Program Rewitalizacji	190 952,8

Źródło: Opracowanie Noworól Consulting

Całkowity koszt projektów zgłoszonych we wnioskach do Ramowego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich wynosi ok. 190 mln zł. Przyjmując wysokość nakładów na zarządzanie Programem na poziomie 0,5%, należy spodziewać się powiększenia kosztów o ok. 950 tys. zł.

Przy obliczeniu udziału Miasta w kosztach kwalifikowanych kierowano się zasadą minimalizacji zaangażowania środków Gminy. Zatem dla projektów miejskich przyjmowano udział tych środków w wysokości 15%, przy 10% udziale budżetu państwa, oraz 75% współfinansowaniu przez EFRR, zgodnie z zapisami UZPORR.

Założono, że brak we wniosku informacji o środkach kwalifikowanych i niekwalifikowanych oznacza zgłoszenie jedynie wydatków kwalifikowanych.

Dla projektów, których charakter wskazuje, iż mogą generować znaczący zysk netto, przyjęto udział własny beneficjenta na poziomie 50% kosztów kwalifikowanych i także udział Unii Europejskiej.

W efekcie obliczono środki potrzebne do finansowania każdego z projektów, co przedstawia ZAŁĄCZNIK FINANSOWY PROGRAMU (str. 229 – 231). Należy podkreślić, że sposób finansowania poszczególnych projektów winien być szczegółowo przeanalizowany w trakcie

opracowania wniosku aplikacyjnego i może odbiegać od przyjętych w Programie założeń, co wykażą studia wykonalności lub biznes plany.

Niski udział środków prywatnych w Programie (4,3%) wynika z jego ramowego charakteru oraz krótkiego terminu naboru wniosków. Z kolei duża liczba projektów Beneficjentów Zewnętrznych wskazuje na zainteresowanie Programem i prawdopodobny, znaczący wzrost udziału środków niepublicznych po aktualizacji LPR.

W bieżącym okresie programowania środki budżetu Miasta stanowiąc będą ok. 12,5% Programu i ok. 23 mln zł. Zapotrzebowanie na środki Unii Europejskiej – to ok. 140 mln zł.

Szczegóły przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 68. Koszty kwalifikowane w latach 2005 – 2008 (tys. zł)

Zagregowane elementy Programu	Razem 2005-2006 (n+2)	Budżet JST - Gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE
Cel 1 Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	172 262,7	21 909,2	14 606,1	6 550,4	129 197,0
Cel 2 Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	3307,5	0,0	0,0	1171,3	2 136,2
Cel 3 Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	11105,0	1 333,5	889,0	553,8	8 328,8
Razem - projekty Programu	186 675,2	23 242,7	15 495,1	8 275,4	139 662,0

Źródło: Opracowane Noworól Konsulting

Analizując zaangażowanie samorządu Gliwic w realizację Programu Rewitalizacji należy dodatkowo uwzględnić następujące założenia:

- sposób finansowania każdego z projektów, opracowany w studium wykonalności, uwzględniać musi sposób przejściowego wyłożenia środków, do czasu refinansowania projektu przez Unię Europejską,
- w zależności od usytuowania organizacyjnego Operatora Programu (o czym – w kolejnych rozdziałach), Miasto będzie musiało uczestniczyć w kosztach zarządzania Programem.

V. SYSTEM OKRESOWEJ AKTUALIZACJI, MONITOROWANIA I OCENY

1. System wdrażania Programu

Program ma charakter operacyjny i – w procesie zarządzania rewitalizacją obszarów miejskich – stanowi część fazy planowania przekształceń społeczno – gospodarczych oraz funkcjonalno – przestrzennych. Program Rewitalizacji stanowi więc instrument Strategii Miasta i powinien zostać poddany uchwalonym przez Radę Miejską procedurom jej wdrażania. W szczególności dotyczy to następujących aspektów zarządzania:

- określenia cyklu aktualizacji Programu przez podmioty odpowiedzialne za implementację (co opisano poniżej, w niniejszym rozdziale),
- określenia systemu monitoringu, sprawozdawczości i oceny efektów Programu (co jest przedmiotem opisu w rozdziale następnym).

Strategia Rozwoju zawiera ściśle wskazówki w odniesieniu do fazy wdrożeniowej. System wdrożenia Strategii zakłada, że Prezydent Miasta m.in. nadzoruje realizację działań operacyjnych przez wskazanych w Strategii koordynatorów. Koordynatorzy działań operacyjnych zapewniają organizacyjną i techniczną realizację działań operacyjnych poprzez to, że:

- przedstawiają charakterystykę działania operacyjnego do Biura Rozwoju Miasta UM odpowiedzialnego za monitoring realizacji zapisów Strategii,
- zgłaszają zadania dla działań operacyjnych do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego oraz projektu Budżetu Miasta,
- koordynują realizację działań operacyjnych na wszystkich etapach, łącznie z etapem prac nad przygotowaniem wymaganych dokumentacji, ekspertyz i badań, tj. m.in. koncepcji lub programów, studiów wykonalności, ocen wpływu na środowisko, konsultacji społecznych,
- składają sprawozdania z realizacji działań operacyjnych do Biura Rozwoju Miasta UM,
- współpracują z komórkami odpowiedzialnymi UM w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych na realizację zadań operacyjnych.

Kluczowym zagadnieniem w określeniu systemu wdrożenia Programu powinno więc być zarysowanie struktury organizacyjnej i modelu funkcjonowania podmiotu zarządzającego (koordynatora działań operacyjnych), szczególnie w kontekście potrzeb współpracy z lokalnymi partnerami społeczno – gospodarczymi.

Mając na uwadze specyfikę Programu Rewitalizacji oraz fakt, że jest on wdrażany pilotażowo, przyjęć należy, że aktualizacja Programu będzie prowadzona nie rzadziej niż w okresie 2 letnim. W trakcie aktualizacji, zaistnieje możliwość wprowadzenia modyfikacji Programu w zakresie:

- korekty Obszaru Rewitalizacji,
- dostosowania celów i instrumentów Programu do zmian społeczno – gospodarczych i kontekstu planistycznego (np. istotną zmianę może spowodować zastąpienie dyrektyw ZPORR przez wymagania regionalnego programu operacyjnego, opracowanego dla województwa śląskiego),
- wprowadzania nowych zadań – działań, wynikających m.in. z pogłębienia społecznego rozumienia procesu rewitalizacji obszarów miejskich przez mieszkańców Gliwic.

Przyjęcie formuły aktualizacji zależeć będzie w znacznym stopniu od przyjętych standardów zarządzania, wdrażania i monitoringu tak Programu, jak i całego procesu rewitalizacji.

Poniżej zarysowano propozycje rozwiązań w tym zakresie.

1.1. Podmioty nadzorujące system wdrażania Programu oraz podmiot nim zarządzający

System wdrażania Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach winien, zgodnie z „Podręcznikiem procedur wdrażania ZPORR”, wskazywać i określać prawną formę zarządzającego programem.

Programy rewitalizacji mają charakter operacyjny i jako takie powinny identyfikować organizacyjne struktury, wdrażające planowane: cele, działania, zadania i ustalenia. Wśród struktur organizacyjnych wymienić należy dwa typy podmiotów:

- podmioty wykonawcze, czyli, wskazane w tabelach 63 – 65, jednostki realizujące poszczególne zadania/projekty,
- podmioty zarządzające, czyli jednostki koordynujące wdrożenie Programu, jako całości, a przy tym prowadzące jego aktualizację, monitoring i ocenę.

Dla określenia systemu wdrażania Programu, kluczowe znaczenie mają podmioty nim zarządzające. Istnieją przy tym następujące struktury organizacyjne, które mogłyby być bezpośrednio zaangażowane w zarządzanie Programem:

- organy gminy, powołane do zarządzania samorządem miejskim, na podstawie ustawowego umocowania (Rada Miejska, Prezydent Miasta),

- komórka Urzędu Miejskiego (lub miejska jednostka zarządzająca, poza strukturą Urzędu Miejskiego), na podstawie statutu Miasta i regulaminu organizacyjnego,
- specjalny podmiot zarządzający Programem, o ile zostanie ustanowiony.

Niepodważalna rola **organów Miasta** w zarządzaniu Programem polega na jego ukierunkowaniu, uchwaleniu, kontrolowaniu i ocenie z punktu widzenia lokalnej strategii rozwoju. Odnosi się to szczególnie do kontekstu celów przygotowania Programu (uszczegółowienie i wcielenie w życie instrumentów rozwoju Miasta, pozyskanie środków z funduszy strukturalnych, etc.).

Zgodnie z systemem wdrażania przyjętym dla Strategii Rozwoju Miasta należy założyć, iż rola organów Miasta będzie przedstawiała się następująco:

- Do wyłącznych kompetencji **Rady Miejskiej** zastrzeżone zostaje:
 - uchwalenie Programu Rewitalizacji,
 - nadzór nad realizacją Programu przez Prezydenta Miasta,
 - opiniowanie i uchwalanie zmian i aktualizacji Programu, przedstawionych przez Prezydenta Miasta.
- Do kompetencji **Prezydenta Miasta** należeć będzie:
 - realizacja zapisów Programu m.in. poprzez wyznaczenie Operatora Programu Rewitalizacji i nadzór nad jego działalnością oraz zapewnienie i uwzględnienie w planach budżetowych finansowania zadań ujętych w Programie, zgodnie z założonym udziałem Miasta,
 - podejmowanie decyzji o potrzebie weryfikacji Programu, m.in. na podstawie wniosków zarówno samego Operatora, jak i wniosków wydziałów i jednostek miejskich, a także partnerów społeczno-gospodarczych.

Wdrożenie Programu Rewitalizacji wymaga także szeregu działań, o charakterze wykonawczym, które powinny stanowić wyłączne zadanie jednostki, określanej w literaturze tematu, jako „Operator Programu Rewitalizacji”²²

Zadania Operatora obejmowałyby następujące elementy zarządzania Programem:

- aktualizację i kontynuację procesu planowania, w szczególności – w odniesieniu do zadań ujętych na kolejny okres programowania, ale również w odniesieniu do poszerzenia Ramowego Programu o działania realizowane w ramach mikroprogramów społecznych lub uwzględniające inne niż wynikające z poddziałania 3.3.1. ZPORR, tak źródła finansowania, jak i kategorie projektów,

²² Por. K. Skalski, „Rewitalizacja a aktywizacja regionu”, Urbanista, Nr 3/03, s. 24-25 i inne publikacje na stronach Forum Rewitalizacji: www.fr.org.pl.

- realizację Programu, w rozumieniu **koordynowania i animowania** działań administracji i Beneficjentów Zewnętrznych, w kierunku przestrzegania zasad wdrożenia, wymagań wewnętrznych (Miasta) i zewnętrznych (ZPORR), a także spójności Programu,
- organizację procesu upowszechnienia Programu i komunikacji społecznej, poza ściśle grono osób, związanych z samorządem Gliwic (organizacje pożytku publicznego, przedsiębiorcy, spółdzielnie mieszkaniowe, struktury partnerstwa publiczno – prywatnego),
- monitorowanie realizacji Programu,
- opracowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów Programu.²³

Operator powinien jednocześnie dysponować mechanizmami motywacyjnymi, mogącymi zainteresować użytkowników i potencjalnych inwestorów, a także pozwalającymi wzmocnić wiarygodność Programu i wykazywać inwestorom ich interes w przystąpieniu do niego.

Zdaniem ekspertów rewitalizacji „...zadaniem tej instytucji (operatora) byłoby więc ułatwianie realizacji projektów (przygotowanie i uwiarygodnienie studiów wykonalności, uzyskiwanie pożyczek remontowych w banku, subwencji niezbędnych do „domknięcia” studium wykonalności projektu remontu, mobilizowanie inwestorów i wykonawców, pomoc w zamianie mieszkań, przesiedleniach. Tak rozumiany operator pobudza dynamikę programu, lecz nie rości sobie prawa ani do zastępowania właścicieli, ani do kumulowania ich majątku na jakikolwiek okres. Nie wyklucza to faktu, że w konkretnych umowach z właścicielami (we wszystkich sektorach własności) może na podstawie indywidualnej umowy stać się również inwestorem zastępczym.”²⁴

Zakres zadań Operatora Rewitalizacji obejmuje zatem również działania, wymagające wiedzy i doświadczenia, obejmujące m.in.:

- problematykę badań ankietowych,
- przygotowanie biznes – planów i studiów wykonalności zadań, pod kątem wymagań ZPORR, a w przyszłości regionalnego programu operacyjnego,
- koordynację publicznych i prywatnych programów inwestycyjnych wraz z ich finansowaniem i wdrażaniem,

²³ Por. propozycje zawarte w rozdziale VII Sposoby monitorowania

²⁴ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

- zarządzanie kwestiami społecznymi, dotyczącymi: przesiedleń, współpracy z pracownikami służb socjalnych, współpracy między różnymi partnerami rynku mieszkaniowego w sektorze socjalnym,
- kwestie bezrobocia i marginalizacji społecznej oraz włączania się w programy zatrudnienia bezrobotnych,
- animowanie partnerstwa różnych podmiotów, a w tym: ich identyfikację, określanie grup interesów, zarządzanie konfliktami interesów i ich usuwanie, prowadzenie mediacji i dochodzenie do konsensusu,
- wymagania Unii Europejskiej w odniesieniu do wspierania rozwoju regionalnego w kwestiach: sposobów finansowania programów rewitalizacji, zasad udziału poszczególnych partnerów, etc.²⁵

Biorąc pod uwagę opisane wymagania, rozważyć należy adekwatność różnych struktur zarządczych, mogących przejąć funkcję Operatora Programu, w tym następujące warianty formuły organizacyjnej:

- Operator w strukturze Urzędu lub jako miejska jednostka organizacyjna;
- Operator, jako organizacja zewnętrzna, wspierana przez samorząd Miasta:
 - Istniejąca Agencja Rozwoju Lokalnego sp. z o.o. z siedzibą w Gliwicach,
 - Fundacja Miasta,
 - Organizacja pozarządowa działająca na zlecenie Miasta.

W opinii autorów, praktyczne uwarunkowania, łączące wdrażanie Programu z innymi działaniami o charakterze wykonawczym, wymagają, by wybór najlepszego wariantu organizacyjnego pozostawiony był do decyzji Prezydenta Miasta.

Bardziej szczegółowe uwarunkowania wyboru typu Operatora zamieszczono poniżej.

Operator w strukturze urzędu lub jako miejska jednostka organizacyjna

Najprostszą formułą organizacyjną funkcjonowania Operatora jest umiejscowienie go w strukturze Urzędu Miejskiego. Prezydent Gliwic przed przystąpieniem do opracowywania LPR oraz samego procesu rewitalizacji, wyznaczył osobę koordynatora działań w postaci ustanowienia funkcji Pełnomocnika Miasta ds. Rewitalizacji, którą objął Zastępca Prezydenta

²⁵ Opracowano na podstawie: A. Czyżewska, „Finansowanie programów rewitalizacji z Funduszy Strukturalnych”, Świat Nieruchomości nr 39, KIN, Kraków 2003.

Miasta. Szeroki zakres działań Operatora, wymaga jednak, jak wskazano wyżej, wyznaczenia podmiotu zarządczego o bardziej sformalizowanej strukturze, którego rola odpowiadałaby oczywiście, przyjętym dotąd przez władze Miasta rozwiązaniom oraz istniejącym w Mieście standardom zarządzania.

Oznacza to, że Miasto może:

- włączyć zadania Operatora do bieżącej działalności jednego z wydziałów lub innych jednostek w strukturze urzędu (np. poprzez poszerzenie działalności Biura Rozwoju Miasta) oraz utrzymanie zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji,
- ustanowić nowego Operatora w odniesieniu do całego Obszaru Rewitalizacji, poprzez utworzenie odrębnej jednostki do tych celów, w tym w formie jednostki budżetowej poza Urzędem Miejskim,
- przekazanie funkcji Operatora jednej z istniejących miejskich jednostek organizacyjnych (np. Gliwickiemu Centrum Organizacji Pozarządowych).

Przy określaniu Operatora w ramach działalności jednostek Miasta, należy przy tym zwrócić uwagę na to, aby mógł on stać się bardziej organizatorem i animatorem współpracy różnych podmiotów, niż – podmiotem bezpośrednio wdrażającym zadania inwestycyjne. Należy zatem wziąć pod uwagę takie usytuowanie Operatora, które pozwoli na większą samodzielność organizacyjną niż w przypadku komórki Urzędu. Będąc instytucją poza Urzędem, dla przyczyn opisanych poniżej, jednostka taka może być lepiej postrzegana przez zewnętrznych partnerów procesu rewitalizacji.

Operator jako spółka z udziałem Miasta – Agencja Rozwoju Lokalnego

Kolejnym wariantem usytuowania Operatora, pozwalającym z jednej strony na bezpośredni nadzór samorządu miejskiego nad wypełnianiem obowiązków tego podmiotu, a z drugiej na zapewnienie samodzielności organizacyjnej i klimatu współpracy jest ARL jako operator Programu. Jednocześnie nie bez znaczenia jest fakt zdolności organizacyjnych Operatora przy wdrażaniu procesu rewitalizacji zarówno w przyszłych okresach programowania, jak i w szerokim zakresie obejmującym tzw. mikroprogramy społeczno-gospodarcze. Zgodnie z istniejącą obecnie sytuacją (udziałem Spółki w zainicjowanym procesie rewitalizacji), wydaje się, iż szczególnie korzystnym byłoby umocowanie jako Operatora Programu – Agencji Rozwoju Lokalnego sp. z o.o. z udziałem Miasta, która już od kilku lat z powodzeniem zajmuje się animacją społeczno-gospodarczą Gliwic, poprzez wdrażanie instrumentów rozwoju gospodarczego (w postaci m.in. inkubatora przedsiębiorczości) oraz prowadzoną działalnością szkoleniowo-doradczą, w tym w zakresie programowania rozwoju.

Dotychczasowe doświadczenia tego podmiotu we współpracy z różnymi partnerami oraz w prowadzeniu szerokiego zakresu działalności, kierowanej również do lokalnych społeczności, powinny pozwolić na zbudowanie zaufania zarówno ze strony władz samorządowych, jak mieszkańców i Beneficjentów Zewnętrznych Programu.

Operator jako fundacja

Doświadczenia międzynarodowe, zwłaszcza francuskie, wskazują na celowość powołania Operatora w postaci zewnętrznej jednostki organizacyjnej o charakterze niedochodowym, np. w formie organizacji pożytku publicznego. Wyłączenie organizacji Operatora ze struktur samorządowych ma znaczenie wobec wagi, którą przywiązywać się winno do komunikacji społecznej w trakcie realizacji Programu. Niedochodowy i apolityczny charakter zarządcy Programu może sprzyjać zdobywaniu niezbędnej wiarygodności w społeczności lokalnej. Powołana struktura organizacyjna powinna przy tym pełnić rolę usługową w stosunku do rozmaitych właścicieli nieruchomości.²⁶

Wśród organizacji, nie nastawionych na zysk, stosowną formę prawną posiadają: stowarzyszenie i fundacja. Z uwagi na konieczność zabezpieczenia interesów Miasta, autorzy rekomendują formę fundacji, jako bardziej praktyczną dla celów wdrożenia Programu Rewitalizacji. Fundatorem byłoby w tym przypadku Miasto Gliwice. Miasto, jako fundator, wskazywałoby cel fundacji oraz składniki majątkowe przeznaczone na jego realizację. Ustawa o fundacjach wskazuje, iż składnikami tymi mogłyby być pieniądze, papiery wartościowe, oraz oddane fundacji na własność rzeczy ruchome i nieruchomości.²⁷

Fundator, ustalając skład Zarządu fundacji powinien umożliwić zgłaszanie kandydatur na członków Zarządu beneficjentom Programu, tak, aby zapewnić im jak najszersze uczestnictwo i wpływ na zarządzanie procesem rewitalizacji. Miasto powinno rozważyć wyposażenie fundacji w pomieszczenia biurowe oraz przestrzeń, pozwalającą na prowadzenie spotkań, konferencji, negocjacji z uczestnikami procesu.

Przy fundacji powstać może (zgodnie z zapisami statutu) Rada Programowa, w której powinni znaleźć się przedstawiciele Beneficjentów Zewnętrznych: spółdzielni, wspólnot mieszkaniowych, zarządcy lokalami komunalnymi, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych lub ich samorządów, funkcjonujących na Obszarach Rewitalizacji.

Rekomendując zewnętrzne usytuowanie Operatora Programu Rewitalizacji, warto jeszcze raz podkreślić, iż pozwoliłoby to na zapewnienie większej otwartości podmiotu na zmiany

²⁶ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

²⁷ Por. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 1984 r., Nr 21, poz. 97).

polityki Miasta w odniesieniu do wymagań przyszłych regionalnych programów operacyjnych, przy jednoczesnej możliwości rozszerzenia zadań na kwestie rewitalizacji obszarów przemysłowych.

2. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej

2.1 System monitorowania Programu Rewitalizacji

W celu racjonalnego, sprawnego i efektywnego wykorzystania środków strukturalnych, Unia Europejska nakłada na państwa członkowskie, obowiązek monitorowania wydatków i efektów rzeczowych wdrażania programów operacyjnych²⁸. Podręcznik wdrażania procedur ZPORR definiuje monitorowanie jako proces systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty programu. Tak rozumiany monitoring spełnia także rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach.

W monitorowaniu brać winny udział wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie Programu Rewitalizacji.

2.1.1 Instytucje zaangażowane w proces monitorowania

Do instytucji i podmiotów biorących udział w monitoringu Programu Rewitalizacji zaliczyć należy w szczególności:

- W odniesieniu do monitoringu projektów, otrzymujących wsparcie w ramach poddziałania 3.3.1. ZPORR, i monitoringu ZPORR:
 - Instytucja Płatnicza,
 - Komitet Monitorujący ZPORR,
 - Instytucja Zarządzająca ZPORR,
 - Podkomitety Monitorujące Komponenty Regionalne ZPORR,
 - Instytucja Pośrednicząca – Urząd Wojewódzki,
 - Beneficjent,
 - Jednostka Monitorująca – Kontrolna (EFRR lub EFS),
 - Krajowa Jednostka Oceny;
- W odniesieniu do monitoringu Programu Rewitalizacji:
 - Radę Miejską w Gliwicach,
 - Prezydenta Miasta Gliwice,

²⁸ Rozporządzenie ramowe nr 1260/1999/WE, tytuł IV, rozdział I, art. 34 i dalsze.

- Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miejskiego lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę nad istotnymi dla procesu rewitalizacji sferami,
- Operatora Programu Rewitalizacji,
- Beneficjentów Programu Rewitalizacji;
- W odniesieniu do monitoringu projektów ujętych w Programie Rewitalizacji:
 - Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miejskiego lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę, nad istotnymi dla procesu rewitalizacji sferami,
 - Operatora Programu Rewitalizacji,
 - Beneficjentów Programu Rewitalizacji.

Dla osiągnięcia wskaźników Programu Rewitalizacji, szczególna rola w procesie monitoringu przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych, ujętych w nim projektów, w tym przygotowywania i przedkładania Instytucji Pośredniczącej okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z ich realizacji.

Na poziomie monitorowania Programu Rewitalizacji głównym podmiotem, monitorującym oraz dokonującym oceny osiągnięcia założonych wskaźników, stać się powinien Operator Programu, a w odniesieniu do osiągnięcia celów szczegółowych i ogólnych rewitalizacji Rada Miejska oraz Prezydent Miasta.

Rola Operatora Programu obejmować powinna jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość dotyczącą tzw. mikroprogramów społeczno - gospodarczych, tworzonych dla rozwiązywania konkretnych spraw z konkretnymi partnerami w wyznaczonych lokalizacjach. Sprawozdania z realizacji programów (rzeczowo-finansowe) przedkładane być powinny przez Operatora Prezydentowi Miasta w cyklach kwartalnych i w formie sprawozdania rocznego, a także załączane do sprawozdania z realizacji całego Programu Rewitalizacji przedkładanego corocznie Radzie Miejskiej.

Jednostki organizacyjne Urzędu Miejskiego lub jednostki Miasta będą brały bezpośredni udział w monitorowaniu projektów, zgłoszonych i zarządzanych przez siebie, tak jak każdy beneficjent Programu. Z drugiej strony mogą włączać się w proces monitorowania, w związku z udostępnianiem przez nie danych o stanie spraw, prowadzonych przez Miasto i jego jednostki, a dotyczących inwestycji, zgłoszonych jako projekty do Programu Rewitalizacji.

2.1.2. Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu

Jednym z celów monitoringu jest dostarczanie informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania pomocy – na poziomie pojedynczego projektu i całego Programu.

Zgodnie z zasadami przyjętymi w „Podręczniku wdrażania...” w zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzielimy na rzeczowy i finansowy. Zakłada się przyjęcie tej systematyki dla Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach.

Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych, obrazujących postęp we wdrażaniu programu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do ustalonych celów.

Zgodnie z Uzupełnieniem ZPORR oraz wytycznymi Komisji Europejskiej, dane wykorzystywane przy monitorowaniu powinny zostać skwantyfikowane i obrazować postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań, w podziale na trzy kategorie wskaźników:

- wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działalności i są liczone w jednostkach materialnych,
- wskaźniki rezultatu, odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Programu, które mogą mieć formę wskaźników materialnych lub finansowych,
- wskaźniki oddziaływania, obrazujące konsekwencje Programu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów (mogą przybrać formę oddziaływań bezpośrednich, jak i oddziaływań pośrednich).

Wskaźniki, z wyjątkiem oddziaływań, formułowane są już w trakcie opracowywania wniosków o finansowanie poszczególnych projektów.²⁹

Studia wykonalności projektów stanowią zatem podstawę do monitorowania efektów rzeczowych przez odpowiednie podmioty.

Zgodnie z „Podręcznikiem wdrażania...” poziom wymaganej kwantyfikacji celów zależy od rodzaju interwencji. W przypadku tych celów, które nie mogą być skwantyfikowane *ex-ante*, wskaźniki będą musiały być dopracowane już we wczesnej fazie wdrażania.

Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych, dotyczących finansowych aspektów realizacji Programu i stanowi podstawę do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego

²⁹ Obecnie nie istnieje obowiązek określania oddziaływań poszczególnych projektów zgłaszanych do współfinansowania w ramach ZPORR.

środków. Na poziomie Programu Rewitalizacji zakłada się monitoring finansowy zgodnie z zapisami zawartymi w UZPORR.

Oznacza to, iż odbywa się on w oparciu o sprawozdania – okresowe, roczne oraz końcowe (obejmujące projekt, cele szczegółowe, Program Rewitalizacji), które przedstawiane są:

- Operatorowi Programu – w formie kopii sprawozdań, przedkładanych Instytucji Zarządzającej przez beneficjentów projektów, które uzyskały wsparcie w ramach poddziałania 3.3.1. ZPORR,
- Operatorowi Programu – w formie sprawozdań, przedkładanych przez beneficjentów Programu, którzy nie pozyskali środków z Funduszy Strukturalnych, ale rozpoczęli realizację projektów, ujętych w Programie Rewitalizacji i wykorzystują inne publiczne źródła finansowania, w tym środki Miasta,
- Prezydentowi Miasta – w formie sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu, dotyczących finansowania w odniesieniu do Programu – w podziale na cele szczegółowe rewitalizacji, a w odniesieniu do projektów miejskich – z realizacji poszczególnych projektów,
- Radzie Miejskiej – w formie rocznych sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu w zakresie realizacji i sposobu finansowania Programu Rewitalizacji.³⁰

Dane zawarte w tych sprawozdaniach obejmować powinny wysokość wkładu finansowego, pochodzącego ze środków publicznych (wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stan zaawansowania realizacji zadania w ujęciu procentowym), z wyszczególnieniem:

- wkładu wspólnotowego: ogółem oraz środków z EFRR/EFSD,
- krajowego wkładu publicznego: ogółem oraz budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego szczebla regionalnego, budżet Miasta, inne środki publiczne (fundusze celowe, środki specjalne),
- środków z pożyczek na prefinansowanie,
- środków z pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego,
- środków prywatnych,
- innych środków.

³⁰ Por.: Niżej. Te rozwiązania przyjęto również dla sprawozdawczości kompleksowej (obejmującej monitoring rzeczowy).

Dodatkowo sprawozdania winny zawierać informacje na temat postępu realizacji planu finansowego odpowiednio projektu lub Programu, w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny.³¹

2.1.3 Sprawozdawczość

Monitorowanie rzeczowe i finansowe odbywać się powinno na podstawie dostarczanych sprawozdań z realizacji: okresowych, rocznych i końcowych. Sprawozdawczość zakłada bieżący i okresowy przepływ informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Programu.

Elementami systemu sprawozdawczości w przypadku Programu Rewitalizacji są:

- instytucje i podmioty otrzymujące i sporządzające sprawozdania, tu: Rada Miejska, Prezydent Miasta, Operator Programu, beneficjenci,
- przedmiot sprawozdania, tj. informacje o postępie realizacji projektu, celów szczegółowych oraz całego Programu,
- narzędzia sprawozdawczości, tj. sprawozdania, umowy o dofinansowanie i wnioski aplikacyjne / o refundację,
- okresy sprawozdawcze.

Kompleksowe sprawozdanie, obejmujące dane umożliwiające skuteczny monitoring rzeczowy i finansowy, powinno zawierać dane zgodnie z wymogami ZPORR w tym zakresie, a w szczególności:

- informacje ogólne;
- informacje dotyczące przebiegu rzeczowego realizacji projektu lub Programu;
 - na poziomie Programu: informacje dotyczące zgłoszonych do realizacji projektów, podpisanych umów lub podjętych decyzji, celów głównych i szczegółowych, stopnia osiągnięcia założonych w Programie wskaźników monitorujących,
 - na poziomie projektu: informacje dotyczące podpisanych umów lub podjętych decyzji, stanu realizacji celów projektu, stopnia osiągnięcia założonych w nim wartości wskaźników;
- informacje dotyczące postępu finansowego, według źródeł pochodzenia środków, zawierające w szczególności zestawienie poniesionych wydatków, zrealizowanych płatności oraz ocenę poziomu wykorzystania środków;

³¹ Dokładne opisy systemu sprawozdawczości oraz Systemu Informatycznego Monitoringu i Kontroli ZPORR, zawarte są w „Podręczniku wdrażania procedur ZPORR”.

- prognozę przebiegu realizacji Programu lub projektu w kolejnym okresie sprawozdawczym - dla sprawozdań okresowych lub rocznych;
- informacje na temat przestrzegania polityk Wspólnoty przy realizacji projektu lub Programu;
- informacje na temat wypełniania zobowiązań w zakresie informacji i promocji;
- informacje na temat sprawności systemu realizacji;
- informacje o napotkanych problemach, przeprowadzonych kontrolach oraz stwierdzonych nieprawidłowościach.

Założyć należy, iż sprawozdanie okresowe może nie zawierać informacji, dotyczących stopnia osiągnięcia wartości wskaźników monitorujących rezultat i oddziaływania, a jedynie wskaźniki produktu.

Sprawozdania będą składane w formie zgodnej z zasadami, obowiązującymi przy składaniu sprawozdań, odpowiadających wymaganiom każdego z podmiotów monitorujących.

2.1.4 Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitorowania

Wskaźniki monitorowania podzielono na kategorie: produktu, rezultatu i oddziaływania.

Wszystkie wskaźniki mierzone będą cyklicznie. Częstotliwość pomiaru wskaźników jest uzależniona od kategorii wskaźnika. Bazowym okresem, wobec którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok (lub jego ostatni kwartał) poprzedzający rok, w którym rozpoczęto wdrażanie Programu.

Częstotliwość pomiaru w zależności od kategorii wskaźników i przedmiotu sprawozdawczości przedstawia poniższa tabela.

Tabela 69. Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników

Przedmiot sprawozdawczości	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki oddziaływania	Podmiot składający sprawozdanie	Podmiot monitorujący
Projekt	Okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie lub po zakończeniu projektu	-	Beneficjent	Prezydent Miasta (projekty miejskie); Operator Programu (wszystkie projekty); podmioty wynikające z systemu wdrożenia ZPORR (projekty dofinansowane z EFRR/ERDF);
Cel szczegółowy	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie lub zgodnie z zapisami umowy o dofinansowanie działania	corocznie	Operator	Prezydent Miasta
Cel główny	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Operator	Prezydent Miasta, Rada Miejska
Program Rewitalizacji	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Prezydent Miasta lub Operator	Rada Miejska

Źródło: Opracowanie Noworól Konsulting (na podstawie Podręcznika procedur wdrażania ZPORR)

3. Sposoby oceny Programu Rewitalizacji

Ocena (ewaluacja) Programu Rewitalizacji pozwala oszacować oddziaływanie samego Programu, jak i pomocy publicznej, w tym pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w odniesieniu do założonych celów.

Zgodnie z „Podręcznikiem wdrażania...”, wyniki oceny powinny zostać wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena udziela odpowiedzi na pytanie o celowość / trafność i wartość dodaną interwencji planowanej, przeprowadzanej lub zakończonej. Warunkiem dobrej oceny jest dostępność danych i terminowość raportowania przez wszystkie podmioty zaangażowane w system wdrażania Programu.

Zgodnie z interpretacją przedstawioną w tym podręczniku i przyjętą dla ewaluacji niniejszego Programu, ocena bada sam program i jego efekty długotrwałe, czyli oddziaływania.

Wiąże się zatem z przedstawionym wyżej monitoringiem rzeczowym.

3.1 Rodzaje oceny

Proponuje się, by system i rodzaje oceny Programu odpowiadały metodologii zawartej w UZPORR. Pozwoli to na wykorzystanie do oceny, opisanego powyżej, systemu sprawozdawczości.

Ocena przed realizacją programu (ocena *ex-ante*)

Celem oceny *ex-ante* jest dostarczenie danych dla przygotowania (aktualizacji) Programu i zawartych w nim planów, dzięki oparciu się na doświadczeniach z ubiegłych okresów programowania (wynikach oceny *ex-post*). Ogólnie – ocena *ex-ante* zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji oraz analizę SWOT rozwoju Miasta i obszarów rewitalizacji. W związku z wymogiem zgodności Programu Rewitalizacji z politykami wspólnotowymi i politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a także polityką regionalną państwa i regionu, ewaluacja Programu winna uwzględniać jego wpływ na realizację tych zasad.

W sytuacji opracowania Programu Rewitalizacji po raz pierwszy, nie istnieje możliwość odniesienia się do ocen poprzedniego okresu programowania. Za podstawę oceny *ex-ante* Programu Rewitalizacji, traktować należy opis identyfikacji problemów Miasta, przedstawiony syntetycznie w podrozdziałach: III/1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, a dotyczących identyfikacji problemów Miasta w odniesieniu do procesu rewitalizacji. Próbę wstępnego określenia stopnia oddziaływania Programu na cele rewitalizacji stanowią wskaźniki Programu, opisane w podrozdziale IV/5: „Oczekiwane wskaźniki produktów, rezultatów i oddziaływania Programu”.

Pierwszą pełną ocenę *ex-ante* Programu przeprowadzić winien Operator Rewitalizacji, posiadając pełną informację o celach, działaniach i projektach włączonych do LPR. Zakłada się, iż organizowanie kolejnych ocen *ex-ante* wiązać się będzie z aktualizacją Programu, wynikającą z kolejnych okresów programowania oraz należeć będzie do obowiązków Operatora Programu.

Ocena w połowie okresu realizacji (ocena *mid-term*)

Podobnie jak dla ZPORR, z uwagi na krótki okres programowania 2005-2006, nie przewiduje się przeprowadzenia oceny średniookresowej Programu Rewitalizacji. Ta forma oceny wprowadzona być winna podczas aktualizacji Programu na kolejny okres programowania.

Ocena na zakończenie Programu (ocena *ex-post*)

Celem oceny *ex-post* będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu Rewitalizacji, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju Miasta, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu.

Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać powinien Operator Programu z udziałem Prezydenta Miasta i Rady Miejskiej, jako organu przyjmującego wyniki oceny. Ocenę przeprowadzić powinni **niezależni ewaluatorzy**. Przyjąć można, podobnie jak dla ZPORR, iż ocena powinna zostać zakończona nie później niż 3 lata po zakończeniu okresu programowania.

Ocena bieżąca (ocena *on-going*)

Niezależnie od prowadzenia powyżej wymienionych form ewaluacji, Rada Miejska, Prezydent Miasta oraz Operator mogą inicjować bieżącą ocenę Programu Rewitalizacji, której przedmiotem jest efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania (np. w ramach systemu monitorowania wdrażania Strategii Rozwoju Miasta).

3.2 Kryteria oceny

Za główne kryteria oceny Programu Rewitalizacji, przyjąć należy kryteria stosowane przy ocenie ZPORR, do których należą:

- **Trafność** – kryterium, pozwalające ocenić, w jakim stopniu cele Programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy, np. na poziomie Obszaru Rewitalizacji, Miasta, regionu. Trafność jest głównym kryterium przy przeprowadzaniu oceny *ex-ante* i *mid-term*.
- **Efektywność** – kryterium, pozwalające ocenić poziom „ekonomiczności” Programu, czyli stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- **Skuteczność** – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.
- **Użyteczność** – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada potrzebom grup docelowych.
- **Trwałość** – kryterium, pozwalające ocenić, na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu, będą trwać po jego zakończeniu. Ma zastosowanie przy ocenie wartości Programu w kategoriach jego użyteczności, w dłuższej perspektywie czasowej. W ocenie *ex-post* zaś, zwłaszcza realizowanej w dłuższym odstępie czasu po zakończeniu Programu, można zbadać, na ile zmiany wywołane jego oddziaływaniem są rzeczywiście istotnie trwałe.

3.3 Zaangażowane podmioty i ich rola w procesie oceny programu

Do obowiązków Operatora Programu Rewitalizacji w zakresie oceny będzie należało:

- organizowanie i nadzorowanie ewaluacji,
- udostępnianie informacji niezbędnych do wykonania badania,
- zapewnienie, że wyniki przeprowadzonych badań zostaną wykorzystane.

Przewiduje się, że **Operator Programu** opowiadał będzie za:

- przygotowanie oceny *ex-ante*,
- współpracę z uczestnikami procesu rewitalizacji w zakresie organizacji oceny *ex-post*, inicjowanie badań nad efektywnością wykorzystywanych instrumentów i systemów wdrażania (ocena bieżąca),
- gromadzenie informacji o przeprowadzonych ocenach i badaniach oraz raportów prezentujących ich wyniki,
- przyjmowanie raportów z oceny,
- wykorzystywanie wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych we wdrażaniu Programu,
- opracowywanie sposobów oraz nadzorowanie wykorzystania wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych przez beneficjentów Programu,
- udostępnianie danych oraz zgromadzonych dokumentów w ramach monitoringu, w tym okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji Programu,
- udostępnianie wiedzy posiadanej przez osoby odpowiedzialne za zarządzanie poszczególnymi elementami Programu, poprzez umożliwienie ewaluatorom przeprowadzenia z nimi wywiadów.

W procesie oceny Programu **Prezydent Miasta**:

- podejmuje decyzję o podjęciu ocen uzupełniających,
- nadzoruje działania Operatora w zakresie ewaluacji,
- zatwierdza raporty ewaluacyjne,
- udostępnia wiedzę na temat Programu.

W procesie oceny Programu **Rada Miejska** odpowiada za:

- ustalanie standardów ewaluacji Programu Rewitalizacji,
- ostateczne zatwierdzanie wyników oceny Programu.

3.4 Zarządzanie oceną

Ewaluacje Programu Rewitalizacji przeprowadzane powinny być przez zewnętrznych ewaluatorów, wybieranych przez Operatora lub Prezydenta Miasta w drodze przetargu. Badania przeprowadzane będą zgodnie z priorytetami ustalonymi przez zamawiającego we współpracy z Radą Miejską. Priorytety te zostaną sformułowane w projekcie ewaluacji i zapisane w warunkach kontraktu. Wyniki z ewaluacji zaprezentowane zostaną w formie raportu, zawierającego rekomendacje, które wykorzystane zostaną przy realizacji Programu.

Roczny plan ewaluacji

Ewaluacje przeprowadzane być powinny na podstawie planu ewaluacji, sporządzanego przez Operatora w porozumieniu z Prezydentem Miasta i Radą Miejską. Plan zawierać będzie ilość, terminy oraz w zarysie charakter przewidywanych ewaluacji.

W celu inicjowania partnerstwa, także w procesie ewaluacji Programu, proponuje się powstanie **ciała doradczego** (powoływanego przez Prezydenta Miasta spośród radnych miejskich oraz przedstawicieli beneficjentów Programu), do którego zadań należeć będzie:

- pomoc przy formułowaniu zagadnień i pytań do ewaluacji,
- pomoc w sformułowaniu warunków kontraktu,
- ułatwienie ewaluatorowi dostępu do informacji potrzebnych do przeprowadzenia badań,
- systematyczne akceptowanie przeprowadzonych etapów ewaluacji,
- przeprowadzenie oceny jakości ewaluacji (np. zaopiniowanie wstępnej wersji raportu),
- opiniowanie raportu końcowego z ewaluacji.

Projekt ewaluacji

Przed każdą oceną sporządzony zostanie projekt ewaluacji, określający potrzeby związane z zamawianym badaniem. Projekt ewaluacji zawierać winien następujące elementy:

- opis przedmiotu ewaluacji,
- pytania ewaluacyjne,
- kryteria ewaluacji,
- wskaźniki ewaluacyjne,
- metody badawcze,
- opis próby badawczej,
- format raportu.

Wstępny projekt ewaluacji sporządzany będzie przez Operatora i stanowić będzie podstawę do negocjacji warunków kontraktu oraz dyskusji z ewaluatorem zewnętrznym. Końcowym produktem ewaluacji jest raport ewaluacyjny, przekazywany Prezydentowi Miasta oraz Operatorowi Programu. Raport ewaluacyjny zawierać powinien następujące elementy:

- przedmiot badania i kontekst ewaluacji – w celu zaprezentowania tego, co i w jakich okolicznościach było badane,
- procedurę badawczą – koncepcja oceny, jej projekt i stosowane metody,
- wyniki badania i przedstawienie zebranych podczas ewaluacji danych – informacja o zebranych danych, interpretacja danych, wyniki badań,
- wnioski z ewaluacji – z uwzględnieniem specyfiki badanego obszaru, traktując ewaluowany obszar jako całość, pokazując zarówno zalety, jak i słabości,
- rekomendacje – zalecenia i sugestie ułatwiające podejmowanie decyzji.

Raport podlega ocenie i opinii ciała doradczego oraz zatwierdzeniu przez Radę Miejską. Raport będzie udostępniony grupie odbiorców, zgodnie ze sporządzoną listą odbiorców ewaluacji. Wyniki ewaluacji powinny również dostępne na żądanie.

4. Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

Rola partnerskiej współpracy w procesie rewitalizacji obszarów miejskich (w tym przy wdrażaniu Programu Rewitalizacji oraz realizacji ujętych w nim projektów) jest szczególnie podkreślana w dokumentach Unii Europejskiej oraz ZPORR, UZPORR i wszelkich wytycznych, dotyczących realizacji działania 3.3. ZPORR. Wybór formuły, w jakiej odbywać się będzie tworzenie zasad oraz realizacja samego partnerstwa, pozostawiono jednak władzom i społecznościom lokalnym.

W niniejszym Programie podstawową rolę w inicjowaniu współpracy pomiędzy sektorami odegrać winien podmiot zarządzający – Operator Programu. W zależności od przyjętej formuły³², rozmaicie widzieć można jego działania na rzecz budowania współpracy.

Proponowany, w jednym z wariantów organizacyjnych, status prawny Operatora, jako fundacji powołanej w celu wdrażania Programu, stanowiłby – w samej swojej formule – realizację zasady partnerstwa w procesie rewitalizacji. Oznaczałoby to bowiem konieczność wypracowania spójnego i wspólnego sposobu działania ponad jednostkowymi celami partnerów procesu (władz lokalnych, beneficjentów Programu, podmiotów włączanych

³² Por. podrozdział V/1 System wdrażania Programu

w realizację projektów) oraz przeznaczenie przez wszystkich uczestników pewnej części własnych zasobów (czasu, pracy, informacji, środków) na rzecz realizacji Programu. Z tego także względu, formuła fundacji lub stowarzyszenia, przyjmujących rolę Operatora Programu, wydaje się być optymalną dla osiągnięcia szerokiego partnerstwa i udziału różnych podmiotów i sektorów we wdrażaniu oraz finansowaniu.

Niezależnie od przyjętego ostatecznie statusu Operatora Programu, w trakcie jego realizacji zapewnione zostanie wdrażanie instrumentów budowy i funkcjonowania szeroko rozumianego partnerstwa.

Opierać się ono może na wykorzystaniu następujących instrumentów:

- Stworzenie w ramach działalności Operatora Programu tzw. One Stop Centre (Centrum Jednej Wizyty), pozwalającego w jednym miejscu i niedługim czasie na uzyskanie pełnej informacji o:
 - możliwościach zainwestowania,
 - możliwościach pozyskania partnera,
 - ofertach dzierżawy, najmu lokali użytkowych lub poddzierżawy, podnajmu lokalu lub pomieszczeń, w powstających w ramach Programu powierzchniach publicznych i użytkowych (komercyjnych, ale także związanych z możliwością podnajmu innej organizacji pozarządowej powierzchni w siedzibie/obiekcie organizacji, biorącej udział w Programie),
 - przetargach i konkursach ofert organizowanych w ramach realizacji Programu.
- Uwzględnianie w rutynowej pracy Urzędu Miejskiego w Gliwicach potrzeby koordynacji działań programowych i planistycznych, dostosowanych do zapisów Programu Rewitalizacji. Bezpośrednio łączy się to z możliwością wykorzystywania Programu do poszerzania bazy inwestycji publicznych, oraz do włączania partnerów społecznych w system finansowania i realizacji miejskich inwestycji.
- Stworzenie procedur wprowadzania nowych inwestycji do Wieloletnich Planów Inwestycyjnych, które to procedury uwzględnią podmioty sektora prywatnego i organizacje pozarządowe z Obszaru Rewitalizacji przy opracowaniu programu projektów oraz możliwych sposobów ich finansowania.
- Wykorzystanie stron internetowych Miasta m.in. do:
 - Public Relations Programu Rewitalizacji w pełnym, opisanym poniżej zakresie,
 - informowania o warunkach włączenia się do Programu z nowymi działaniami i projektami (aktualizacja Programu),

- prowadzenia bazy „Znajdź partnera do projektu”,
- informowania o możliwości pozyskania środków na projekty związane z celami rewitalizacji, spoza poddziałania 3.3.1. ZPORR.
- Inicjowanie i organizowanie dyskusji publicznej, związanej z istotnymi fazami procesu rewitalizacji, bądź zmianami mogącymi wpłynąć na jego realizację (np. przyjęcie nowych ustaleń z ramach regionalnego programu operacyjnego województwa śląskiego w następnym okresie programowania, przystąpienie do tworzenia założeń na kolejny okres programowania) z udziałem: przedstawicieli władz Miasta, regionu, instytucji uczestniczących w realizacji polityki regionalnej, Operatora oraz innych zainteresowanych partnerów społeczno-gospodarczych (przedstawicieli organizacji pozarządowych, nauki, kultury, biznesu, samorządów zawodowych, itp.).

5. *Public Relations* programu rewitalizacji

5.1 Zasady promocji wynikające z zapisów, podręczników i wytycznych dotyczących ZPORR³³

Plan promocji przyjęty przez Operatora Programu, a także realizacja przez beneficjentów planu promocji każdego projektu, który ujęto w niniejszym Programie i który pozyskał dofinansowanie w ramach ZPORR, odpowiadać winny zaleceniom dotyczącym promocji unijnych źródeł finansowania, określonych w ZPORR, UZPORR oraz podręcznikach, dokumentach i wytycznych MGIP.

Wszyscy beneficjenci, objęci Programem Rewitalizacji, którzy uzyskują wsparcie ze środków funduszy strukturalnych są zobowiązani do stosowania odpowiednich środków informowania i promocji w zależności od charakteru realizowanego projektu.

Do instrumentów tych należą:

- dyplomy, certyfikaty;
- tablice reklamowe (billboardy) – informujące o zakresie realizowanego projektu i wsparciu ze strony funduszy strukturalnych, muszą być umieszczane w miejscach inwestycji infrastrukturalnych, których całkowity koszt wynosi ponad 3 mln euro w przypadku projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). W ciągu 6 miesięcy od zakończenia prac inwestycyjnych tablica reklamowa / billboard powinna zostać zastąpiona tablicą pamiątkową;

³³ Szczegółowe informacje nt. promocji unijnych źródeł finansowania zamieszczone są w „Podręczniku wdrażania procedur ZPORR”, publikowanym na stronach MGIP www.fundusze-strukturalne.gov.pl

- stałe tablice pamiątkowe, których celem jest pozostawienie trwałej informacji o wsparciu inwestycji ze środków EFRR – umieszczać je należy w miejscach publicznych po zakończeniu realizacji projektu;
- umieszczanie logo UE i logo ZPORR na wszystkich dokumentach związanych z realizacją projektów.³⁴

Wszystkie materiały informacyjne i promocyjne, a także dokumenty stosowane podczas realizacji projektu, powinny zawierać logo Unii Europejskiej, logo Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, ewentualnie logo Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz tekst opisujący fundusz zaangażowany w projekt.

Na wszystkich materiałach, związanych z realizacją projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych, obok logo Unii Europejskiej, powinna znaleźć się informacja o współfinansowaniu projektu przez Unię Europejską (bez używania skrótu).

Logo Unii Europejskiej powinno być w szczególności używane na:

- billboardach;
- tablicach pamiątkowych;
- broszurach i ulotkach;
- wnioskach aplikacyjnych;
- rocznych raportach z realizacji projektów;
- filmach video;
- ogłoszeniach;
- materiałach konferencyjnych, szkoleniowych;
- materiałach multimedialnych;
- korespondencji z beneficjentami;
- materiałach prasowych;
- plakatach;
- stronach internetowych poświęconych funduszom strukturalnym.

Zapisy, dotyczące stosowanych przez beneficjenta środków informacyjnych i promocyjnych, włączone zostaną do umowy dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektu.

Kontrolę przestrzegania zapisów dotyczących promocji sprawuje:

³⁴ Wzory logo – na stronach internetowych MGIP.

- urząd wojewódzki – w przypadku, gdy Wojewoda podpisze umowę dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na realizację projektu,
- beneficjenci końcowi – w przypadku, gdy podpiszą oni umowę dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego lub Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektu.

Zalecane jest również organizowanie dodatkowych akcji promocyjnych, związanych z ważnymi etapami realizacji projektów, np. inauguracją rozpoczęcia realizacji projektu, momentem położenia kamienia węgielnego pod budowę etc. Wszystkie te wydarzenia powinny zostać podane do wiadomości możliwie najszerszemu kręgowi osób.

„Podręcznik wdrażania...” wskazuje na następujące instrumenty promocyjne:

- konferencje prasowe;
- notki prasowe;
- obecność mediów;
- tablice reklamowe przed rozpoczęciem i w trakcie realizacji projektu .

5.2 Public Relations Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach

Plan *Public Relations* (PR) i promocji „Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach”, ustalony powinien zostać przez Operatora Programu i określać:

- cele działań informacyjnych i promocyjnych,
- potencjalne grupy docelowe działań informacyjnych i promocyjnych,
- strategie informowania i promocji.

Oprócz Operatora, instytucjami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych na szczeblu realizacji Programu winni być:

- Urząd Miejski i jego jednostki organizacyjne, biorące udział w przygotowaniu, wdrażaniu i ewaluacji Programu (zakres zależy od przyjętego statusu i formy Operatora),
- Beneficjenci Zewnętrzni i partnerzy Programu.

Podobnie jak dla promocji Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, przyjęć należy dwa podstawowe cele działań informacyjnych i promocyjnych, realizowane w ramach Programu Rewitalizacji:

- skuteczne informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach zgłoszenia projektów do realizacji w ramach Programu oraz o obowiązujących w tym zakresie procedurach;
- podniesienie świadomości opinii publicznej o przebiegu realizacji i rezultatach Programu.

Rola Operatora w działalności promocyjnej i PR powinna obejmować dwa obszary problemowe:

- przygotowanie i bezpośrednie realizowanie przyjętego planu promocji, dysponowanie środkami finansowymi i odpowiedzialność za efekty działalności promocyjnej i PR Programu Rewitalizacji, jako całości;
- nadzór, pomoc w działaniach promocyjnych, związanych z realizacją poszczególnych projektów, uwzględnionych Programie Rewitalizacji oraz koordynacja działań promocyjnych poszczególnych beneficjentów, w celu uzyskania efektu synergii i uniknięcia rozproszenia lub wręcz konkurencyjności podejmowanych działań (np. organizacji podobnych imprez w tym samym terminie).

Zakłada się, iż Operator Programu wyznaczy osoby odpowiedzialne za działania informacyjne i promocję, oraz wskaże imiennie osoby udzielające wszelkich informacji o wdrażaniu Programu oraz sposoby kontaktu z tymi osobami. Informacje o odpowiedzialnych osobach i sposobach kontaktu z nimi zostaną upublicznione.

Określenie grup docelowych działań PR Programu Rewitalizacji

Ze względu na zintegrowany charakter Programu, zasięg terytorialny i rangę realizacji jego celów, do grup docelowych działań PR zaliczyć należy:

- Społeczeństwo (wspólnota mieszkańców Gliwic), z uwzględnieniem specyficznych narzędzi kierowanych do mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz kierowanych do mieszkańców obszarów Miasta nie objętych Programem;
- Beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu i jego kolejnych aktualizacji (podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków z poddziałania 3.3.1 ZPORR oraz podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków w ramach działań komplementarnych, nie objętych dofinansowaniem w ramach tego poddziałania);

- Partnerów społeczno-gospodarczych – partnerów beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu;
- Organizacje pozarządowe, zawodowe, samorządy gospodarcze;
- Właściwe władze publiczne (władze regionalne województwa śląskiego, administracja rządowa szczebla wojewódzkiego, władze publiczne gmin i powiatów sąsiedzkich, władze publiczne miast i gmin partnerskich);
- Media (prasa, radio, telewizja o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim oraz media elektroniczne).

Określenie sfer zadaniowych promocji i PR Programu Rewitalizacji³⁵

Proponuje się przyjęcie następujących sfer działalności promocyjnej i PR:

- Służba informacyjna, jako sfera związana z rozpowszechnianiem oraz nagłaśnianiem informacji, bez skupiania się na określonej grupie docelowej, głównie za pośrednictwem masmediów;
- Relacje inwestycyjne – podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami);
- Relacje finansowe – nawiązywanie i podtrzymywanie dobrych kontaktów z instytucjami finansowymi, takimi, jak:
 - fundusze strukturalne, instytucje wdrażające, pośredniczące, zarządzające,
 - banki, inne instytucje finansowe (kredytowe, ubezpieczeniowe, poręczeniowe);
- Relacje ze społecznościami lokalnymi;
- Relacje z władzami;
- Organizacja imprez promocyjnych;
- Ogłoszenia i reklamy płatne;
- Analizy i badania (odbioru społecznego Programu).

Określenie instrumentów promocji i PR Programu Rewitalizacji

Poniżej przedstawiono propozycje działań i instrumentów promocyjnych oraz PR, z uwzględnieniem zarysowanych powyżej sfer zadaniowych.

Proponowane instrumenty w sferach: służba informacyjna, relacje inwestycyjne, relacje ze społecznościami lokalnymi

Proces informowania o Programie Rewitalizacji powinien mieć charakter dwukierunkowy, to znaczy pozwalać odbiorcom przekazów na formułowanie informacji zwrotnych i własnych

³⁵ Przy formułowaniu sfer zadaniowych PR adaptowano systematykę przedstawioną w: T.Goban-Klas „Public Relations czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicja, uwarunkowania”. Wydawnictwo Business Press, Warszawa.

opinii. Plan promocji powinien zatem realizować zarówno bierne, jak i czynne prawo obywateli do informacji, zgodnie z obowiązującymi przepisami i standardami.

I tak, wśród instrumentów realizacji działań PR w tych sferach wymienić należy:

- Wykorzystanie oficjalnych stron internetowych Miasta i jednostek miejskich (w tym BIP), z uwzględnieniem możliwości wejścia na odrębne strony („podstrony”) Programu Rewitalizacji ze strony głównej (z głównego menu).
- Przygotowanie serwisu internetowego Programu Rewitalizacji (w zależności od przyjętego statusu i formy Operatora Programu, zaistnieje lub nie będzie potrzeby stworzenia odrębnych stron www), w którego skład wejść powinny:
 - opis problematyki związanej z rewitalizacją obszarów miejskich,
 - publikacja Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Gliwicach,
 - informacje o bieżącym stanie wdrażania, finansowania, ewaluacji Programu,
 - inne informacje i materiały o charakterze informacyjnym (komunikaty o przetargach, konkursach ofert i ich wynikach);
 - forum mieszkańców (pozwalające na przekazywanie przez gliwiczian wizji możliwej aktualizacji Programu);
 - baza projektów, planowanych lub realizowanych, poza poddziałaniem 3.3.1. ZPORR, komplementarnych z Programem Rewitalizacji;
 - informacje o możliwości pozyskania środków na projekty, związane z przyjętymi celami rewitalizacji, ale nie mieszczące się wśród projektów kwalifikowanych w ramach Poddziałania 3.3.1. ZPORR;
 - baza umożliwiająca znalezienie partnera do projektu (zgłoszonego lub planowanego do zgłoszenia do Programu Rewitalizacji);
 - statystyki raporty;
 - galeria fotografii (np. przed realizacją – po realizacji).
- Broszury informacyjne, publikacje związane z realizacją poszczególnych projektów, wydawane przez Operatora oraz podmioty zaangażowane w realizację Programu Rewitalizacji.
- Konferencje prasowe (organizowane przez Operatora i/lub beneficjentów Programu Rewitalizacji) dotyczące np.:
 - uchwalenia Programu,
 - kolejnych etapów wdrożenia i ewaluacji,

- uzyskania środków na finansowanie projektów/Programu,
- zakończenia każdego projektu, realizowanego w ramach Programu.

Proponowane instrumenty w sferze: relacje inwestycyjne

Poniżej przedstawiono propozycje działań mających na celu podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami), są to:

- Szkolenia i seminaria dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu Rewitalizacji oraz beneficjentów i potencjalnych beneficjentów, na temat m.in.: możliwości udziału w Programie (aktualizacji), zarządzania projektami, monitorowania realizacji projektów, zasad finansowania projektów.
- Nadzór i wsparcie (organizacyjne, doradcze, techniczne) Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji przy wypełnianiu obowiązków promocyjnych, związanych z unijnym źródłem finansowania, takich jak przygotowywanie, zgodnie z obowiązującymi zasadami:
 - billboardów (na miejscu realizacji danego projektu),
 - stałych tablic pamiątkowych (w miejscach powszechnie dostępnych, po zakończeniu realizacji projektu),
 - plakatów i innych materiałów dotyczących projektu.³⁶

Proponowane instrumenty w sferze: relacje finansowe

Wśród instrumentów ukierunkowanych na nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z instytucjami finansowymi i potencjalnymi inwestorami wymienić można:

- Konferencje, spotkania z przedstawicielami instytucji finansowych zaangażowanych w realizację Programu.
- Broszury informacyjne o możliwości i warunkach włączenia się do współfinansowania Programu.
- Przygotowanie (np. w ramach działalności „One Stop Centre”) oferty dla instytucji finansowych i inwestorów.³⁷
- Organizacja wizyt studyjnych dla potencjalnych inwestorów i instytucji mogących współfinansować realizację Programu.

³⁶ Por. zasady opisane wyżej.

³⁷ Idea powstania „One Stop Centre”, jako instrumentu budowania partnerstwa, opisana została w niniejszym rozdziale w pkt 4 Sposoby inicjowania współpracy...

Proponowane instrumenty w sferach: relacje ze społecznościami lokalnymi, organizacja imprez promocyjnych

Wśród działań skierowanych do społeczności lokalnej w ramach organizacji imprez można wykorzystać następujące instrumenty promocyjne:

- Festyny, święta ulicy / osiedla.
- Konkursy dla mieszkańców, dzieci i młodzieży.
- Konkursy na koncepcje architektoniczno-urbanistyczne zagospodarowania terenów rewitalizowanych, organizowane przez Prezydenta Miasta, bądź pod jego patronatem.
- Konkursy w mediach (plastyczne, fotograficzne, dla wspólnot mieszkaniowych, inwestorów).
- Uroczystości związane z zakończeniem realizacji projektów.

Proponowane instrumenty w sferze: ogłoszenia i reklamy płatne

W sferze zadaniowej określonej jako ogłoszenia i reklamy płatne, wyróżnić można różnorodne działania, w tym takie, jak:

- Przygotowanie i realizacja planu zamieszczania płatnych form reklamy, ogłoszeń i komunikatów w mediach (w zależności od przyjętej roli Operatora).
- Uzyskanie korzystnych warunków zamieszczania przez Operatora i beneficjentów ogłoszeń i reklam, związanych z wdrażaniem i realizacją Programu Rewitalizacji oraz poszczególnych projektów (w tym m.in. ogłoszeń o przetargach, konkursach, zaproszeniach do składania ofert, organizacji imprez i szkoleń).
- Pomoc techniczna świadczona przez Operatora na rzecz beneficjentów w przygotowywaniu materiałów przeznaczonych do publikacji.
- Zapewnienie zamieszczania i aktualizacji w serwisie internetowym Programu Rewitalizacji informacji, objętych ogłoszeniami i komunikatami publikowanymi w mediach, a dotyczących tak samego Programu, jak i projektów w nim ujętych.

Proponowane instrumenty w sferze: analizy i badania

W ramach procesu promocji i PR duże znaczenie, także dla oceny i monitoringu realizacji Programu Rewitalizacji, będzie miało prowadzenie analiz i badań. Narzędzia dotyczące tej sfery obejmować mogą:

- Monitoring odwiedzin stron internetowych Programu Rewitalizacji, przygotowywanie raportów z forum mieszkańców.

- Przeprowadzanie badań opinii wśród mieszkańców na temat realizacji Programu Rewitalizacji.
- Przeprowadzanie badań opinii beneficjentów, dotyczących wdrożenia, realizacji, efektów Programu i realizowanych w jego ramach projektów.
- Przygotowywanie raportów z wyników procesu ewaluacji Programu Rewitalizacji.
- Przygotowywanie raportów i sprawozdań z realizacji przyjętego planu promocji.
- Zbieranie opinii zaangażowanych podmiotów o skuteczności realizowanego planu promocji.

5.2.1 Finansowanie działań promocyjnych i PR Programu Rewitalizacji

Sposób, przyjęte instrumenty i poziom środków przeznaczanych na finansowanie działań promocyjnych Programu i projektów, zależec będzie m.in. od ilości projektów, które uzyskają wsparcie z funduszy strukturalnych i wysokości tego wsparcia, a także od przyjętego sposobu wdrażania Programu Rewitalizacji oraz statusu i formy Operatora Programu.

Można przyjąć, że wysokość środków przeznaczonych na monitoring i reklamę ujęta została w kosztach zarządzania Programem, przyjętych na poziomie 950 tys. zł.

VI. ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik Finansowy LPRM

Plansza nr 0. GLIWICE – STRUKTURA MIASTA

Plansza nr 1. BEZROBOCIE

Plansza nr 2. POMOC SPOŁECZNA

Plansza nr 3. BEZPIECZEŃSTWO

Plansza nr 4. DZIELNICE DO MODERNIZACJI, REWALORYZACJI I REKONSTRUKCJI
WG SUiKZP

Plansza nr 5. GŁÓWNE ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

Plansza nr 6. PRIORYTETY MIESZKAŃCÓW DOTYCZĄCE INFRASTRUKTURY
I ATRAKCYJNOŚCI MIASTA

Plansza nr 7. AKTUALNE PROCESY I ELEMENTY TWORZĄCE ATRAKCYJNOŚĆ
MIASTA

Plansza nr 8. INSTRUMENTY ROZWOJU MIASTA

Plansza nr 9. OBSZARY REWITALIZACJI

załącznik I Historyczny rozwój struktury przestrzennej miasta

załącznik II Tabela 11. Przestępczość w dzielnicach w 2004r.

załącznik III Harmonogram realizacji zadania:
„Modernizacja gospodarki ściekowej miasta”

ZAŁĄCZNIK FINANSOWY PROGRAMU

Źródła finansowania poszczególnych projektów zgłoszonych do *Ramowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich* w tys. zł.

Nr projektu	Koszty ogólne projektu	Koszty kwalifikowane ogółem w tys. PLN	Nakłady kwalifikowane w latach 2005-2006 wg źródeł tys. PLN					Nakłady kwalifikowane w latach 2007-2008 wg źródeł tys. PLN				
			Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Środki UE
Razem	190002,8	186675,2	110696,2	12543,0	8362,0	7113,4	82677,8	75979,0	10699,7	7133,1	1162,0	56984,3
razem projekty celu I	175510,3	172262,7	98398,7	11479,5	7653,0	5467,2	73799,0	73864,0	10429,7	6953,1	1083,3	55398,0
1PPŚ01	10050,0	10050,0	50,0	7,5	5,0	0,0	37,5	10000,0	1500,0	1000,0	0,0	7500,0
1PPŚ02	500,0	500,0	500,0	75,0	50,0	0,0	375,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ03	2175,0	2175,0	65,0	9,8	6,5	0,0	48,8	2110,0	316,5	211,0	0,0	1582,5
1PPŚ04	9400,0	9400,0	4600,0	690,0	460,0	0,0	3450,0	4800,0	720,0	480,0	0,0	3600,0
1PPŚ05	800,0	800,0	800,0	120,0	80,0	0,0	600,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ06	1498,0	1498,0	1278,0	191,7	127,8	0,0	958,5	220,0	33,0	22,0	0,0	165,0
1PPŚ07	20,5	20,5	20,5	0,0	0,0	5,1	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ08	40,0	40,0	40,0	0,0	0,0	10,0	30,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ09	25,0	25,0	25,0	0,0	0,0	6,3	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ10	4500,0	4500,0	4500,0	0,0	0,0	1125,0	3375,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ11	2676,0	2676,0	2676,0	401,4	267,6	0,0	2007,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ12	695,0	695,0	45,0	6,8	4,5	0,0	33,8	650,0	97,5	65,0	0,0	487,5
1PPŚ13	150,0	150,0	150,0	0,0	0,0	37,5	112,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ14	471,5	221,5	221,5	0,0	0,0	55,4	166,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ15	1781,0	463,0	258,0	0,0	0,0	64,5	193,5	205,0	0,0	0,0	51,3	153,8
1PPŚ16	700,0	700,0	350,0	0,0	0,0	87,5	262,5	350,0	0,0	0,0	87,5	262,5
1PPŚ17	75,0	75,0	50,0	0,0	0,0	12,5	37,5	25,0	0,0	0,0	6,3	18,8
1PPŚ18	6671,0	6671,0	120,0	18,0	12,0	0,0	90,0	6551,0	982,7	655,1	0,0	4913,3
1PPŚ19	4146,0	4146,0	4146,0	621,9	414,6	0,0	3109,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ20	3290,0	3290,0	3290,0	493,5	329,0	0,0	2467,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ21	6670,0	6670,0	6670,0	1000,5	667,0	0,0	5002,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

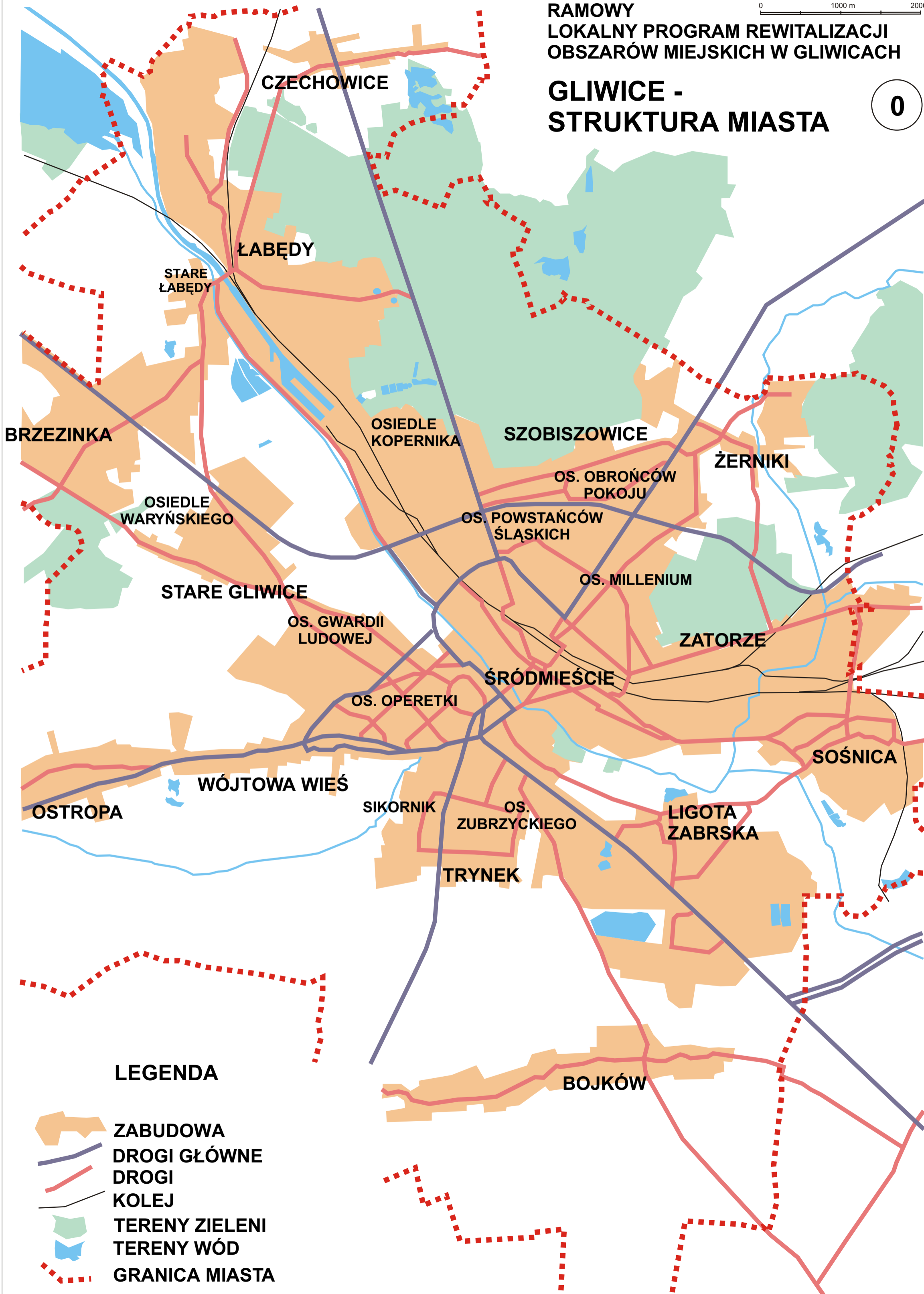
1PPŚ22	4640,0	4640,0	140,0	21,0	14,0	0,0	105,0	4500,0	675,0	450,0	0,0	3375,0
1PPŚ23	820,0	820,0	820,0	123,0	82,0	0,0	615,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ24	1400,0	1400,0	1400,0	210,0	140,0	0,0	1050,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ25	9500,0	9500,0	9500,0	0,0	0,0	2375,0	7125,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPŚ26	1070,0	1070,0	1070,0	160,5	107,0	0,0	802,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPS1	860,0	860,0	860,0	129,0	86,0	0,0	645,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PPZK1	923,0	923,0	540,0	0,0	0,0	135,0	405,0	383,0	0,0	0,0	95,8	287,3
1PPZŁ1	587,8	587,8	587,8	0,0	0,0	147,0	440,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ01	460,0	460,0	40,0	0,0	0,0	10,0	30,0	420,0	0,0	0,0	105,0	315,0
1PRŚ02	1008,0	1008,0	1008,0	151,2	100,8	0,0	756,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ03	66,5	54,5	54,5	0,0	0,0	13,6	40,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ04	39600,0	39500,0	13500,0	2025,0	1350,0	0,0	10125,0	26000,0	3900,0	2600,0	0,0	19500,0
1PRŚ05	480,0	480,0	480,0	72,0	48,0	0,0	360,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ06	13800,0	12300,0	7000,0	1050,0	700,0	0,0	5250,0	5300,0	795,0	530,0	0,0	3975,0
1PRŚ07	6180,0	6180,0	6180,0	927,0	618,0	0,0	4635,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ08	4552,0	4552,0	4552,0	682,8	455,2	0,0	3414,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ09	800,0	800,0	800,0	120,0	80,0	0,0	600,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ10	1890,0	1890,0	1890,0	283,5	189,0	0,0	1417,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ11	250,0	250,0	250,0	37,5	25,0	0,0	187,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ12	880,0	880,0	600,0	0,0	0,0	150,0	450,0	280,0	0,0	0,0	70,0	210,0
1PRŚ13	105,0	105,0	105,0	0,0	0,0	26,3	78,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ14	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	25,0	75,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ15	3022,0	3022,0	3022,0	453,3	302,2	0,0	2266,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ16	650,0	650,0	650,0	97,5	65,0	0,0	487,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ17	3900,0	3900,0	3900,0	585,0	390,0	0,0	2925,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRŚ18	460,0	460,0	460,0	69,0	46,0	0,0	345,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRZŁ1	4000,0	4000,0	4000,0	600,0	400,0	0,0	3000,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRZŁ2	9470,0	9470,0	70,0	10,5	7,0	0,0	52,5	9400,0	1410,0	940,0	0,0	7050,0
1PRZŁ3	375,0	307,4	307,4	0,0	0,0	76,9	230,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRZŁ4	260,0	260,0	170,0	0,0	0,0	42,5	127,5	90,0	0,0	0,0	22,5	67,5
1PRZŁ5	130,0	130,0	80,0	0,0	0,0	20,0	60,0	50,0	0,0	0,0	12,5	37,5
1PRZS1	65,0	65,0	35,0	0,0	0,0	8,8	26,3	30,0	0,0	0,0	7,5	22,5
1PRZS2	14,0	14,0	14,0	0,0	0,0	3,5	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1PRZS3	238,0	238,0	238,0	35,7	23,8	0,0	178,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

1PRZS4	5400,0	5400,0	2900,0	0,0	0,0	725,0	2175,0	2500,0	0,0	0,0	625,0	1875,0
1PRZS5	1220,0	1220,0	1220,0	0,0	0,0	305,0	915,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
razem projekty celu II	3387,5	3307,5	2992,5	0,0	0,0	1092,5	1900,0	315,0	0,0	0,0	78,8	236,3
2PPŚ01	105,0	105,0	50,0	0,0	0,0	12,5	37,5	55,0	0,0	0,0	13,8	41,3
2PPŚ02	600,0	600,0	340,0	0,0	0,0	85,0	255,0	260,0	0,0	0,0	65,0	195,0
2PPŚ03	250,0	250,0	250,0	0,0	0,0	125,0	125,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2PPŚ04	650,0	650,0	650,0	0,0	0,0	325,0	325,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2PPŚ05	320,0	320,0	320,0	0,0	0,0	160,0	160,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2PPŚ06	237,5	157,5	157,5	0,0	0,0	78,8	78,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2PRŚ01	1225,0	1225,0	1225,0	0,0	0,0	306,3	918,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
razem projekty celu III	11105,0	11105,0	9305,0	1063,5	709,0	553,8	6978,8	1800,0	270,0	180,0	0,0	1350,0
3PPŚ01	2200,0	2200,0	2200,0	330,0	220,0	0,0	1650,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PPŚ02	200,0	200,0	200,0	30,0	20,0	0,0	150,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PPZK1	195,0	195,0	195,0	0,0	0,0	48,8	146,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PRŚ01	1050,0	1050,0	1050,0	0,0	0,0	262,5	787,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PRŚ02	4000,0	4000,0	2200,0	330,0	220,0	0,0	1650,0	1800,0	270,0	180,0	0,0	1350,0
3PRŚ03	2490,0	2490,0	2490,0	373,5	249,0	0,0	1867,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PRZŁ1	900,0	900,0	900,0	0,0	0,0	225,0	675,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3PRZŁ2	70,0	70,0	70,0	0,0	0,0	17,5	52,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Opracowanie własne Aleksander Noworól Konsulting

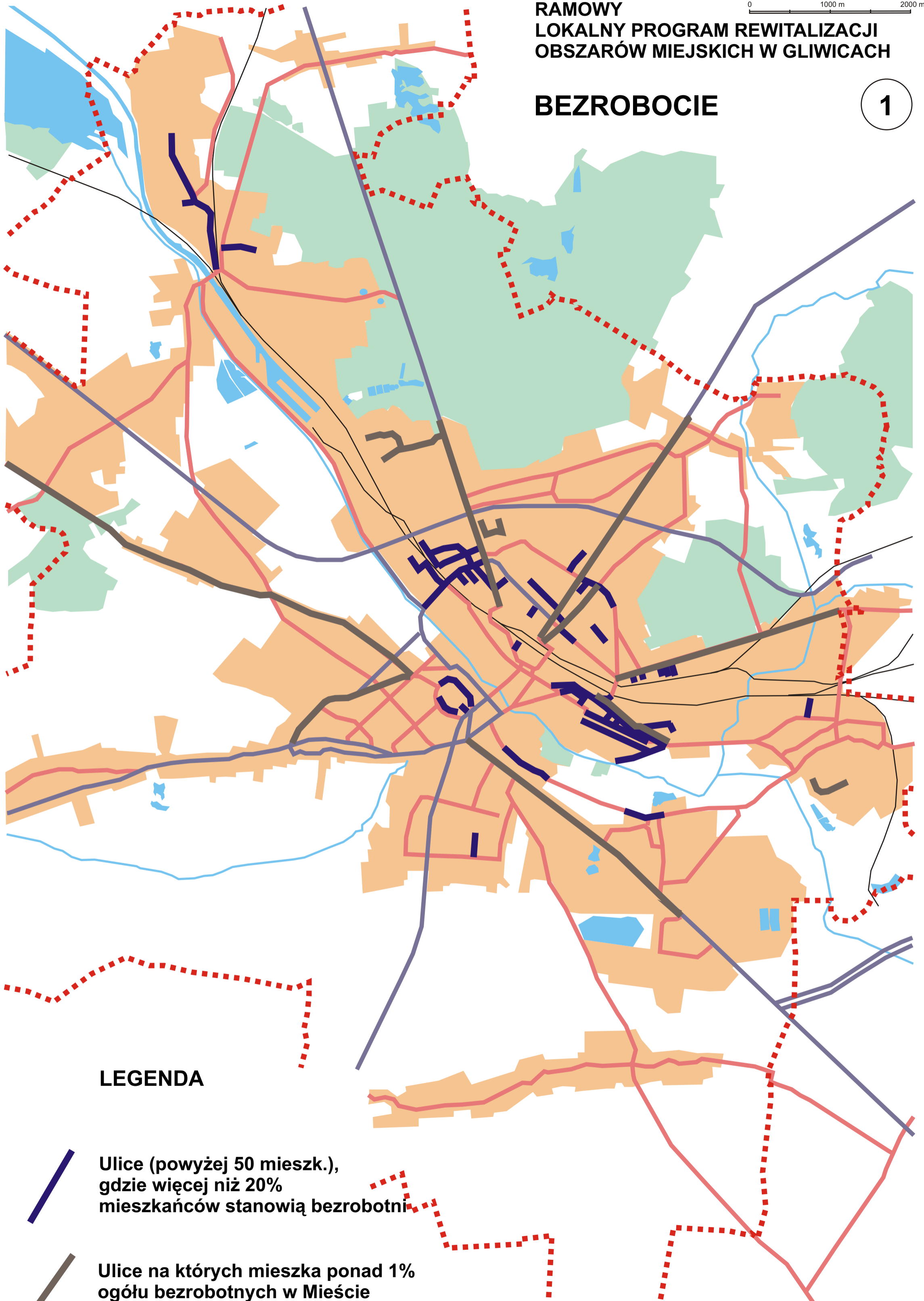
GLIWICE - STRUKTURA MIASTA

0

BEZROBOCIE

1

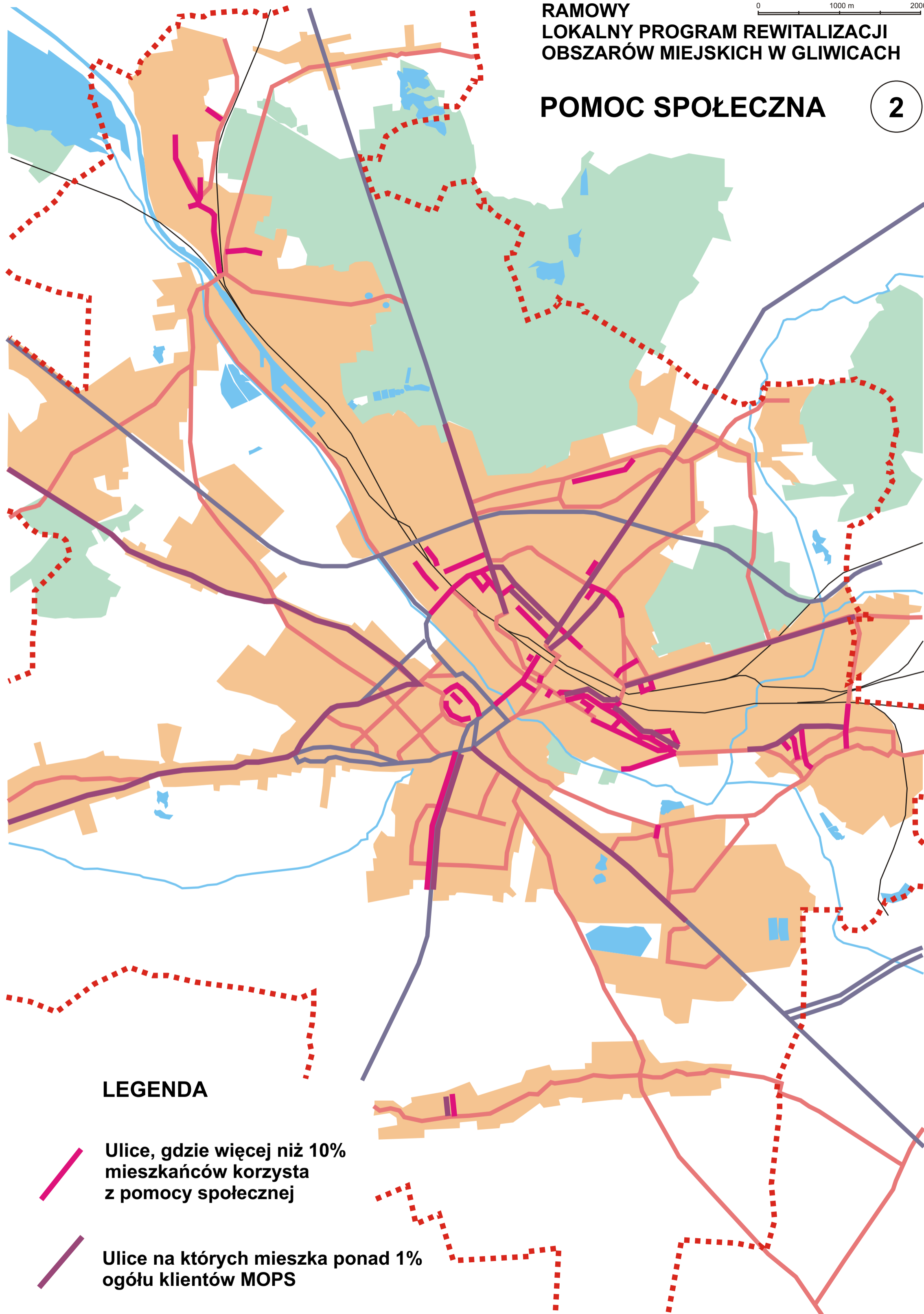
LEGENDA

Ulice (powyżej 50 mieszk.),
gdzie więcej niż 20%
mieszkańców stanowią bezrobotni

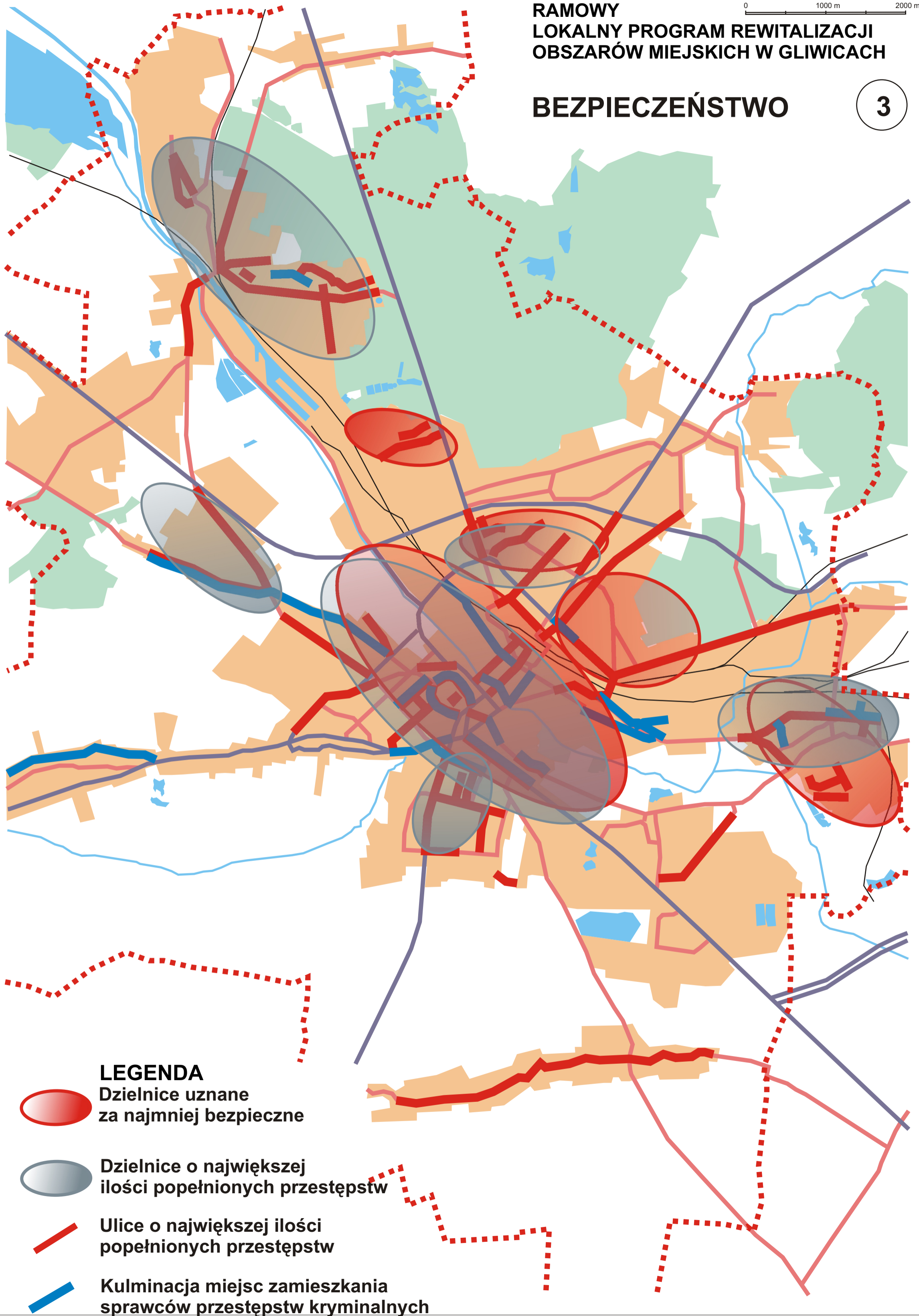

Ulice na których mieszka ponad 1%
ogółu bezrobotnych w Mieście

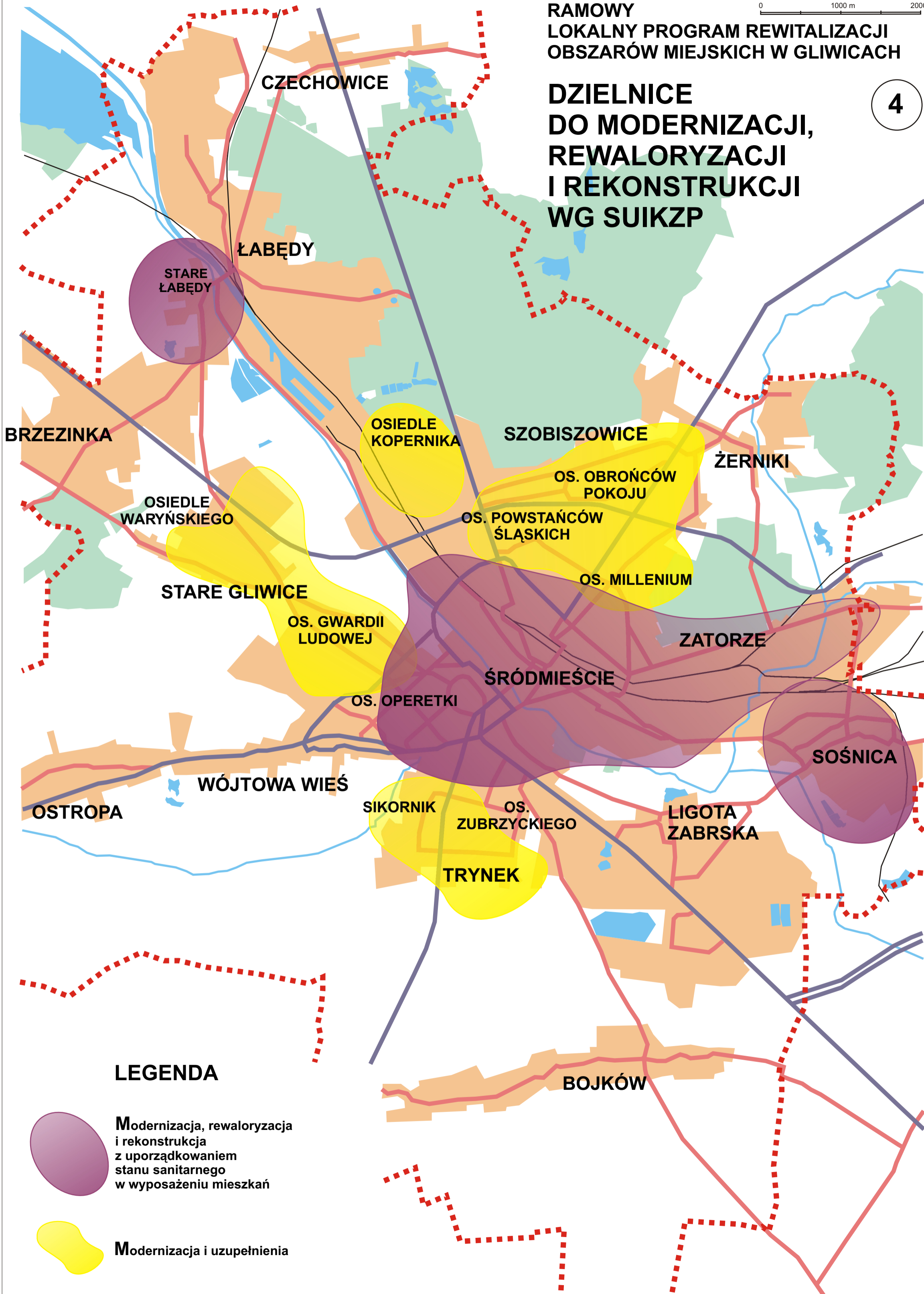
BEZPIECZEŃSTWO

3

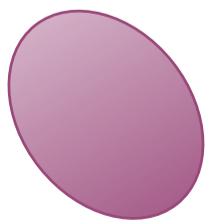

**DZIELNICE
DO MODERNIZACJI,
REWALORYZACJI
I REKONSTRUKCJI
WG SUIKZP**

4

LEGENDA

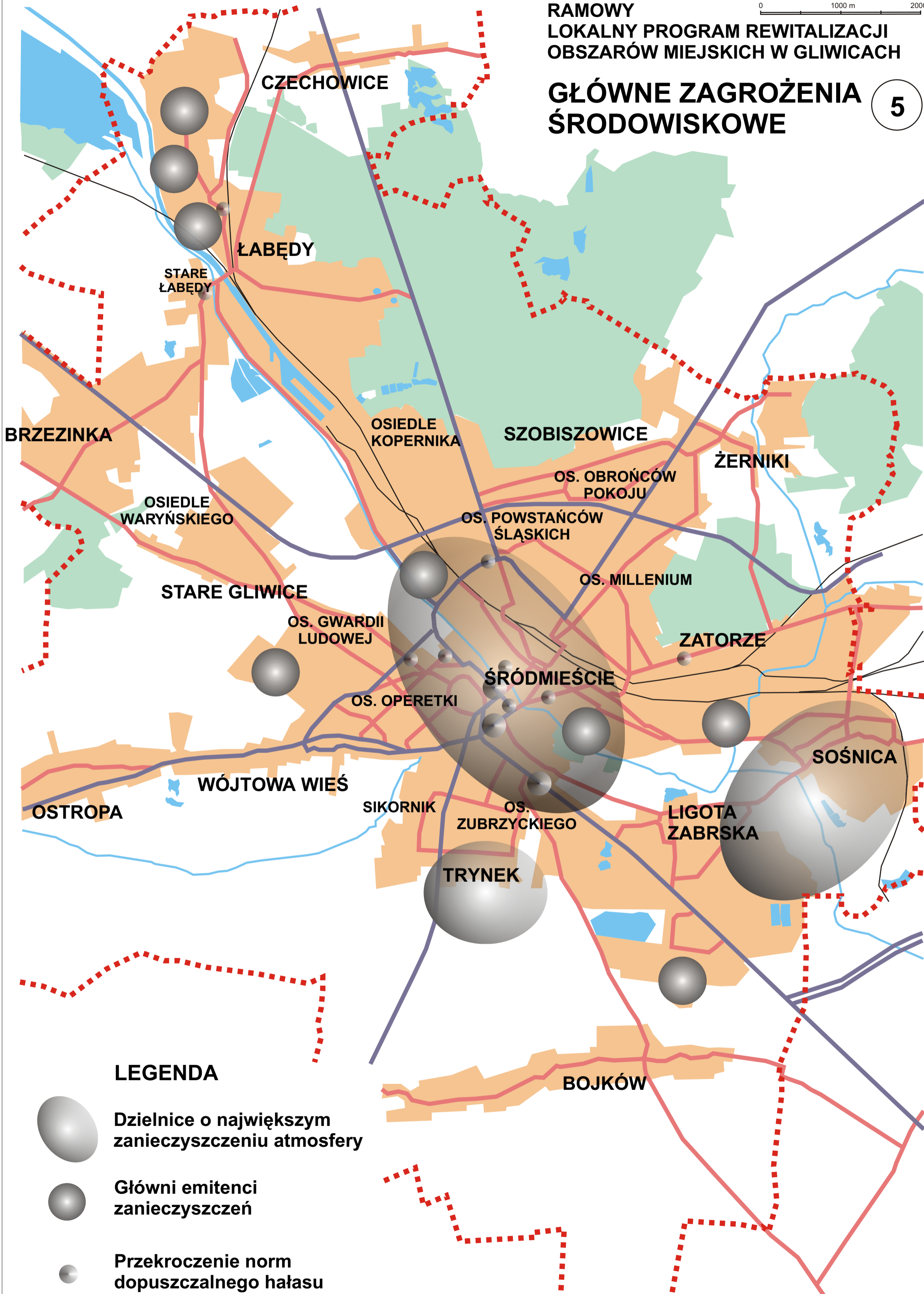
**Modernizacja, rewaloryzacja
i rekonstrukcja
z uporządkowaniem
stanu sanitarnego
w wyposażeniu mieszkań**

Modernizacja i uzupełnienia

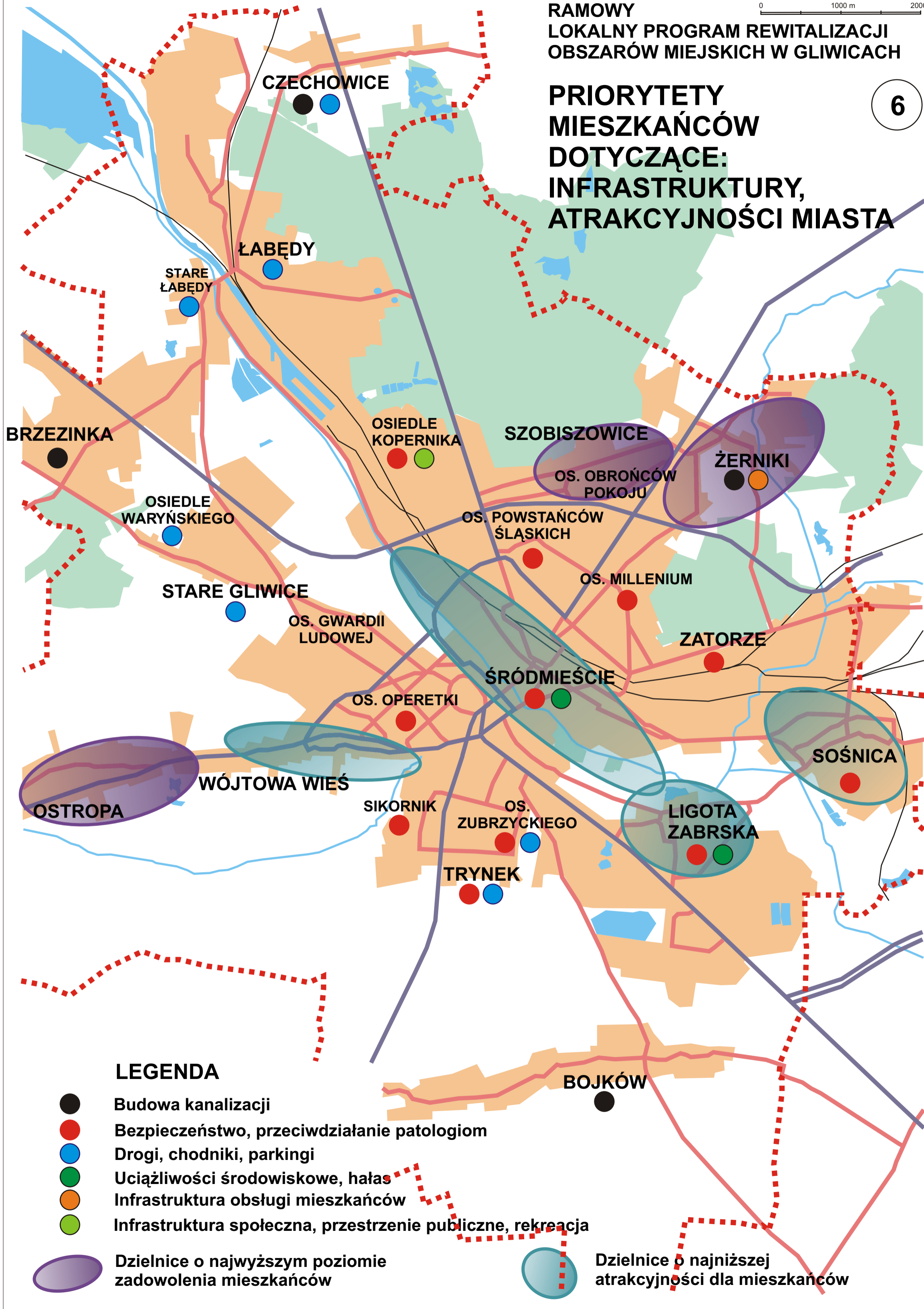
GŁÓWNE ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

5

**PRIORYTETY
MIESZKAŃCÓW
DOTYCZĄCE:
INFRASTRUKTURY,
ATRAKCYJNOŚCI MIASTA**

6

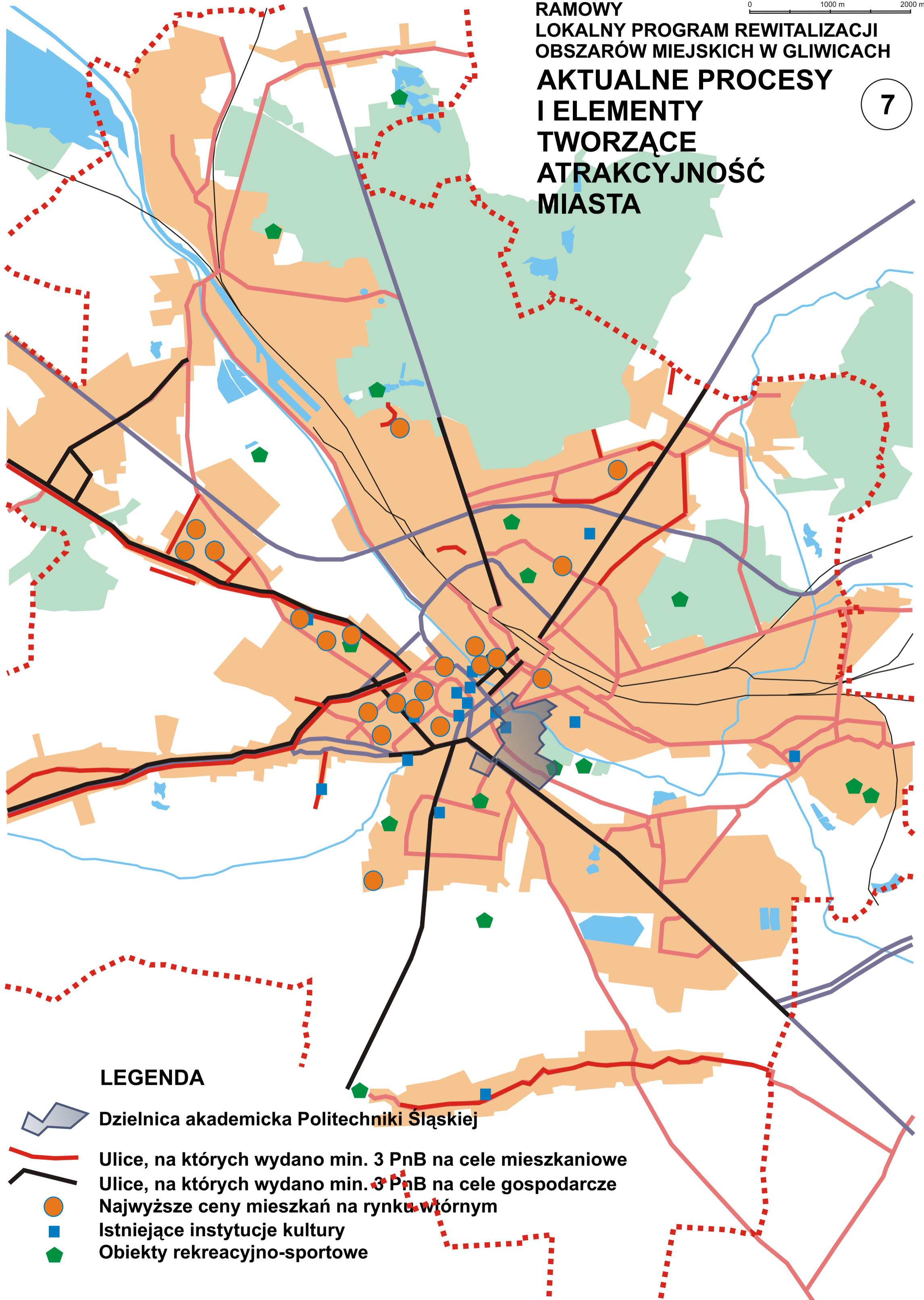
LEGENDA

- Budowa kanalizacji
- Bezpieczeństwo, przeciwdziałanie patologiom
- Drogi, chodniki, parkingi
- Uciążliwości środowiskowe, hałas
- Infrastruktura obsługi mieszkańców
- Infrastruktura społeczna, przestrzeń publiczna, rekreacja
- Dzielnice o najwyższym poziomie zadowolenia mieszkańców
- Dzielnice o najniższej atrakcyjności dla mieszkańców

RAMOWY
LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI
OBSZARÓW MIEJSKICH W GLIWICACH
**AKTUALNE PROCESY
I ELEMENTY
TWORZĄCE
ATRAKCYJNOŚĆ
MIASTA**

7

0 1000 m 2000 m

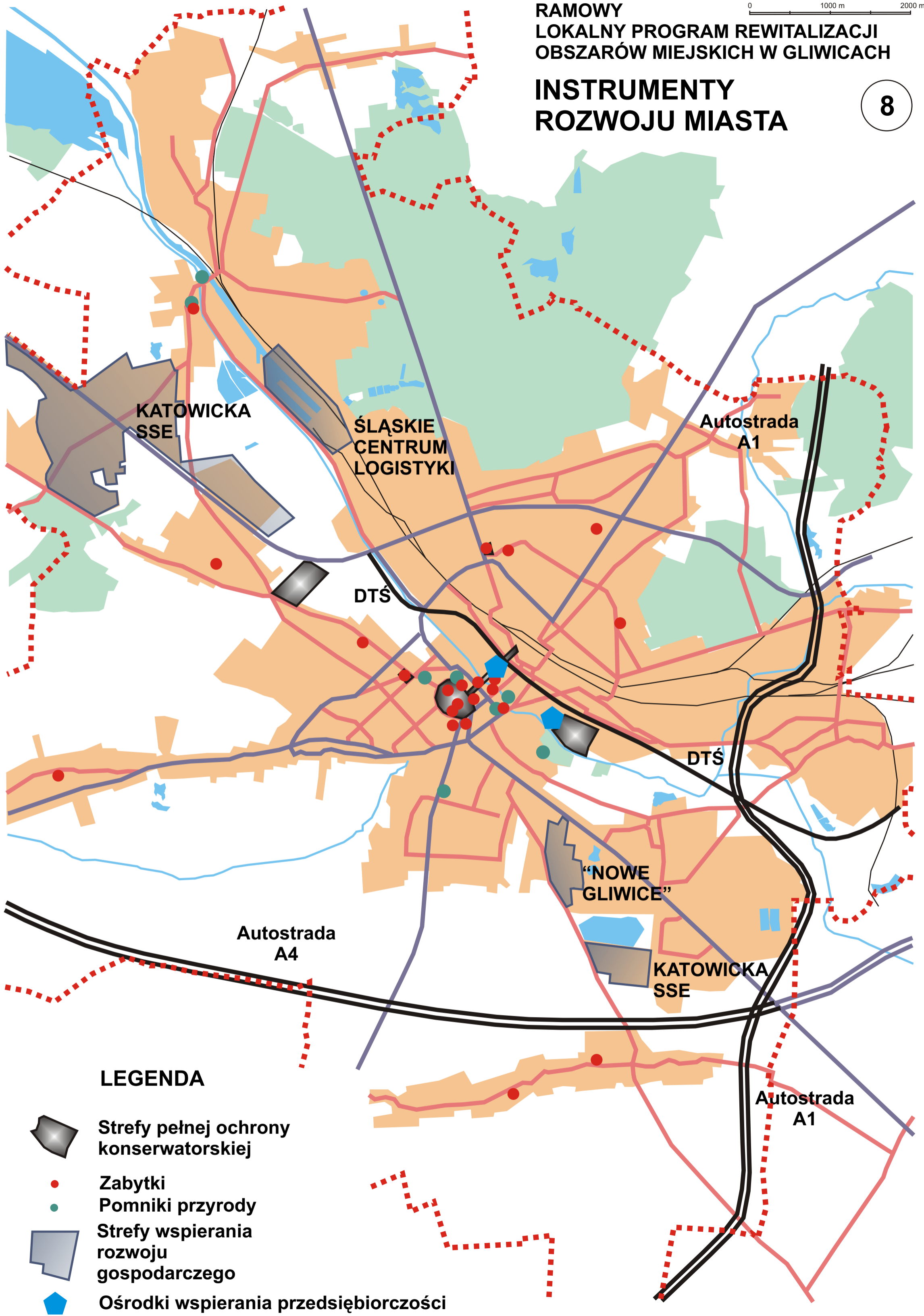

LEGENDA

- **Dzielnica akademicka Politechniki Śląskiej**
- **Ulice, na których wydano min. 3 PnB na cele mieszkaniowe**
- **Ulice, na których wydano min. 3 PnB na cele gospodarcze**
- **Najwyższe ceny mieszkań na rynku wtórnym**
- **Istniejące instytucje kultury**
- **Obiekty rekreacyjno-sportowe**

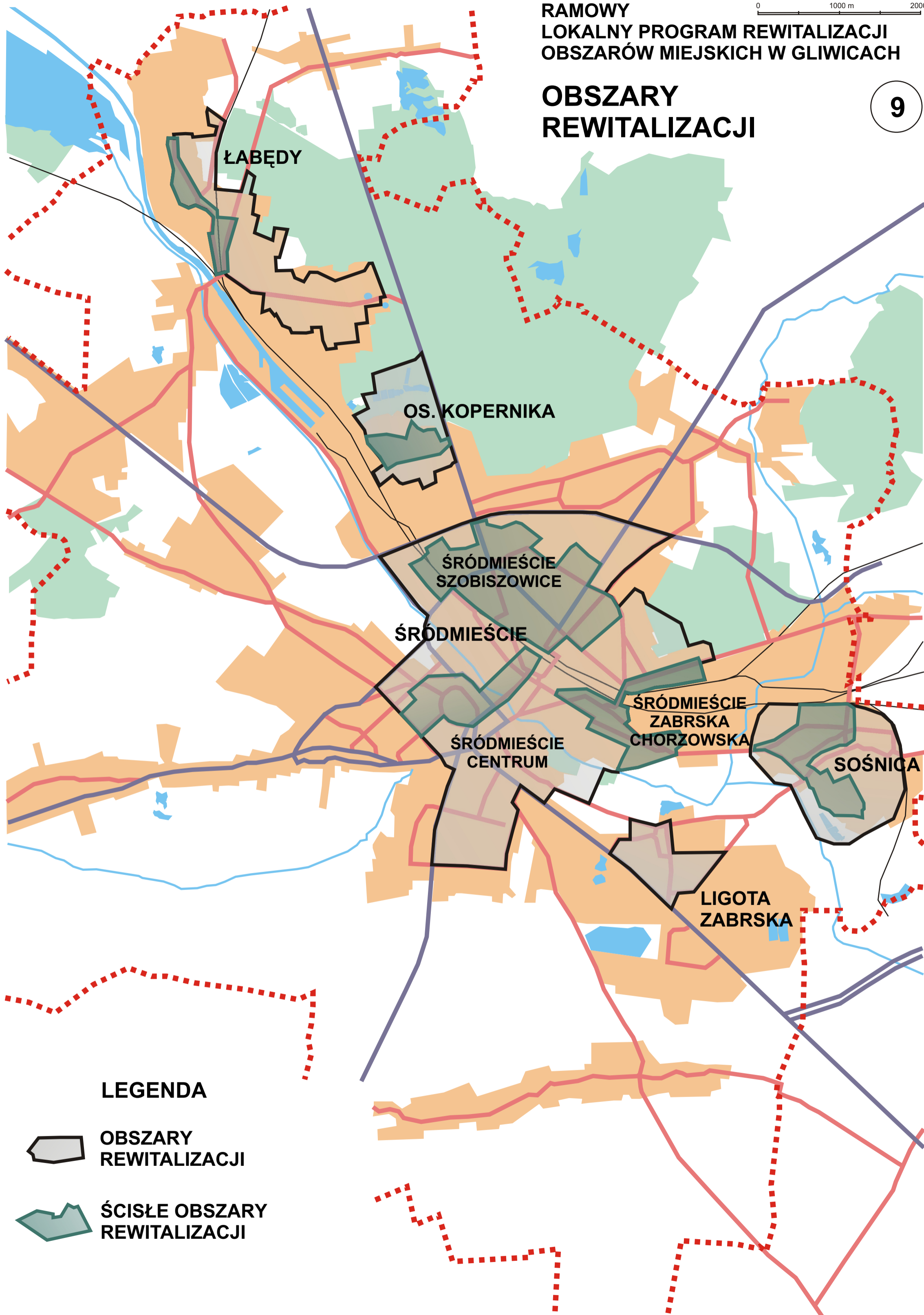
INSTRUMENTY ROZWOJU MIASTA

8

**OBSZARY
REWITALIZACJI**

9

Załącznik I

HISTORYCZNY ROZWÓJ STRUKTURY PRZESTRZENNEJ MIASTA

STARE MIASTO

Założone w latach 70-tych XIII wieku przez księcia opolsko-raciborskiego Władysława (pierwsze przekazy historyczne o Gliwicach pochodzą z 1279 roku).

W 1286 roku Gliwice posiadały już prawa miejskie.

Stare Miasto posiada zachowany średniowieczny owalnicowy układ urbanistyczny (typowa śląska owalnica) z kwadratowym rynkiem i dwoma ulicami wychodzącymi z każdego jego naroża, szachownicowym układem ulic łukowało zbiegających się w kierunku dwóch bram miejskich (Czarna-Raciborska i Biała-Bytomska). Oprócz rynku powstał system niewielkich placów pełniących funkcje handlowe - plac Mączny, Mleczny, Bednarski, Rzeźniczy oraz Kaczyniec.

W XIV wieku miasto zaczęło się rozrastać poza okalające je mury miejskie. W ten sposób powstało Przedmieście Białe (Bytomskie) oraz Przedmieście Czarne (Raciborskie), biorące nazwy od bram miejskich za którymi się rozwinęły. W 1409 roku wzmiankowano Przedmieście Białe-Bytomskie z drewnianą zabudową szpitala i kościoła Św.Ducha, kaplicą Św.Barbary i młynami, oraz Czarne-Raciborskie z folwarkami i ogrodami uprawnymi gliwickich mieszczan.

Miasto posiadało fortyfikacje, w XIV wieku wybudowano mury miejskie z 36 półotwartymi basztami. W 1774 roku obniżono mury oraz zniwelowano wały i fosy. Częściowa rozbiórka murów nastąpiła w połowie XIX wieku (obecnie zachowane szczątkowo). W obrębie murów zlokalizowane były najważniejsze obiekty użyteczności publicznej jak kościół farny, ratusz, zamek, szkoła parafialna, bożnica, browar itp. Obecna zabudowa Starego Miasta pochodzi w większości z XIX i XX wieku, samo rozplanowanie ulic wychodzących z rynku pochodzi z XIII i XIV wieku.

Najcenniejszym zachowanym obiektem jest gotycki kościół parafialny Wszystkich Świętych z II poł. XV w., ratusz (pierwotnie gotycki, wielokrotnie przebudowywany i przekształcany) oraz zamek - tzw. Dwór Cetrycza (obecne siedziba Muzeum). Historyczny układ urbanistyczny Starego Miasta sianowi typowy przykład śląskiego typu rozplanowania, opartego na owalnicy, podobnie jak w innych średniowiecznych śląskich ośrodkach (Wodzisław, Żory czy pobliskie Pyskowice).

ŚRÓDMIEŚCIE

Rozwój przestrzenny obszaru miasta określonego obecnie (w kontekście rozwoju historycznego) jako Śródmieście, przebiegał bardzo niejednolicie i dokonał się zasadniczo w ostatniej ćwierci XIX i I pół. XX wieku.

Oprócz istniejącego Starego Miasta wraz z dwoma przedmieściami zwarta zabudowa powstawała przede wszystkim w pobliżu fabryk i zakładów przemysłowych oraz traktów i szlaków komunikacyjnych. Przykładem jest tutaj ul. 1 Maja (dawna Bahnhofstr.) łącząca Stare Miasto z dworcem kolejowym wybudowanym po uzyskaniu połączenia Gliwice z Zabrzem a następnie z Wrocławiem (w 1846 r. uruchomiono całą linię Wrocław-Mysłowice).

W XIV wieku zabudowa miasta ograniczona fortyfikacjami murów miejskich zaczęła zajmować tereny na kształtujących się przedmieściach. Powstało Przedmieście Bytomskie (Białe) oraz Raciborskie (Czarne) biorące nazwy od dwóch bram prowadzących do miasta. Przedmieścia stanowiły zaplecze rolnicze miasta, z gruntami ornymi, łąkami, ogrodami, pastwiskami, stawem rybnym, uprawami chmielu na zboczach wzgórz.

Na Przedmieściu Bytomskim (wykształconym już w XIV wieku) znajdował się Szpital Świętej Trójcy z 1409 roku wraz z kościółkiem pod tym samym wezwaniem, obok mostu na Kłodnicy drewniany kościółek Św. Barbary. Pod koniec XVIII wieku, w 1787 roku istniały tutaj 84 domy. Znajdował się również wielki sztuczny staw rybny zwany Kloppot. Rozlewiska i zakola Kłodnicy i Ostropki wykorzystywano jako pastwiska, zbocza wzniesień nad rzeką wykorzystywano do uprawy chmielu.

Przedmieście Raciborskie (powstałe w XIV wieku) mieściło folwarki mieszczańskie i kościelne, młyny, folusz, garbarnie, tartak, cegielnię miejską oraz klasztor Franciszkanów wybudowany w 1683 roku na miejscu drewnianego kościółka Świętego Krzyża. Zabudowa przedmieścia w 1787 roku liczyła już 105 domów, w XIX wieku zostało ono wchłonięte, podobnie jak Przedmieście Bytomskie, przez rozrastające się miasto. Obecna zabudowa na terenach dawnego przedmieścia pochodzi głównie z przełomu XIX i XX wieku.

Oprócz zabudowy przedmieść, w dalszej odległości miasto otaczały wsie należące do kamery gliwickiej: Szobiszowice, Żerniki, Trynek, Wójtowa Wieś oraz Ostropa włączone następnie (już w XIX i XX wieku) w granice administracyjne miasta, oraz Las Miejski (Zorek, Żorek), obecny Park Kultury i Wypoczynku przy ul. Chorzowskiej.

W 1774 roku zniwelowano wały i fosy oraz obniżono mury obronne. Mury miejskie częściowo rozebrano w połowie XIX wieku. W końcu XVIII w. Gliwice liczyły 1800 mieszkańców (niedużo więcej niż w średniowieczu).

Przemysł hutniczy zaczął się rozwijać na dużą skalę na terenie Gliwic od momentu budowy przez władze pruskie pod koniec XVIII wieku, w latach 1794-1796 Królewskiej Huty Gliwice (Konigshutte „Gleiwitz”, następnie Gleiwitzhutte) - obecny GZUT S.A.

Ważnym wydarzeniem w rozwoju przestrzennym miasta była budowa w latach 1792-1806 Kanału Kłodnickiego łączącego hutę z zabrzańskimi kopalniami węgla i usprawniającego transport wyrobów hutniczych. Jego znaczenie podupadło z chwilą oddanej w 1846 roku do użytku linii kolejowej Berlin-Mysłowice, przebiegającej przez Gliwice.

Ulica Zwycięstwa została wytyczona pod koniec XIX wieku w celu połączenia Starego Miasta z dworcem kolejowym. Wcześniej rolę tę pełniła obecna ulica 1 Maja (dawna Dworcowa), stanowiąca początkowy odcinek traktu tarnogórskiego. Obecnie główna, reprezentacyjna arteria Śródmieścia - ulica Zwycięstwa (dawna Wilhelmstrasse) począwszy od początku lat 80-tych XIX wieku otrzymywała intensywną zabudowę. Zabudowa pierzei ulicy szybko uzyskiwała stosunkowo jednolity, wielkomiejski, eklektyczno-secesyjny charakter. W zabudowie dominują IV-V kondygnacyjne kamienice o historyzujące-eklektycznej architekturze z końca XIX i początków XX w. tworzące charakterystyczne oblicze tego rejonu Śródmieścia. W ciągu zabudowy głównej ulicy znajdują się także przykłady architektury funkcjonalnego modernizmu, stanowiące jednocześnie istotne dominanty w organizacji wnętrza ulicy - gmach domu towarowego DEFAKA (obecnie IKAR) z 1929 r. (arch. J.Fieglcr) oraz dawny tekstylny dom towarowy wzniesiony w 1921-22 roku (arch. K.Mendelsohn).

Przez cały okres międzywojenny na obszarze obecnie ukształtowanego Śródmieścia powstawały charakterystyczne układy węzłowe, łączące Wilhelmstrasse z prostopadłymi doń, wytyczanymi bądź rozbudowywanymi ulicami oraz przecinającymi ją pasami zieleni. Jednym z takich charakterystycznych elementów jest Aleja Przyjaźni (dawna Wilde Kłodnitzstr.) powstała na osuszonych rozlewiskach Kłodnicy (Wiener Bache), która ukształtowana została ostatecznie w tym okresie w formie reprezentacyjnej promenady obsadzonej drzewami, łączącej się od strony północnej z Parkiem Miejskim (obecnie Park Chopina założony w II pół. XIX wieku) a od strony południowo-wschodniej z rozległymi terenami Parku Chrobrego (dawny Kaiser-Wilhelm Park). Podobny charakter posiada ciąg zieleni przy ulicach Wybrzeże Armii Krajowej - Wybrzeże Wojska Polskiego- Kłodnicka- Zimnej Wody- Kaszubska z zadrzewionymi brzegami koryta Kłodnicy.

I

W obecnym układzie przestrzennym miasta istotną rolę w krajobrazie architektonicznym pełnią charakterystyczne dla Gliwic (wyróżniające to miasto spośród innych miast aglomeracji górnośląskiej), założenia i zespoły zabudowy mieszkaniowej, powstające w oparciu o planową koncepcję urbanistyczną według wzorów miasta-ogrodu (o rodowodzie angielskim z końca XIX

i początków XX wieku). Istniejące w obecnych granicach administracyjnych miasta, kolonie i osiedla domów szeregowych, jednorodzinnych, bliźniaczych, kilkurodzinnych wolno stojących powstawały w latach 20-tych i 30-tych XX wieku, realizując koncepcję rozwoju Gliwic w oparciu o idee miasta-ogrodu.

W przeciwieństwie do tej idei rozwoju miasta równolegle realizowana była koncepcja tworzenia zwartej zabudowy miejskiej, przede wszystkim na terenie Śródmieścia.

W okresie międzywojennym wznoszono tutaj przeważnie kamienice w zwartej zabudowie (np. spółdzielcze realizacje w narożnikach ulic Młyńskiej i Dolnych Wałów oraz Konarskiego i Częstochowskiej) oraz kamienice czynszowe indywidualnych inwestorów. Natomiast do wybudowanych w ramach spółdzielni mieszkaniowych (wspieranych finansowo przez władze państwowe), osiedli i zespołów realizujących koncepcje miasta-ogrodu zaliczyć można (zachowane w różnym stanie do chwili obecnej):

- osiedle „Północ” (Nord) przy ul. Tarnogórskiej (dawna Tarnowitzer Landstr.) i ul. Podlesie (dawna Grunewaldstr.) /lat 1920-21/ z 104 mieszkaniami w domach bliźniaczych,
- osiedle „Południe” przy ul. Rybnickiej (dawna Rybniker Str.) / lat 1920-21, utrzymane w charakterze willowym ze 124 mieszkaniami,
- osiedle przy ul. Lotników (dawna Flugplatzstr.) z 1923 roku, wybudowane przez spółdzielnię „Zephil” z Wrocławia, złożone z dwóch rzędów szeregowych domów o 220 mieszkaniach,
- osiedle w Żernikach, z 1935-38 roku wraz z zabudową towarzyszącą (m.in. dom kultury),
- osiedle Wojciecha z zabudową przy ul. Św. Wojciecha, Jałowcowej, Myśliwskiej (Szobiszowice),
- osiedle przy ul. Daszyńskiego (dawna Kieferstadtler Chausse), Zachodniej, Słonecznej wybudowane przez spółdzielnię GAG-FAH w latach 1922-23, złożone z 70 bliźniaczych domów,
- osiedle mieszkaniowe przy ulicy Mickiewicza, Oleśnickiego, Sobieskiego, Prusa, Malej, Długiej, Placu Na Wzgórzu, Placu Grunwaldzkiego budowane przez Spółdzielnię GAG-FAH od 1925 roku,
- osiedle z zabudową przy ul. Płowieckiej, Orzeszkowej, Sowińskiego z lat 30-tych XX w.
- osiedle mieszkaniowe w Brzezince (wybudowane poza miastem) na terenach przylegających od północy do obecnej ul. Kozielskiej,
- osiedle Wilcze Gardło, wybudowane w latach 1935-1942 jako Glaubenstadt (Wierne Miasto) poza Gliwicami,

Charakterystyczna, utrzymana w podobnym typie zabudowa mieszkaniowa powstała w

nowszej części Łabęd (osiedla w typie miasta-ogrodu), włączonych w granice administracyjne Gliwic w 1964 roku.

Oprócz wymienionych osiedli i zespołów zabudowy, na terenie miasta powstawały również w tym okresie, zachowane do chwili obecnej skupiska podobnej zabudowy, nie cechujące się jednak zamkniętymi układami urbanistycznymi o większych walorach.

Zaliczyć tutaj należy:

- zabudowę przy ul. Jana Dzierżona (Trynek),
- zabudowę przy ul. Toszeckiej, Las Łabędzki, Kniejowa, Świerkowa,
- zabudowę w rejonach ulic Światowida, Akacyjowej, Jesionowej, Brzozowe (Zatorze).

II.

Zabudowa o podobnym charakterze (kolonie domów, przeważnie bliźniaczych i szeregowych o niższym standardzie), związana jednak z uwagi na lokalizację z konkretnymi zakładami przemysłowymi (osiedla patronackie) powstawała w okresie międzywojennym.

Należą do nich przede wszystkim:

- osiedle górnicze w Sośnicy przy ul. Szygarskiej, Węglowej, Tatrzańskej, Skarbnika, Drzymały, Kasprowicza, Reja i Odrowążów z 1922 r.
- niewielkie skupiska domów przy ul. Pszczyńskiej i Górnej,
- osiedle hutnicze przy ul. Robotniczej (dawna Kalidestr.) z 1922-23 roku, wybudowane przez spółdzielnię Huty Gliwickiej (przy Cmentarzu Hutniczym), złożone z 8 domów bliźniaczych z 16 mieszkaniami.

Jednym z najstarszych zachowanych patronackich osiedli robotniczych na terenie miasta jest tzw. osiedle Huldschinskyego przy ul. Chorzowskiej (dawna Bergwerkstr.) wybudowane w latach 1892-1894 przez zakłady Huldschinskyego. Obejmowało ono 52 robotnicze domki bliźniacze o niskim standardzie, w których znajdowały się 104 mieszkania.

III.

Kompleksy zabudowy willowej powstającej w okresie międzywojennym, o najwyższym standardzie i ciekawej architekturze (utrzymanej w typie miejskiej willi) zachowały się w pobliżu Parku Chopina przy ul. Sienkiewicza, Konopnickiej oraz w sąsiedztwie Parku Chrobrego (pierwotnie bezpośrednim) przy ul. Kaszubskiej, Banacha (nieopodal Kłodnicy). Stanowią one również elementy koncepcji miasta-ogrodu, w oparciu o którą planowano w tym okresie dalszy rozwój przestrzenny miasta.

POZOSTAŁE DZIELNICE

W granice administracyjne, wraz z rozwojem miasta włączano stopniowo sąsiednie miejscowości rozwijające się historycznie jako samoistne układy i zespoły urbanistyczne i ruralistyczne. Należą do nich m.in. Bojków, Ostropa, Wójtowa Wieś, Szobiszowice, Łabędy.

BOJKÓW (niem. Schonwald)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1975 r. Miejscowość wzmiankowana w 1263 r., kiedy opal Piotr z klasztoru cystersów w Rudach za pośrednictwem palatyna opolskiego Mrocza otrzymał zezwolenie księcia opolskiego Władysława na lokowanie wsi w lesie Bojkowo (stąd najprawdopodobniej obecna nazwa) w dobrach stanickich. Wzmiankowana ponownie w 1269 r. pod nazwą Schonwald (Szynwałd) jako wieś lokowana na prawie frankońskim, posiadająca min. kościół i młyn nad Kłodnicą. W latach 1459-1687 część wsi zostaje włączona do miasta Gliwice. Po kasacie klasztoru ludzkiego w 1810 r. właścicielami wsi zostali książęta raciborscy z Rud.

W 1900 r. kolejna część Bojkowa zostaje przejęta przez miasto Gliwice na potrzeby budowy lotniska. W 1921 r. w czasie plebiscytu prawie cała wieś opowiedziała się za pozostaniem w granicach Niemiec.

Od założenia wsi aż do 1946 r. zamieszkiwali ją koloniści z Frankonii i Turyngii, którzy zachowali własną odrębność - język, zwyczaje i stroje. Po II wojnie światowej dotychczasowi mieszkańcy Szywałdu zostali wysiedleni do Niemiec, głównie do Saksonii i Turyngii, a nazwę wsi zmieniono na Bojków.

Pierwotny kościół - według tradycji - wzniesiono około 1260 r. z fundacji księcia opolskiego Władysława. Obecny kościół neogotycki wzniesiono w 1907 r., z zachowaniem dolnych partii wieży z 1755 r. Wewnątrz szereg przedmiotów liturgicznych z poprzedniego kościoła. Naprzeciw kościoła późnobarokowa plebania z około 1740 r., pierwotnie budynek klasztorny, ponadto znajdują się dwie kaplice z przełomu XVIII / XIX w.

Przez Bojków przebiega linia kolejki wąskotorowej Trynek-Płonia (Racibórz), wybudowanej w latach 1899-1901 (kursowanie kolejki zawieszono w 1991 roku).

Zachowany czytelny układ ruralistyczny dawnej wsi, w typie ulicówki z zabudową tradycyjną (zachowaną częściowo) skupioną wzdłuż obecnej ulicy Rolników, przy której usytuowany kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP.

BRZEZINKA

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1975 r. Wieś wzmiankowana w 1376 r. Od XVI w. własność rodziny Zmenskal, do której należała te/ sąsiednia Ligota Łabęcka. Od 1719 r. wieś przechodziła kolejno na własność Krzysztofa Pełki, Gusnarów, sióstr Celari, Józefa Gaspara, a w 1767 r. wróciła w ręce rodziny Zemenskal. Od roku 1910 była własnością księcia raciborskiego von Hohenloe z Rud.

W 1941-1944 r. na granicy Brzezinki i Kozłowa, obok leśniczówki hitlerowcy założyli obóz koncentracyjny na około 800 więźniów z Równego, Kowala i innych miejscowości z terenów ówczesnego ZSRR, łącznie w obozie zginęło około 600 osób.

W centrum miejscowości neogotycki kościół św. Jadwigi z lat 1890-1899 (wewnątrz część wyposażenia starego kościoła). W ścianę kościoła wmurowana jest tablica ku czci ofiar obu wojen światowych.

CZECHOWICE

Wieś lokowana ok. 1305 roku. W 1376 roku wzmiankowany kościół parafialny, rozebrany ok. 1700 roku. W 1860 r. miejscowość stanowiła własność Bernharda von Welczek z Łabęd. Od 1959-1964 weszła w skład dzielnicy Łabędy.

Przy skrzyżowaniu s/os kapliczka z XIX w. z dwoma obrazami św. Jerzego i barokową figurą św. Jana Nepomucena.

LIGOTA ZABRSKA (nicm. Ellguth Zabrze, Steigern)

Osada powstała około 1300 r. na gruntach wsi Sośnica, od 1927 r. w granicach Gliwic. Na terenie Ligoty Zabrskiej odkryto ślady osady kultury łużyckiej, W 1925 r. działała tutaj krótko polska szkoła mniejszościowa. W pobliżu Ligoty Zabrskiej zlokalizowano kilka zakładów, m.in. Pole „Zachód” Kopalni Węgla Kamiennego „Sośnica”, Zakłady Chemiczne „Carbochem” zostały wybudowane jako fabryka sadzy aktywnej na początku II wojny światowej przez firmę Deutsche Gasrusswerke. Przy ul. Pszczyńskiej pomnik ku czci ofiar miejscowej filii obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu-Monowicach.

ŁABĘDY (nicm. Laband)

Samodzielne prawa miejskie posiadały w latach 1954-1964 (z dzielnicami Niepaszyce, Przyszówka i Czechowice). Do Gliwic Łabędy włączono w 1964 roku.

Sam port w Łabędach włączono w granice Gliwic już w 1924 roku. Kanał Gliwicki oddano do użytku w 1938 roku - zastąpił on przestarzały już Kanał Kłodnicki i połączył port gliwicki (w Łabędach) z portem w Koźlu.

Na terenie Łabędz znalaziska archeologiczne z okresu neolitu oraz ślady kultury łużyckiej z okresu halsztackiego. Najstarsza wzmianka o miejscowości z 1286 roku (o Niepaszycach z 1317, o Przyszówce z 1783 roku). Po 1355 roku (podział Księstwa Bytomskiego) Łabędy otrzymał książę niemodliński Henryk, następnie w 1372 r. książę opolski Władysław.

W 1463r. Łabędy stały się wianem księżniczki Machny, która poślubiła księcia toszeckiego Przemysława. Właścicielami Łabędz w okresie 1286-1456 byli m.in. rycerze Nowogius, Ditrich, Ulbrech Kicze, Sambor i Jan Nasimbor z Krepy. Do 1671 roku w posiadaniu Colonnów z Toszka, następnie do 1945 roku baronów von Welczek (którzy w 1638 roku nabyli już Niepaszyce i Przyszówkę). Na terenie Łabędz wybudowano w latach 1791-1822 odcinek Kanału Kłodnickiego o długości 46 km, szerokości 12 m i głębokości 1,6 m. Różnice poziomu wody pokonywano przy pomocy 18 śluz. Po kanale mogły pływać barki o wyporności 150 ton.

Prawdopodobnie już w XVII wieku przy miejscowym zamku działała kuźnia, unieruchomiona w XVIII wieku. W 1848 r. kupiec M.J. Caro założył Hute „Hermina”, przejęta w 1887 roku przez spółkę „Eisenindustrie”, a następnie przez Związek Górnośląskich Walcowni - obecnie Hula Łabędy. W 1870 roku przy Hucie powstała walcownia blach, wydzielona w osobny zakład w 1902 roku (przejęty przez koncern Vereinigte Deutsche Nickelwerke). W 1939 roku rozpoczęto budowę prasowni dla potrzeb niemieckiej armii.

W 1938 uruchomiono Kanał Gliwicki, budowany w latach 1935-1940, łączący porty w Koźlu i Gliwicach - który zastąpił przestarzały Kanał Kłodnicki. Kanał kończy się wybudowanym równocześnie portem gliwickim.

W parku pomiędzy Kłodnicą a Kanałem Gliwickim pomnik ku czci bojowników o polskość kłaska, obok głaz narzutowy o obw. 3.80 m - pomnik przyrody. Na murze obok mostu dawny herb miasta z łabędziem (mostu na kanale widoczna jest stara śluza). Najstarszą częścią Łabędz są Stare Łabędy na lewym brzegu Kłodnicy. Na granicy z Niepaszycami zachowany najcenniejszy obiekt zabytkowy- gotycki kościół parafialny Wniebowzięcia Matki Boskiej z XV w., przebudowany w stylu barokowym w latach 1716-1719. Wyposażenie wnętrza barokowe, m. in. ołtarz z flamandzkim obrazem św. Hieronima z XVII w. i późnobarokowy ołtarz w kaplicy przy północnej nawie. Ciekawa późnorenesansowa ambona z około 1600 r. Wokół kościoła mur kamienny z 1865 r. z dwiema barokowymi kaplicami z XVIII w., a także dwa nagrobki i grobowiec rodziny Welczek z I poł. XIX w. Nieopodal kościoła plebania z 1729 r. obecnie bez cech stylowych. Na południe od Starych Łabędz - Niepaszyce. Nowsza część Łabędz położona na prawym brzegu Kanału Gliwickiego. Od wschodu Łabędy łączą się z Przyszówką. W 1975 r. na południe od Przyszówki uruchomiono szyb „Łabędy” KWK „Gliwice”.

OSTROPA (niem. Stroppendorf, Ostroppa)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1975 r. W dokumencie z 24 marca 1286 r. wymieniona jako Roztropa, kiedy to książę kozielsko-bytomski Kazimierz II lokował wieś na prawie zachodnim.

Najciekawszym obiektem zabytkowym jest dawny kościół parafialny św. Jerzego z gotyckim murowanym prezbiterium i zakrystią z 2. poł. XV w., oraz drewnianą nawą i wieżą z lat 1667-1668. Wewnątrz na bocznych drzwiach polichromia ze scenami Męki Pańskiej. Ściany nawy i wieży szalowane gontami. Nieopodal neobarokowy kościół Świętego Ducha z lat 1925-1927. Wyposażenie kościoła częściowo gotyckie i barokowe, przeniesione ze starego kościoła. W pobliżu pomnik ku czci poległych w czasie I wojny światowej. W zachodniej części wsi kaplica z rzeźbą św. Jana Nepomucena z XIX w., a we wschodniej - kaplica słupowa św. Urbana z XIX w. części wsi kaplica z rzeźbą św. Jana Nepomucena z XIX w., a we wschodniej – kaplica słupowa św. Urbana z XIX w.

W Ostropie zachował się ludowy zwyczaj świecenia pól podczas konnego objazdu granic miejscowości w drugi dzień Świąt Wielkanocnych. Zachowany czytelny układ ruralistyczny w typie wydłużonego wrzeciona z zabudową tradycyjną skupioną wzdłuż obecnej ulicy Architektów i Daszyńskiego, pomiędzy którymi usytuowane dwa wspomniane powyżej kościoły.

SIKORNIK

Największe gliwickie osiedle mieszkaniowe, którego budowę rozpoczęto w 1960 r. na gruntach dawnej wsi Trynek. Obecnie liczy ok. 20 tyś. mieszkańców, nazwa osiedla nawiązuje do sąsiadującego z nim osiedla domów jednorodzinnych zwanego Ptasią Dzielnicą.

Na zachód od osiedla rozciąga się malownicza dolinka zwana „Kucjasowe Doły” lub „Wilcze Doły”. Przy ul. Rybnickiej (ze skupiskiem zabudowy po jej stronie zachodniej) zachowane osiedle domków wybudowane w latach 1920-21 jako tzw. osiedle Południe (wraz z zabudową międzywojenną tzw. Ptasiego Osiedla postulowane do objęcia ochroną konserwatorską).

SOŚNICA (niem. Sosnitz, Oehringen)

Miejscowość związana historycznie z Ziemią Bytomską, od 1873 r. wydzielona gmina w utworzonym wówczas powiecie zabrskim, obejmująca również Ligotę Zaborską, a od 1927 r. dzielnica Gliwic. Na terenie Sośnicy odkryto ślady osad kultury łużyckiej i średniowiecznej. Wieś została założona przez biskupa wrocławskiego Tomasza, który w 1260 r. dostał

zezwoleń na kolonizację tych ziem od księcia opolskiego Władysława. Wzmiankowana w dokumentach kurii biskupiej na początku XIV w. Potem przeszła w ręce świeckie, często zmieniając właścicieli. W 2 poł. XVIII w. należała do barona Macieja Wilczka, następnie do króla Bawarii Maksymiliana Józefa i hrabiego Karola Łazarza von Donnersmarck.

W 1911 r. założono tu polski chór Kongregacji Mariańskiej, wkrótce potem Związek Górników, Towarzystwo Śpiewu „Jedność” i ognisko Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W III Powstaniu Śląskim Sośnica wystawiła batalion pod dowództwem Karola Widery, który walczył o bitwę o Górę Św. Anny wraz z pułkiem zabrskim Pawła Cymasa.

Około 1919 r. została założona polska drużyna harcerska. W okresie międzywojennym działało koło Związku Polaków w Niemczech, a w 1925 r. przez krótki okres prosperowała polska szkoła mniejszościowa.

W latach 1913-1917 wybudowano Kopalnię Węgla Kamiennego „Oehringen”, rozbudowaną po 1939 r. o Pole „Zachód” na granicy z Ligotą Zaborską, nazwaną po II wojnie światowej „Sośnica”. Na terenie Sośnicy wybudowano w latach 1926-27, przy obecnej ul. Dzionkarzy ośrodek sportowo-rekreacyjny z kąpieliskiem, kawiarnią i stadionem.

SZOBISZOWICE (niem. Petersdorf)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1927 r. Pierwsza wzmianka pochodzi z aktu sprzedaży wsi przez Piotra ze Sławikowa rycerzowi Hermanowi w 1276 r. Jest to równocześnie najstarsza wzmianka o Gliwicach. W 1503 r. miejscowość należała do Jana Nepuska i Mikołaja Morskiego. W I poł. XVII w. własność Trachów z Brzezia, a od 1649 r. własność Welczków. W XIX w. należała częściowo do kamery gliwickiej. W 2 poł. XIX w. była tutaj mała fabryka nawozów sztucznych, a na przełomie XIX i XX w. huta szkła. W XIX w. mieściła się w Szobiszowicach polska drukarnia, w której drukował m.in. Józef Lompa. W 1896 r. powstało Towarzystwo Śpiewu „Harmonia” i koło organizacji „Eleusis”.

W okresie powstań śląskich i międzywojennym działały tutaj liczne polskie organizacje. Szobiszowice były objęte działaniami zbrojnymi w II i III powstaniu śląskim. Najcenniejszym obiektem zabytkowym jest zlokalizowany przy ul. Toszeckiej gotycki kościół św. Bartłomieja, o charakterze obronnym, z prezbiterium z XV w, oraz nawą i wieżą z XVII w. (według legendy założony przez templariuszy w 1232 r.).

Przy ul. Dworskiej zabudowania dawnego dworu z ok. 1880 r. Przy ul. Bernardyńskiej kościół neogotycki parafialny św. Bartłomieja z 1911 r., z przeszło 80-metrową wieżą (stanowiącą dominantę w krajobrazie tej części miasta). Wewnątrz organy o secesyjnym prospekcie, Sanktuarium Maryjne z obrazem Matki Bożej z XVII w., z Kochawiny, koronowanym w 1912 r. Przy ul. Tamogórskiej, w pobliżu autostrady zabudowa dawnej

radiostacji gliwickiej z 1935 r., obok drewniany maszt radiostacji wysokości 90 m, stanowiący zabytek techniki (pierwotnie na maszcie była zabudowana iglica - całość miała wysokość 110 m). W lesie łabędzkim Kąpielisko Leśne, oddane do użytku w 1942 r., wówczas jedno z najnowocześniejszych w Europie. Kompleks złożony z dwóch basenów kąpielowych, hotelu „Leśnego” i restauracji.

STARE GLIWICE (niem. Alt Gleiwitz)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1951 roku. Jako wieś wzmiankowana w 1217 roku. W XVIII i XIX wieku własność baronów von Welczek z Łabęd. Na terenie Starych Gliwic znajdowały się dawny folwark Gardel oraz park „Szwajcaria” założony w końcu XIX wieku jako park dworski (obecnie park krajobrazowy o pow.5,9 ha), od 1924 roku pełniący funkcje parku miejskiego.

Na terenie byłego PGR pozostałości zabudowy folwarcznej ze spichlerzem z XVII w.

TRYNEK (niem. Trinneck)

Miejscowość włączono do granic administracyjnych Gliwic już w 1887 r.

Wieś wzmiankowano w 1409 r. Należała do kamery gliwickiej. W latach 1899-1901 wybudowano linię wąskotorową Trynek - Płonią (Racibórz). Po II wojnie światowej linie skrócono do Markowic, a następnie do Rud.

Obecnie Trynek ograniczony jest ulicami Rybnicką i Pszczyńską oraz terenami KWK „Gliwice” uruchomioną w 1912 roku, Koksownią „Gliwice” czynną w latach 1916-1992., zabudowaniami przedsiębiorstwa „Montochem” czynnego w latach 1951-1987 oraz lotniskiem sportowym, dawnym lotniskiem cywilnym z okresu międzywojennego.

Przy ul. Lotników zachowane domy osiedla mieszkaniowego wybudowanego w 1923 roku przez Spółdzielnię Zephyr z Wrocławia (zabudowa postulowana do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej).

WILCZE GARDŁO

Osiedle mieszkaniowe wybudowane w latach 1935-1942 dla członków SA jako Glaubenstadt. W granicach administracyjnych Gliwic od 1975 roku. Zespół jednorodnej zabudowy jedno i dwupiętrowej o ciekawym układzie urbanistycznym, od północy budynek bramny z placem o charakterze rynku (kolonia mieszkaniowa postulowana do objęcia ochroną konserwatorską).

WÓJTOWA WIEŚ (niem. Richtersdorf)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1927 r. Wieś najprawdopodobniej założył pierwszy wójt Gliwic Bertold Krejczner w 2 poł. XIII w. na terenach stanowiących częściowo własność klasztoru cystersów w Rudach.

W 1531 r. na obszarze Wójtowej Wsi uruchomiono wodociąg, doprowadzający wodę do miasta Gliwice. Od połowy XVIII w. wieś należała do kamery gliwickiej. Na przełomie XIX i XX w. trzon osiedleńczy wsi stanowili gospodarze zwani posiadzicielami (ziemie dziedziczył najmłodszy syn lub córka) zwyczaj ten spowodował, że rozdrobnienie gospodarstw było tutaj mniejsze niż w sąsiednich wioskach i do dnia dzisiejszego zachował się czytelny historyczny układ łęgowych podziałów ziemi. Zachowany czytelny układ ruralistyczny w typie ulicówki z zabudową tradycyjną skupioną przede wszystkim wzdłuż obecnej ulicy Dolnej Wsi i Wójtowskiej.

ZATORZE

Dzielnica ta powstawała na przełomie XIX i XX wieku, na północ od linii kolejowej Gliwice - Katowice, pomiędzy Sobiszowicami, Żernikami i obecnym Parkiem Kultury i Wypoczynku (dawny Las Miejski, Zorek). Dawny Las Miejski w północno-wschodniej części miasta to największy (ok. 200 ha) i najstarszy historyczny obszar zieleni w mieście. Stanowił popularne miejsce spacerów mieszkańców Gliwic. W II pół. XIX wieku w pobliżu ul. Chorzowskiej (Bergwerkstr.) wybudowano w lesie restaurację tzw. "Zameczek Leśny" (obecnie przekształcony). Mieszczą się tu duże Zakłady Naprawcze Lokomotyw Elektrycznych, pochodzące z 1902 r., działające do 1970 r.

Przy ul. Okrzei modernistyczny kościół Chrystusa Króla z 1935 r., w pobliżu na ul. Poniatowskiego, cmentarz żydowski z domem przedpogrzebowym wybudowanym w stylu neogotyckim. Przy ul. Chorzowskiej kościół Świętej Rodziny z 1901 r., na planie krzyża greckiego. Obok patronackie osiedle robotnicze Zakładów Huldschinskyego z lat 1892-1894 (przy dawnej ulicy Berwerkstrasse).

Przy ul. Tarnogórskiej zachowana zabudowa osiedla domków, wybudowanego w latach 1920-21 jako tzw. Osiedle Północ (w tym samym czasie powstało osiedle Południe przy Rybnickiej). Kompleks interesującej wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej to kolonia powstała pomiędzy ul. Okrzei, Dąbrowskiego, Wandy (dawne Stadtwaldstr. Und Gneischnaust., Konigin-Louisc-Alle). Obydwa zespoły jednorodnej zabudowy postulowane do objęcia ochroną poprzez ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej.

ŻERNIKI (niem. Zcrnik, Groling)

W granicach administracyjnych miasta Gliwice od 1927 r. Wieś wzmiankowana w 1927 r., pierwotna nazwa wsi brzmiała Żerdniki, a do obowiązków jej mieszkańców należało stawianie księżących namiotów na żerdziach. Część wsi należała do kamery gliwickiej, a część była własnością prywatną często zmieniającą właścicieli, od 1835 r. w rękach rodziny von Groeling. Na początku XX w. powstały tutaj liczne polskie organizacje - w 1920 r. została założona drużyna harcerska, a w latach 1924-32 działała polska szkoła mniejszościowa.

Na wschodzie pod lasem osiedle Żerniki - kolonia domków jednorodzinnych z okresu międzywojennego, wybudowana w latach 1935-38 wraz z obiektami towarzyszącymi (postulowane do objęcia ochroną poprzez ustanowienie strefy pośredniej ochrony konserwatorskiej).

Przy skrzyżowaniu ul. Elsnera i Żernickiej kaplica z rzeźbą św. Jana Nepomucena. Przy niej niepozorna kapliczka przydrożna w kształcie ośmiobocznego słupa, zbudowana w związku z zarazą w 1828 r.

Przestępczość w dzielnicach w 2004 r.

DZIELNICA	styczeń	luty	marzec	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	RAZEM	LUDNOŚĆ	Ilość przest. na 1000 mieszk.
Śródmieście	227	182	208	157	196	143	167	204	180	199	226	207	2296	33832	67,865
Sośnica	57	69	45	53	49	42	54	51	48	76	64	48	656	22067	29,728
Trynek	62	63	60	48	47	54	50	56	46	63	62	57	668	19764	33,799
Sikornik	48	28	32	24	46	35	22	30	24	35	42	24	390	18421	21,171
Zatorze	44	48	58	51	42	47	54	60	43	62	55	55	619	19934	31,052
Szobiszowice	39	45	47	43	49	44	54	49	47	63	59	46	585	14959	39,107
Łabędy	23	25	21	38	32	29	39	22	24	27	29	43	352	18236	19,302
Stare Gliwice	21	25	30	24	23	15	22	21	19	23	20	17	260	7414	35,069
Os. Kopernika	24	32	24	24	20	22	36	22	26	24	20	21	295	10662	27,668
Wójtowa Wieś	21	15	22	8	11	12	9	13	10	15	21	10	167	4547	36,728
Zerniki	9	6	2	6	10	10	7	13	9	7	7	5	91	2725	33,394
Os. Gw. Ludowej	15	21	21	17	21	22	23	16	21	18	25	20	240	5116	46,912
Os. Obr. Pokoju	5	12	10	8	19	9	17	12	13	17	14	12	148	7610	19,448
Brzezinka	3	3	4	5	1	2	1	0	3	3	4	4	33	1968	16,768
Ostropa	4	1	3	2	6	5	1	4	5	1	5	2	39	2738	14,244
Bojków	7	4	5	2	2	3	4	0	3	4	5	3	42	2311	18,174
Czechowice	3	0	3	1	1	3	11	5	3	4	3	3	40	679	58,910
Wilcze Gardło	1	3	1	0	2	3	1	1	1	0	2	2	17	1291	13,168
Ligota Zabrska	19	19	24	29	35	25	31	29	16	26	24	20	297	1812	163,907
Razem Gliwice	648	613	627	550	618	530	610	619	546	674	698	612	7345	196086	37,458
NIEZNANE MIEJSCE	16	12	7	10	6	5	7	11	5	7	11	13	110		
KWARTAŁY	1888		1698				1775			1984					

Załącznik III

Plan realizacji projektu : *Modernizacja gospodarki ściekowej w Gliwicach*

30.11.004r.

Lp.	KONTRAKT	Lata realizacji																2007	2008								
		2002				2003				2004				2005						2006							
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV			I	II	III	IV				
1	Brzezinka					kontrakt w realizacji								25.08	26 m.							25.10	25.10				
2	Żemiki					kontrakt w realizacji								11.10	26 m.							30.11	30.11				
3	Łabędy					kontrakt w realizacji								17.09	20 m.							17.05	17.05				
4	Tarnogórska																	2.07	8 m.					31.03	31.03		
5	Sośnica																	5.07	15 m.					30.10	30.10		
6	Ligota Zabrska																	11.07	14 m.					30.10	30.10		
7	Stare Gliwice-Koziejska																	4.07	15 m.					30.09	30.09		
8	Stare Miasto																	11.07	16 m.					30.11	30.11		
9	Inżynier Kontraktu													29.04											6.02		
10	Technical Assistance																	31.07	9 m.					30.04			

OZNACZENIA:

- - realizacja
- - okres gwarancyjny
- ◆ - data podpisania kontraktu
- - Data Rozpoczęcia dla podpisanych kontraktów na roboty
- (czarna) - roboty współfinansowane z funduszu ISPA
- (niebieska) - roboty finansowane z EBOR
- (czerwona) - usługi